BURSA

KÜTÜPHANELERİ

Editör:

Doç. Dr. Ali İhsan KARATAŞ

BURSA 2013

Bursa Büyükşehir Belediyesi Kitaplığı / Bursa Kütüphaneleri

Proje Koordinatörleri / Aziz Elbas, Ahmet Erdönmez

Proje Yürütücüleri / Kütüphane ve Müzeler Şube Müdürlüğü - Bursa Araştırmaları Merkezi
http://kutuphaneler.bursa.bel.tr - www.bursaarastirmalarimerkezi.org
Muhterem Çevik, Işık Demir, Gonca Gülsay, Fikret Alkan, Cüneyt Akgün

Editör: Doç. Dr. Ali İhsan Karataş

ISBN / 978-605-5382-49-0
Basım Yılı ve Yeri / Mart 2013
Baskı; İhlas Gazetecilik A.Ş.

Yapım / © 2013 Bursa Kültür A.Ş. Bu kitabın tüm yayın hakları Bursa Kültür A.Ş.'ye aittir. Yazılı izin olmadan kısmen ya da tamamen yeniden basılamaz.

Dağıtım / Bursa Kültür A.Ş. - Merinos Atatürk Kongre Kültür Merkezi B Kapısı
Osmangazi-Bursa/Türkiye
Tel: + 90 224 253 26 46 Faks: + 90 224 253 14 85 info@bursakultur.com /
www.bursakultur.com

Kütüphane Bilgi Kartı / Catalog-in-Publication Data (CIP)
Bursa Kütüphaneleri
1. Bursa 2. Kütüphane 3. Osmanlı 4. Elyazması 5. Kitap

İÇINDEKILER

Sunum 7

Önsöz 9

Giriş 13

Nezaket ÖZDEMİR

Kütüphane ve Kütüphanecilik Üzerine 15

Prof. Dr. Osman ÇETİN

Bir İlim ve Kültür Merkezi Olarak Bursa 21

BİRİNCİ BÖLÜM
OSMANLI DÖNEMİ

OSMANLI DÖNEMİ BURSA KÜTÜPHANELERİ

Doç. Dr. Ali İhsan KARATAŞ

Bursa'da Kitaplar Ve Kütüphaneler 51

Prof. Dr. M. Asım Yediyıldız

Cami Kütüphaneleri: Ulucami Kütüphanesi 92

Prof.Dr. Mefail HIZLI

Medrese Kütüphaneleri 116

Yrd. Doç. Dr.Hasan Basri ÖCALAN

Dergâh kütüphaneleri 130

Nezaket ÖZDEMİR

XIX. Asırdan Günümüze Bursa Kütüphaneleri 148

Yrd. Doç. Dr.İbrahim İmran ÖZTAHTALI

XIX. Yüzyılda Bursa'da Bir Entelektüel ve Kütüphane-i Emrî 166

OSMANLI DÖNEMİ BURSA'SINDAN KALAN ARŞİVLER VE KİTAPLAR

Doç.Dr. Salih PAY
Bursa'nın Hafızası:Bursa Şer'î Mahkeme Sicilleri 193
Hüseyin KUTAN- Osman Nuri SOLAK
İnebey Yazma Eser Kütüphanesi 211

İKİNCİ BÖLÜM
CUMHURİYET DÖNEMİ

I-BURSA MERKEZDE BULUNAN KÜTÜPHANELER

A- KÜLTÜR BAKANLIĞI'NA BAĞLI KÜTÜPHANELER

İl Halk Kütüphanesi 237
Mehmet Ali Deniz Halk Kütüphanesi 241
Hüsniye Bilsen Halk Kütüphanesi 242
Hürriyet Ömer Mercan Halk Kütüphanesi 244
Müze Kütüphanesi 246

B- DİĞER RESMİ KURUMLARA BAĞLI KÜTÜPHANELER

Valilik Kütüphanesi 247
Ticaret Ve Sanayi Odası Kütüphanesi 250
Uludağ Üniversitesi Kütüphanesi 252
İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi 262
Bursa Teknik Üniversitesi Kütüphanesi 270
Işıklar Askeri Hava Lisesi Komutanlığı Kütüphanesi 273
Erkek Lisesi Kütüphanesi 277
Kız Lisesi Kütüphanesi 280
Tophane Teknik Ve Endüstri Meslek Lisesi Kütüphanesi 286
Anadolu İmam Hatip Lisesi Kütüphanesi 290

C- BELEDİYELERE BAĞLI KÜTÜPHANELER

Bursa Büyükşehir Belediyesi Kütüphaneleri
Setbaşı Şehir Kütüphanesi 294
Şehbernderler Konağı Murat Aksel Kütüphanesi 305
Lala Şahin Paşa Çocuk Kütüphanesi 314
Hanımlar Lokali Kütüphanesi 320

Osmangazi Belediyesi'ne Bağlı Kütüphaneler
Nilüfer Hatun Çocuk Ve Halk Kütüphanesi 322

Nilüfer Belediyesi Kütüphaneleri
Akkılıç Kütüphanesi 324
Çocuk Kütüphanesi 328
Şiir Kütüphanesi 331
Üçevler Kütüphanesi 334

Yıldırım Belediyesi Bağlı Kütüphaneleri
Barış Manço Kültür Merkezi Yunus Emre Kütüphanesi 337

D-ÖZEL KÜTÜPHANELER

Mehmet Ali Deniz Vakfı Araştırma Kütüphanesi 340
İlhan Yardımcı Özel Kütüphanesi 344
Mümin Ceyhan Bursa Kültür Kaynakları
Araştırma Kütüphanesi 349

II- İLÇELERDE BULUNAN KÜTÜPHANELER

Gemlik Belediyesi Kütüphanesi 354
Gemlik Umurbey Celal Bayar Vakfı Kütüphanesi 356
Gürsu İlçe Halk Kütüphanesi 374
İnegöl İshakpaşa Halk Ve Çocuk Kütüphaneleri 375
İznik İlçe Halk Kütüphanesi 380

Karacabey Sadık Yılmaz İlçe Halk Kütüphanesi 381
Keles İlçe Halk Kütüphanesi 383
Kestel İlçe Halk Kütüphanesi 385
Mudanya İlçe Halk Kütüphanesi 387
Mustafakemalpaşa İ. Hakkı Şenpamukçu İlçe Halk Kütüphanesi 389
Orhaneli Halk Kütüphanesi 391
Orhangazi Belediyesi İlçe Halk Kütüphanesi 392
Yenice Belediyesi Kütüphanesi 394
Yenişehir Süleymanpaşa İlçe Halk Kütüphanesi 396

SUNUM

Kitaplar, düşüncelerimizi olgunlaştırmak başta olmak üzere, hayat tarzımızı şekillendiren, bizi "bir bilen" yapan, bilgi dağarcığımızı ve kelime hazinemizi geliştirip sürekli canlı tutan, kültürel kalkınmamıza katkıda bulunan, dünyaya bakış açımızı genişleten kısacası olgunlaştıran ve erdemli kılan bir güce sahiptir.

Kitap okumayan nesillerin fikir üretme kabiliyetleri körelmektedir. Bu bilinçten hareketle her çağda, okuma ve öğrenme melekemizi zenginleştirecek ortamlar insanlık ailesinin vazgeçilmez mekânları arasında yer almıştır. Başka bir ifadeyle kütüphaneler, bireysel fayda ile birlikte toplumsal faydayı da önceleyen, toplumları uygarlık düzeyine taşıyan bilgi merkezleri, milletlerin hafızası olmuşlardır.

Kütüphaneler, farklı kültürlerin birikimlerini yansıtan aynalar olduğu kadar bizim topraklarımızda yeşerip evrensel

değerler üreten medeniyet birikimimizin de bir yansımasıdır. Bu bakımdan ülkemizdeki her kütüphane önemli verileri/değerleri bağrında taşıyan özel mekânlardır.

Tarihî, kültürel ve sosyal anlamda birçok ilke ev sahipliği yapan Bursa, gelenekle geleceğin buluşma noktasında yer alan ülkemizin nadide bir şehri olarak kütüphanelerinin zenginliği bakımından da önemli bir yere sahiptir.

Setbaşı Şehir Kütüphanesi başta olmak üzere; Şehbenderler Konağı Kütüphanesi, Lala Şahin Paşa Çocuk Kütüphanesi ve Hanımlar Lokali Kütüphanesi ile hizmet veren Büyükşehir Belediyesi'nin yanında Kültür Bakanlığı'na bağlı kütüphaneler, resmi kurumlara bağlı kütüphaneler, ilçe belediyelerine bağlı kütüphaneler ve özel kütüphaneler Bursa'nın kütüphanecilik anlayışını sergileyen örneklerdir.

Bursa'da sadece bugün hizmet veren kütüphanelerle değil geçmişten günümüze Bursa'nın kütüphanecilik anlayışını vurgulayan makaleleriyle de önemli bir eser olan bu çalışma, inanıyorum ki kitapseverlere yeni ufuklar açacak özellikte bir çalışmadır.

Sayın Ali İhsan Karataş'ın editörlüğünde Bursa belleğine kazandırılan bu çalışmada emeği geçenlere teşekkür ediyor saygılar sunuyorum.

Recep ALTEPE

Bursa Büyükşehir Belediye Başkanı

ÖNSÖZ

Bir devlet veya toplumun iyi anlaşılması için sahip oldukları kitaplara bakmak gerekir. Zira kitaplar bilginin kaybolmasını önleme ve bilgiyi nesilden nesile aktarmanın yanında, ait oldukları toplumların ilim, kültür, medeniyet, zihniyet ve ahlâk dünyasını yansıtan temel göstergelerdir.

Yaşadığımız şehir olan Bursa, tarih boyunca kitap ve kütüphane, ilim ve irfan bakımından kendisine yetmenin yanında çevresine de her daim ışık saçan bir konumda olmuştur. Osmanlı Devleti'nin ilk başkenti olan Bursa, gerçekten de fethinden itibaren önemli bir ilim ve kültür merkezi olma hüviyeti kazanmış ve bu özelliğini de hiçbir zaman kaybetmemiştir. Nitekim henüz Orhan Gazi zamanında medreselerin inşa edilmeye başlanması ve bu durumun da çoğalarak devam etmesiyle birlikte ilmî faaliyetlerde de hızlı bir artış meydana gelmiş; buna paralel olarak ilmiye sınıfı mensuplarının sayısı da çoğalmıştır. Bu durum zaruri olarak Bursa'da yaşayan her kesimden insanın kitaplarla olan ilişkisini olumlu yönde etkilemiştir. Bir süre sonra halkın ve ilim adamlarının ellerinde biriken eserlerle özel veya vakıf kütüphaneler oluşmaya başlamıştır.

Diğer Osmanlı şehirlerinde olduğu gibi Bursa'da da kütüphaneler genellikle vakfedilen eserlerden oluşmuştur. Bu yüzden kütüphane hizmetleri de büyük ölçüde vakıflar aracılığıyla yürütülmüştür. Vakıf eseri olan kitaplar çoğunlukla cami, medrese ve dergâhların bünyesinde toplanarak muhafaza edildikleri için zamanla pek çok cami, medrese ve dergâhın kendilerine mahsus kütüphanesi oluşmuştur.

Osmanlı Devleti'nin sona ermesi ve Cumhuriyet'in kurulmasından sonra eski vakıf kütüphanelerinden kalan

eserlerin bir kısmı kaybolurken önemli bir kısmı muhafaza edilerek yeni oluşturulan kütüphanelere nakledilmiştir. Bunun yanında yeni ve daha kapsamlı olarak tesis edilen pek çok kütüphane, her geçen gün artan eserleri, yenilenen binaları ve daha da gelişen hizmet anlayışıyla günümüze kadar ulaşabilmiştir.

"Bursa Kütüphaneleri" adı verilen bu eserde, Bursa'daki Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerine ait kütüphaneler konu edilmektedir. Kitap giriş ve iki bölümden oluşmuştur. Birinci bölüm, Osmanlı Dönemi kütüphaneleri hakkında akademik makaleleri ihtiva ederken, "Cumhuriyet Dönemi Bursa Kütüphaneleri" başlığını taşıyan ikinci bölüm günümüzde mevcut olup hizmet vermeye devam eden Bursa şehir merkezi ve ilçelerindeki resmî ve özel kütüphaneler hakkındaki bilgileri içermektedir.

Kitabımız, Bursa'nın eski dönemlerine ait kitap kültürü hakkında bilgi vermenin yanında günümüzdeki kütüphanelerin adları, bulundukları yerler, hedef kitleleri ve ihtiva ettikleri kitap sayıları hakkında genel bir resim ortaya koymaktadır. Böyle bir resmin oluşmasında desteklerini esirgemeyen ve bu eserin basımını gerçekleştirerek okuyucularıyla buluşmasını sağlayan öncelikle Bursa Büyükşehir Belediyesi Başkanı Sayın Recep ALTEPE'ye, Kültür AŞ. yetkililerine ve belediyenin diğer çalışanlarına teşekkür ediyorum.

Kitabın hazırlığı birkaç ay önce başladı ve kısa sürede tamamlanarak yayını gerçekleştirildi. Birinci bölümde yer alan akademik makalelerin bu kısıtlı zaman içinde bir araya getirilerek bize gönderilmesi, bu bölümde yazısı olan hocalarımızın himmet ve gayretleriyle mümkün olmuştur. Bu yüzden kendilerine şükranlarımı sunuyorum.

Bu işe gönül veren bir ekip olmadan, az bir zaman diliminde böylesi bir eserin hazırlanması kolay değildir. Elinizdeki kitap da bir ekip çalışması sonucunda hazırlanmıştır. Bu vesileyle öncelikle eserin hazırlanmasında emeği geçen ve ekipte yer alan dostlarımızdan Setbaşı Şehir Kütüphanesi Müdürü Muhterem ÇEVİK, kütüphane çalışanlarından Gonca GÜLSAY ve Fikret ALKAN ile Bursa Araştırma Merkezi'nden Işık DEMİR'e, ayrıca il ve ilçe merkezlerinde, resmî veya özel kütüphanelerle ilgili bilgileri esirgemeyip yazılı olarak bizlere gönderen kütüphane yetkilileri ve çalışanlarına da teşekkür ederim.

Bursa 2013

Doç. Dr. Ali İhsan KARATAŞ

GİRİŞ

KÜTÜPHANE VE KÜTÜPHANECİLİK ÜZERİNE

Nezaket ÖZDEMİR*

Yazılı metin, bilginin insan belleğinden kurtulması, özgürleşmesi demektir. Bu metinlerin başkalarının paylaşımına açılması ise insanlığın bilgilenmesi, eğitim, kültür birikiminin yaygınlaşması ve geliştirilmesi anlamını taşır. Kitap formatı ise özelikle dijital dünyanın keşfinden önce bilginin diyar diyar gezmesi, okunarak eleştirilmesi, geliştirilmesi, paylaşılması olanağını veriyordu. Bu bağlamda düşünüldüğünde her dönemde bilginin ve dolayısıyla bilgi içeren her türlü materyalin kıymet bulduğu şüphesizdir. Çünkü bilgi, merakın peşine takılan insanoğluna bilinmeyenin ipuçlarını sunar.

Her ne kadar zaman içinde insanların değer yargıları değişmiş olsa da görünen veya görünmeyen değer olarak bilginin sağlanması, korunması ve geliştirilmesine verilen önem hiç değişmedi. Çünkü var olmanın temel niteliği kayıtlı olmaktan geçmektedir. Bu gerçek, tarihin ilk çağlarından itibaren bilgiyi kalıcı hale getirmek ve gelecek nesillere aktarabilmek kaygısıyla kayıt altına alınmaya çalışıldığını gösteriyor. Bilgiyi kayıt altına alma çabasının ilk aşaması alfabenin bulunmasıdır. İnsanlar bilgilerini, düşüncelerini birbirlerine aktarmak için kullandıkları dili, böylece disiplin altına almış, sesleri simgeleştirip ve seslerle simgeleri eşleştirmeyi başardıklarında bilgiyi de disiplin altına almayı başarmışlardı. Böylece asırlar boyu devam edecek bilgi akışı başlamış oldu. Dünyayı şekillendiren bu bilgi akışının ne kadarına vakıfız? Öncelikle ulaşabildiğimiz, çözümleyebildiğimiz ve nihayet anlamlandırabildiğimiz kadarına elbette. Bu nedenle bilgi içeren materyaller - ki, bunlar arkeolojik buluntu üzerindeki resim ve yazıdan, günümüz modern kayıt sistemlerine kadar uzanan geniş bir materyal zenginliği içermektedir – her dönemde

* Kütüphaneci-Araştırmacı Yazar

kıymetli olmuştur. Kıymetin korunması ve paylaşımı fikrinden ise, kütüphane kurmak aşamasına gelindiği düşüncesindeyim.

Tabii, bilgiyi belli bir noktada toplamak düşüncesi, önce yazmakla başlıyor. Devamında, değişik formatlarda kalıcı kılmak, belli bir mekânda biriktirmek diye uzayıp gidiyor bu serüven. Konuya böyle bakınca, evlerimizdeki küçük kitap birikimlerinden itibaren, her materyal topluluğunu kütüphane olarak kabul etmek gerekir. Oysa her birikimin içinde materyalin niteliğini ve niceliğini belirlemek, gerektiğinde ulaşabilmek için bir düzen ve disipline gerek vardır. İşte bu noktada karşımıza meslek olarak kütüphanecilik çıkmaktadır.

Tarihte ilk kütüphanenin M.Ö. 625 yılında Asur Devleti Hükümdarı, Asurbanipal tarafından Ninova'da kurulduğu biliniyor.[1] Bursa'da ise kitabın varlığından söz etmek için bu tarihin üzerinden 500 yıl daha geçmesi gerekmiştir. Bursa'daki kitap varlığı hakkında ilk ipuçlarından biri, Prusalı Asklepiades'in, kitap yazdığı bilinen ilk Bursalı olmasıdır. MÖ. 120'de Bursa'da doğan, hekim ve filozof olan Asklepiades'in günümüze ulaşan herhangi bir eseri bulunmuyor.[2] Ancak bu bilgi o dönemden itibaren Bursa'da kitap birikimi olduğunun delilidir. Bursa'da bir kütüphane varlığı bilgisini ise Dio'dan öğreniyoruz. Aynı zamanda yazar olan Chrysostomos Dio'da 40-120 yılları arasında yaşayan bir Bursa'lıdır. Yunanlı filozofların, İkinci Sofist Okulu'nun üyesi olan Dio'nun 80 konuşması ve iki yazısı günümüze ulaşmıştır.[3] Bursa'da vali olarak görev yaptığı dönemde Roma İmparatoru Trainus'a yazdığı mektuplardan birinde Dio, Prusa Kütüphanesi'nde İmparator Trainus'un

---

1 Yıldız, Nuray. Kalıntılar ve Edebi Kaynaklar Işığında Antikçağ Kütüphaneleri. s.14

2 Tansel, O.Selahattin. "Prusa'yı Kuranlar, Prusa'yı Bursa Yapanlar Üstüne". *Bursa'da Yaşam*. Bursa, Ocak 2012, s. 352.

3 Tansel, agm., s.353

heykelinin bulunduğunu yazar.[4] Felsefe okulu içinde yer aldığını düşündüğümüz bu kütüphanenin akıbetini Tansel'den öğreniyoruz. *"… rahat dönem 325 yılında İznik Konsili ile yasallaşan Hristiyanlığın ve skolastik düşüncenin yaygınlaşmasıyla sona erdi. Filozofların, hukukçuların, hekimlerin, sanatçıların yetiştiği okulların kapılarına IV. yüzyıl ortalarında kilit vuruldu. Bursalı hekim Apsyrtos ve sofist Himerios yetiştikleri felsefe okulunun kapısına üzerinde 'Buraya girmek yasaktır" ibaresi bulunan bir levha astılar."*[5] Yıldız, kütüphane binasının sütunlarla çevrili bir avlu biçiminde olduğunu yazıyor[6] ama kitapların akıbetini bilmiyoruz…

Efes Celcius Kütüphanesi

Kitaplar, yazılır… Sonra, saklanır, gömülür, yasaklanır, karalanır, resimlenir, süslenir, ıslanır, kurşunlanır, en güzel hediye olur, bir kenara fırlatılır, şerh edilir, yakılır, yırtılır,

4 Yıldız, age., s.298
5 Tansel, agm.,. s.353
6 Yıldız, age., s.299

unutulur, yok sayılır, incelenir, korkulur, korkutulur, yargılanır, yok edilir, keşfedilir, değerlenir, görmezden gelinir, peşine düşülür, onurlandırılır, baş tacı olur, baş belası olur, ama hep gündemdedir…

Kitaplar okunur… Harf dediğimiz semboller anlamlanır, yazılar söz olur, okunur. Bakıştan niyet, yıldızların hareketlerinden istikbâl okunur. Bakladan, kaplumbağanın kabuğundaki çizgilerden, sudan, telveden, iskambil kâğıtlarından, el ayası üzerindeki çizgilerden fal okunur. Resimden, çiçekten anlam, gökyüzünden iklim okunur. Ölülerin ruhuna Elham okunur. Maval okunur, türkü okunur, hariçten gazel okunur. Kimisi meydan, kimisi de bildiğini okur. Bazıları pek bir maharetle birilerinin canına okur. Karşısındakinin ciğerini okuyan da vardır, karşısındakine masal okuyan da… Ama kütüphaneciler her zaman gerçek okur ve okuyanın yanında var olmuştur.

Kütüphaneciler, okunmak ve anlaşılmak için yazılan kitapların evinde, onları okumak ve anlamak isteyen insanlarla, evrene bir diyeceği olan yazarlar arasında köprüdür. Bir çeşit iletişim hattını düzenleyenler diyebileceğimiz bu insanlara Sümerler " *Evreni düzenleyenler*"[7] diye seslenirdi. Aristo ise kütüphanelere "*Evrenin Belleği*" derdi.[8] Kitap ve okumak her devirde değerli ve anlamlı bulunmuştur. Öyle olmasa hakkında bu kadar çok deyim üretilir miydi?

Osmanlı kültüründe ilk dönemlerde kütüphanelerde görev yapan kişilere Arapça bekçi-muhafız gibi anlamlara gelen *"hazin"* sözcüğünden türetilen *"hazin-i kütüp"* denilmekteydi.[9] XV.yy'dan itibaren ise kütüphanecilere, Arapça, kitapları "*hıfz*" etmek,

---

7 Manguel, Alberto. Okumanın Tarihi. s.225.

8 Manguel, age., s.223

9 Meydan Larousse, "hazin" maddesi. c.VIII. s. 542

korumak sözcüğünden türetilmiş olan, kitapları muhafaza eden, koruyan anlamında "*hafız-ı kütüb*" denilmiştir. Günümüzdeki kütüphanecilerin görevlerine yakın hizmetler üreten hafız-ı kütüplere, "*bevvab*" ve "*ferraş*" denilen yardımcılar eşlik ederdi.[10] Muradiye külliyesine ait 1586 tarihli belge Bursalı ilk kütüphanecilerinden ikisini tanımak olanağı veriyor. Bu belgede II. Murad'ın cami, medrese ve darü'l-hadis vakıflarının birleştirildiği, Medrese ve darü'l-hadisteki iki hâfız-ı kütüplükten birinin ünvanının kâtib-i hafız-ı kütüb olarak değiştirildiği, hâfız-ı kütüplüğü caminin hatibi Ali, kâtib-i hafız-ı kütüblüğü ise imam Seyyid Ahmed'in yaptığı bildirilmektedir. Bu kişiler bizim Bursa'da isimleri ve ünvanları ile tanıdığımız ilk kütüphanecilerdendir.[11] Bu mesleğe hizmet edenler daha sonra kütüphane sözcüğünden türetilen *"kütüphaneci"* terimi ile anılmaya başlandı. Günümüzde ise kütüphanecilere, *"bilgi ve belge yönetimi uzmanı"* denilmektedir.

Okuma eyleminin yaşantınızda ne denli var olduğunu ancak yokluğunda hissedebilirsiniz. Bir sabah uyandığınızda okumayı unutmuş olabileceğinizi hiç düşündünüz mü?[12] Düşünmeyin zaten, kitaplar ve kütüphaneler her zaman var olsun ve siz keyifli okumalarla beyninizi zinde tutun. Kütüphaneciler her türlü bilgi içeren materyalin koruyucusu, düzenleyicisi ve hizmete sunucusu olarak her daim var olmaya devam edecekler.

Kaynakça

Manguel, Alberto. Okumanın Tarihi. Çev; Füsun Elioğlu. İstanbul, 2004, Yapı Kredi Yayınları. 407s.

---

10 Meydan Larousse, hafız maddesi. c.VIII. s. 318

11 Erünsal, İsmail E.Türk Kütüphaneleri Tarihi: Kuruluştan Tanzimat'a Kadar Osmanlı Vakıf Kütüphaneleri. s.102

12 Saf aleksi: Okumayı unutma hastalığı

Meydan Larousse; Büyük Lugat ve Ansiklopedi. XXIIIc. İstanbul, 1992, Sabah Yayın Grubu.

Tansel, Selahattin O. "*Prusa'yı Kuranlar, Prusa'yı Bursa Yapanlar Üstüne*." 348-356s**.** Bursa'da Yaşam. Ocak 2012. Nahit Kayabaşı, hazl. Bursa, 2012, Olay Medya Center. 366s.

Yıldız, Nuray. Kalıntılar ve Edebi Kaynaklar Işığında Antikçağ Kütüphaneleri. İstanbul, 2003, Arkeoloji ve Sanat Yayınları.492s.

BİR İLİM VE KÜLTÜR MERKEZİ OLARAK BURSA

Prof. Dr. Osman ÇETİN*

Türkiye'nin ilim ve kültür hayatı araştırılırken Konya, Kayseri, Tokat, Amasya, Erzurum, Niğde, Aksaray, Malatya, Mardin, Edirne, Manisa, İstanbul gibi şehirlerin mutlaka ele alınması gerekir. Bu anlamda yani ilim ve kültür hayatımız bakımından Bursa'nın da çok özel ve ayrıcalıklı bir yere ve öneme sahip olduğu görülür. Bilindiği gibi Bursa, Osmanlı Devleti'nin ilk başkentidir. Devletin temelleri burada atılmış, gerçek anlamda devlet yapılanması burada gerçekleşmiştir. İlk siyasî, idarî ve askerî kurumlar burada ortaya çıkmış, hukukî düzenlemeler burada uygulanmış, ticarî gelişme burada başlamış, ilmî faaliyetler burada yoğunluk kazanmış, ilim müesseseleri burada kurulmuş, sanat faaliyetlerine burası merkez olmuş ve nihayet Osmanlı toplum yapısı bu güzel şehirde şekillenmiştir. Bu bakımdan Bursa'nın Osmanlı tarihinde diğer şehirlere göre önemi büyüktür. Bu öneminden dolayı ünlü Osmanlı Sadrazamı Fuat Paşa, Bursa'yı "Osmanlı tarihinin dibacesi" olarak niteler. Bursa, hiç kuşkusuz bütün bu sayılanların etkisiyle kendisine çektiği âlimler, mutasavvıflar, şairler, askerler, devlet adamları, tacirler ve hatta Batı'dan gelen yabancılar dolayısıyla XIV. yüzyıldan itibaren Anadolu'nun en hareketli ilim, kültür, sanat ve ticaret merkezi haline gelmiştir. Doğal olarak bu yükselişte henüz İstanbul'un fethedilmemiş, Edirne'nin de yeteri kadar gelişmemiş olmasının payı vardır.

Fetihler Rumeli'ye taşındıktan sonra Edirne önce askerî ve siyasî, sonra ilmî ve kültürel faaliyetler için mühim bir şehir haline gelmişti. İstanbul ise fetihten sonra her bakımdan Osmanlı

* U.Ü. İlâhiyat Fakültesi Emekli Öğretim Üyesi

Devleti'nin merkezi oldu. Ancak Bursa, Osmanlı sultanları ve halkının gönlünde ayrıcalıklı bir yere sahipti. Fatih'e kadar bütün padişahların, nerede vefat ederlerse etsinler, Bursa'da defnedilmeleri, XVI. yüzyıl sonlarına kadar hala bazı şehzadelerin Bursa'da dedelerinin yanı başına gömülmeleri, hanedanın, bu şehre, "ata yurdu, baba ocağı" anlayışı ve duygusuyla bağlı kaldığını gösteriyor. Diğer taraftan hemen bütün Osmanlı asırlarında, devrin ilim ve irfanının, sanat ve edebiyatının hatta siyaset ve bürokrasisinin en mümtaz temsilcilerinden önemli bir kısmı, görevli veya sürgün olarak veyahut emekliliklerini geçirmek için hayatlarının bir dönemini Bursa'da geçirmişlerdir.

Kültür tarihi içinde Bursa'nın yeri ve önemini araştırırken göz önüne alınması gereken hususlardan biri de bu şehrin, Buhara, Semerkant, İran, Mısır, Suriye ve Bağdat gibi merkezlerle kurduğu siyasî, ilmî ve kültürel ilişkilerdir. Bu ilişkileri çözmeden, bu konuda yeterli bilgiye sahip olmadan ilim ve kültür dünyası bakımından Bursa'da olup bitenleri anlamak zordur. Mesela, Emir Sultan Buhara'dan hacca giderken Seyyid Usûl, Seyyid Nâsır, Seyyid Nimetullah, Ali Dede, Baba Zâkir gibi mutasavvıflar da onunla birlikte hacca gitmişlerdi. Hac dönüşü Bağdat'a uğrayınca Seyyid Muhammed en-Nattâ'nın misafiri oldu. Anadolu'ya geçip 1394 yılı dolaylarında Bursa'ya gelince bu mutasavvıflar onunla birlikteydiler. Emir Sultan gibi her biri Bursa'nın bir semtine yerleşti. Bunlardan Seyyid Nâsır Pınarbaşı'nda, Ali Dede İncirli Hamamı civarında, Seyyid Usûl Kuruçeşme mahallesinde, Seyyid Nattâ da Ebû İshak Kâzerûnî zaviyesinde irşad faaliyetini sürdürmüşlerdi[1]. Bursa'da her biri ayrı bir yerde mekân tutmuş olan Abdal Murad, Abdal Mehmed, Abdal Musa, Geyikli Baba gibi isimler daima zihinlerde "Horasan

[1] Hüseyin Algül - Nihat Azamat, *"Emir Sultan"*, TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul 1995, XI, 146-148.

Erenleri"ni çağrıştırmakta ve Bursa'nın o uzak diyarlarla ilişkisini hatırlatmaktadır.

Aynı örneği ilim ve ilim adamları bakımından da vermek mümkündür. Moğol istilâsından sonra İslâm dünyasında, özellikle Türkistan, İran ve Anadolu'da ilmî hayatın büyük bir darbe aldığı bilinmektedir. Üstelik bu sarsıntı Timurlular devrine kadar az çok devam etmişti. Ancak Timur, ele geçirdiği şehirlerdeki âlimleri Semerkand'a götürmüş ve onları himayesine almıştı. Bu sebeple Timur ile oğlu Şahruh zamanında ve sonrasında bu bölgede ilmî faaliyetler gelişme gösterdi. Ayrıca XIV. ve XV. yüzyılda Mısır, Suriye, İran ve Türkistan'daki ilmî hayat Anadolu'dan daha üstündü. Bundan dolayı Anadolu'daki ilim adamları mesleklerinde ihtisas yapmak için İran, Türkistan, Mısır ve Suriye'ye gidiyorlardı. Mesela Şeyh Edebâli ve Muhsin-i Kayserî *Şam*'da; Davûd-ı Kayserî, Molla Fenarî, Şeyh Bedreddin ve Germiyanlı Ahmedî *Mısır*'da; Alâaddin Esved, Alâaddin-i Rumî ve Kadızâde-i Rumî *İran* ve *Semerkand*'da ihtisas yapmışlardı. Yalnız bu üstünlük XV. yüzyılın son yarısından itibaren yavaş yavaş azaldı. Çünkü gerek dışarıda ihtisas yaparak gelenler, gerek çok farklı sebeplerle Osmanlı şehirlerine göç eden âlimler Anadolu'daki ilmî hayata canlılık kazandırmaya başlamışlardı. Şeyh Muhammed-i Cezerî ile Şeyh Ahmed-i Cezerî, İbn-i Arabşah, astronomi bilgini Abdülvâcid, Fahreddin-i Acemî, Haydar-ı Herevî, Alâaddin-i Tusî, Seyyid Ali Acemî, matematikçi Fethullah XV. yüzyılın ilk yarısı içinde Anadolu'ya gelenler arasında idiler. Bu bilginler akını XV. yüzyılın son yarısında daha da arttı. Ali Kuşçu, Musannifek Alâaddin, Tebrizli tabip Kemaleddin, tabip Hekimşah-ı Kazvinî, tabip Şirvanlı Şükrullah, tabip ve matematikçi Abdullah, hekim Lârî, astronomi ve matematik bilgin Şirazlı Muzafferüddin Ali, İdris-i Bitlisî bunlar arasında yer alıyorlardı. Ayrıca Safevî Devleti'nin kuruluşundan sonra İran'dan birçok âlim ve sanatkâr Osmanlı şehirlerine göç etti. Görüldüğü gibi Osmanlı devletinin

kurulduğu ve gelişmeye başladığı dönemde hem Anadolu'da hem Anadolu dışında büyük bir fikrî ve ilmî hareketlilik yaşanmış ve bu hareketlenme Osmanlı topraklarında özellikle Bursa'da giderek daha güçlü bir hâle gelmişti[2].

Orhan Gazi, Köse Mihal, Turgut Alp, Şeyh Mahmud ve Ahi Hasan'la birlikte Bursa surlarından içeri girdiği zaman tarihler 6 Nisan 1326'yı gösteriyordu. Bu tarihte Bursa, Osman Gazi'nin başlattığı ve yıllarca süren bir kuşatmanın ağır tahribatını yaşıyordu. XIV. yüzyılda, fetihten hemen sonra, siyasi ve askeri bir merkez olan Bursa'da; Edirne'ye geçmenin, oradan da bütün Trakya ve Bulgaristan topraklarını fethedip Sırbistan içlerine girmenin ayrıca Moğol istilası ile dağılan Anadolu birliğini yeniden ihya ve inşa etmenin planları hazırlanıyordu. Önce bir "uç beyliği" olarak ortaya çıkan bu siyasi organizasyon, Orhan, I. Murad ve Yıldırım'ın olağanüstü gayretleriyle kısa zamanda bir dünya devleti olma yoluna girmişti. Şüphesiz devlete bu imkânı sağlayan şey, Selçuklulardan devraldıkları ilim ve kültür mirasına da dayanarak oluşturdukları sosyal-kültürel yapı ve bu yapının içine yerleştirilen temel değerlerdi.

Orhan Bey, fetihten sonra Bursa'yı beyliğin merkezi hâline getirdi. Geleneğe uyarak askeri ve mülki erkânı şehre yerleştirdi ve imar faaliyetlerine başladı. Kendisi eski Bizans sarayına yerleşmişti. Bu sarayın yanına *İl-Erioğlu oğlu Ahmet Bey* bir mescit yaptırdı. Kardeşi Alâaddin Bey, yine Hisar içinde adıyla anılan bir cami, hamam ve çeşme inşa ettirdi. Ancak Hisar'ın içi büyük çapta bir gelişmeye uygun değildi. Bu sebeple Orhan Bey, şehri surların dışına taşımaya karar verdi. Surların dışında cami, han, hamam, imaret, aşhane, medrese, zaviye, misafirhane ve mektep gibi pek çok sosyal ve dini tesisi içinde barındıran bir külliye yaptırdı. Böylece, Bursa'da her biri yeni bir semtin oluşmasına

[2] İ. Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, Ankara 1972, I, 520-521.

yol açacak olan külliyeler zincirinin ilk halkası oluştu. Aslında fetihler kadar bilgiye ve bilginlere de önem veren Orhan Gazi, uzun süren saltanat yıllarının başlarında İznik'te kurduğu medresenin (1336-736) başına devrin tanınmış âlimi Mevlâna Davud-i Kayserî'yi geçirmişti[3].

Bursa Orhan Gazi Camii

Anadolu Selçuklu Devleti, Malazgirt zaferinden (1071) Miryokefalon Savaşı'na (1176) kadar Bizans ve Haçlı taarruzlarını bertaraf etmekle uğraşmıştı. Ayrıca Türk beylikleri ve Eyyûbîlerle de mücadele etmek zorunda kalmıştı. Bu durum sosyal ve ekonomik alanda ilerlemeyi geciktirmiş, Anadolu Selçukluları ancak Bizans'ı dize getirdikten (1176) ve Dânişmendlileri ortadan kaldırdıktan (1178) sonra rahat nefes alabilmiştir. Bu uzun mücadele dönemi siyasi istikrarın sağlanmasını, sosyal ve

[3] M. Tayyip Gökbilgin, "Bursa'da Kuruluş Devrinin İlim Müesseseleri, İlim Adamları ve Bursa Tarihçileri Hakkında", Necati Lugal Armağanı, Ankara 1968, s. 261.

ekonomik faaliyetlerin, ilmî ve kültürel gelişmenin hızlanmasını geciktirmişti. XII. yüzyıl sonlarından itibaren bütün bu konularda önemli değişiklikler ve gelişmeler yaşandı. Ülkede siyasi istikrar sağlandı, ticaret ve ekonomik faaliyetler arttı, sosyal refah düzeyi yükseldi, yeni fetihlerle Karadeniz ve Akdeniz sahillerine inildi. Ancak Anadolu Selçuklularının en parlak dönemi kabul edilen I. Alâaddin Keykubad'dan sonra devlet adamlarının izledikleri siyaset, devleti ve ülkeyi kargaşaya sürükledi. Özellikle Horasanlı Baba İlyas'ın öncülüğünde çıkan Babaî İsyanı (1240) devleti sarstı. Bu sarsıntı Moğolların Anadolu'yu işgalini kolaylaştırdı. Devlet, Kösedağ Savaşı (1243) yenilgisinden sonra Moğolların tahakkümü altına girdi, bir süre sonra da yıkıldı.

Henüz bu yıkım gerçekleşmeden önce Anadolu'da güçlü bir siyasî, idarî, askerî, iktisadî, ilmî ve kültürel yapı oluşmuştu. Ülke, doğu-batı, kuzey- güney ticaret yollarının kavşak noktasıydı. Bu da Anadolu'da sadece ticaretin ve ekonomik hayatın değil ilim ve kültürün de gelişmesine sebep oluyordu. Bütün Selçuklu şehirleri camiler, medreseler, hastaneler, hanlar, hamamlar, tekkeler, zaviyeler, çeşmeler, köprüler vs. gibi müesseselerle dolmuştu. Müslüman halk inançta Mâtürîdî veya Eş'arîliği, amelde Hanefî veya Şafiî mezhebini benimsemişti. Gayrimüslimler ise Hıristiyanlığın çeşitli mezheplerine mensuptu. Vakıf kurucuları yaptırdıkları medreselere kendi mezheplerine mensup müderrisler tayin ediyor, ülkeye dışarıdan da pek çok bilgin ve mutasavvıf gelerek medrese ve zaviyelerde hizmet sunuyorlardı.

XIII. yüzyıl Selçuklu Anadolu'sunda tasavvuf yoğun biçimde yaşanıyordu. Muhyiddin İbnü'l-Arabî, Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, Sadreddin Konevî ve Hacı Bektâş-ı Velî dönemin büyük sûfileridir. Horasan kökenli tasavvufî cereyanlar Anadolu'ya daha ziyade bu akımların Moğol istilâsından kaçan temsilcileri aracılığıyla girmişti. Necmeddîn-i Kübrâ'nın kurduğu

Kübreviye Anadolu'ya onun halifeleri tarafından getirildi. Mevlânâ'nın babası Bahâeddin Veled ve halifesi Seyyid Burhâneddin-i Muhakkık-ı Tirmizî ile Mirsâdü'l-ibâd yazarı Necmeddîn-i Dâye bunlar arasında yer alırlar. Bilhassa vahdet-i vücûd hakkındaki görüşleriyle İslâm düşüncesini derinden etkileyen Muhyiddin İbnü'l-Arabî bu dönemde Sadreddin Konevî'nin babası Mecdüddin İshak ile Bağdat'tan Anadolu'ya gelmiş, Malatya ve Konya'da ilim ve irfan meclisleri düzenlemiş, talebe yetiştirmiş, devrin sultanlarına nasihatlerde bulunmuştur. Sadreddin Konevî, Müeyyidüddin Cendî, Saîdüddin el-Fergânî ve Afîfüddin et-Tilimsânî onun çizgisini devam ettiren önemli kişilerdir. Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, Konya'da müderrislik yaparken Şems-i Tebrizî'nin etkisiyle coşkulu bir tasavvuf anlayışı geliştirdi, yazdığı eserlerle bütün halkı, aydınları ve yöneticileri derinden etkiledi. Bu dönemde Anadolu'da Rifâiye'den Seyyid Ahmed-i Kebîr, Seyyid Ahmed-i Kûçek, Evhadiye'den Evhadüddîn-i Kirmanı, Vefâiye'den Baba İlyas ve Kalenderiye'den Ebû Bekr-i Niksârî gibi önemli isimlere de rastlanır. Ahilik Selçuklu Türkiyesi'nin önemli bir sosyal teşkilâtıdır. Ahiliğin Anadolu'da ortaya çıkışı, Sultan I. İzzeddin Keykâvus'un Abbasî Halifesi Nâsır-Lidînillâh'ın elçisi Şehâbeddin es-Sühreverdî vasıtasıyla fütüvvet teşkilâtına girdiği döneme rastlar (1214). Ahî Evran unvanıyla anılan Şeyh Nasîrüddin Mahmûd el-Hôyî, I. Alâaddin Keykubad'ın desteğiyle Ahî esnaf teşkilâtını geliştirdi[4].

İşte bu kültürel miras Selçuklu devletinin çöküşünden sonra Anadolu beyliklerine intikal etti. Özellikle batı Anadolu'daki siyasi bütünleşme Osmanlı beyliği lehine geliştikçe Bursa bu mirastan daha çok yararlandı. Orhan Gazi tarafından İznik medresesinin başına getirilen Davud-i Kayserî böyle bir

[4] Sadi S. Kucur, "Selçuklular", TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul 2009, XXXVI, 384-385.

gelenekten beslenmişti. Onun, bir taraftan medrese hocalığı yaparken diğer taraftan Muhyiddin İbnü'l-Arabî'nin *"Fususu'l-Hikem"* adındaki tasavvufî eserine şerh yazması dinî ilimlerle tasavvufu bağdaştıran kişiliğini göstermektedir. Davud-i Kayserî'nin açtığı bu çığır, yani medrese ve tekke birlikteliği XV. yüzyıl ortalarına kadar devam etti.

Aslında Orhan Gazi, Bursa'da önce Hisar'da, türbesinin kuzeyinde, Manastır Medresesi'ni (1335), sonra da şimdiki Orhan Camii yanında Orhan Medresesi'ni (1339-1340) yaptırmıştı. Manastır Medresesi'nde Mola Fenarî, Molla Yegân, Kutbeddin Mehmed b. Kadızâde-i Rûmî ve bu üç önemli aileden daha pek çok müderrisin görev yaptıkları düşünülürse Sultan Orhan'ın Bursa'da ilim ve kültür hayatını nasıl sağlam temeller üzerinde yükselttiği daha iyi anlaşılır. Bu arada Molla Fenârî'nin Davud-i Kayserî gibi tasavvufî düşünceyi de temsil eden bir müderris olduğunu bilmemiz gerekiyor. Yine bu devirde kurulduğunu gördüğümüz Beylerbeyi Lala Şahin Paşa'nın Hisar'daki medresesi ile Ulu Cami civarında Hacı İvaz b. Hacı Bekir b. Arslan adında birinin kurduğu Esediye (Musalla) medresesi dönemin önemli ilim ve kültür merkezleri olarak Bursa'da yüzyıllar boyunca hizmet sunmuşlardı[5].

Bu devrin bir başka yönünü M. Tayyip Gökbilgin şu cümlelerle dile getiriyor: *"XIV. yüzyılın birinci yarısında, Bursa'da, ilk kültür hareket ve müesseseleri olmak üzere, bazı mutasavvıflara, baba ve abdallara zaviye ve tekkeler inşa edildiği görülmektedir. Filhakika, Osman Gazi ve Orhan Bey, bütün gaza ve cihadlarında hazır bulunup da duaları ve kendilerine isnad edilen kerametleri ile muzafferiyet ve başarılar üzerinde müessir olan Abdal Kumral, Geyikli Baba, Abdal Murad ve Abdal Musa gibi dervişler için muhtelif zaviyeler inşa*

[5] Mefail Hızlı, Osmanlı Klasik Döneminde Bursa Medreseleri, İstanbul 1998, s, 19-30.

ettirmişlerdir. Daha sonra, İslâm diyarının çeşitli yerlerinden ve özellikle Anadolu'nun her tarafından Bursa'ya türlü tarikatlara mensup şeyh ve dervişler gelmiş, bunlar şehrin kuruluş ve bir Türk merkezi halinde inkişafında olduğu kadar, manevî tesanüdünü yaratmakta da âmil olmuşlardır. Başta padişahlar olmak üzere, ümera ve ulemanın çoğu tarikat müntesibi olduklarından büyük halk kitlesi de bu tasavvuf cereyanlarına intisap etmiş ve ilk zamanlarda Bursa şehri, Konya ve Kayseri gibi fakihlerin nüfuz ve tesiri altında kalan bir şehir olmaktan ziyade, mutasavvıfların nüfuzu altında bir merkez olmuştu. Bursa'da tasavvuf vadisinde kültür hareketleri inkişaf ederken, çok geçmeden ve buna muvazi olarak bir takım ilim müesseseleri de kurularak faaliyete geçmiştir[6]*."*

Bursa'daki ilmî ve fikrî gelişme I. Murad devrinde de sürdü. Bu dönemde gerek Hisar içinde, gerekse Hisar dışında önemli eserler vücuda getirildi. Fakat dönemin asıl önemli imar faaliyetleri şehrin batısında, Çekirge semtinde yaşandı. I. Murad'ın burada inşa ettirdiği *"Hudâvendigâr Külliyesi"* ve bu külliye için tesis ettiği çok zengin vakıflar, kısa zamanda Çekirge'yi önemli bir banliyö hâline getirdi. Hüdavendigâr, yaptırdığı bu camiin üst katını medrese olarak inşa ettirdi. Böylece Bursa büyük bir ilim müessesesine daha kavuştu.

[6] Gökbilgin, agm, s, 261.

Murad Hüdavendigâr Külliyesi

Yıldırım Bayezid devri, Bursa için, ilim ve kültür eserlerinin zenginliği bakımından daha verimli olmuştur. 'Savaş ganimetlerinin hayır işlerine harcanması yolundaki İslâm ve Türk geleneklerine saygı gösteren Yıldırım'[7], Edirne'den başka, Bursa'da da, bugün kendi adıyla anılan bir külliye vücuda getirmiş, camiinin yanında medrese, imaret ve darüşşifa yaptırmıştır. İçinde Molla Güranî, Seyyid Ali Acemî, Şeyhülislam Abdülkadir Şeyhî Efendi, Şeyhülislam Hoca Sadeddin Efendi gibi önemli müderrislerin görev yaptıkları bu medrese ile "İlk Osmanlı Hastanesi" unvanını kazanan dârüşşifa, bu külliyenin en önemli ilim ve kültür üniteleridir. Yıldırım Bayezid, ayrıca Ulu

[7] Gökbilgin, agm, s, 262.

Camii ve onun batı kapısı karşısına da Vaiziye adıyla bilinen başka bir medrese daha yaptırmıştı.

Bu devrin çok önemli bir âlimi olan Molla Fenârî (ö. 1431), aynı zamanda adıyla anılan bir medresenin "Molla Fenâri Medresesi"nin kurucusudur. Molla Fenârî, XIV. yüzyıl ortalarında doğmuştu. Babası ünlü mutasavvıf Şeyh Sadreddin Konevî halifelerinden Şeyh Hamza Fenârî idi. Kendisi, önce Alâaddin Esved ve Cemaleddin Aksarâyî'den tahsil görmüş, sonra Mısır'a giderek zamanın ünlü mutasavvıflarından Şeyh Ekmeleddin'den feyz almış ve sonra Bursa'ya dönmüştü. Murad Hüdavendigâr devrinde, Manastır medresesinde vazife görmüştü. Öğrencileri arasında oğlu Mehmed Şah Fenârî, Şehabeddin İbn Arabşah, Kadızâde-i Rûmî, Kutbüddinzâde-i İznikî, Kâfiyeci, Emîr Sultan, Molla Yegân ve İbn Hacer el-Askalânî gibi âlimler bulunmaktadır. Molla Fenârî, Osmanlı Devleti'nde tasavvufa ilgi duyan ilmiye mensuplarının önde gelenlerindendir. Tasavvuf kültürüne olan yakın ilgisi eserlerinde açıkça görülür. Tasavvufî düşüncesinin şekillenmesinde Muhyiddin İbnü'l-Arabî'nin tesiri vardır ve İbnü'l-Arabî'ye nisbet edilen Ekberiyye mektebinin görüşlerini Anadolu'da temsil eden âlimler arasında yer almaktadır. Devrin bu ünlü âlim ve mütefekkirinin, Şeyh Hacı Bayram ve Şeyh Zeyneddin Hâfî ile de münasebeti olduğu bilinmektedir[8].

[8] İ. Hakkı Aydın - Tahsin Görgün, *"Molla Fenârî"*, TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul 2005, XXX, 245-248; Gökbilgin, agm, s.263-264.

Molla Fenarî Camii Haziresi

Yine bu dönem Bursa'sının önemli ilim ve kültür müesseseleri arasında Ali Paşa Medresesi, Subaşı Eyne Bey Medresesi, Ferhadiye Medresesi ve Molla Yegân Medresesi yer almaktadır. Molla Yegân (ö,1460) Yıldırım Bayezid devri ileri gelenlerinden Kara Eyne Bey'in kurduğu ancak zamanla harap olan medreseyi onartıp hizmete açmış, bir süre burada müderrislik yapmış, zamanla bu öğretim kurumu "Molla Yegân Medresesi" adıyla anılır olmuştu. Molla Yegân XX. yüzyıl başlarına kadar faaliyetini sürdüren bu medresenin bahçesine bir mescit yaptırmış ve 2900 kitaptan oluşan kütüphanesini de bu mescide vakfetmişti[9].

[9] Abdülkadir Özcan, *"Molla Yegâ"*, TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul 2005, XXX, 265-266; Kamil Kepecioğlu, Bursa Kütüğü, Hazırlayanlar: Hüseyin Algül – Osman Çetin – Mefail Hızlı – Mustafa Kara – M. Asım Yediyıldız, Bursa 2009, IV, 241; Mefail Hızlı, Osmanlı Klasik Döneminde Bursa Medreseleri, İstanbul 1998, s, 49-52.

Yıldırım devrinde oluşmaya başlayan Emir Sultan Külliyesi'nin Bursa'nın ilim ve kültür hayatında, manevî havasında ayrı bir yeri olduğunu biliyoruz. Emir Sultan Bursa'ya gelince boş ve çalılıklarla dolu bir arazi olan bu semte yerleşmiş ve zamanla burada tekke, cami, hamam, imaret ve medresenin yapılmasıyla büyük bir külliye meydana gelmiştir. Emir Sultan'ın türbesini de içinde barındıran külliye, onun hayatta olduğu günlerden şu ana kadar yüzyıllar boyunca sıradan Bursalılarla birlikte Emir Sultan bağlılarının, âlimlerin ve ariflerin uğrak yeri olmuştur. Emir Sultan'ın akla getirdiği hususlardan biri de *"Erguvan Bayramı"*dır. Yüzyıllar boyu devam eden bu şenliklerin bu mahalleye ve Bursa'ya ayrı bir canlılık getirdiğinde şüphe yoktur. Sırf Erguvan Şenlikleri'ne katılmak için Bursa'ya gelen şeyh ve dervişlerin, sair zamanlarda da Emir Sultan ziyaretçilerinin ikameti için konakların bile vakfedilmesi bu canlılık hakkında fikir verir mahiyettedir[10]. Külliyeye dâhil olan medreseyi XV. yüzyıl sonlarında Cezerî Kasım Paşa yaptırmıştı.

Bu devirlerde tekke ve zaviyeler sosyal ve kültürel hayattın önemli bir parçasıydı. Bursa, XIV. yüzyılda boyunca Anadolu dışında kurulup bu topraklara gelen Kâzerûniye, Kadiriye, Rifaiye, Sadiye, Nakşibendiye, Halvetiye, Zeyniye gibi tarikatların ve bunların kollarının etkisi altında kalmış ve XV.-XVI. yüzyıllar içinde bu tarikatların hemen hepsi kendi tekke ve zaviyelerini kurmuşlardır. Bursa'da tasavvuf vadisinde kültür hareketleri gelişirken, buna paralel olarak bir takım ilim müesseselerinin kurulup gelişmesi de devam ediyordu[11]. Somuncu Baba Şeyh Hamidüddin-i Aksarayî de bu dönem Bursa'sını aydınlatan mürşitler arasında yer alıyordu.

---

[10] Kepecioğlu, age, IV, 79.

[11] Gökbilgin, agm, s, 261; Ayrıca bkz., Mustafa Kara, Bursa'da Tarikatlar ve Tekkeler, Bursa 1990.

Emir Sultan Camii

Bilindiği gibi Çelebi Mehmet devri bir takım sıkıntıların yaşandığı bir zaman dilimine rastlar. *"Timur Fitnesi"*nden sonra şehzadeler arasında yaşanan mücadeleler neredeyse devleti yıkılmakla yüz yüze getirmiştir. Ayrıca *"Şeyh Bedreddin İsyanı"* önemli bir dinî ve sosyal hareket olarak aynı dönemde ortaya çıkmıştır. Çelebi Mehmed her şeye rağmen Bursa'nın medâr-ı iftiharı olan Yeşil Külliyesi'ni ve bunun bir parçası olan Sultaniye/Yeşil Medresesi'ni yaptırmaktan geri durmamıştır. Bursa'nın seçkin bir ilim, kültür ve sanat abidesi olan Sultaniye, Edirne medreselerinin inşasına kadar Osmanlı ülkesinin en üst dereceli medresesi kabul ediliyordu. Ünü Orta Asya'ya kadar yayılmıştı. En şöhretli Osmanlı âlimleri burada ders vermişlerdi. Molla Fenârî'nin çocukları Mehmed Şah ve Yusuf Bâlî Efendiler, Mehmed Şah Yegânî, Hocazade Muslihiddin Mustafa,

Sinaneddin Yusuf Acemî, Şeyhülislam Zembilli Ali Cemâlî Efendi, Taşköprülü Muslihiddin Mustafa Efendi, Şeyhulislam Sadullah Efendi, Şeyhülislam Ebussuud Efendi, Şeyhülislam Hoca Sadeddin Efendi, Karaçelebizâde Hüsameddin Hasan Efendi bunlar arasında yer alırlar. Sultaniye'nin ilk müderrisi Mehmed Şah Fenârî'dir. Mehmed Şah'ın ilk dersinde öğrenciler dışında Bursa'nın önde gelen ilim adamları da hazır bulunmuşlardı. Bu olaydan sonra Sultaniye müderrislerinin halka açık ders vermeleri bir gelenek haline gelmiştir[12].

Bu devrin bir başka ilim ve irfan müessesesi XX. yüzyıl başlarında hala hizmet veren Bayezid Paşa Medresesi'dir. Her ne kadar Bayezid Paşa asıl külliyesini Amasya'da yaptırdıysa da Bursa'yı da hayır hizmetlerinden mahrum etmemişti.

XIV. yüzyıl kültür hayatı üzerinde dururken Anadolu beyleri ve Osmanlı hükümdarlarının Türkçeye özel bir önem verdiklerini de hatırlamak gerekir. Beylikler döneminin resmî dili artık Türkçedir. Aynı devirde yaşayan birçok edip ve şair de eserlerini Türkçe kaleme almışlardı. Hatta Türkçe yazmayı milli bir ihtiyaç olarak gören âlimlerimiz bile vardı[13]. Mesela, Kutbeddin İznikî (ö. 1418), Türk Edebiyatı'nda ilk defa *Mukaddime* adını verdiği Türkçe bir ilm-i hâl yazmıştır. Bu konuda Kutbeddin İznikî yalnız değildir. Yunus Emre ile başlayan bu süreç Ahmedî, Şeyhî Sinan, Ahmed-i Dâî, Atayî, Cemâlî gibi şair ve ediplerle devam etmiştir. Ahmedî, Germiyan hükümdarları Süleyman Şah'ın himayesinde iken daha sonra Yıldırım'ın oğlu Emir Süleyman'ın hizmetine girmişti. Süleyman Şah'a ithaf için yazdığı *"İskendernâme"* adındaki eserini, sonuna kısa bir Osmanlı tarihi ekleyerek Emir Süleyman'a takdim etti.

[12] Aydın – Görgün, agmd., XXX, 245-248; Hızlı, age, s. 81.
[13] Uzunçarşılı, age, I, 525.

Aynı dönemin bir başka önemli gelişmesi Süleyman Çelebi'nin Türkçe *"Mevlid"* manzumesidir[14].

Bursa'dan söz ederken şüphesiz "Mevlit" ve müellifi Süleyman Çelebi'yi ayrıca ele almak gerekir. Bazı kaynaklara göre I. Murad devri devlet adamlarından Ahmet Paşa'nın oğlu olan Süleyman Çelebi, Yıldırım Bayezid'in imamı ve Emir Sultan'ın müritlerinden idi. XV. yüzyıl dinî edebiyat çığırının en kuvvetli, en şöhretli eserlerinden biri Süleyman Çelebi'nin 1409'da Bursa'da tamamladığı "Vesîletü'n-Necât" adlı "Mevlit" manzûmesidir. Söz konusu eser, yazıldığı dönemden itibaren Osmanlı coğrafyasının hemen her yerinde özellikle Hz. Peygamber'in doğum günlerinde okunmuş, bestelenmiş, çeşitli dillere çevrilmiş ve nazîreleri yazılmıştır. Ayrıca başta Balkanlar olmak üzere çeşitli İslâm ülkelerinde bir ibadet anlayışı içinde mübarek gün ve geceler yanında doğum, ölüm, sünnet, evlenme, askere gönderme gibi pek çok vesile ile en çok okunan, dinlenen, dinleyenleri etkileyen, zihinlere ve gönüllere Hz. Muhammed Mustafa sevgisini aşılayan bir eser olarak tarihimizdeki yerini almıştır. *"Vesiletü'n-Necat, Osmanlı medeniyet telakkisinin ve bu telakkiye istinad eden hayat tarzının toplum tarafından benimsenerek yaşandığı zamanlarda ve zeminlerde büyük bir alâkaya mazhar olmuş ve hayatın acı tatlı bütün cilveleri karşısında bazen bir hüznün tesellisi bazen de bir şükrün ifadesi olarak okuna gelmiştir. Mevlid bu anlamdaki etkilerini sadece Bursa veya Türkiye'de değil bütün Osmanlı coğrafyasında hala sürdürmektedir. Süleyman Çelebi'yi ve "bir medeniyet beyannamesi" olan Mevlid'i yok sayarak Bursa kültüründen söz etmek mümkün değildir[15]."*

---

[14] Günay Kut, *"Ahmedî"*, TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul 1988, II, 165-167.

[15] A. Necla Pekolcay, *"Mevlid"*, TDV İslam Ansiklopedisi, Ankara 2004, XIX, 485-486; Sadettin Öktem, *"Mevlid veya Bir Medeniyet Beyannamesi"*, Bir Kutlu Doğum Şaheseri Mevlit ve Süleyman Çelebi (Sempozyum Bildirileri),Ankara 2010, s, 31-32.

"Mevlid" Yazarı Süleyman Çelebi'nin Türbesi

Süleyman Çelebi'den söz edince, yapıldığı günden itibaren zamanımıza kadar Bursa'nın dinî ve sosyal hayatının merkezi, adeta "Bursa'nın Kalbi" olan Ulucamii de unutmamak gerekir. Ulucami sıradan bir mabet olmanın ötesinde bir mahiyet arz eder. Kâmil Kepecioğlu, bu güzel mabetten söz ederken şöyle der: *" Cami gayet ferah ve gönül açacak bir şekildedir. Bugün eski Türk yazılarının bir müzesi gibidir... Bundan büyük birçok cami varsa da bunun kadar sade ve şirin bir cami yok gibidir. Bursa tarihiyle uğraşarak hayatını bu uğurda feragatle feda eden Şemseddin Ulusoy, bu cami hakkında uzun yazılar yazmıştır. Ve tekmil Bursalılar da her*

nedense bu camiyi göz bebekleri gibi muhafaza etmekte müttefik idiler[16]*."*

Bursa'da ilmî faaliyetlerin en yoğun yaşandığı yer Ulucami ve çevresidir. Yıldırım, Ulucami'nin batı kapısı karşısına Vaiziye medresesini yaptırdıktan sonra eşi Hundi Hatun da doğu kapısı karşısına bir medrese yaptırmıştı. Güneyinde Esediye medresesi vardı. Çevresi kısa zamanda daha pek çok mektep ve medrese ile kuşatıldı. Ulucami'nin içi de ilmî faaliyetlere sahne oldu. Günün belli saatlerinde devrin Bursalı âlimleri çeşitli alanlarda halka açık dersler veriyorlardı. Özellikle bilgili ve güzel sesli hafızlar burada eğitici ve öğretici olarak görev yaptılar. Evliya Çelebi'ye bakılırsa Ulucami'nin yanı başında faaliyet gösteren kahvehaneler birer irfan mektepleriydi. Böylece Ulucami ve çevresi her zaman eğitim ve kültür faaliyetlerinin merkezi oldu. Ulucami'de görev yapan hatip ve müezzinlerin, devrin güzel sesli ve musikiden anlayan kişileri arasından seçilmeleri, en güzel hat örneklerinin duvar ve pâyelerinde yazı veya levha olarak yer alması, Ulucami'yi Bursa'nın sanat merkezi haline de getirdi. Bursa'nın en eski çarşıları, han ve bedestenleri Ulucami çevresinde bulunuyordu. Böylece bu bölge sosyal ve iktisadî ilişkilerin en yoğun bir biçimde yaşandığı yer oldu. İslam mabetlerinin çok yönlü işlevleri arasında "kütüphane" olarak halka hizmet sunmaları da ayrıca kaydedilmelidir. Bu anlamda Ulucami'nin Bursa camileri arasındaki yeri farklıdır. Her ne kadar aynı işlevi yerine getirmeleri bakımından Orhan Camii ve Umurbey Camii de kayda değer olsalar da Ulucami'nin yeri ayrıdır. Kaynaklar XVI. yüzyıldan itibaren Ulucami'de vakıf kitaplar bulunduğunu göstermektedir. Özellikle XVII. yüzyıl

[16] Kepecioğlu, age, IV, 186, 190.

sonlarında Abdullah Münzevî'nin Ulucami'de kurduğu kütüphane önemlidir[17].

Bursa Ulucamii

XV. yüzyıl Bursa ilim ve kültür hayatında iz bırakan kişilerden biri de Ahmed-i Dâî'dir (öl. 1421). Aslen Germiyanlı olmakla birlikte Germiyan oğullarının toprakları Osmanlıların eline geçtikten sonra, Kütahya'da tanıştığı Emir Süleyman'ın yanına gitmiştir. Ulemadan olan, Germiyan'da iken kadılık görevinde bulunan Ahmed-i Dâî, asıl şöhretini şair olarak yapmıştır. Türkçe, Arapça, Farsça birçok şiirleri, Türkçe ve Farsça divanları vardır. "Cengnâme" adıyla kaleme aldığı eserini Emir Süleyman'a ithaf etmişti. II. Murat'a hocalık da yapan Ahmed-i Dai'nin edebi eserlerinin yanı sıra, astronomi, astroloji ve tıpla ilgili eserleri vardır. Umur Bey adına birkaç tıp kitabını,

[17] Bedri Mermutlu, *"Şehrin Toplumsal Hayatında Bursa Ulucamii'nin Yeri"*, Bursa'nın Kalbi Ulucami, Bursa 2010, s, 46-53.

Feridüddin-i Attar'ın "Tezkiretü'l-evliya" adlı eserini de Çelebi Mehmet adına Türkçeye çevirmiştir[18].

Osmanlı ilim ve kültür hayatı II. Murad devrinde büyük bir ilerleme göstermiştir. Her şeyden önce bu devrinde birçok eser Arapça ve Farsçadan Türkçeye çevrilmişti ki bu kültür tarihimiz gelişmesi bakımından son derece önemlidir. Yine bu dönemde Bursa ve Edirne her bakımdan birer câzibe merkezi olmuşlardı. Yukarıda sözü edilen âlim ve sanatkârların Osmanlı şehirlerini tercih etme süreci II. Murad döneminde belirgin bir hal almıştı. Gelenlerin çoğu Seyyid Şerif el-Cürcânî'nin ve Sa'deddin et-Teftâzânî'nin talebeleri olduğundan bu iki İslam âlim arasındaki ilmî tartışmalar öğrencileri aracılığıyla Anadolu'ya taşınmıştı. Bursa'da müderrislik, müftülük ve kadılık görevlerini birlikte yürüten Molla Yegân, bilgisi ve kişiliğiyle bu döneme hâkim olmuştur. II. Murad devri âlimlerinden Hatibzâde Tâceddin İbrahim, Ayasuluk Çelebisi Mehmed, Fâtih Sultan Mehmed dönemi âlimlerinden Şekâik müellifi Taşköprizâde'nin ceddi Hayreddin Efendi, Hacıhasanzâde Efendi, Efdalzâde Hamîdüddin Efendi, ilk İstanbul kadısı olarak bilinen Hızır Bey onun yetiştirdiği öğrenciler arasında yer alırlar.

Tasavvufî hayatın bütün canlılığıyla toplumda yaşandığı bu devirde Zeyniyye ve Mevleviyye tarikatları yüksek mahfillerde rağbet görmüştür. Zeynüddin Hâfî'nin halifesi olan Abdüllatif-i Kudsî'nin, 1448'de Bursa'ya gelerek Emir Sultan'ın yanı başına, Zeyniler'e, dergâhını kurmasından sonra bu tarikat Bursa entelektüeli arasında da itibar gördü. Zeyniyye tarikatı, Sühreverdiyye'nin bir kolu idi. Özellikle Şeyh Vefa döneminde çok etkili oldu. Tâceddin İbrahim Karamânî, Şeyh Vefa/Muslihuddin Mustafa b. Ahmed ve Âşıkpaşazâde,

[18] Günay Kut, *"Ahmed-i Dâî"*, TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul 1988, II, 56-58.

Zeyniye'ye mensup önemli isimlerdir. Abdüllatîf-i Kudsî, *"müteşerri"* bir mutasavvıftı. Zamanın güçlü âlimlerini kendisine bağlamıştı. Bu özelliğiyle Osmanlı Devleti'nin dinî, fikrî yapısının oluşmasına katkıda bulunan manevî mimarlardan biri oldu. Sevenleri ve bağlıları Zeyniye kültürünün Bursa'da yayılmasına sebep olmuşlardı[19]. Bursa'da "*Zeyniler*"in mezar taşları bile farklı şekilleriyle hala dikkat çekiyor. Aslında Osmanlı sanatının ilk ileri hamleleri de Bursa'da yaşandı. Özellikle mimaride "Bursa kemeri", "Bursa tipi camileri", "Bursa Dönemi Mimarisi" gibi "Bursa" adını taşıyan yeni formlar ve tanımlamalar ortaya çıktı.

Zeyniler Camii

[19] Bkz., Mustafa Kara, Bursa'da Tarikatlar ve Tekkeler, Bursa 1990, s, 85-113.

II. Murad büyük eserlerini Edirne'de yaptırmış olmakla birlikte Bursa'da, Simavlılar mahallesinde bir külliye yaptırmıştır. Zaviye ve medresenin 14 Temmuz 1430 tarihli vakfiyesi günümüze ulaşmıştır. II. Murad'ın ve oğlu Alâeddin'in türbeleri de buradadır. Zamanla Bursa'nın bu semtinin adı "Muradiye" olmuştur. Bursa'nın önemli bir ilim ve kültür merkezi haline gelen bu külliye, imareti, camisi ve medresesiyle hala halka hizmet sunmaktadır. Medrese uzun yıllardır sağlık hizmetlerinde kullanılmaktadır[20].

İsa Bey, Hasan Paşa ve Hacı İvaz Paşa medreseleri de bu devrin ilim ve kültür müesseseleridir. Çelebi Mehmed ve II. Murad devrinde "nâzım-ı umur-ı devlet" olarak rol oynayan, aslen Tokatlı olan Hacı İvaz Paşa, Bursa subaşılığı sırasında şehri Karamanoğluna karşı cesaretle savunduğu için vezirlik payesine yükseltilmişti. Vakfiyesinden anlaşıldığına göre Bursa'da Pirinç Hanı karşısında bir mescit ve "İmâdiye" adı verilen bir dershane, iki ufak sofa ve 14 hücresi bulunan bir medrese ve yetimlerin tâlimi için bir de mektep yaptırmıştır[21]. Camide beş vakit namaz kılınması, medresede sarf, nahiv, lügat, meânî, beyan okunması ve talebelerin medresede oturmaları onun vakıf şartları arasında yer almaktadır. Mühtedilere yardım amacıyla oluşturduğu "fon" da dikkat çekmektedir[22]. Onun bu hayırseverliği yanında sanat adamı tarafı da vardır. Sultan I. Mehmet adına Yeşil Cami ile Türbesi'nin inşasına nezaret etmiştir. Ahfadından birçok kişi

[20] Halil İnalcık, *"II. Murad"*, TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul 2006, XXXI, 171.

[21] Kepecioğlu, Bursa Kütüğü, II, 124-126.

[22] Bkz., Osman Çetin, *"Hacı İvaz Paşa Vakfiyesi'ndeki 'Mühtedi Fonu' Hakkında"*, U. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, Bursa 1991, sy. 3, c. 3, s. 167-175.

Bursa ilim ve kültür hayatında etkili olmuşlardır. Soyu günümüze kadar gelmiştir[23].

Her ne kadar Fatih Sultan Mehmed'in İstanbul'u fethinden sonra ilim, kültür ve sanat faaliyetlerine İstanbul merkez olmuşsa da Bursa, bir kültür merkezi olarak önemini yitirmemiştir. Mesela Molla Hüsrev Medresesi, Hamza Bey Medresesi, Turşucu Medresesi, Çendik Medresesi, Fenâri Ahmed Paşa Medresesi, Başçı İbrahim Medresesi, Köseler Medresesi, Süleyman Paşa Medresesi ve Lutfullah Çelebi Dârülhadisi Fatih devri ilim müesseseleri arasında yer alır. Sadece Bursa'ya değil Osmanlı ilim dünyasına kazandırdıklarından dolayı burada Molla Hüsrev (ö. 1480) hakkında birkaç söz söylemek gerekir. Asıl adı Mehmed b. Ferâmurz b. Hoca Ali olan Molla Hüsrev, Molla Fenârî'nin oğlu Bursa Kadısı Yûsuf Bâlî'den icazet aldı. Sa'deddin Teftâzânî'nin öğrencilerinden Burhâneddin Haydar Herevî, Molla Yegân ve Şeyh Hamza'nın öğrencisi oldu. Hızır Bey'in vefatı üzerine İstanbul kadılığına getirildi. Ayrıca Galata ve Üsküdar kadılıkları ile Ayasofya Medresesi müderrisliği de verildi. Fahreddin-i Acemî'nin vefatından sonra Şeyhülislam oldu. Fatih'in "*Zamanımızın Ebu Hanifesi*" dediği Molla Hüsrev, vefatına kadar bu görevi sürdürdü[24].

Molla Hüsrev, Veziriazam Mahmud Paşa ve Ali Kuşçu (ö. 1474) ile birlikte medreselerdeki ders programının hazırlanması çalışmalarına katıldı ve Osmanlı ilmiye teşkilâtının kuruluş ve işleyişinde önemli katkılarda bulundu. Pek çok öğrenci yetiştirdi. Bunların en ünlüsü Şeyhülislam Zembilli Ali Cemâli Efendi'dir (ö. 1525). Molla Hüsrev, Fatih'in huzurunda yapılan ilmî

---

[23] Gökbilgin, agm, s. 265; Ayrıca bkz., Salih Pay, Bursa İvaz Paşa Külliyesi, Bursa 1996.

[24] Ferhat Koca, *"Molla Hüsrev"*, TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul 2005, XXX, 252-254.

tartışmalarda "reisu'l-ulema" sıfatıyla hakemlik yapar, oturumu yönetirdi.

Molla Hüsrev'in Kabri

Kaynaklardaki bilgilere göre Molla Hüsrev, bir toplantıda kendisine ilmî derecesine uygun davranılmadığını düşünerek İstanbul'u terk edip Bursa'ya gelmişti. Bursa'da Zeyniler Camii'nin güneyinde kendi adıyla anılan on hücreli bir medrese yaptırdı. Cenazesi İstanbul'dan Bursa'ya getirilerek kendi medresesinin hazîresine defnedildi. Osmanlı hukuk tarihinin en önemli simalarından olan Molla Hüsrev, değişik alanlarda pek çok eser verdi. İslâm hukukuna ait olan *"Dürerü'l-hükkâm fî şerhi*

Gureri'l-ahkâm" bunların en meşhurlarındandır[25]. Molla Fenârî'nin torunu Yusuf Bâlî'nin oğlu olan Ahmet Paşa'yı da bu arada hatırlamak ve Bursa'nın bu devir ilim ve kültür hayatında etkili olmuş bir kişi olarak kaydetmek gerekir.

Kasım Paşa Medresesi, Paşa Çelebi/Gökdere Medresesi, Sarrafiye Medresesi, Müftü Ahmed Paşa Medresesi, Leysiye Medresesi, Molla Medresesi II. Bayezid dönemi Bursa'sının ilim ve irfan yuvaları arasında yer alır. Bursa kültür tarihi bakımından Bursalı Veliyyüddinzâde Şair Ahmet Paşa önemli bir simadır. Muradiye'de inşa ettirdiği Geyikli/Müftü Ahmed Paşa Medresesi ve yanındaki türbesi hala ayaktadır. Şair Ahmet Paşa, hayatının büyük bir kısmını Bursa'da Orhan Gazi ve Muradiye mütevelliliklerinde geçirmiş daha sonra Bursa sancağı beyi olmuş ardından paşalığa yükselmiştir[26].

Kanuni Sultan Süleyman Devri'nde, Kadiri Efendi Medresesi, Hançeriye Medresesi, Cafer Çelebi Medresesi, Molla Efendi Medresesi, Sofu Mehmed Bey Darulhadisi, Muallimzâde Darulhadisi, Emircan Darulkurrâsı, Mahmud Bey Dârulkurrâsı, Zeyrekzade Darulkurrâsı'nın inşa edildiğini görüyoruz. Seyyid Hüseyin Erzincanî Dârulhadisi, Pazarbaşı Medresesi, Sinan Paşa Medresesi, Selimzade Medresesi ve Serrac Mustafa Medresesi daha sonra kurulan Bursa medreseleridir[27].

XVI. yüzyılın Bursa bakımından en dikkate değer şahsiyeti asıl adı "Mahmud" olan Lâmiî Çelebi'dir. Dedesi Nakkaş Ali, Yeşil Camii'nin nakışlarını yapmış, babası Osman Efendi de II. Bayezid'in defterdarlığı hizmetinde bulunmuştur. 1532 senesinde 60 yaşını geçtiği halde Bursa'da vefat etmiş ve Nakkaş Ali Camii haziresinde, babası Osman Çelebi'nin kabri yanına gömülmüştür.

---

[25] Koca, agmd, XXX, 252-254;
[26] Hızlı, age, s, 131-145, 163-169.
[27] Hızlı, age, s, 163-189.

Lamiî, hem Nakşibendî hem Gülşenî tarikatına intisap etmiştir. Osmanlı edebiyat tarihinde büyük bir yeri olan Lamiî, Nâkşi şeyhleri arasında fazileti ve irfanıyla temayüz etmişti. Mevlânâ Câmî'nin "Nefahatü'l-üns" ve "Şevahidü'n-Nübüvve" gibi eserlerini Türkçeye çevirmesi sebebiyle, haklı olarak, "Câmî-i Rûm" diye anılmıştır. Pek çok eseri bulunmakla birlikte Bursa tarihi, kültürü ve folkloru bakımından önemli olan "Şehrengiz-i Bursa" adlı eseri ile içinde yine Bursa'ya ait fıkraların yer aldığı *"Letâîfnâme"*si kayda değer. Meşhur *"Pinti Hamid"* fıkrası ilk defa bu kitapta yer almıştır[28].

Bursa'nın ilim ve kültür hayatına katkıda bulunan, yön veren daha pek çok âlim, edip, şair, mutasavvıf, devlet adamı, tarihçi ve sanatkâr bulunmaktadır. Şeyhülislam Karaçelebizâde Abdülaziz Efendi hem ilim adamlığı ve tarihçiliği hem Bursa'ya hizmetleri bakımından anılmaya değer bir kişidir. Kepecioğlunun; *"Bursa'nın âb-ı rûy-ı irfânıdır"* dediği Üftade Mehmed Muhyiddin Efendi, XVI. yüzyıl Bursa'sını inşa ve ihya edenler arasında yer alır. 1489'da Bursa'da Arablar mahallesinde doğan Üftâde, 1580 senesinde yine Bursa'da vefat etmiştir. Her ne kadar Celvetiye tarikatının kurucusu olarak Aziz Mahmud Hüdâyî gösterilirse de pîr olarak Hüdâyî'nin şeyhi Üftâde'yi kabul etmenin daha doğru olacağını düşünenler bulunmaktadır. Üftade'nin şeyhi Hızır Dede, Hacı Bayram-ı Velî'nin müridi olduğu için Celvetiye'yi, Bayramiye'nin bir kolu olarak kabul edenler de vardır[29]. XVII. yüzyılda, uzun yıllar Bursa'da yaşayan Niyazi-i Mısrî, bu şehrin irfanına çok şey katmıştır. XVIII. yüzyıl Bursa ufkunu aydınlatanların başında İsmail Hakkı Bursevî yer alır. Onu başkaları izler.

---

[28] Gökbilgin, agm, s. 68-69; Günay Kut, *"Lâmiî Çelebi"*, TDV İslam Ansiklopedisi, Ankara 2003, XVII, 96-97.

[29] Kara, age, s.16; Kepecioğlu, age, IV, 201.

Bir ilim ve kültür merkezi olan Bursa'ya hizmet edenler arasına tarihçileri de katmak gerekir. Osmanlı tarihçilerinin pirleri arasında yer alan *"Cihannüma"* müellifi Neşrî Mehmet Efendi, *"Ravza-i Evliya"* müellifi Bursalı Baldırzâde Mehmet Selisi Efendi, *"Güldeste-i Riyâz-ı İrfan ve Vefeyat-ı Danişverân-ı Nadiredân" adlı eserin yazarı* Bursa tarihçisi Beliğ İsmail Efendi, *"Gülizâr-ı Sülehâ, Vefeyat-ı Urefâ"*nın sahibi Bursalı Eşrefzade Şeyh Ahmet Ziyaeddin Efendi, *"Gülizâr-ı İrfan"* müellifi Şeyh Fahreddin Efendi bunlar arasında yer almaktadır. Yine başka bir vefeyatnâme sahibi Emirsultan Medresesi müderrislerinden Sahaf Süleyman Halis Efendi'yi, *"Ravzat ül-Müflihin" ve "Hülasat ül-Vefeyat-ı Bursa"* yazarı Gazzîzâde Abdüllâtif Efendi'yi, "Zübdetü'l-Vekâyi der Belde-i Celîle-i Bursa" adlı Bursa tarihi yazarı Raşid Mehmed Efendi'yi de bu isimlere ilave etmek gerekir. Bursa ile ilgili pek çok esere imza atan Mısrî zaviyesi şeyhi Mehmed Şemseddin Efendi, "Mir'at-ı Bursa" müellifi Hasan Tâib Efendi ve *"Osmanlı Müellifleri"*nin sahibi Bursalı Mehmed Tahir Bey, Bursalı tarihçiler kervanında yerini almış bu şehrin ilim ve irfanını besleyen kaynaklar arasında yer alırlar.

Sonuç olarak Bursa, fetihten itibaren Osmanlı tarihi boyunca ilim ve kültürün, sanat ve edebiyatın, tasavvuf ve irfanın merkezi olmayı başarmıştır. Bu güzel şehir her şeye rağmen Cumhuriyet döneminde de yine bir ilim, sanat, kültür, turizm ve ticaret merkezi olmaya devam etmektedir. Bu kitapta uzun uzadıya anlatılacak olan ve bir kısmının yüzyıllara dayanan geçmişi bulunan "Bursa Kütüphaneleri" bunun en güzel delilidir.

Kaynaklar

Abdülkadir Özcan, "Molla Yegân", TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul 2005, XXX, 265-266;

Bedri Mermutlu, *"Şehrin Toplumsal Hayatında Bursa Ulucamii'nin Yeri"*, Bursa'nın Kalbi Ulucami, Bursa 2010, s, 46-53.

Ferhat Koca, "Molla Hüsrev", TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul 2005, XXX, 252-254.

Günay Kut, "Ahmed-i Dâî", TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul 1988, II, 56-58.

Günay Kut, "Ahmedî", TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul 1988, II, 165-167.

Günay Kut, "Lâmiî Çelebi", TDV İslam Ansiklopedisi, Ankara 2003, XVII, 96-97.

Halil İnalcık, II. Murad, TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul 2006, XXXI, 171.

Hüseyin Algül-Nihat Azamat, *"Emir Sultan"*, TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul 1995, XI, 146-148.

İ. Hakkı Aydın-Tahsin Görgün, "Molla Fenârî", TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul 2005, XXX, 245-248;

İ. Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, Ankara, 1972, I, 520-521.

Kamil Kepecioğlu, Bursa Kütüğü I-IV, Hazırlayanlar: Hüseyin Algül – Osman Çetin – Mefail Hızlı – Mustafa Kara – M. Asım Yediyıldız, Bursa 2009.

M. Tayyip Gökbilgin, "Bursa'da Kuruluş Devrinin İlim Müesseseleri, İlim Adamları ve Bursa Tarihçileri Hakkında", Necati Lugal Armağanı, Ankara 1968, s. 261.

Mefail Hızlı, Osmanlı Klasik Döneminde Bursa Medreseleri, İstanbul, 1998.

Mustafa Kara, Bursa'da Tarikatlar ve Tekkeler, Bursa, 1990.

Necla Pekolcay, "Mevlid", TDV İslam Ansiklopedisi, Ankara 2004, XIX, 485-486;

Osman Çetin, Hacı İvaz Paşa Vakfiyesi'ndeki 'Mühtedi Fonu' Hakkında, UÜİF Dergisi, Bursa 1991, sy. 3, c. 3, s. 167-175.

Sadettin Öktem, *"Mevlid veya Bir Medeniyet Beyannamesi"*, Bir Kutlu Doğum Şaheseri Mevlit ve Süleyman Çelebi (Sempozyum Bildirileri),Ankara 2010, s, 31-32.

Sadi S. Kucur, "Selçuklular", TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 2009, XXXVI, 384-385.

Salih Pay, Bursa İvaz Paşa Külliyesi, Bursa 1996.

BİRİNCİ BÖLÜM
OSMANLI DÖNEMİ

OSMANLI DÖNEMİ BURSA KÜTÜPHANELERİ

BURSA'DA KİTAPLAR VE KÜTÜPHANELER

Doç. Dr. Ali İhsan KARATAŞ*

GİRİŞ

Osmanlı Devleti'nin ilk başkenti olan Bursa, Anadolu'nun önemli bir şehriydi. Coğrafi konumu ona bu özelliğini kazandırıyordu. Bursa, Anadolu'yu İstanbul'a, dolayısıyla Avrupa'ya bağlayan zincirin halkalarından biriydi. Ayrıca bu siyasî konumu yanında eteklerine yaslandığı Uludağ'ı, ovası ve yanı başındaki deniziyle, mutedil iklimi ve bol su kaynaklarıyla, her türlü tarıma elverişli coğrafyasıyla, ulaşım imkânlarıyla gelişmeye, ilerlemeye ve büyük bir siyasî ve kültürel merkez olmaya adaydı. Nitekim böyle de oldu. 1326 yılında gerçekleşen fetihten hemen sonra Batı Anadolu'nun en önemli siyasî, ticarî, dinî ve ilmî merkezi haline geldi.

Osmanlıların Bursa'yı fethetmeleri pek çok açıdan şehir için bir dönüm noktası olmuştur. Bursa'nın Osmanlı Devletine kazandırdıklarının yanında Osmanlıların Bursa'ya kazandırdıkları birbirine paraleldir.[1] Nitekim fetihle birlikte devletin başkenti olmuş ve bu hali bir asra yakın devam etmiştir. Başkentliği sırasında sosyal ve ekonomik yönden çok gelişmiş, etkisini asırlarca devam ettirecek bir konuma ulaşmıştır. Devlet

* U.Ü. İlâhiyat Fakültesi Öğretim Üyesi.

1 Geniş bilgi için bkz. Sevim, Sezai, "Fethin Bursa'ya Kazandırdıkları", *Gümüşlü'den Günümüze, Osmanlı Kültüründe Bursa*, Türkiye Yazarlar Birliği Bursa Şubesi Yayınları, Bursa 2003, s.105-109.

büyükleri ve hayırseverler tarafından iyi bir şekilde imar edilmiş, çok sayıda cami, medrese, türbe, han ve hamam gibi eserler yaptırılmıştır. İmar faaliyetlerine paralel olarak konumunun elverişli oluşu ve ipek yolunun batıdaki uç noktasında bulunması sebebiyle önemli bir ticaret merkezi haline gelmiştir.[2]

Bursa, Osmanlı Devleti'nin payitahtı oluşundan itibaren barındırdığı camiler, medreseler ve dergâhlar bakımından oldukça zengin bir şehirdir. Bilindiği üzere Osmanlı Devleti'nin ilk medresesi Bursa fatihi Orhan Gazi tarafından İznik'te inşa edilmiştir. Orhan Gazi'nin inşa ettirdiği başka medreseler de vardır. Bu medreselerde görevlendirilen müderrislerin ve eğitim gören talebelerin olmazsa olmazları hiç şüphesiz kitaplardır. Dolayısıyla kuruluşla birlikte kitapla ilişki de başlamıştır. Zaten Selçukluların devamı olan Osmanlı beyliğinin ilme ve kitaba uzak kalması düşünülemezdi. Devletin kuruluşunda yer alan şahıslardan bazıları dönemin önde gelen bilginleri arasında yer alıyorlardı. Mesela Dursun Fakih'i bunlar arasında sayabiliriz. İznik Medresesinde görevlendirilen Dâvûd-i Kayseri de Osmanlı öncesinde yetişen ve eserleri olan bir bilgindir. Bu ve benzeri ilim adamları, henüz devlet kuruluş aşamasındayken Osmanlı hizmetine girmiş ve tarihten taşıyıp getirdikleri ilmî mirası yeni oluşan bir toplumla paylaşarak parlak gelişmelere zemin hazırlamışlardır.

Osmanlı Devleti'nde ilmî hayat Bursa'da kurumsallaşmış daha sonra İstanbul'un başkent olmasıyla gelişerek devam etmiştir. Fethin hemen akabinde Bursa'da ilmî müesseseler kurulunca içeriden dışarıya ve dışarıdan içeriye ilim adamlarının hareketliliği yaşanmıştır. XIV. ve XV. asırlarda Osmanlı ilim

---

[2] İnalcık, Halil, "XV. Asır Sanayi ve Ticaret Tarihine Dair Vesikalar", *Belleten*, XXIV, 41 vd; Orhan, Ş. Yüksel, "Osmanlı İmparatorluğu'nun İlk Başkenti Bursa", *Tarih Mecmuası*, Şubat 1964, I, 1.

adamları kendilerini daha iyi yetiştirmek için Mısır, Suriye, İran ve diğer Orta doğu ülkeleriyle Mâveraünnehir taraflarına gidiyorlardı. Nitekim Türk âlimlerinden Dâvûd-i Kayseri Kahire'de, Kadızâde-i Rûmi Horasan ve Mâveraünnehir'de, Molla Fenârî Kahire'de ve Ahmedî Mısır'da ihtisaslarını tamamlamışlardı.[3] Ancak bu durum XV. yüzyılın ikinci yarısından sonra değişmeye başlamış ve başta İstanbul olmak üzere Anadolu bir ilim merkezi haline gelmişti. Gerek dışarıya gidip ihtisas yaparak dönen âlimlerin gayretleri, gerekse içeride yetişen ulemanın çabaları, ayrıca Ali Kuşçu gibi büyük iltifatlara mazhar olarak davet edilen bilginlerin gelmesi ve bu topraklarda talebe yetiştirmeleri Anadolu'daki ilim merkezlerinin cazibesini artırmıştır. İşte bu esnada Bursa, barındırdığı medrese, tekke ve zaviye gibi müesseseleri sayesinde birçok yerli ve yabancı ilim adamını ve mutasavvıfı kendine çekmiştir.[4]

Bir toplumun ilim ve kültür hayatından söz edilince akla önce mektep, medrese, müderris, muallim, hoca, talebe vs. gibi kavramlar gelir. Ancak kalem, defter, kâğıt, mürekkep ve şüphesiz kitap bu kavramları tamamlayan, olmazsa olmazı olan bir araç olarak kendisini ön plâna çıkarır. Bir devlet veya toplumun tanınması için sahip oldukları kitaplara bakmak gerekir. Zira kitaplar bilginin kaybolmasını önleyen ve nesilden nesile aktaran, ait oldukları toplumların ilim, kültür, medeniyet, zihniyet ve ahlâk dünyasını yansıtan temel göstergelerdir.

Şahısların elinde olan kitaplar, ilgili kişilerin bilgi ve kültür düzeyini göstermesi bakımından önemlidir. Ancak kitap

---

3 Uzunçarşılı, İ. Hakkı, Osmanlı Tarihi, Ankara 1972, I, 520 vd; II, 629; Erünsal, İsmail, *Türk Kütüphaneleri Tarihi II. Kuruluştan Tanzimat'a Kadar Osmanlı Vakıf Kütüphaneleri,* Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, Ankara, 1991, s. 5.

4 Uzunçarşılı, a.g.e, I, 520-523; Baltacı, Cahit, *Osmanlı Medreseleri*, İstanbul 1976, s. 617.

sahiplerinin vefatlarıyla birlikte varislerin, bu eserlerin kıymetini bilip bilemeyecekleri, koruyup koruyamayacakları gibi hususlar daima soru işaretleri olarak karşımıza çıkar. Bu sorulara verilecek olumsuz cevaplar, çok değerli eserlerin zamanla kaybolacakları, yok olacakları, tarihin karanlıklarında yitip gidecekleri anlamına gelir. Bu yüzden kitapların şahıslarla değil daha kurumsal yapılanmalarla korunması son derece önemlidir. Kitapların yazıldıkları zamandan sonraki devirlere sağlıklı bir şekilde aktarılmasında en önemli kurumlar hiç şüphesiz kütüphanelerdir. Bu yazımızda Osmanlı dönemi Bursa'sında ilim-kültür hayatının temel unsuru olan kitaplarla bu kitapların asırlarca hizmet vermesini sağlayan ve sonraki nesillere aktaran kütüphaneler ele alınacaktır.

A- Özel Kütüphaneler, Kitaplar ve Kitap Sahipleri

Bursa'nın ilk dönem ilim ve kültür hayatı konusunda önemli kaynaklarımızdan biri de şehirle ilgili arşiv kayıtlarıdır. Fatih Sultan Mehmed döneminden başlayan ve binden fazla defterden oluşan Bursa Şer'iyye Sicilleri, Osmanlı Devleti'nin en eski arşiv vesikalarıdır. Osmanlıca el yazması olan bu çok önemli kayıtlar içinde resmî ve sivil hayatın her alanıyla ilgili yüz binlerce belge bulunmaktadır Söz konusu vesikalar arasında medreseler, müderrisler, talebeler ve kitaplarla ilgili binlerce kayıt yer almaktadır. Bir gün bu kayıtların tamamı incelenebilirse Bursa'nın ilmî ve kültürel hayatı daha iyi ortaya konulabilecektir. Bu belgeleri, Bursa insanının sahip olduğu kitap açısından incelemek istediğimizde karşımıza ölen insanların geride bıraktıkları menkul ve gayrimenkul miraslarının tek tek kaydedildiği ve İslam hukukuna göre varisler arasında

taksimatın nasıl yapıldığını gösteren tereke kayıtları çıkar.[5] Zira bu kayıtlarda diğer eşyayla birlikte kitaplar da yer almaktadır. Arşiv vesikalarına baktığımızda pek çok insanın terekesinde (miras kaydında) kitapların varlığını görebiliriz. Bazen bir veya birkaç, bazen dönemin şartlarına göre özel bir kütüphane oluşturabilecek kadar çok sayıda kitaba sahip olan şahısların sayısı hiç de azımsanmayacak kadar çoktur. Nitekim daha önce 1500-1600 yılları arasını kapsayan bir asırlık dönemle ilgili yaklaşık iki yüz civarında Şer'iyye Sicili defterini inceleyerek XVI. asırda Bursa'daki kitapları konu edinen bir çalışma yapmış, böylece söz konusu dönemde Bursa toplumunun kitapla olan irtibatını ortaya koymaya çalışmıştık.[6]

Osmanlının kuruluş yıllarında başkent Bursa'da müstakil bir kütüphanenin varlığı hakkında yeterli bilgiye sahip değiliz. Ancak yukarıda da ifade edildiği üzere daha sonraki dönemlerde Osmanlı sınırlarının genişlemesi, İslam coğrafyasında ilim adamlarının hareketliliği ve Osmanlı ülkesinin bu konuda cazip bir hale gelmesi pek çok ilim adamını da bu bölgeye celbetmişti. Bunun sonucu olarak gelişen ilmî hayatın vazgeçilmez unsuru kitaplar da artmaya başladı. İlk dönemlerde kurumsal anlamda kütüphaneler yerine şahsi kütüphaneler oluştu. Nitekim Çelebi Mehmed'in özel kütüphanesinin olduğu konuyla ilgili yapılan çalışmalardan anlaşılmaktadır.[7] Molla Fenarî'nin vefatından sonra özel kütüphanesinden çıkan kitapların sayısının on bin

---

5 Tereke defteri, ölen şahısların bıraktıkları malların tespiti ile bu malların İslam Hukuku'na göre "kassam" tarafından taksim edildiğini gösteren kadı defterleridir.

6 Karataş, Ali İhsan, "Tereke Kayıtlarına göre XVI. Yüzyılda Bursa'da İnsan Kitap İlişkisi", *U.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Bursa 1999, c.8, sy.8, s. 317-328; Aynı yazar, "XVI. Yüzyılda Bursa'da Tedavüldeki Kitaplar", *U.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Bursa 2001, c.10, sy. 1, s. 209-230.

7 Ünver, A. Süheyl, "Çelebi Mehmed'in Hususi Kütüphanesi", *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, 1970, c. XIX, sy. 4, s. 291-295.

civarında olduğu ifade edilmektedir.[8] Yeşil Camii ve Yeşil Türbe'nin mimarı olan İvaz paşa'nın oğlu Mahmud Çelebi'nin terekesinde çok sayıda kitap bulunmaktadır.[9]

Özel kütüphaneler, bazı şahısların kendi evlerinde biriktirdikleri kitaplardan oluşmaktadır. Bu grubu oluşturanlar daha ziyade ilmiye mensuplarıdır. Örneğin XVI. asrın son çeyreğinde Bursa'da İsa Bey Medresesinde müderrislik yapan ve 1587 yılında bir deniz yolculuğunda vefat eden Mevlana Muslihuddin Efendi özel bir kütüphaneye sahip âlimlerdendir. Terekesine yansıdığı kadarıyla Muslihuddin Efendi 204.076 akçe'lik bir servete sahiptir. Bu meblağ onun, yaşadığı dönemin şartlarına göre varlıklı biri olduğunu göstermektedir. Mirası arasında farklı ilim dallarına ait seksen beş adet kitap bulunmaktadır. 20.785 akçe değerinde olan kitapları toplam mirasının %10.18'ine tekabül etmektedir ki bu önemli bir orandır.[10]

XVI asrın önemli âlim ve şairlerinden Lamiî Çelebi'nin terekesi de onun özel bir kütüphaneye sahip olduğunu göstermektedir. Mirasının değeri, 40.000 akçesi ikamet ettiği ev olmak üzere toplam 83.536 akçe olan Lamiî Çelebi'nin 126 kitabı vardır. Kitapların değeri 20.433 akçedir. Böylece Lamiî Çelebi'nin nakit para, menkul ve gayrimenkullerden oluşan servetinin yaklaşık dörtte birinin (% 24.46), kitaplara ait olduğu görülmektedir. Eğer evini bu meblağdan düşersek menkul mallarının değerinin yarısını kitaplar oluşturmaktadır. Üstelik kitaplarından bazılarına (yaklaşık on adet) kıymet takdir

---

8 Şemseddin Sami, *Kâmûsu'l-A'lâm*, V, 3437.

9 Bursa Şer'iyye Sicilleri, A7-121b.

10 Maydaer, Saadet, "XVI. Yüzyılda Bir Osmanlı Müderrisi: Mevlana Muslihuddin Efendi ve Mirası" *U. Ü. İlâhiyat Fakültesi Dergisi*, c. 20, sy. 1, Bursa 2011, s. s. 117-155.

edilmemiştir. Bunlar da ücretlendirilirse toplam kitap yekûnu daha da artacaktır.[11]

Lamiî Çelebi'nin Terekesinin İlk Sayfası

[11] Erünsal, İsmail, "Lamiî Çelebi'nin Terekesi", Journal of Turkish Studies, (Fahir İz Armağanı), Harvard University, vol: 14, Washington DC 1990, s. 179-194; Karataş, Ali İhsan, "Lamiî Çelebi'nin Kütüphanesi ve Mirası", *Bursalı Lamiî Çelebi ve Dönemi*, Bursa 2011, s. 75-90.

Farklı ilim dallarından oluşan bir kütüphaneye sahip olan Lamiî Çelebi'nin kitaplarının konularına göre tasnifi şöyledir:[12]

İlim Dalı	Kitap sayısı	Oranı (%)
Kur'an-Tefsir	9	7.14
Hadis-Sünnet	8	6.34
Fıkıh	10	7.93
Akaid-Kelâm	-	-
Fesefe	-	-
Gramer	-	-
Belağat	-	-
Tasavvuf-Ahlâk,	71	56.34
Tarih	4	3.17
Lugat	3	2.38
Tıp	10	7.93
Mantık	-	-
Astronomi-Matematik	-	-
Diğer	11	8.73
Toplam	**126**	

Lamii Çelebi'ye ait tablo onun edebiyatçı-şair özelliğini açıkça göstermektedir. Zira onun eserlerinin büyük bir kısmı 126 eserden 71'i (%.56.34) tasavvuf ve edebiyatla ilgilidir. Oysa çağının genel durumuna baktığımızda tasavvuf ve edebiyat eserleri tüm kitapların %24.66'sına tekabül etmektedir. Bununla birlikte ilmiye mensuplarının durumu daha farklıdır. Zira özel

[12] Karataş, *Lamiî Çelebi'nin Kütüphanesi ve Mirası*, s. 80-81.

kütüphaneye sahip ilmiye mensubu müderrislerin terekelerinde (özel kütüphanelerinde) dinî ilimlerin yanında matematik, astronomi, felsefe ve tıp gibi konuları içeren çok sayıda eserler de vardır.

Konunun daha iyi anlaşılması için burada klasik dönem olarak adlandırdığımız Osmanlı Devleti'nin ilk asırlarında Bursa'da görev yapan bir müderrisin terekesindeki eserler listelenecektir. Liste halinde sıralayacağımız kitaplar, ilgili dönem âlimlerinin sahip oldukları kitapların ne tür eserlerden teşekkül ettiğini, diğer bir ifadeyle bu devrin ulemasının bilgi kaynaklarını hangi eserlerin oluşturduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Eserlerini sıralayacağımız şahıs Müfti Medresesi'nde müderrislik yapan ve 939/1533 yılında yani Lamiî Çelebi'den bir yıl sonra vefat eden ve özel bir kütüphaneye sahip Mevlânâ Mustafa Çelebi b. Mehmed'dir.[13] Mevlânâ Mustafa Çelebi b. Mehmed'in kitaplarının listesi şöyledir:

Tefsîr-i Kâdî (1.cilt)	Hâşiye-i Mutavvel	Şerh-i Metâli
Tefsîr-i Kâdî (2.cilt)	Hatip-zâde	Şerh-i Merâh li Hasan Paşa
Mesâbîh	Şâfiye fi Şerh-i Kâfiye	Şerh-i Fıkh-ı Ekber li Dinkoz
Hidâye (2 cilt)	Seyyid Abdullah	Hâşiye-i li Hâşiye-i Ali Kuşçu
Sihâh-ı Cevheri	Hâşiye-i Şerh-i Mevâkıf li	Gunye
Sarf	Metn-i Miftâh	Hâşiye-i Metâli
Şerh-i Ferâiz li's-Seyyid	Hâşiye-i Telvîh li Hasan	Tabsıra fî İlm-i Hey'et
Şerh-i Miftâh li's-Seyyid	Muînu'l-Hukkâm	Ziyâdât-ı Kâdîhân
Şerh-i Mecma' li	Kitabu'l-Envâr li	Gazaliyyât-ı Şuarâ
Şerh-i Miftâh li's-	Ali Kuşî	Şerh-i Mevâkıf
Şerh-i Mecma'	Mutavvel	Şerh-i Metn-i İbnu'l-Hacîb
Sadru'ş-Şerî'a	Mutavassıt	Hüsrev ü Şirin,

[13] B.Ş.S. A91/30a

Şerh-i Vikâye	Hâşiye-i Tecrîd,	Husâm-ı Kâti
Yakup Paşa	Şerh-i Miftâh li'l-Allâme	Haşiye-i Şerh-i Mevâkıf li
Tevfîk-i Vikâye	Bidâye	Hey'etten Bir Risâle
Kudûrî	Şerh-i Mevâkıf	Kitâb-ı Manzûm
Dürer-Gurer	Kâfiye	Pâre-i Sihâh-ı Cevherî
Diğer Kudûrî	En'am ma'a Evrâd	Kenz
Hâşiye-i Mutavvel li	Zîc	Evrâk-ı Haşiye-i Keşşaf li's-
Şerh-i Mevâkıf	Şerh-i Mesâbih	Fârisi Mevâız
Şerh-i Menâr	Tâbirnâme	Pâre-i Şerh-i Câmiu'l-Kebîr
Muhtasar-ı Telhîs	Türessil	Metn-i Mevâkıf li Adudiddîn
Şerh-i Lübâb	Metn-i Mecma'	Divân-ı Kemal
Yusuf-u Zeliha li İbn	Metn-i Makâsıd	Risâle-i Ali Kuşçu fi İlm-i
Şerh-i Metâli	Şerh-i Tecrîd	Hâşiye-i Metâli
Tasavvurât-ı Sa'deddîn	Telhîs-i Miftâh	Şerh-i Kutbudddîn ma'a
Külliyyât-ı Selmân	Hâşiye-i Şerh-i Miftâh li'l-	Misbâh ma'a Şerh-i Dibâce
Şerh-i Ebyât-ı İzah	Telhîs	Kitâb Mine'l-Hey'et
Şerh-i Makâsıd	Telvîh	Şerh-i İzzî li'z-Zencânî
Haşiye-i Sadru'ş-Şerîa	Şerh-i Akâid	Hâşiye-i Metâli
Gülistan	Mufassal	Kitâbu'l-Ahlâk
Divan-ı Celâl	Hâşiye-i Envâr ala	Risâle Mine't-Tasavvuf
Hüsrev ü Şirin	Seyyid Abdullah İsfehanî	Hâşiye-i Şerh-i Metâli li
Şerh-i İhtiyâr	Hevesnâme-i Cafer	Mevlîd
Sadru'ş-Şerîa	Dâvân-ı Ahmed Paşa	Mesâbîh ma'a Mu'rib-i Kâfiye
Haşiye-i Metâli	İskendernâme	Resâil
Mûcez	Dâvân-ı Necâtî	Dîvân-ı Camî
Şerh-i Miftâh	Sıhah-ı Acem	Mesâbîh-i Sinan Paşa
Münşeât-ı Hoca	Tezkiretü'l-Evliya li Sinan	Maksûd

Hâşiye-i Çelebi li	Dâvân-ı Hâfız	
Hâşiye-i Küçük li	Şerh-i Dîbâce-i Mesâbîh	

Mevlânâ Mustafa Çelebi b. Mehmed'in terekesinde tefsir hadis, fıkıh ilimleri dışında gramerden 9, belağattan 14, mantıktan 15, kelamdan 28 ve astronomiden 13 eser bulunmaktadır. Buna mukabil tasavvuf ve edebiyata dair kitaplarının sayısı 22'dir. Benzer durumlar diğer müderris terekeleri için de söz konusudur.

Özel kütüphanelerle ilgili örnekleri çoğaltma hususunda çok zengin verilere sahibiz. Zira Osmanlı dönemi Bursa'sında farklı asırlarda vefat eden pek çok âlimin terekelerinden kendi dönemlerinin şartlarına göre özel birer kütüphane oluşturabilecek kadar eser yer almaktadır. Hacı İvaz Paşa evladından Hacı İvaz Çelebi'nin oğlu Müderris Ataullah Efendi 1592'de Kavaklı Mahallesi'nde öldüğünde miras olarak bıraktığı kitapların değeri 38.000 akçedir.[14] Bu meblağ o devirde bir ev fiyatına tekabül etmektedir. Nitekim yukarıda da ifade edildiği üzere Lamii Çelebi'nin evinin değeri 40. 000 akçedir ki bu değerde eve sahip olanlar da genellikle varlıklı insanlardır. Halkın ikamet ettikleri evler genelde daha az değerdedir. Sert mizacıyla tanınan Vaiz Hasan Efendi 1659 yılında öldüğünde kitaplarının değeri mirasının yarısından daha çoktu. Zira toplam mirası 94.372 akçe, kitaplarının değeriyse 49.372 akçe idi. 1704 yılında Suzenkefen Mahallesi'nde ölen Müderris Mehmed Efendi'nin toplam serveti 289.826 akçeydi. Miras içinde yer alan kitapları Ulucami'de 55.855 akçeye satılmıştı. 1717 yılında vefat eden Kadızade Mehmed Efendi'nin spor, tarih, edebiyat ve tıbba dair çok sayıdaki kitaplarının bedeli 31.594 akçe, toplam serveti

14 Kepecioğlu, Kâmil, *Bursa Kütüğü*, Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Bursa 2009, I, 192.

ise 115.918 akçeydi.[15] Bosna doğumlu olan Hafız Mustafa Efendi Bursa'da ilim tahsil ettikten sonra tefsir, hadis ve fıkıh alanında uzman olmuş, Tuzpazarı Camii'nin imamlığını yapmıştır. 1742'de vefat ettiğinde geride bıraktığı 43.411 akçelik servetinin üçte ikisi yani 30.540 akçelik kısmı kitaplarıyla ilgilidir.[16] İsmail Hakkı Tekkesi'nde şeyh iken 1752 yılında vefat eden ve Tekke haziresine defnedilen Hikmeti Mehmed Efendi'nin özel kütüphanesinde bulunan 421 parça kitabı 149.018 akçe karşılığında Ulucami'de satılmıştır. Mehmed Efendi'nin toplam serveti ise 325.534 akçedir.[17]

Yukarıda verilen kitap listesi XVI. asırla ilgilidir. Konuyla ilgili bir örneğimizi de XVIII. yüzyıldan seçeceğiz. Zira farklı asırlarda yaşayan müderrislerin kitaplarının listelenmesi, sahip olunan kitaplar bakımından ne tür değişimler olduğunu da anlamayı kolaylaştıracaktır.

Veled-i Habib Mahallesi'nde ikamet ederken 1795 yılında vefat eden Müderris Dede Lütfullah Efendi iki yüz civarındaki kitabıyla özel bir kütüphane sahibidir. Lütfullah Efendi'nin kütüphanesinde şu kitaplar yer almaktadır:[18]

En'âm-ı Şerîf	Kitâb-4	Tehzîb-i Mîrî
Kâdî bedâvî	Kara Dâvud ve Tasdîkât	Kitâb-5
Tarîkât-ı Şerh-i Receb Efendi	Hâfız Şerhi	Hâşiye-i Beydâvî
Hâşiye-i Tecrîd	Makâsıd ve Mecmûa	Kıssa-i Hazreti Yûsuf
Ferhenk-i Şuûrî	Dîvân ve Kütüb	Evdahu'l-Mesâlik
Hâşiye-i Kefevî 'ale'l-Hayâlî	Kitâb-5	Mes'ûd-i Rûmî

15 Mermutlu, Bedri, "Osmanlı Bursa'sında Kitaplar ve Hayat", *Bursa'da Dinî Kültür*, (Haz: Mustafa Kara), Emin Yayınları, Bursa 2011, s. 273-275.

16 Kepecioğlu, age., III, 244.

17 Kepecioğlu, age., II, 183.

18 B.Ş.S., B355/37a

Hüseyniye ve Risâle	Halebi Sağîr	Kitâb-4
Tecrîd Şerhi ve Hâşiyesi	Akâid ve Akâid-i Celâlî	Hidâye Hâşiyesi
Mutavvel Hâşiyesi Hasan	Tercüme-i Hadîs-i Erbâîn	Şerh-i Tecrîd li İsfehânî
Câmî ve Hâşiyesi	Kânûnnâme	Şâfiye-i 'Îsâmî
Câmî İsâmî	Mes'ûd-i Rûmi ve	Şâfiye Şerh-i Cârirdî
Hâfız Şerhi	… Şerh-i ve Hâşiyesi	Halhâlî ve Bahâiyye
Mu'reb-i Elfiye	Âsâr-ı Kefevî	Tavdîh
Hâşiye-i Çağmînî	Şerh-i Elfiye	Nısf-u İbn Hümâm
Şakâik-i Nu'mâniyye	Durer	Dîvân
Fetâvâyı Ali Efendi	Kâfiye-i 'Îsâmî	Hayriye-i Nâbî
Mirzâcân	Def'a 'Îsâm	Kefevî âla'l-Hayâli
Şerh-i Bahâiyye ve Hâşiyesi	Şerh-i Maksûd	Telvîh Hâşiyesi Hasan
Şerh-i Mültekâ	…Vâfiye 'ala'l-Kâfiye	Hayâlî
Dîvân-ı Râşid ve Sâlik	Pezdevî	Şerh-i Makâsıd
Dîvân	Cenk	Eski Avâmil ve Hafîd Lârî
Şerh-i Elfiye	Bahâiyye	Şâfiye Şerh-i Seyyid
Fetâvâyı Abdurrahîm Ef.	Minşeât-ı Nâbî	İhyâ-u 'Ulûm
Gülistân ve Bostân	Şerh-i Hikmeti'l-'Ayn	Sadru'ş-Şerîa
Mecmûa Dîvân	Mesnevî Şerhi	Kâfiye Mu^reb-i Zeynîzâde
Dîvân-ı 'Örfî	Cihânnümâ	Hesâbdan Hulâsa
İzzî ve Hâşiyesi	Mîzân-ı Şa'rânî	Muharram Efendi
Es'ad efendi Luğatı	Mecmûa-i Havâşş	Mutavvel Hâşiyesi
Kitâb 3 cilt	Eşkâl-ü Te'sîs	Mecmûa-i Fârisi
Kitâb-10	Velediyye	Nahivden…..,,
Câmiu's-Sağîr	Husâm-ı Kâtî Kul	Fârisiyyeden Kitâb
Vankûlî 2 cilt	Metâli' Hâşiyesi Kürdî	Mecmûa
Hâşiye-i Menâr	Hâfız Şerhi	Tenvîru'l-Ebsâr

Muhtâr Nevâzil	Mecmûa	Hâlid Ezherî
Şerh-i Akâid	Miftâhu'l-Miftâh	Târîh-i Nâimâ
Fethu'l-Mübîn	Esâsu'l İktibâs	Telvîh
Şerh-i Ebyât-ı Muhtasar	Kütüb mine'l-Âdâb	Lüccetü'l-Fevâid
Dîvân	Hâşiye-i Nihâye	cild-i sânî min Şerhi'l-Hâfız
Hâşiye-i Şerh-i Akâid	Bercendî	Asâr-ı Kefevî
Tasdîkât ve Tasavvurât	Nuhbetü'l-Fikr	Ferâiz-i Seyyidî
Kavâid-i Tefsîr	Kara Dâvud	Fârisiyyeden Kitâb-2
Misbâh-ı Âlâkî	Hâşiye-i Tâşköprî	Muhtasar-ı Maânî
Ziyâdâtdan Kıt'a	Hâşiye-i Hayâlî	Hâşiye-i Nuhbe
Târîh-i İzzî	Kitâb-4	Mesâbîh Şerh-i 'ala'l-Kârî
Fârisiyyeden Kütüb	Fevâidü'l-Hâkâniye	Kitâb-5
Ta'rîfât-ı Seyyidî	Hey'etden Kitâb-2	Kitâb-6
Târîh-i Mısır	Şerh-i Ed'iyye	Tezkire-i Hasan Çelebî
Nahivden Kütüb 3	Tasavvurât-ı Seyyidî	İzhâr ve Kâfiye ve Elfiye
Siyelkûtî	Kudûrî	Üsturlâb
Şerh-i Kudûrî	Mülteka'l-Ebhur	Kitâb-3
Şerh-i Meşârık li İbn Melek	Kitâb-4	Şerh-i Akâyid
Tevâbîu's-Sarf ve Şerh-i	Hâşiye-i	Kitâb-4
Hâşiye-i Keşşâf	Luğat-ı Halîmî	Hulâsa ala'l-Kudûrî
Kitâb	Ulu Beg	İmtihânu'l-Ezkiye
Mesâbîh	Nihâyetü'l-İdrâk	…ve Bahâiyye
Şerh-i Esmâi'l-Hüsnâ	Dekâyiku'l-Hakâyık	Kitâb-15
Efsâh ve Şerh-i Metâli'	Bercendî ve Lârî Hâşiyesi	Def'a Kitâb-5
Evdahu'l-Mesâlik	Kitâb-5	Rub'û Dâire
Tavdîh ve Evdahu'l-Mesâlik	Def'a Kitâb-5	Reşehât
Mecmûa	Kenz	Şerh-i Tarîkat li'l-Hâdimî

Kitâb-4	Şerh-i 'Aynî	Şerh-i Şâfiye
Fârisiyyeden Kütüb	Tarîkat-ı	Hidâye cild 1
Şerh-i Akâid	Resâil	

Hiç şüphesiz Bursa toplumunda kitap sahibi olanlar yalnızca müderrisler değildi. Terekelerde yer alan kitapların büyük çoğunluğunun ulemanın elinde olduğu görülmekle birlikte halk arasında, sıradan insanların elinde azımsanmayacak miktarda kitap bulunduğu anlaşılmaktadır. Mesela miras kayıtlarından tespit edebildiğimiz kadarıyla XVI. asırda kitap sahibi 248 kişiden 199'u erkek 49'u kadındır. 199 erkekten 41'i azatlı köle ve 49 kadından 8'i azatlı cariyedir. Yine 248 kişiden 17'si ilmiye sınıfından 103'ü esnaf ve geri kalan 128'i ise muhtelif kesimlerden oluşmaktadır.[19]

Kur'an-ı Kerim hemen herkesin sahip olduğu kitaplar arasındadır. Bununla birlikte her bir grupta yer alan şahısların sahip oldukları kitaplar kendi sosyal statülerine uygun eserlerden oluşmuştur. İlmiye mensubu olan müderrisler, farklı ilim dallarından hemen her türlü kitaba sahip olurlarken, özellikle temel dini bilgilerin yer aldığı ilmihâl kitapları, günlük meselelere işaret eden hadis kitapları, Hz. Peygamber'in hayatını anlatan siyer kitapları, tekke ve zaviyelerde okunan tasavvuf kitapları, ihtiva ettikleri kahramanlık hikâyeleriyle halkın milli duygularını kabartan destanlar ve hikâye kitapları, Muhammediyye ve Mevlid gibi toplumun Hz. Peygamber'e duyduğu hislere tercüman olan eserler ve evrâd u ezkâr kitapları her kesimden halkın elinde bulunmaktaydı.

Halk arasında yaygın olan kitapların, diğer bir ifadeyle özel şahıs kütüphanelerinde yer alan eserlerin konularına göre tasnif edilmeleri, ait oldukları dönemin ilmî ve fikrî seviyesi ve duygu

[19] Karataş, A. İhsan, *Bursa'da İnsan-Kitap İlişkisi*, s. 324.

dünyası hakkında önemli ipuçları verecektir. Müderrisi, esnafı, kadını, erkeği, kölesi, kısacası bütün halkıyla XVI. asırda Bursa halkının sahip oldukları kitapların konularına göre tasnifi şöyledir:

İlim dalı	Kitap sayısı	Oranı (%)
Kur'an ve Kur'an Okunuşu	268	18.3
Tefsir	40	2.71
Hadis-Sünnet	64	4.34
Fıkıh	241	16.37
Akâid-Kelâm	46	3.12
Felsefe	11	0.74
Gramer	125	8.49
Belağat	39	2.64
Tasavvuf-Ahlâk, Edebiyat	363	24.66
Tarih	39	2.64
Lugat	62	4.21
Tıp	58	3.94
Mantık	50	3.39
Astronomi-Matematik	27	1.83

B- Vakıf Kütüphaneleri

Yukarıda da ifade edildiği gibi toplumun hemen her kesiminden insanlar imkânları ölçüsünde kitap sahibi olmuş ve bunları okumaktan geri durmamışlardı. Peki, imkânsızlıkları sebebiyle kitap sahibi olamayanların durumu neydi? Onlar kitabî bilgi dünyasından uzak mı kalıyorlardı? Hiç şüphesiz böyle durumlarda kütüphaneler devreye girmektedir.

Özel kütüphaneler bahsinden de anlaşılacağı üzere özellikle ilim erbabının elinde farklı konularda çok sayıda eser bulunmaktaydı. Kitap sahibi hayırseverler bu eserleri yalnızca kendileri için saklamıyor, başta talebeleri olmak üzere herkesin hizmetine sunuyorlardı. Bu sunum, camilere, medreselere ve kütüphanelere kitap vakfetmek şeklinde gerçekleşiyordu.

Şahıslara ait kitaplıkların artması bu kitapların vakfedilmesini beraberinde getirmiştir. İslam kültüründe bir şahsın, menfaati/yararı diğer insanlara ait olmak üzere bir malı kendi mülkü olmaktan çıkarıp Allah'ın mülkü haline getirmesine "vakıf" denilmiştir. İslam toplumlarında, özellikle Osmanlılarda vakıf kurma anlayışının çok yüksek seviyelerde olduğu bilinen bir husustur. İnsanların ihtiyaç duydukları her alanda hizmet veren vakıflar mektep-medrese inşa ve tamir ederek, bu kurumlarda hizmet veren veya hizmet alan kişilerin her türlü ihtiyaçlarını karşılayarak eğitim alanında da varlıklarını etkili bir şekilde hissettirmişlerdir. Muallim ve müderrislerin maaşları, hizmet elemanlarının ücretleri, her seviyedeki okul öğrencilerinin eğitim masrafları ve bursları da yine vakıflar tarafından karşılanmıştır. Eğitim ve kültür hayatının vazgeçilmez unsuru olan kitaplar da bu vakıf geleneğinde önemli bir yere sahiptir. Bir araştırmada, Osmanlı Devleti'nde Tanzimat'a kadar üç yüzden fazla vakıf kütüphanesi kurulduğu ortaya konulmuştur.[20] Osmanlı ilim ve kültür hayatının önemli kaynaklarından olan vakfiyelere bakıldığında Bursa'da da başta devlet adamları olmak üzere, ilim adamları, tasavvuf erbabı ve toplumun hemen her kesiminden pek çok hayırsever ve kitap dostunun, maddi açıdan çok kıymetli olan kitaplarını başkalarının istifadesi için vakfettikleri görülür. Bu vakıf kurucuları, eserlerini camilerde,

[20] Çavdar, R. Tuba, *Tanzimat'tan Cumhuriyete Kadar Osmanlı Kütüphanelerinin Gelişimi*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Ün. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1995, s. 27

medreselerde veya dergâhlarda hizmete sunarak vakfiyelerinde belirttikleri şartlar dâhilinde okuyucularına ulaşmalarını sağlamışlardır.

Cami kütüphaneleri, medrese kütüphaneleri ya da dergâh kütüphaneleri gibi müstakil kütüphane adlarıyla ortaya çıkan kütüphanelerin kitapları büyük ekseriyetle vakfedilen eserlerden oluşmuştur.[21] Kitaplarını vakfederek Bursa'nın ilim-kültür hayatına katkı sağlayan mühim şahsiyetlerden bazılarını şöyle sıralayabiliriz:

Bilindiği kadarıyla Bursa'da kitaplarını vakfederek bir vakıf kütüphanesi tesis eden ilk şahıs Osman Gazi'nin silah arkadaşlarından olan Aykut Alp'in torunu, Karaalizâde Timurtaş Paşa'nın oğlu Umur Bey'dir. Umur Bey, Yıldırım Bayezid, Çelebi Mehmed, II. Murat devirlerinde yaşamıştır. Hayatı hep mücadeleyle geçmiş, pek çok savaşa, bu arada İstanbul'un fethine de katılmıştır. Çelebi Mehmed zamanında Kubbealtı vezirliği yapan–Umur Bey, 1461 yılında vefat etmiştir. Kabri Bursa'da kendi adıyla anılan mahallede inşa ettirdiği caminin yanındaki türbesindedir.[22]

Afyonkarahisar, Bergama, Biga, Edirne ve Bursa vs. gibi değişik şehirlerde cami, mescit, medrese, imaret, hamam ve daha pek çok eser yaptırmış ve bunlarla ilgili vakıflar tesis etmiştir. Vakıfları arasında kitaplar dikkat çekmektedir. Umur Bey, inşa ettirdiği camide cemaatin okuyup istifade etmesi için 33 cilt Türkçe kitap vakfetmiştir. Günümüzde kendi adıyla anılan mahallede ki caminin giriş kapısının sağ ve sol taraflarında iki büyük taş kitabe bulunmaktadır. Bu kitabeler, Umur Bey'in 859/1454 tarihinde hazırladığı ve bütün vakıflarını bir araya

---

21 Osmanlıdaki vakıf kütüphanelerle ilgili geniş bilgi için bkz: Erünsal, İsmail. E., *Türk Kütüphaneleri Tarihi II*. Ankara, 1991.

22 Uzunçarşılı. age., I, 573 vd.

topladığı Arapça düzenlenmiş vakfiyesinin bazı önemli kısımlarının Türkçeye çevrilerek taşa kazınmış halidir.[23] Kitabeler Umur Bey'in vakıflarını ve bunlarla ilgili şartlarını içeren çok önemli bir vakfiye mahiyetindedir. Kitabede Türkçe olarak özeti bulunan vakfiyenin Arapça aslı İstanbul Atatürk Kitaplığı Muallim Cevdet yazmaları arasındadır.[24]

Pek çok gayrimenkulün vakfedildiğini gösteren söz konusu kitabelerin/vakfiyenin sağ taraftakinin beşinci satırında yer alan "ve kitaplarım tafsille vakfettim amma camiden taşra çıkmaya" (kitaplarımın tamamını vakfettim, ancak bu kitaplar camiden dışarıya çıkarılmaya) ifadesiyle Umu Bey, kitaplarını vakfettiğini belirtmiştir. Ancak söz konusu kitabede Umur Bey'in vakfettiği kitapların adedi ve hangi kitapları vakfettiği hususunda bir açıklama bulunmamaktadır.

[23] Kitabelerin tam olarak okunuşları için bkz: Ahmed Tevhid, "Bursa'da Umur Bey Câmii Kitabesi", *Târih-i Osmânî Encümeni Mecmuası,* İstanbul, 1330, cüz 14, *s*. 865-872; Kunter, Halim Baki, "Kitabelerirniz" *Vakıflar Dergisi* 1942: sy. 2, s. 445-447.

[24] Erünsal, age., s. 11; Çavdar. R. Tuba, "Bursa Kütüphaneleri", *Kütüphanecilik Dergisi,* İstanbul 1989, sy.2, s. 101-117.

Umur Bey Camii Kitâbesi

Umur Bey'in vakıflarıyla ilgili değişik tarihlerde düzenlenmiş vakfiyeler vardır. Kitaplarla ilgili ayrıntılı bilgileri de bu vakfiyelerden takip etmek mümkündür. Bursa İnebey Yazma ve Eski Basma Eserler Kütüphanesi'nde bulunan bazı yazma eserlerin içerisinde Umur Bey'in vakfettiği kitapların listesi ve bu kitaplarla ilgili şartların yer aldığı vakfiyeler bulunmaktadır. Bu eserlerden birisi Musa b. Hüseyin b. İsa el-İznikî'nin te'lif ettiği Enfesü'l-Cevâhir adlı iki ciltlik tefsir kitabıdır. Bu eserin son sayfalarında (329 a-b) 857/1449 tarihili bir vakıf kaydıyla vakfedilen altmış cilt kitabın isimleri sıralanmıştır.[25]

[25] Erünsal, age., s. 10; Yüksel, Murat, "Kara Timurtaş-Oğlu Umur Bey'in Bursa'da Vakfettiği Kitaplar ve Vakıf Kayıtları" Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, İstanbul, 1984, sy. 31, s.136.

Umur Bey vakfiyenin devamında vakfın idaresi, kitapların kullanılması ve korunmasıyla ilgili şartlarını da tescil ettirmiştir. Söz konusu vakfiyenin özetlenmiş ve sadeleştirilmiş hali şöyledir: Kitaplar ataları tarafından yaptırılan İmaret camiinde olacak. Orada kim şeyh olursa bu kitaplara nâzır ve hâfız-ı kütüb olacak. Talebe, hafız-ı kütübler ve başkalarından kim olurlarsa olsunlar ancak vâkıfın şartlarına göre bu kitaplardan istifade edeceklerdir. Caminin dışında olan ilim ehli bu kitapları kullanamayacaklar ancak güvenilir kişilerin kefil olmaları halinde buna izin verilecek. Umur Bey "eğer kimse zâminsiz ve kefilsiz bu kitâblara taarruz iderse kendü iki cihânda mel'ûn ve intifâ harâm ola" ifadeleriyle bu şarta uymayanlar için beddua etmiştir. Kendisi hayatta olduğu sürece bu kitaplardan faydalanacak. Vefatından sonra mezkûr imarete kim şeyh olursa o, bu kitapların korunması ve nezaretiyle ilgilenecektir. Altı ayda bir kitapların sayımı yapılacak. Burada sakin olan her kim olursa olsun eserlerden istifade edecek ve vâkıf için dua edecektir. Vakfiyenin şahitleri olarak Mevlâna Albdurrahman b. Fakih, Sinan b. Ahmed, Hacı Ali b. Oğuz'un isimleri kaydedilmiştir.[26]

Umur Bey, kitap vakfetmeyi devam ettirerek vakıf kitaplarının sayısını daha da artırmıştır. Nitekim 1440'lı yıllarda yukarıda listelenen kitaplar vakfedilmişken 1454 yılında düzenlenen başka bir vakfiyesinde kitap sayısı üç yüze çıkmıştır.[27]

Bursa'da vakfedilen kitaplarla camilerde oluşturulan kütüphanelerin en önemlisi hiç şüphesiz Ulucami kütüphanesidir. Ulucami, inşa edildiğinden itibaren içerisinde ders halkaları oluşan Osmanlının büyük selâtin camileri arasındadır. Ulucami'deki ders halkalarına katılan binlerce kişi

---

26 Erünsal, age., s. 10, Çavdar, agm., s. 104; Yüksel, agm., s.140.

27 Erünsal, age., s. 11.

bu derslerden feyiz almış ve değişik konularda bilgi sahibi olmuşlardır. Evliya Çelebi seyahatnamesinde, XVII. asırda Ulucami'de yetmiş ayrı ilim halkası kurulduğunu ve bu halkalarda iki bin kişiye ders verildiğinden bahsetmektedir. Bu derslerde dinî ilimlerin yanında tıp, tarih gibi başka bilim dallarıyla ilgili konular da işlenmiştir.

Ulucami'de vaaz etme dışında farklı eğitim ve öğretim faaliyetlerinin yürütülmesi için kurulan vakıflar da bulunmaktadır. Örneğin Hacı Şeyhî Ağa 1861 yılında tescil ettirdiği vakfiyesinde her yıl üç kişiye 30'ar kuruş verilerek haftada beş gün Ulucami'de ders ve Kur'an kıraati talimini şart etmiştir.[28]

Ulucami'nin öne çıkan özelliklerinden biri de içinde barındırdığı kitaplardır. Ulucami'nin zengin bir kütüphanesi vardı. Buraya kitap vakfedilmesi işinin oldukça eski tarihlere dayandığı bilinmektedir. Söz konusu cami için yapılan kitap vakıflarından bilinebilen en eskisi 1523 tarihlidir. Bu tarihi taşıyan bir kayıtta Müfti Ahmed Paşa, bazı kitaplarını Ulucami'ye vakfetmiştir.[29] 1546 yılında Muslihiddin Çelebi el-Yegani farklı ilimlere dair 100 kitabını Ulucami'ye vakfetmiştir.[30] Kitap vakfedenler arasında özellikle Abdullah Münzevî'yi burada anmak gerekir. Bursa'da Münzevi Dergâhı kurucusu olan Abdullah Münzevî kendi kitaplarıyla beraber başkalarından temin ettiği beş yüzden fazla kitabı 1786 yılında vakfederek Ulucami'de bir kütüphane tesis etmiştir. Münzevi kütüphanesi, Abdullah Münzevî'den başka şahıslar tarafından yapılan kitap

---

28 Kepecioğlu, Kamil, *Bursa Kütüğü*, IV,283.

29 Yediyıldız, Asım, *Bir Mabedin Serüveni Bursa Ulucami*, Emin Yayınları, İstanbul 2010, s. 206-207; Öcalan, Hasan Basri, "Bursa Ulucami Kütüphanesi", *Bursa'nın Kalbi Ulucami*, Bursa İl Özel İdaresi Yayınları, Bursa 2010, s. 124.

30 Erünsal, age., s. 33.

vakıflarıyla zenginleştirilmiştir. Mesela Nakşibendi Tarikatı mensuplarından Osman Efendi, kitaplarını buraya vakfetmiştir.[31] Aslen Kırımlı olan ve Bursa'da Eminiyye Tekkesi'nde yirmi beş sene hizmet ettikten sonra 1818 yılında vefat eden Keşfî Mehmed Efendi, çok sayıda kitabını Ulucami Kütüphanesi'ne vakfetmiştir.[32] 1886 tarihli Hudavendigâr Vilâyeti Salnamesi'ne göre bu tarihte Ulucami Kütüphanesi'nde 1.738 kitap bulunmaktaydı.[33] 1898 tarihli salnameye göre Ulucami'deki kitap sayısı 2.257'ye,[34] 1927 yılında ise 3.564'e ulaşmıştır.[35]

Kitaplarını vakfederek kütüphane oluşturan önemli bir şahıs da Cizyedarzâde Hüseyin Ağa'dır. Hüseyin Ağa, Hisar'da Kavaklı Mahallesi'nde inşa ettirdiği Nakşibendî dergâhında bir de kütüphane tesis etmiştir. Bu dergâh daha sonra Medreseye dönüştürülmüş ve Haraççıoğlu Medresesi olarak adlandırılmıştır. Osmanlı Devleti'nde gayrimüslimlerden cizye toplama işiyle görevlendirilen şahıslar vardı. Hüseyin Ağa'nın atalarının da uzun yıllar bu işle görevlendirilmiş olmaları onların Haraççıoğlu veya Cizyedarzâde olarak meşhur olmalarına yol açmıştır. Bu aile içinden çok sayıda âlim yetişmiştir. Dergâhla ilgili düzenlenen 1760 tarihli vakfiyede kütüphaneye vakfedilen 1.600 den dazla kitap listelenmiştir.[36] 1886 tarihli Hüdâvendigâr Vilâyeti Salnamesi'ne göre bu tarihte Haraççıoğlu Kütüphanesi'nde 1.452

---

31 Yediyıldız, age., s. 208.

32 Kepeciopğlu, age., III, 117.

33 1303 tarihli Salname-i Vilayet-i Hüdâvendigâr, Def'a 13, s. 404.

34 1316 tarihli Hüdavendigâr Vilayeti Salnamesi, Def'a 25, s. 443.

35 1927 Tarihli Bursa Salnamesi, s. 313-314.

36 Kara, Mustafa, "Bursa Ciyedârzâde Zâviyesi ve Kütüphanesi", *Bursa'da Dünden Bugüne Tasavvuf Kültürü-3*, Bursa 2004, s. 247-260.

kitap bulunmaktaydı.[37] Söz konusu kitaplar günümüzde Bursa İnebey Yazma ve Eski Basma Eserler Kütüphanesi'ndedir[38]

I. Murad zamanında Karesi Subaşısı olan Eyne Bey (İnebey), Yıldırım Bayzid'den sonraki fetret döneminde Süleyman Çelebi'nin yanında yer almış ancak Uluabad savaşında İsa Çelebi tarafından öldürülmüştür.[39] Günümüzde Bursa'da Yazma ve Eski Basma Eserler Kütüphanesi olarak kullanılan bina Yıldırım Bayezid zamanında Eyne Bey tarafından inşa edilen dokuz oda, bir dershaneden ibaret olan medresedir. Medresenin iç kısmından bir merdivenle çıkılan üst katta bir oda vardır. Kule oda denilen bu oda kütüphane olarak kullanılmıştır.[40] Hüseyin Çelebi, 1674 yılında medreseyi tamir ettirmiş ve yeni vakıflar tahsis etmiştir. Bu yüzden 1303/l886 tarihli Hüdâvendigâr Vilayeti Salnamesi'nde söz konusu kütüphanenin adı Hüseyin Çelebi Kütüphanesi olarak geçmektedir. Ancak 1898 tarihli salnamede aynı kütüphane bu sefer İnebey Kütüphanesi olarak isimlendirilmiştir. Kütüphanedeki kitap sayısı 1303/l886 tarihli salnamede 1.068, 1898 tarihli salnamede ise 1.294 olarak belirtilmiştir.

Yukarıda haklarında kısaca bilgi verilenlerden başka Bursa'da kitaplarını vakfeden çok sayıda şahıs vardır. Mesela, Molla Yegân'ın büyük miktarda gayrimenkulüyle birlikte 1.900 adet kitabını kendi adıyla bilinen ve müderrisi olduğu Molla Yegân Medresesi'ne vakfettiği 1460 tarihli vakfiyesinden

---

37 1303 tarihli Salname-i Vilayet-i Hüdâvendigâr, Def'a 13, s. 404.

38 Cizyedarzade zaviyesi ve kütüphanesi hakkında geniş bilgi için bkz: Kara, agm., s. 247-260; Çavdar, agm., s. 112; Kurmuş, Ömer, S. "Bursa'da Dergâh Kütüphaneleri", *Bursa'da Dünden Bugüne Tasavvuf Kültürü*, Bursa 2002, s. 143.

39 Uzunçarşılı, age., I, 331.

40 Çavdar, agm., s. 103.

anlaşılmaktadır.[41] 1523 tarihli başka bir vakfiyede Müftü Ahmed Paşa'nın kitaplarını Ulucami içerisinde istifade edilmek üzere vakfettiği görülmektedir.[42] 1585 yılında Hemşinzade Mehmed Çelebi Ulucami'de bir dolap içinde muhafaza ettiği kitaplarını vakfetmiştir. Vakfiyesinde eserlerden yararlanma şartlarını tescil ettirmiştir. 1896'dan evvel Bursa'da Düyun-ı Umumiye nazırı iken Emir Sultan Tekkesi'ni tamir ettiren Rıfat Bey kendisinin ve kardeşinin kitaplarını vakfederek bir kütüphane oluşturmuştur.[43]

Osmanlı dönemi Bursa'sında, vakfedilen kitaplarla cami, medrese ve dergâhlarda oluşturulan daha pek çok kütüphanenin varlığı bilinmektedir. Molla Yegân Kütüphanesi, Müftü Ahmed Paşa Kütüphanesi, Kasım Paşa Medresesi Kütüphanesi, Şeyh İlâhi Kütüphanesi, Mısri Tekkesi Kütüphanesi, Hüsameddin Bursevî Dergâhı Kütüphanesi, Mevlevihane Kütüphanesi, Şeyh Ahmed. Gazzî Kütüphanesi, Eşrefzâde Dergâhı Kütüphanesi, Emir Sultan Kütüphanesi, İsmail Hakkı Bursevî Kütüphanesi, Kurşunizade Kütüphanesi, Baba Efendi Dergâhı Kütüphanesi, Şeyh Mehmet Emin Efendi Kütüphanesi bulardan bazılarıdır.[44]

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde babasının görevi sebebiyle Atina'da doğduğu için Atinalı olarak bilinen Şeyh Ali Rıza Efendi, bugünkü Ticaret Lisesi'nin olduğu yerde bulunan Morali Dergâhı'nda bir kütüphane tesis etmiştir.[45] 1882 yılında Yunanistan'dan Bursa'ya göç eden Murad Emrî Efendi Ulucami

---

41 Erünsal, age., s. 33.

42 Yediyıldız, age, s. 206; Öcalan, "Bursa Ulucami Kütüphanesi", s. 124.

43 Kepecioğlu, age., IV, 54.

44 Adı geçen kütüphanelerle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz: Kepecioğlu, *Bursa Kütüğü*, (İlgili Maddeler), Erünsal, age.; Çavdar, agm., s. 101-117; Kurmuş, agm., s. 142-149; Öcalan, Hasan Basri, Bursa Dergâh "Kütüphaneleri", *Gümüşlü'den Günümüze Osmanlı Kültüründe* Bursa, Türkiye Yazarlar Birliği Bursa Şubesi, İstanbul 2003, s. 74-79.

45 Çavdar, agm., s. 114; Kurmuş, agm., s. 146

karşısında "Kütüphâne-i Emrî" *adıyla* özel bir kütüphane tesis eden önemli bir şahıstır. Emrî Efendi 1887 tarihinde Bursa'da *Fevâid* isminde edebî bir gazete çıkarmıştı.[46] II. Meşrutiyet yıllarında ise Milli kütüphane kurulmuştur. 1927 *Bursa Salnamesine* göre Milli kütüphanede 5.578 basma, 12 elyazması olmak üzere toplam 5.590 kitap bulunmaktaydı.[47]

Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte mevcut kütüphanelerin yenilenmesi, yerlerinin değiştirilmesi, yeni kütüphanelerin açılması ve kitaplarının çoğaltılması gibi faaliyetler söz konusu olmuştur.

C- Salnamelere Göre Kütüphaneler ve Kitaplar

Bursa'da bulunan kütüphane ve kitaplarla ilgili önemli bir kaynak da Osmanlı Devleti'nin farklı bölgeleriyle ilgili her yıl yayınlanan ve resmi yıllıkları olan "salnamelerdir.

1303/1886 tarihli Hüdâvendigâr Vilâyeti Salnamesi'nde Bursa'da altı kütüphanenin adı verilmiş ve bu kütüphanelerde bulunan kitaplar yaklaşık yüz sayfada listelenmiştir. Kitap listesinin sonunda kütüphanelerdeki toplam kitap sayıları da ayrı bir tablo olarak verilmiştir. Tabloya göre sözü edilen tarihte Bursa'da bulunan altı kütüphanedeki kitap sayıları şöyledir:

Eşrefzâde Kütüphanesi: 218
İsmail Hakkı Kütüphanesi: 92
Haraççıoğlu Kütüphanesi: 1.236
Hüseyin Çelebi Kütüphanesi: 987
Sultan Orhan Kütüphanesi: 333
Cami-i Kebir (Ulucami) Kütüphanesi: 1.470
Toplam: 4.336

---

46 Kepecioğlu, age., II, 38

47 1927 Tarihli Bursa Salnamesi, s. 313-314.

Yukarıdaki rakamlara göre 1886 yılında Bursa'daki kütüphanelerde toplam 4.336 adet kitap vardır. Ancak kitapların sıralandığı liste baştan sona gözden geçirilerek eser sayıları toplandığında kitap sayılarının eksik hesaplandığı ve listenin sonunda verilen umumi tabloda da yanlış rakamlar yazıldığı anlaşılmaktadır.[48] Zira gerçek kitap sayıları salnamenin son sayfasında verilenlerden epey farklıdır. Nitekim yapılan sayım neticesinde 617 kitabın eksik yazıldığı, gerçek kitap sayısının 4.953 olması gerektiği anlaşılmıştır. Buna göre 1886 yılında Bursa'da adı geçen kütüphanelerdeki kitap sayıları şöyle olması gerekmektedir:

Eşrefzâde Kütüphanesi: 247
İsmail Hakkı Kütüphanesi: 94
Haraççıoğlu Kütüphanesi: 1.452
Hüseyin Çelebi Kütüphanesi: 1.068
Sultan Orhan Kütüphanesi: 354
Cami-i Kebir (Ulucami) Kütüphanesi: 1.738
Toplam: 4.953

Salnamede kitap listesinin sonunda yer alan eserler konularına göre de tasnif edilmiştir. Böylece kütüphanelerin içerdiği eserlerin hangi konularla ilgili olduğu ve bunların sayılarının da öğrenilmesi imkânı sağlanmıştır. Yalnız, kitap sayılarındaki hatalar burada da devam etmektedir. Örneğin tabloya göre Eşrefzade Kütüphanesi'nde 228 olması gereken kitap sayısı 218, Camii Kebir (Ulu Cami)'de 1497 olması gereken eser sayısı ise 1470 olarak hesaplanmış, toplam kitap sayısı da 4.373 olması gerekirken 4.336 olarak verilmiştir.

Burada bütün bu hatalar dikkate alınarak 1886 yılında Bursa'da altı kütüphanede bulunan eserlerin konularına göre tasnif edilişini gösteren yeni bir liste hazırlanmıştır. Aşağıda

---

[48] 1303 tarihli Salname-i Vilayet-i Hüdâvendigâr, Def'a 13, s. 404.

verilecek listede bazı hücrelerde iki farklı rakam yazılmıştır. Tek rakam olan hücreler salnamedeki asıl tablo ile aynı yani doğru hesaplanmış, iki rakamlı hücrelerde ise ilk rakam asıl tablodaki yanlış hesaplanmış sayıyı, ikinci rakam ise listeye göre yeniden hesaplanan doğru rakamı göstermektedir. Ayrıca tablonun orijinaline yeni bir sütun eklenerek söz konusu tarihte konularına göre kitap sayılarının toplamı verilmiştir.

	Eşrefzâde	İsmail Hakkı	Haraççızâde	Hüseyin Çelebi	Sultan Orhan	Camii Kebîr	Toplam
Mushâf-ı Şerîf	-	1	1	4	6	76	88
Eczâ	-	4	-	-	-	59	63
Kütüb-ü Tefsîr	**39/50**	21	**105/136**	**105/108**	**29/35**	**125/173**	**424/523**
Kütüb-ü Hadîs	9	5	192	75	28	238	547
Kütüb-ü Fıkh ve Ferâiz	**14/33**	**-/3**	**81/268**	**33/109**	**10/27**	**47/266**	**185/766**
Kütüb-ü Tecvîd	1	2	**37/36**	**15/14**	4	**27/26**	**86/83**
Kütüb-ü Usûl-i Hadîs	4	3	6	6	6	8	33
Kütüb-ü Usûl-i Fıkh	2	-	55	33	3	**20/21**	**113/114**
Kütüb-ü Mev`ize	12	4	90	51	26	**85/58**	**268/241**
Kütüb-ü Tasavvuf	18	6	45	63	30	154	**316/316**
Kütüb-ü `İlm-i Kelâm	6	2	64	82	8	48	210

Kütüb-ü Sarf ve Nahiv	**30/20**	-	154	114	25	99	**422/412**
Kütüb-ü Mantık ve Me`ânî ve Beyân ve `Arûz ve İsti`âre	15	**1/-**	**99/98**	**117/118**	7	129	**368/367**
Kütüb-ü Lüğat	7	1	49	32	19	50	158
Kütüb-ü tevârih	7	3	45	**43/44**	20	26	**144/145**
Ed-Devâvîn ve'l-Kasâid	14	6	17	**17/18**	**32/31**	24	110
Evrâd-u Şerîfe	-	1	2	-	1	31	35
Kütüb-ü Tıb	1	-	42	22	5	11	81
Kütüb-ü Hikmet ve hey'et ve Hendese ve Nücûm ve Hesâb	2	-	56	50	**4/3**	23	**135/134**
Kütüb-ü Muhâdarât ve İnşâ ve edebiyyât	4	3	37	34	5	29	112
Mecmû`a	1	10	11	32	1	43	98
Kütüb-ü Mütenevvi`a	**42/41**	19	48	59	64	**145/146**	377
Yekûn Umûmî (Genel Toplam-Hatalı)	218	92	1236	987	333	1470	4336
Yekûn Umûmî (Genel Toplam-Doğru)	247	94	1452	1068	354	1738	4953

٤٠٤

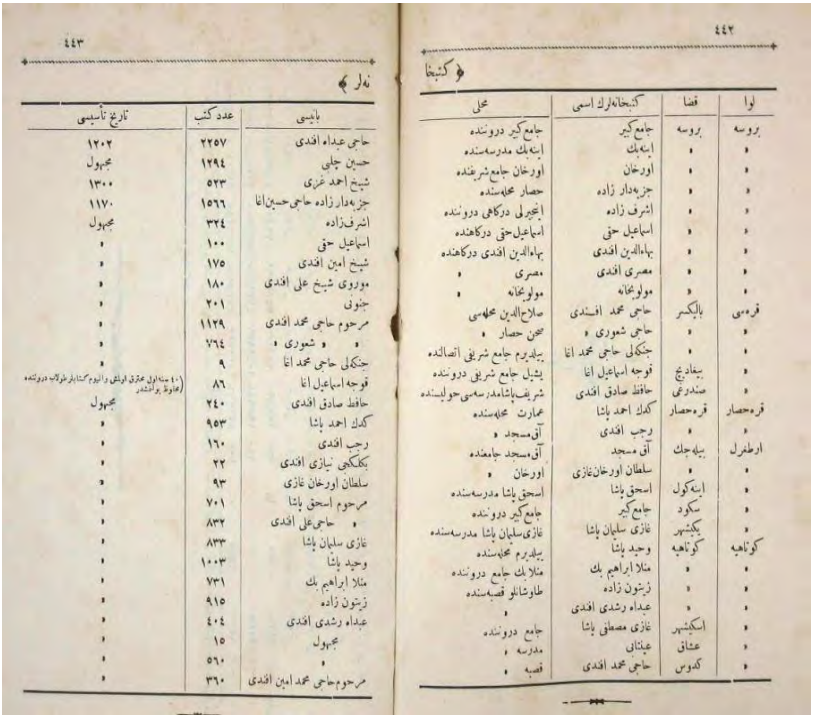
اسامیٔ کتب	اخی فرزانه	اخی چلبی حوزی	اخی اسحق زاده	حاجی چلبی	اورخان	جامع کبیر
مصحف شریف		١	١	٤	٦	٧٦
اجزاء		٤				٥٩
کتب تفسیر	٣٩	٢١	١٠٥	١٠٥	٢٩	١٢٥
« حدیث	٩	٥	١٩٢	٧٥	٢٨	٢٣٨
« فقه وفرائض	١٤		٨١	٣٣	١٠	٤٧
« تجوید	١	٢	٣٧	١٥	٤	٢٧
« اصول حدیث	٤	٣	٦	٦	٦	٨
« اصول فقه	٢		٥٥	٣٣	٣	٢٠
« موعظه	١٢	٤	٩٠	٥١	٢٦	٥٨
« تصوف	١٨	٦	٤٥	٦٣	٣٠	١٥٤
« علم کلام	٦	٢	٦٤	٨٢	٨	٤٨
« صرف ونحو	٢٠		١٥٤	١١٤	٢٥	٩٩
« منطق و معانی و بیان و عروض و استعاره	١٥	١	٩٩	١١٧	٧	١٢٩
« لغت	٧	١	٤٩	٣٢	١٩	٥٠
« تواریخ	٧	٣	٤٥	٤٣	٢٠	٣٦
اندواوین والقصائد	١٤	٦	١٧	١٧	٣٢	٢٤
اوراد شریفه		١	٢		١	٣١
کتب طب	١		٤٢	٢٢	٥	١١
« حکمت وهیئت وهندسه و نجوم و حساب	٢		٥٦	٥٠	٤	٢٣
« محاضرات و انشا و ادبیات	٤	٣	٣٧	٣٤	٥	٢٩
مجموعه	١	١٠	١١	٣٢	١	٤٣
کتب متنوعه	٤٢	١٩	٤٨	٥٩	٦٤	١٠٥
یکون عمومی	٢١٨	٩٢	١٢٣٦	٩٨٧	٣٣٣	١٤٧٠

1886 tarihli salnamede yer alan kitap listesinin son sayfası.

Yukarıdaki listenin yer aldığı salnameden on üç yıl sonra yayınlanan 1316/1898 tarihli salnamede ise kitap isimleri sıralanmadan yalnızca Hüdâvendigâr Vilayeti'nde bulunan kütüphaneler ve ihtiva ettikleri kitap sayıları hakkında bilgi verilmektedir. Buna göre vilayet dâhilinde 9'u Bursa, 5'i Karesi

(Balıkesir), 2'si Karahisar (Afyon), 5'i Ertuğrul (Bilecik) ve 7'si Kütahya ve civarları olmak üzere toplam 28 kütüphane bulunmaktadır. Salnamede söz konusu kütüphanelerin isimleri, bulunduğu kazalar, şehir içindeki yerleri, kurucuları, kurulduğu tarihler ve kitap sayıları belirtilmektedir. Buna göre vilayet dâhilinde bulunan 28 kütüphanede toplam 16.430 kitap bulunmaktadır. Bu tarihte Bursa'da bulunan 9 kütüphanede ise toplam 6.419 adet eser mevcuttur. Bursa'daki kütüphanelerle ilgili ayrıntılı bilgileri içeren tablo şöyledir:

Kütüphanelerin ismi	**Mahalli**	**Bânisi**	**Aded-i kütüb**	**Tarih-i tesisi**
Câmi-i Kebir	Câmi-i Kebîr derûnunda	Hacı Abdullah Efendi	2257	1202
İne Bey	İne Bey Medresesinde	Hüseyin Çelebi	1294	Meçhul
Orhan	Orhan Camii Şerîfinde	Şeyh Ahmet Gazzî	523	1300
Cizyedârzâde	Hisar Mahallesinde	Cizyedarzâde Hacı Hüseyin	1566	1170
Eşrefzâde	İncirli Dergâhı derûnunda	Eşrefzâde	324	Meçhul
İsmail Hakkı	İsmail Hakkı Dergâhında	İsmail Hakkı	100	Meçhul
Bahâeddin Efendi	Bahâeddin Efendi	Şeyh Emin Efendi	175	Meçhul
Mısrî Efendi	Mısrî Efendi Dergâhında	Moravî Şeyh Ali Efendi	180	Meçhul
Mevlevîhane	Mevlevîhane Dergâhında	Cünûnî	201	Meçhul
Toplam			**6.419**	

٤٤٢

كتبخا

لوا	قضا	كتبخانه‌لرك اسمى	محل
بروسه	بروسه	جامع كبير	جامع كبير دروسنده
»	»	اينه‌بك	اينه‌بك مدرسه‌سنده
»	»	اورخان	اورخان جامع شرغنده
»	»	جزه‌دار زاده	حصار محله‌سنده
»	»	اشرف زاده	إنجيرلى دركاهى دروسنده
»	»	اسماعيل حقى	اسماعيل‌حقى دركاهنده
»	»	بهاءالدين افندى	بهاءالدين افندى دركاهنده
»	»	مصرى افندى	» مصرى »
»	»	مولويخانه	مولويخانه »
قره‌سى	بالكسر	حاجى محمد افندى	صلاح‌الدين محله‌سى
»	»	حاجى شعورى »	محن حصار »
»	»	جنكلى حاجى محمد اغا	يلديرم جامع شريفى اتصالنده
»	بيغادغ	فوجه اسماعيل اغا	يشيل جامع شريفى دروسنده
»	صندرغى	حافظ صادق افندى	شرف‌پاشامدرسه‌سى حوليسنده
قره‌حصار	قره‌حصار	كدك احمد پاشا	عمارت محله‌سنده
»	»	رجب افندى	آقى مسجد »
ارطغرل	بيله‌جك	آقى مسجد	آقى مسجد جامعنده
»	»	سلطان اورخان غازى	اورخان »
»	اينه‌گول	اسحق پاشا	اسحق پاشا مدرسه‌سنده
»	سكود	جامع كبير	جامع كبير دروسنده
»	بكيشهر	غازى سليمان پاشا	غازى سليمان پاشا مدرسه‌سنده
كوتاهيه	كوتاهيه	وحيد پاشا	يلديرم محله‌سنده
»	»	ملا ابراهيم بك	ملا بك جامع دروسنده
»	»	زرنون زاده	طاوشانلو قصبه‌سنده
»	»	عبداء رشدى افندى	»
»	اسكيشهر	غازى مصطفى پاشا	جامع دروسنده
»	عشاق	عيناتان	مدرسه »
»	گدوس	حاجى محمد افندى	قصبه »

٤٤٣

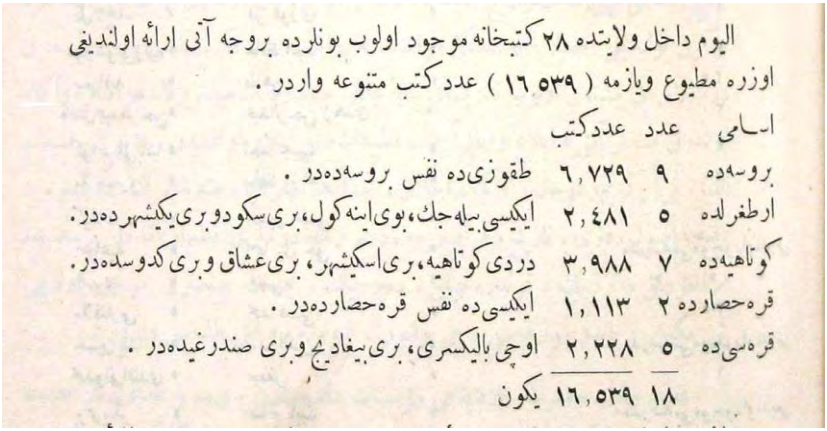
نلر

بانيسى	عدد كتب	تاريخ تأسيسى
حاجى عبداء افندى	٢٢٥٧	١٢٠٢
حسين چلبى	١٢٩٤	مجهول
شيخ احمد غرى	٥٢٣	١٣٠٠
جزه‌دار زاده حاجى حسين اغا	١٥٦٦	١١٧٠
اشرف زاده	٣٢٤	مجهول
اسماعيل حقى	١٠٠	»
شيخ امين افندى	١٧٥	»
موروى شيخ على افندى	١٨٠	»
جنونى	٢٠١	»
مرحوم حاجى محمد افندى	١١٢٩	»
» » شعورى »	٧٦٤	»
جنكلى حاجى محمد اغا	٩	»
فوجه اسماعيل اغا	٨٦	(١٠ سنه اولى عمرتى اولنجى دائيم كتابخانه طولاب دولنده كاوقوع بولنشدر)
حافظ صادق افندى	٢٤٠	مجهول
كدك احمد پاشا	٩٥٣	»
رجب افندى	١٦٠	»
بكلكجى نيازى افندى	٢٢	»
سلطان اورخان غازى	٩٣	»
مرحوم اسحق پاشا	٧٠١	»
» حاجى على افندى	٨٣٢	»
غازى سليمان پاشا	٨٣٣	»
وحيد پاشا	١٠٠٣	»
ملا ابراهيم بك	٧٣١	»
زرنون زاده	٩١٥	»
عبداء رشدى افندى	٤٠٤	»
مجهول	١٥	»
»	٥٦٠	»
مرحوم حاجى محمد امين افندى	٣٦٠	»

1898 tarihli salnamede Hüdavendigâr Vilayeti'ndeki kütüphaneler

1325/1907 tarihli Salnâme'de Bursa'da dokuz, Ertuğrul'da beş, Kütahya'da yedi, Karahisar'da iki ve Karesi'de beş olmak üzere toplam 18 kütüphane olduğu belirtilmiştir. Bu kütüphanelerde bulunan toplam kitap sayısı 16.539, Bursa'daki dokuz kütüphanedeki toplam kitap sayısı ise 6.729'dur.[49]

[49] 1325 tarihli Hüdâvendigâr Vilayeti Salnamesi, Def'a 34, s. 335.

اليوم داخل ولايتده ٢٨ كتبخانه موجود اولوب بونلرده بروجه آتى ارائه اولنديغى اوزره مطبوع ويازمه (١٦٥٣٩) عدد كتب متنوعه واردر .

اسامى	عدد	عدد كتب	
بروسه‌ده	٩	٦,٧٢٩	طقوزى‌ده نفس بروسه‌ده‌در .
ارطغرلده	٥	٢,٤٨١	ايكيسى بيله‌جك، بوى اينه‌كول، برى سكودو برى يكيشهرده‌در .
كوتاهيه‌ده	٧	٣,٩٨٨	دردى كوتاهيه، برى اسكيشهر، برى عشاق و برى كدوسده‌در .
قره‌حصارده	٢	١,١١٣	ايكيسى‌ده نفس قره‌حصارده‌در .
قره‌سى‌ده	٥	٢,٢٢٨	اوچى باليكسرى، برى بيغاديج و برى صندرغيده‌در .
	١٨	١٦,٥٣٩	يكون

1907 tarihli salnamede Hüdavendigâr Vilayeti'ndeki kütüphaneler

II. Meşrutiyet yıllarında kurulan Milli Kütüphane, Yunan işgali döneminde belediye bahçesine, oradan da 1926'da Hacılar Camii'ne nakledilmiştir. 1927 Bursa Salnamesine göre Milli Kütüphane'de 5.578'si basma, 12'si elyazması olmak üzere toplam 5.590 kitap bulunmaktadır. 1927 tarihli Bursa Salnamesi'ne göre şehirde bulunan 16 kütüphanede toplam 16.721 kitap bulunmaktadır. Kütüphanelere göre kitap sayıları tasnif edilirken Milli Kütüphane ayrı ele alınmış ve ihtiva ettiği kitapların konuları da belirtilmiştir. Buna göre 1927 yılında Milli Kütüphane'de bulunan kitapların konuları ve kitap sayıları şöyledir:

Cinsi	Aded	Cinsi	Aded
Arabî ve Farisî Kitaplar	381	Coğrafya	46
Hukûk	158	İctimâî	486
Ulûm-u Dîniye	104	Mütenevvi kitaplar	408
Edebiyât	296	Lugât-ı Cerâid ve resâîl kitapları	157

Kavâid	50	Roman kitapları	503
İnşâ ve Kitâbet	29	Elsine-i Ecnebiyye kitapları	889
Kırâat ve Elifbâ	21	Fenn-i Mevâşî cümlesi Aynî Kitab	65
Ulûm-u Tabîiyye	200	Elsine-i Ecnebiyye kitapları	276
Tıbbî ve Sıhhî	138	Risale	250
Riyâziyyât	64	Sıratu'l-Müstakîm	91
Târih	577	Toplam	5.578
Tıbbî	112	Yazma Kitaplar	12
Askerliğe dair	277	Genel Toplam	5.590

Salnamede Milli Kütüphane'nin dışında ismi verilen diğer kütüphanelerde 4.244'ü basma, 6.786'sı yazma ve 111'i de müellif nüshası olmak üzere toplam 11.131 eser bulunduğu belirtilmektedir.[50] Yazma kitapların sayısı 6.786 olması gerekirken hata yapılmış 6.686 olarak yazılmıştır, dolayısıyla kitap yekûnu da eksik kaydedilmiştir. Konuyla ilgili ayrıntılı tablo şöyledir:

Kütüphane İsmi	**Basma**	**Yazma**	**Yekûn**	**Müellif Hattıyla**
Moralı	95	363	458	
Emir Buhârî	244	261	505	1
Eşrefzâde	21	391	412	17
Eminiyye	65	191	256	5
Baba Efendi	286	204	490	1

[50] Salnamede yazma eserlerin sayılarının belirtildiği sütundaki rakamlar toplanırken hata yapılmış, 6.786 olması gereken rakam 6.686 olarak yazılmıştır.

Mevlevihâne	114	49	163	
Hüsâmeddin	10	46	56	
İsmail Hakkı	71	101	172	52
Maârif Vekâletinin	123	-	123	
Orhan	927	674	1.601	2
Hüseyin Çelebi	265	895	1.160	4
Kurşunluoğlu	96	103	199	
Orhan'a ait ilâvede	189	11	200	
Camii Kebîr	1.652	1912	3.564	8
Haraççızâde	86	1.585	1.671	11
Yekün	**4.244**	**6.786**	**11.030**	**101**

Memduh Turgut Koyunluoğlu'nun İznik ve Bursa Tarihi adlı eserinde 1935 yılında Bursa'da on dört kütüphanede toplam 39.484 adet kitap olduğu belirtilmiştir. Bu kütüphaneler ve içerdiği kitap sayıları şöyledir:[51]

Kütüphane adı	**Kitap sayısı**
Erkek Lisesi	2.986
Kız Muallim Mektebi	3.500
Orta Mektep	1.237
Necati Bey Kız Enstitüsü	769
Sanatlar Mektebi	847
Kız Lisesi	923

[51] Koyunluoğlu A. Memduh Turgut, İznik ve Bursa Tarihi, Vilayet Matbaası, Bursa, 1935, s. 37.

Ulucamİ	4.525
Umumi Kütüphane	4.677
Orhan Kütüphanesi	1.0824
Milli Kütüphane	5.048
Halkevi	1.500
Müze	600
İpekçilik Enstitüsü	1.296
Ziraat Mektebi	752
Toplam	39.484

Son olarak Kamil Kepecioğlu'nun hazırladığı kütüphane ve kitap sayılarını vereceğiz. Bursa Kütüğü adlı eserinde bazı arşiv kayıtlarını, salnamelerdeki bilgileri ve özellikle de Koyunluoğlu'nun verilerini dikkate alarak Bursa'daki kütüphanelerle ilgili bir liste hazırlamıştır. Kepecioğlu'nun verdiği kitap sayıları Koyunluoğlu'nun rakamlarıyla aynıdır. Yalnız bazı kütüphanelerle ilgili ek bilgi vermiştir ki bunlar söz konusu kütüphanelerle ilgili ayrıntıları içermesi bakımından önemlidir. Kepecioğlu'na göre Bursa'daki kütüphaneler ve ihtiva ettikleri kitap sayıları şöyledir.[52]

Kütüphanenin adı	**Kitap Adedi**	**Bânisi, Vefat veya Te'sis Tarihi**
Ulucami	4.525	Abdullah Efendi (Vakfiyyesi 10. 12. 1782'dedir. 449 cild ve 508 adet idi. Dördü tıb ve beşi divan ve dördü tarih kitabı olup diğerleri din kitapları idi. 1797
Ahmed Gazzî		Abdüllatif Efendi 1831 (Orhan'a nakil)
İsmail Hakkı		İsmail Hakkı 1724 (Umumi Kütüphaneye

[52] Kepecioğlu, age., III, 72.

		nakil)
İncirli Tekkesi		İzzeddin Efendi 1780
Baba Efendi Dergâhı		Şeyh Said Efendi 1870
Hüsameddin Dergâhı		Hüsameddin Efendi 1630
Eminiyye Dergâhı		Şeyh Emin Efendi 1813
Moralı Dergâhı		Şeyh Galip Efendi 1863
Emir Sultan Dergâhı		Şeyh Tahir 1878
Mevlevîhhane		Mehmed Dede 1853
Harcçızade		Hacı Hüseyin Ağa (Umumi Kütüphaneye nakil)
Hüseyin Çelebi		Amcazade Hüseyin 1713 (Orhan'a nakil)
İbrahim Ağa		Hamamcı İsmail Efendi 1916
Şemseddin Efendi		Şemseddin Efendi 1935 (Şahsa aittir)
Umurbey		Gâzî Umurbey 1454
Erkek Lisesi	2.987	
Kız Muallim	3.500	
Orta Mektep	1.237	
Necatibey Kız Enstitüsü	769	
Sanatlar Mektebi	847	
Kız Lisesi	923	
Umumi Kütüphane	4.677	(Harcçızade, İsmail Hakkı, İncirli Tekkesi kütüphanelerinden derlenmiştir)

Orhan Kütüphanesi	10.824	(Ahmed Gazzi, Hüseyin Çelebi, kütüphanelerinden ve daha başka kütüphanelerden derlenmiştir.)
Milli Kütüphane	5.048	
Halkevi	1.500	
Müze	600	
İpekçilik Enstitüsü	1.296	
Ziraat Mektebi	752	

Sonuç

Sonuç olarak şunları söyleyebiliriz. XIV. yüzyıldan başlayarak günümüze kadar bir ilim ve kültür merkezi olma özelliğini hiçbir zaman kaybetmeyen payitaht Bursa'da medreselerin inşa edilmesiyle birlikte ilmî faaliyetlerde hızlı bir artış ortaya çıkmıştır. Buna paralel olarak ilmiye sınıfı mensuplarının sayısı da çoğalmıştır. Bu durum zaruri olarak Bursa'da yaşayan her kesimden insanın kitaplarla olan ilişkisini olumlu yönde etkilemiştir. Bir süre sonra halkın ve ilim adamlarının ellerinde biriken eserlerle özel veya vakıf kütüphaneler oluşturmaya başlanmıştır. Halkın pratik dinî ihtiyaçlarını karşılamak üzere camilere vakfedilen özellikle Kur'an-ı Kerim ve ilmihal kitaplarını ise ayrıca belirtmek gerekir. Çünkü bu tür kitap bağışları günümüzde bile devam etmektedir.

Vakfedilen kitaplar çoğunlukla cami, medrese ve dergâhların bünyesinde toplanarak muhafaza edildikleri için zamanla pek çok cami, medrese ve dergâhın kütüphanesi oluşmuştur. Vakıf kurucuları, buralardaki eserlerin okuyucuların hizmetine sunulması ve benzeri işlerin takip edilmesi için görevliler tayin etmişler, çalışanların maaşları, kitapların

korunması, tamir edilmesi ve çoğaltılması için de pek çok gayrimenkullerini vakfetmişlerdir.

Osmanlı Devleti'nin sonlarına doğru vakıflardan bağımsız kütüphaneler ortaya çıkmaya başlamıştır. Bursa'da da bu şekilde kurulan kütüphaneler vardır. Kütüphaneler, ihtiva ettikleri eserlerin nitelik ve nicelikleriyle ilgili bilgiler; vakfiyeler, salnameler ve konuyla ilgili yapılan çalışmalardan takip edilebilmektedir.

Osmanlı Devleti'nin sona ermesi ve Cumhuriyet'in kurulmasından sonra eski vakıf kütüphanelerinden kalan eserlerin bir kısmı kaybolurken önemli bir kısmı muhafaza edilerek yeni oluşturulan kütüphanelere nakledilmişlerdir. Osmanlı dönemi Bursa'sından kalan kitaplar günümüzde Bursa İnebey Yazma ve Eski Basma Eserler Kütüphanesi'nde muhafaza edilmekte ve araştırmacıların hizmetine sunulmaktadır.

Kaynaklar

1303 Sene-i Hicriyyesine Mahsûs Salnâme-i Vilâyet-i Hüdâvendigâr, Def'a 13.

1316 tarihli Hüdavendigâr Vilâyeti Salnâmesi, Def'a 25.

1325 Sene-i Hicriyyesine Mahsûs Hüdâvendigâr Vilâyeti Salnâme-i Resmisi, Def'a 34.

1927 Tarihli Bursa Vilâyeti Salnâmesi, Otuzbeşinci Def'a, Bursa Vilâyet Matbaası 1927.

Ahmed Tevhid, "Bursa'da Umur Bey Câmii Kitabesi", *Târih-i Osmânî Encümeni Mecmuası,* İstanbul, 1330, cüz 14, *s*. 865-872;

Baltacı, Cahit, *Osmanlı Medreseleri*, İstanbul 1976, s. 617.

Bursa Şer'iyye Sicilleri, (B.Ş.S). A7-121b; A91/30a; B355/37a

Çavdar, R. Tuba, *Tanzimat'tan Cumhuriyete Kadar Osmanlı Kütüphanelerinin Gelişimi*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Ün. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1995.

Çavdar. R. Tuba, "Bursa Kütüphaneleri", *Kütüphanecilik Dergisi*, İstanbul 1989, sy.2, s. 101-117.

Erünsal, İsmail, "Lamiî Çelebi'nin Terekesi", Journal of Turkish Studies, (Fahir İz Armağanı), Harvard University, vol: 14, Washington DC 1990, s. 179-194.

Erünsal, İsmail, *Türk Kütüphaneleri Tarihi II. Kuruluştan Tanzimat'a Kadar Osmanlı Vakıf Kütüphaneleri,* Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, Ankara, 1991, 5.

İnalcık, Halil, "XV. Asır Sanayi ve Ticaret Tarihine Dair Vesikalar", Belleten, c. XXIV, sy. 93, s. 45-66.

Kara, Mustafa, "Bursa Ciyedârzâde Zâviyesi ve Kütüphanesi", *Bursa'da Dünden Bugüne Tasavvuf Kültürü-3*, Bursa 2004, s. 247-260.

Karataş, Ali İhsan, "Lamiî Çelebi'nin Kütüphanesi ve Mirası", *Bursalı Lamiî Çelebi ve Dönemi*, Bursa 2011, s. 75-90.

Karataş, Ali İhsan, "Tereke Kayıtlarına göre XVI. Yüzyılda Bursa'da İnsan Kitap İlişkisi", *U.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi,* Bursa 1999, c.8, sy.8, s. 317-328;

Karataş, Ali İhsan, "XVI. Yüzyılda Bursa'da Tedavüldeki Kitaplar", *U.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi,* Bursa 2001, c.10, sy. 1, s. 209-230.

Kepecioğlu, Kâmil, *Bursa Kütüğü*, Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Bursa 2009, I-IV.

Koyunluoğlu A. Memduh Turgut, *İznik ve Bursa Tarihi*, Vilayet Matbaası, Bursa, 1935.

Kunter, Halim Baki, "Kitabelerirniz" *Vakıflar Dergisi* 1942: sy. 2, s. 445-447.

Kurmuş, Ömer, S. "Bursa'da Dergâh Kütüphaneleri", *Bursa'da Dünden Bugüne Tasavvuf Kültürü*, Bursa 2002, s. 142-149.

Maydaer, Saadet, "XVI. Yüzyılda Bir Osmanlı Müderrisi: Mevlana Muslihuddin Efendi ve Mirası" *U. Ü. İlâhiyat Fakültesi Dergisi*, c. 20, sy. 1, Bursa 2011, s. s. 117-155.

Mermutlu, Bedri, "Osmanlı Bursa'sında Kitaplar ve Hayat", *Bursa'da Dinî Kültür*, (Haz: Mustafa Kara), Emin Yayınları, Bursa 2011, s. 273-275.

Orhan, Ş. Yüksel, "Osmanlı İmparatorluğu'nun İlk Başkenti Bursa", Tarih Mecmuası, Şubat 1964, I, 1.

Öcalan, Hasab Basri, "Bursa Dergâh Kütüphaneleri", *Gümüşlü'den Günümüze Osmanlı Kültüründe Bursa, Türkiye* Yazarlar Birliği Bursa Şubesi, İstanbul 2003, s. 74-79.

Öcalan, Hasan Basri, "Bursa Ulucami Kütüphanesi", *Bursa'nın Kalbi Ulucami*, Bursa İl Özel İdaresi Yayınları, Bursa 2010, s. 124-131.

Sevim, Sezai, "Fethin Bursa'ya Kazandırdıkları", *Gümüşlü'den Günümüze, Osmanlı Kültüründe Bursa*, Türkiye Yazarlar Birliği Bursa Şubesi Yayınları, Bursa 2003, s.105-109.

Şemseddin Sami, *Kâmûsu'l-A`lâm*, V.

Uzunçarşılı, İ. Hakkı, Osmanlı Tarihi, Ankara 1972, I-II.

Ünver, A. Süheyl, "Çelebi Mehmed'in Hususi Kütüphanesi", *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, 1970, c. XIX, sy. 4, s. 291-295.

Yediyıldız, Asım, *Bir Mabedin Serüveni Bursa Ulucami*, Emin Yayınları, İstanbul 2010.

Yüksel, Murat, "Kara Timurtaş-Oğlu Umur Bey'in Bursa'da Vakfettiği Kitaplar ve Vakıf Kayıtları" Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, İstanbul, 1984, sy. 31, s.134-147.

CAMİ KÜTÜPHANELERİ: ULUCAMİ KÜTÜPHANESİ

Prof. Dr. M. Asım YEDIYILDIZ*

Medeniyetlerin oluşumunda yazının önemli bir yer işgal ettiği bilinen bir hakikattir. İslâm tarihinde de bidayetinden itibaren yazı ve yazılı malzemelere önem verilmiş, bizzat bu medeniyete şekillendiren ve ona hayat veren Kur'an'ı Kerim çeşitli yazı malzemeleriyle tespit edilmiştir. Aynı zamanda kimi ashab, efendimiz Hz. Muhammed (s.a.v)'in sözlerini, fiillerini ve davranışlarını yazıya gerçirmişlerdir. H. 2. ve 3. asırlardan itibaren İslami bilimlerin, yazı tekniği ve malzemelerinin gelişmesine paralel olarak mevcut ilmi birikimler kitaplaştırılmaya, hususi ve genel olmak üzere kütüphaneler oluşturulmaya başlanmıştır. Bu kütüphanelerin bir kısmı ise cami bünyelerinde tesis edilmiş ve bu giderek gelenek halini almıştır[1]. Kendinden önceki İslam devletlerinde olduğu gibi Osmanlı döneminde de gerek yöneticiler ve gerekse sivil halk camiler dâhil çeşitli kurumlar bünyesinde vakıf kütüphaneler oluşturmuştur.

XIV. asrın sonu ve XV. Asrın başında inşa edilen ve aynı zamanda beylikten devlete geçişin sembolü olarak kurulan ve hâlâ Bursa'nın en önemli mabedi olma işlevini sürdüren Ulucamii'nde XVIII. asır sonunda hünkâr mahfili altında Abdullah Münzevî (ö.1795) tarafından bir kütüphane tesis

---

* U.Ü. İlâhiyat Fakültesi Öğretim Üyesi. (Bu makale,"Bir Mabedin Serüveni Bursa Ulucami" İstanbul, 2010 adlı eserin bir bölümünün kısmen değiştirilmiş halidir.)

1 Geniş bilgi için bkz. Pedersen, "a.g.md.", *İA*, c.VIII, s.62; Çavdar, Tûba, "Vakıf Kütüphaneleri", *Geçmişten Geleceğe Vakıf Medeniyeti*, Vakıflar Dergisi Özel Sayısı, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Ankara, 2006, s. 56.

edilmiştir. Daha önce bir miktar mushaf ve muhtelif ilim dallarına ait az sayıda kitap vakfedilmişse de bunlar bir kütüphane oluşturacak sayıya ulaşmamıştı.

Ulucamii

Eldeki bilgiler, Ulucami'ye kitap vakfeden en eski kişinin Müfti Ahmed Paşa olduğunu göstermektedir. Nitekim 1523 tarihli bir sicil kaydına göre, Ahmed Paşa, bazı kitaplarını bu camide muhafaza edilmek şartıyla vakfetmiş, kitapları muhafaza etmesi için bir de hâfız-ı kütüp tayin etmişti. Zikredilen tarihte, hafız-ı kütüp olan Lutfullah adında birisi vefat edince yerine ilim sahibi Şüca b. Mustafa getirilmiştir[2]. 1546 tarihli bir tahrir defterinden Mevlana Muslihıddin Çelebi b. Mevlana Ahmed Çelebi el-Yeganî'nin muhtelif ilim dallarına ait 100 adet kitabını vakfettiğini ve kendisinden sonra vakfının inkırazı halinde

[2] A 35:339a 6 Zilhicce 930.

kitapların Ulucamii'de muhafaza edilmesini ve burada ihtiyaç sahiplerinin istifadesine sunulmasını şart koştuğunu öğreniyoruz[3].

Hünkâr mahfilinin altındaki Abdullah Münzevî Efendi (ö.1795)'nin kütüphanesine gelince[4], vakfiyeye göre[5] kitap sayısı büyüklü küçüklü olmak üzere yaklaşık 600 cilddir[6]. Vakfın mütevelliliğine Hacı Halil Efendi b. Hacı Ömer Efendi'yi tayin etmiş, onun ölümünden sonra da Ulucami Cuma vaizi kim olursa mütevelli olarak şart koşmuştur[7]. "Niyet-i safiye ve taviyyet-i vafiye ile hasbeten lillahi'l-ehad ve taleben li-ridati'r-rabbi's-samed" ifadesiyle yalnız Allah rızası için kitaplarını vakfettiğini belirten Münzevi, sözkonusu kitaplardan tatil günleri dışında, camiiden dışarı çıkarmamak kaydıyla "mütaala ve istinsah" amacıyla isteyenlere verilebileceğini ifade etmiştir[8]. Ayrıca vakfiye şartlarına göre, her sene Şaban ayında mütevelli ve hafız-ı kütüp nezaretinde kitapların sayımı yapılarak sayım defterine yazılacaktır. Sayım sırasında eksik kitaplar hafız-ı kütüp tarafından tazmin edilecektir. Mütevellinin görevini yapıp yapmadığı Ulucamii dersiâmları tarafından denetlenerek, görevi ihmal ettiği tespit edildiğinde durum reisi-i müderrisine bildirilecektir[9].

Barkan, Ömer Lutfi-Ayverdi, Ekrem hakkı, İstanbul Vakıfları Tahririr Defteri, 953 (1546) Tarihli, İstanbul, 1970, s.172.

4 Karaman'ın Aladağ kasabasından olan bu zat, Kayseri ve Ankara'da ilimle meşgul olduktan sonra, tarîk-i sûfiyeye intisap ederek, Alboyacılar mevkiinde dergâhını yaptırmıştır geniş bilgi için bkz. M. Şemseddin, *age., s.*344-345.

5 Ek I'de vakfiyede zikredilen kitaplar bir tablo halinde sunulmuştur.

6 Bu kitaplar bugün *Eski Eserler ve Yazmalar Kütüphanesi*'nde muhafaza edilmektedir.

7 B 352: 87b-88a Gurre-i Muharrem 1201.

8 B 352, 87b-88a.

9 B 352, 87b-106a

Ulucami Hünkâr Mahfili

Yine 993/1585 tarihinde Hemşinzâde Mehmed Çelebi tarafından bir miktar kitabın Ulucami kütüphanesinde korunmak üzere vakfedildiğini İsmail Erünsal, Bursa Şeriye Sicilleri'ne dayanarak haber vermektedir. Vakfın şartlarına göre, kitaplar dışarıya ancak rehin ve kefil karşılığında ödünç verilebilecekti[10].

1617 tarihli bir sicil kaydından anlaşıldığına göre, döneminde Hemşirezâde adıyla şöhret bulmuş, aynı zamanda Yıldırım Medresesi'nde müderrislik yapmış olan zat da, Ulucamii'de muhafaza edilmek şartıyla bir miktar kitabını

[10] Bu kişini ismini Erünsal Hemşinzade olarak okumuştur. Biz daha sonra hemşirezade''ye ait bir vakfiye suretine rastladık. Bkz. Erünsal, İsmail, *Türk Kütüphaneleri Tarihî*, Ankara, 1991, s.51.

buraya vakfetmiştir[11]. Hacı Osman b. Mehmed b. Dost Ali adında bir başkası 1682'de Ulucami'de ders gören talebelerin ihtiyaç duyduğu kitaplara sarfedilmek amacıyla, 1400 esedî kuruşundan 150 kuruşunu vasiyet etmiştir[12]. IV. Mehmed'in imamı olarak şöhret bulmuş Şeyhülislâm Esbak Mehmed Efendi de Ulucami vaizlerinin yararlanması için çoğu Tefsir ve Hadise dair kitaplar bağışlamıştır[13].

Münzevi'nin daha sonra, (25 Muharrem 1205) 4 Ekim 1790 tarihli bir vakfiye suretine göre, hafız-ı kütübün oturması şartıyla Şekerhoca mahallesinde üç oda, bir sundurma, bir kiler ve akarsuyu ile bir miktar bahçeden müteşekkil evini vakfetmiştir[14]. Küçük kıyamet olarak nitelendirilen 1855 depremi sıarsında kütüphanede bulunan kitaplar da zarar görmüş, camiin tamiri için gelen Abdulfettah ve Mehmed Şefik ile beraber kitapları tamir için ciltçi Mehmed de görevlendirilmiştir[15].

1809 tarihli bir kayıt, Sultan Abdulhamit Han'ın Münzevî Kütüphanesi'nin mütevellisi için İstanbul'daki vakıflarından günlük on akçe ücret tahsis ettiğini göstermektedir. Sözkonusu tarihte culûs dolayısıyla tüm beratların yenilenmesi emredildiğinden Ulucami'deki Nasıruddin Şeyh Abdullah Efendi Kütüphanesi mütevellisi es-Seyyid İbrahim b. es-Seyyid el-Hac

---

11 Bkz. Tablo II. Hemşirezâde'nin vakıf kitapları için vakfiyede belirtilen ücret ile hâfız-ı kütüp olarak İbrahim Efendi tayin edilmiştir. bkz. B 118:31a Evāil-i Şaban 1027h.

12 B 141:131b 28 Cumâde'l-ûla 1093.

13 Bkz. Ek. Tablo III. B 263:4b 21 Şevval 1210.

14 VGMA, 601 nolu Defter, s.178, sıra no: 233'den naklen Öcalan, Hasan. Basri, *Bursa'nın Kalbi Ulucami*, ed. Mustafa Kara-Bilal Kemikli, Bursa İl Özel İdaresi Bursa, Bursa, 2009, s. 126.

15 Öcalan, agm. Aynı eser, s. 127.

Halil'in beratı da yenilenmiş ve ücretini yine eskiden olduğu gibi Bursa Mizân-ı Harîr mukataasından alması emredilmiştir[16].

Ek-Tablo VI'dan da izleneceği gibi Münzevi'nin kitaplarının çoğu tasavvuf ile alakalıdır. Geriye kalan kısmını ise tefsir, hadis, akâid gibi dînî ilimler, tarih ve tıp gibi sosyal ve müspet ilimlere dair eserler oluşturmaktadır. Şu halde Ulucamii'de yalnız dini ilimler değil, diğer alanlarda da öğrencilerin yararlanabildiği ve ders aldıkları söylenebilir.

Münzevî kütüphanesine kitap vakfedenlerden birisi de Nakşibendî olan Osman Efendi'dir (ö.1785). Rivayete göre, kitaplarını vakfetmesinde Abdullah Münzevî hazretleri etkili olmuştur.[17] Nitekim günün birinde Osman Efendi, talebelerinden biriyle Abdullah Münzevî'ye bir mektup gönderir. Abdullah Münzevî mektubu getiren talebeye daha önce hazırladığı bir başka mektubu uzatarak biz de kendilerine bir mektup hazırlamıştık der ve selamla kendisine iletilmesini rica eder. Verilen bilgilere göre, Osman Efendi, Abdullah Münzevî'ye mektupta inziva ile meşgul olmaktan ne kazandığını sorar. Halbuki kendisinin ikinci icâzet merasimini yapmak üzere olduğunu belirtir. Münzevî de mektubunda Osman Efendi'ye ölümüne bir hafta kaldığını, cenaze namazını kıldırmak için kendisine vasıyyette bulunmasını ve kitaplarını da Ulucami kütüphanesine vakfetmesini söyler. Bunun üzerine Osman Efendi, talebelerini serbest bırakarak Abdullah Efendi'nin dediklerini yapar[18].

1753 yılı sayımında, Osman Efendi'nin vakıf kitaplarının 598 cild olduğu tespit olunmuş, fakat daha sonra yapılan bir

---

16 B 336: 43a 25 Cemâziye'l-evvel 1224.

17 Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, İstanbul 1333, c.I, s. 127-128.

18 Mehmed Şemseddin, *Yadigâr-ı şemsî Bursa Dergâhları, (haz. Mustafa Kara-Kadir Atlansoy), Bursa, 1997,* s. 346-347.

sayımda bunların 61 cildinin kayıp olduğu anlaşılmıştır. Ayrıca bunlar arasına Umur Bey'den gelen kitaplar ilave edilmiştir[19]. Tasavvufa intisap ettiği rivayet edilen Kırımlı Şeyh Mehmed Efendi (ö.1818) de Câmi-i Kebîr kütüphanesine birçok kıymetli kitabını vakfetmiştir[20]. 1814 tarihinde Câmi-i Kebîr şeyhlerinden Şeyh Kemalüddin Efendi'nin varisleri, ellerindeki kitapları hıfz olunmak için Münzevî kütüphanesine bırakmıştır[21]. Toplam 23 cildden oluşan bu kitaplar tefsir ve hadisle ilgilidir.

Bu kütüphaneye vasıyyeten kitaplarını vakfedenlerden biri de, Çelebi Sultan Mehmed'in medresesinde kalan Hacı Baba Ali Efendi'dir. Ölümü üzerine kütüphaneye nakledilen kitaplar, Tablo V'de sunulduğu üzere 33 cilttir[22]. Asıl adı Derviş Hacı Ali Sıddık Baba b. Merhum Ahmed Efendi olan zatın 19.468,5 akçe nakit terekesi de geride mirasçısı olmadığından beytülmale kaydedilmiştir[23]. Ulucami sükkanından olduğu belirtilen Musannif Mehmed Efendi'nin kitapları Ek-Tablo I'dedir[24]. Bu eserler daha ziyade tefsir kitaplarıdır.

Nihayet 1852 yılında hacdan dönerken vefat eden Urgânî es-Seyyid Hacı Ali Efendi b. Hacı Ahmed'de 104 cild kitabını bu kütüphane için vasıyyet etmiştir. Vakfiyedeki şartlara göre onları Ulucami dersiâmları kullanacaktır[25].

---

19 BYEBEK, Ulucami Kitap Sayım Defteri No:5279, 1b-5b.

20 M. Şemseddin, *age*., s.149.

21 Tablo IV; Bu tarihte kütüphane hâfız-ı kütübü Mehmed Efendi adında biridir. B 336:2a 15 RE 1230.

22 Tablo V; B 321:43b 19 Muharrem 1244.

23 B 321:42b-43b 19 Muharrem 1244.

24 B 157:1b Evâsıt-ı Safer 1137.

25 BYEBEK, Ulucami Kit. Sayım Def., No:5278: 6a 12 Rebî'u'l-âhir 1269.

Kitap Sayımı

Yukarıda da zikredildiği üzere, Münzevî vakfiyesinin gereği olarak kütüphanede yapılan her yıl sayım sonucu bir deftere kaydedilir ve kaybolan cildler yazılırdı. Sayım iki hâfız-ı kütüp ve nâzırdan müteşekkil bir komisyonca gerçekleştirilirdi. İlk sayım 1775 Kasım'da yapılmış, 880 cild kitap olduğu tespit edilmiştir. Bu sayı, 14 Şevval 1194/13 Ekim 1780'deki sayımda 943 cilde çıkmıştır. Daha sonra vakfedilenlerle birlikte kitap sayısı 1782'de 1073'e, 1792'de 1188'e çıktığı görülmektedir. Bunların 45 cildi, 22 Cemaziyelâhir 1204/9 Mart 1790 tarihinde ilave edilmiştir[26]. 21 Şaban 1207/3 Nisan 1793 sayımı ise kitap sayısı 1032 olarak verilmektedir[27]. O halde 600 cildin dışındakiler Münzevi'ye ait olmayan kitaplardır.

H. Basri Öcalan'ın *Hüdâvendigâr Vilayeti Salnameleri*'ne dayanarak verdiği sayım sonuçlarına göre Münzevi kitaplığındaki kitap mevcudu (cild olarak), 1289/1872'de 880, 1297/1880 tarihinde 1073'tür. 1299/1882 Tarihinde Urganî Ali Efendi adında birisinin kütüphaneye vekafettiği kitaplar dâhil 1301/1886'da kitap sayısının 1182'ye ulaştığı anlaşılmaktadır[28]. 1307/1889'daki sayım sonucu ise 1188'dir.

17 Safer 1201/9 Aralık 1786 yılında kurulan Abdullah Münzevî'nin Hünkâr mahfili altındaki kitapları[29] ile daha sonra yapılan vakıflarla ilave edilen kitapların[30] dışarıya çıkarılması yasaktı.[31] Müderris veya talebelerin yaralandığı bu kitapları

---

26 Ulucami, Kit. Sayımı Def., No 5280:9a 12 Rebî'u'l-âhir 1269.

27 Ulucami, Kit. Sayımı Def., No 5279:9a.

28 Öcalan, *agm*., *age*. s. 129

29 Erünsal, İsmail, *Türk Kütüphaneleri Tarihî*, Ankara, 1991, c. II, s. 33, 51, 112; B 352:87b.

30 A 124:22b; B 141:131b.

31 Sözkonusu vakıf kütüphane bugün Bursa Yazma ve Eski Basma Eserler Kütüphanesi adıyla İnebey Medresesi'ne aktarılmıştır. B 263:4b.

dışarı çıkarmakta yalnız Abdullah Münzevi serbestti[32]. Ulucami'de hıfzolunan farklı ilimlere ait Muslıhıddin Çelebi b. Mevlâna Ahmed Çelebi el-Yegânî tarafından vakfedilmiş kitaplar ise, rehin ve kefil bırakmak şartıyla ödünç alınabiliyordu[33].

Sonuç olarak ifade etmek gerekirse, Bursa Ulucami belli bir dönemde ibadet yeri işlevi görmenin yanı sıra, aynı zamanda açık salonlu bir kütüphane işlevi de görmüştür. Ancak daha sonra çeşitli nedenlerle bu işlevini kaybetmiş, bugün kütüphanenin bulunduğu Hünkâr mahfilinin altı imam odası olarak kullanılmaktadır.

---

[32] Erünsal, age. c. II, s. 33, 51, 112; B 352:87b; Öcalan, "agm.", *age.*, s. 123-131.

[33] Öcalan, "a.g.m.", *age.*, s. 125.

Ek: Ulucami Kütüphanesindeki Kitaplar

Tablo: I

Musannif Mehmed Efendi Kitapları[34]			
Kitap Adı	**Cilt Sayısı**	**Kitap Adı**	**Cilt Sayısı**
Müdevvenetü'l-Kübrâ	1	Şerhu't-Tehzîb	1
Şah Hüseyin? Mantık ve 'âdâb resâili	1	Akâ'id-i...?	1
Mecmû'atü'r-resâil kimi kıt'a	1	Kestelli 'Ali el-Akâ'id	1
'Izhar	1	Matlûb 'ale'l-Maksûd	1
Bahâiyye?	1	İftidah 'ale'l-Misbâh	1
Hendese	1	Misbâh ve gayruhu	1
Taşköprüzâde 'Âdâb	1	Şerhu Ebyât-ı Dav'	1
Mes'ûdî Rumî	1	Mecmû'a	1
Muğrib-i 'Avâmil	1	Felah 'ale'l-Merah	1
Kafiye Nahv	1	Hâşiye-i Şerh-ı Akâ'id	1
Şerh-i Kâfiye	1	Ferâiz ve Mantık	1
Fenârî fi'l-Mantık	1	İsagoji ve gayruhu	1
Mollazâde fi'l-Hikme	1	Evrak	-
TOPLAM	**25**		

Tablo: II

Hemşirezâde'nin Vakıf Kitapları[35]			
Kitap Adı	**Cild sayısı**	**Kitap Adı**	**Cild sayısı**
Fetevây-ı Kâdıhan	Tam (Kamil)	Unkud?	
Şerhu'l-Hidâye li-ibn-i Hümâm	3c.	Mufassal	
Cildi'l-evvel min-Şerhı'l-Hidâye li-Şeyh Ekmelüddin		Islâh ve Îzâh	
Hidâye	1 c.	Şerhu'l-Kâfiye li-Mevlana Abdurrahman el-Câbî	

34 Ulucami sükkanından. Bkz. B157:1b Evâsıt-ı Safer 1137

35 Hemşirezade'nin vakıf kitapları için vakfiyede belirtilen ücret ile hâfız-ı kütüp olarak İbrahim Efendi tayin edilmiştir. bkz. B 118:31a Evâil-i Şaban 1027h.

Itkân		Eczâ min	
Tefsîru'l-Kâdı	9	**TOPLAM 36 kitap 42cild 11ecza**	
Metnü'l-Miftâh		Merhûm-ı merkûma meşrût kitaplar	
Şerhu'l-Miftâh li-Seyyid Şerif		Tefsîr-i Kâdı (vakf-ı Nurullah)	Nısf-ı samin
Şerhu'l-Miftâh li-Mevlana Sa'düddin		Buradan aşağısı Pir Ahmed Çelebi Vakfıdır	
Diğer Şerhu'l-Miftāh li-Mevlana Sa'düddin		Hâşiye-i Seyyid Şerif 'ale'l-Keşşâf vakf-ı Pir Ahmed Çelebi	
Hâşiye-i Mevlana Musannifek 'ala şerhu'l-Miftâh li'l-Mevlana Sa'düddin		Nısf mine'l-Keşşâf (vk. Pir Ahmed Çelebi)	
Hâşiye-i Mevlana el-Fenârî 'ala Şerhi'l-Miftāh		el-Evvelü min Zâdi'l-Meysir (Vk. Pîr Ahmed Çelebi)	
Mutavvel		el-Cildü's-sânı min Şerhı'l-İşâret (Vk. Pîr Ahmed Çelebi)	
Telvîh		Hâşiye-i Mevlana Sa'düddin 'ale'l-Keşşâf (Vk. Kadızâde)	
Durer ve Gurer		Sadru'ş-şerî'a (Vk. Pir Ahmed Çelebi)	
Seyyid Abdullah		Şerhu'l-Kâfiye li'l-rızâ? (Vk. Pir Ahmed Çelebi)	
Muğni'l-Lebib		el-evvel min şerhı'l-Hidâye li-Ekmelüddin (Vk.Pir Ahmed Çelebi)	
Şerhu'l-Kâfiye		Şerhu'l-Hidâye el-mevsûm bi'n-Nihâye (Vk. Pir Ahmed Çelebi)	6 c.
Sıhâhu'l-Cevherî (kamil)	3 c.	Cild mine'n-nihâye (Vk. Pir Ahmed Çelebi)	
Diğer Sıhahu'l-Cevherî (Nakıs)	3 c.	Milel ve Nihal (Vk. Pir Ahmed Çelebi)	
Şerhu Muhtasarı'l-Kâfiye li'l-Keynânî Bahâüddinzâde Efendi			
TOPLAM	13 kitap[36] 18 cild		

[36] Bursa Kadısı Şemsüddin izniyle Abdurrahim b. İskender 991h.'de önceki mütevelli Nasuh Halife'den teslim aldığı kitapları beyan eder. Nasuh

Tablo: III

Şeyh Kemaleddin[37] Kitapları			
Kitap Adı	**Cilt adedi**	**Kitap Adı**	**Cilt adedi**
Şerh-i Buhâri-i Şerîf Kastalânî	4	Esmâ-i Ricâli'l-Buhâri-i Şerîf	1
Şerh-i Cami'u's-Sağîr Menâvî	4	Yâsîn'den sonuna Kur'an Tefsiri	1
Şerh-i Buhâri Şerif Kirmânî	2	Mevâhibü'l-Ledünnî	1
Haşiye-i Cami'u's-Sağîr	1	Buhâri-i Şerîf	9
TOPLAM	**23**		

Tablo: IV

Şeyhülislam Esbak Efendi[38]			
Kitap Adı	**Cilt adedi**	**Kitap Adı**	**Cilt adedi**
Menâvî: Camiu's-sağîr şerhi	4	Kirmânî Buhâri-i şerîf	2
Buhâri-i şerîf	2	Mevâhibü'l-Ledünniye	1
8 cild Buhâri-i şerîf 'âhar 4 cildden mevcut	2 kıta-müke rrer	Esmâ-i ricâli'l-Buhârî	
Kastalânî	4	Câmiu's-sağîr	1
Yasîn'den sonuna kadar Kur'an tefsiri Şeyhzâde	1 kıta	Hâşiye-i Câmiu's-sağîr	1
TOPLAM	**25**		

Halife de 987'de Edirne'de kitapları teslim aldığı anlaşılmaktadır. Bkz. A 124: 22b Evâhir-i Rebî'u'l-evvel 991

37 B 336:2a 15 RE 1230h.

38 B 263:4b 21 Şevval 1210

Tablo: V

Hacı Baba Ali Efendi[39]			
Kitap Adı	**Cilt adedi**	**Kitap Adı**	**Cilt adedi**
Pend-i Attâr	1	Fârisî Tecvîd	1
Fâtiha-i Şerîf Tefsîri Farisî Hüseyin Vaiz	1	Mecmû'a-i Fârisî	1
Divân-ı Hâfız	1	Kelimât-ı Hz. Abdullah Ahrârî	1
Şifâ-i Şerif	1	Mecmû'a-i Fârisî	1
Divân-ı Tevhîd	1	Mesnevi-i Şerîf	1
Fârisî Kenzü'l-Lüga	1	Kitâbü'l-Hikâye	1
Nefahâtü'l-Üns	1	Füsûs Şerhi	1
Hızb-ı A'zâm	1	Şerh-i Şemâil	1
Fârisî 'Avârifü'l-Me'ârif	1	Divân-ı Hâfız	1
Kâdı Beyzâvî	1	Tezhîbü'l-Ervâh	1
Hüseyin Vâizî'nin Tefsiri (1. cild)	1	Delâilü'l-Hayrât	1
Mecmû'a-i Münşe'ât	1	Fârisî Divân-ı Neşet	1
Kitâbü'l-Mahbûb	1	Kütüb-i müteferrika	7
Fârisî Necâti'z-Zâtî	1		
TOPLAM	**33**		

39 B 321:43b 19 Muharrem 1244

Tablo VI

Şeyh Abdullah Münzevî'nin Kitapları (ö.1210)[40]			
Kitap Adı	**Cilt sayısı**	**Kitap Adı**	**Cilt sayısı**
Mushaf-ı Şerîf	4[41]	Def'a Nısfu'l-Evvel fi Kûtü'l-Kulûb	1
TEFSİR		Fetevây-ı Sûfiyye	1
Tefsîr-i Kâdi	2 c.	Resâil-i li-'Aliyyi'l-Kârî	1
Tefsîr-i Keşşâf	3c.	Hadîsi'l-Erba'în fi hakkı'l-ihlâs li's-Suyûtî me'a gayrih	1
Tefsîr-i Nisâbûrî	1c.	Meslekü's-Sü'adâ	1
Tefsîr-i Me'âlim (2 takım)	3c.	Resâil-i Nakşîbendî	1
Hâşiye-i Kâdî: Şeyhzâde	1	Resâil-i Muhyiddin el-'Arâbî	1
Şihâb 'ale'l-Beyzâvî	5	Kitabü'l-Ferec li-Ebi'd-Dünya me'a gayrih	1
İ'câzü'l-Beyân fi Tefsîr-i Ümmü'l-Kur'ân	1	Hukûkı'l-İslam	1
Şeyhzâde 'ale'l Beyzâvî	2	Hadâiku'l-Hakâik li-Muhtasarı'l-Kuşeyrî	1
Tefsîr-i Ebussuûd	3	Misbâhu'ş-Şerî'ati Miftâhu't-Tarîkati	1
Esrârü't-Tenzîl	1	Resâili's-Suyûtî	1
Tefsîr-i Kebîr	3	Şerhu Te'arruf me'a metnihi	1
İsâle-i Kur'ân	1	Câmi'u'l-Fezâil ve gayruhu resâil (7) li'l-Hüdâî	1
Kâdî Beyzâvî	1	Mecmû'a-i Resâil Müteferrikat-i Resâil evvelüha risâletü Kemalpaşazâde	1
Tefsîr-i 'Uyûn	2	Def'a Mecmua-i Resâil Müteferrikat-i resail (8)evveluha bed'-Emalî	1

40 B 352/706-87a vd

41 Biri Hocazâde hattıdır

Tefsîr-i Hâzin Lübâb	5	Hâviü'l-Kulûb li'l-Mukaddisî me'a gayruh (2)	1
Tefsîr-i Ebu'l-Leys	2	Şerhu Makâmâti'l-'Ârifin li-Necmüddini'l-Kübrâ	1
Mukaddime-i Manzûme: İmam el-Cezerî	1	Resâilü müteferrika evveluha zuhru'l-Müteehhilîn Du'ânâme-i Ebu's-Su'ûd me'a gayrih	1
Şerhu'l-Cezerî: Taşköprü	1	Resâil-i Sa'deyn Dâd-ı Hurmüz fîhi Resâil uhrâ	1
Şerhu'l-Cezerî:'Aliyyü'l-Karî	1	Minhâcü'l-'Âbidin me'a Kitâbü'n-Necât	1
Şerhu'l-Cezerî: Zekeriyya	1	Kitâbü Kâdü'l-'Aksâ fi Şer'	1
Şerhu'ş-Şâtibî: İbn Kâsıh	1	Şerhu Esmâi'l-Hüsnâ li'l-Gazzâlî me'a gayrih	1
Şerhu'ş-Şâtibî: Ahî	1	Vesâya Şeyhu'-l-Ekber me'a gayrih resâil (5)	1
Kitâbü'r-Ri'âye: Mekkî risaleleri ile birlikte	1	Letâifü'l-Metin me'a Tâcü'l-'Arûs	1
Kitâbü't-Tıbyân fi 'Adâbi'l-Kur'ân: İmâm Nevevî risaleleri ile birlikte (2 cildi risale)	3c.	Resâilü't-Tasavvuf evveluha Miftâhu'l-Felâh resâil (15)	1
Te'cîr-i Teysîr?	1	Resâilü Şeyhu'l-Ekber evveluha Rûhu'l-Kuds	1
Şâtıbî	1	Tekmiletü'l-Envâr	1
Kitâbü't-Tıbyân fi 'Adâbi'l-Kur'ân	1	Durretü'l-Fâhire li'l-Gazzâlî	1
Tecvîd	1	Şerhu'l-Fusûs li'l-Kayserî	1
Resm-i Osmanî ve Tertîb-i Zîbâ ve Dây-i ihtilâfihi	1[42]	Cevâhiru'l-Kur'ân li'l-Gazzâlî me'a gayrih Resâil (11)	1
Kitâbü Cevâhir-i Mükedder	1	Cennetü'l-Esmâi li'l-Gazzâlî	1
Durru'l-Yetîm Birgivî	1	Mevlidü'n-Nebî me'a resâil (4)	1
Cevâhir-i Mükellele	1	Akvâlü Şâzeli me'a gayrih(2)	1
Husnü'l-Hasîn: Cezerî	1	Mi'râcü'n-Nebi 'aleyhi's-	1

[42] Harita veya tarih olabilir

		selâm	
Kütübü'-Tecvîd ve'l-Vucûhât		Resâilü Şeyh-i'l-Ekber evveluha Künhu Mâlâ büdde li'l-Mürîdi resail (11)	1
Mukaddime-i Manzûme-i li'l-İmam el-Cezerî ve'ş-şerhu li-ibnihi	1	Risâletü'l-Mehdiyye me'a gayruh resâil (8) li 'aliyyi'l-Kârî	1
Şerhu'l-Cezerî li't-Taşköprü	1	Hulâsatü'l-'Ahyâr me'a gayruh resâil (4) li'l-Hudaî	1
Şerhu'l-Cezerî li-'Aliyyi'l-Kârî	1	Def'a câmi'u'l-Fezâil me'a gayrih	1
Şerhu'l-Cezerî li'z-Zekeriyya	1	Siyeru's-sulûk me'a gayrih	1
Şerhu'l-Şatıbî li-ibn-i Kâsıh	1	Kitâbü'l-İntisâr me'a gayrih	1
Şerhu'l-Şâtıbî li-Ahî	1	Muhtasaru şerhı'l-Esmâi'l-Hüsna me'a gayrih	1
Kitabü'r-Ri'âye li-Mekkî me'a resâilih	1	Kitâbü'l-Hıyârî fi reddi'n-Nesārā me'a gayrih resâil(3)	1
Kitabü't-Tıbyân fi 'Âdabi'l-Kur'ân li-İmâm Nevevî me'a resâilih (2)	1	Bid'atü's-sālıkîn me'a tezyîleti	1
Te'cir-i Teysir	1	Hallü'l-Râmuz 'Izzüddin 'Abdüsselam me'a gayruh	1
Şatıbî	1	Resâilü't-Tasavvuf evveluhā fazīletü's-Salāt	1
Kitâbü't-Tıbyân fi 'Adâbi'l-Kur'ân	1	Kitabü't-Tecrîd fi Esrâri't-Tevhîd li'l-Ahmed el-Gazzâlî me'a gayruh (7)	1
Tecvid	1	Mevâkı'un-Nucûm li-Şeyhı'l-Ekber	1
Resm-i Osmânî ve Tertîb-i Zîba Vây-ı ihtilâfiyye	1	Kitâbü'l-Vesâya li-Zeyniddin me'a gayruh (3)	1
Kitâbü Cevâhir-i Mükedder	1	'Adâbü'l-Mürîd ve Zuhru'l-'Âbidīn me'a gayruh	1
Durrü'l-yetîm li'l-Birgivî	1	Mecmû'atü't-Tasavvuf evveluha Risâleti(11) l-Envâr li'ş-Şeyhı'l- Ekber	1
Cevâhir-i Mükellele	1	Şerhu Menâzilü's-Sairîn	1
Husnü'l-Hasın li'l-Cezerî	1	Resâil-i müteferrika evveluha ez-Zeccâc en-Nahvî	1

Hadîs		Kitabü İ'tilâli'l-Kulûb	1
Metn-i Şifâ-i şerif	1	Durerü's-Semîn	1
Şerhu'ş-Şifâ li-'Aliyyi'l-Kârî	1	Resail-i Müteferrika 'âhıruha Kitâbü'l- 'Adâb	1
Mesabîh-i Şerîf	1	Resâil-i Müteferrika evveluha risâleti'l-Kulûb	1
Şerhu'l-Mesâbih	1	Tenvîru fi İskâti't-Tedbîr	1
Şerhu'l-Mesâbih li-İbn-i Melek	1	Şerhu'l-Hukm li-İbn Ibâd	1
Şerhu'l-Meşârık li-İbn-i Melek	1	Şerhu'l-Hukm li'ş-Şazâlî	1
Cami'u's-Sağîr	1	Şerhu'l-Hukm li'l-Burnisî	1
Şerhu Cami'ı's-Sağîr li'l-Menâvî	1	Def'a Tacü'l-'Arûs me'a Şerhu'l-Hukm	1
Metn-i Şemâil-i Şerîf	1	Def'a'Avârifü'l-me'ârif	1
Şerhu Şemâili'ş-Şerîf li-'Aliyyi'l-Kârî	1	Mecmû'atü evveluha İmsālü'l?-Kur'an Resâil (11)	1
Şerhu Husni'l-Hasîn li-'Aliyyi'l-Kârî	1	Mecmû'atü evveluha Müntekıdi'd-Dalâleti li'l-Gazzalî resāil(6)	1
Târih-i İbn-i Cevzî	1	Mecmû'atü evveluha Fututi's-Sıkkî? Türkî	1
Ebû Dâvud	1	Kabsü'n-Nûr li'l-Bûnî me'a gayrih risaleti (3)	1
Kitabü'l-Meşihati li-Fahruddin İbni'l-Buhârî	1	Havassu'l-Kur'an li'l-Yāfi'ı me'a gayrih	1
Menâkıb-i Eimmei'l-Hadîs me'a Gayriha	1	Mişkâtü'l-Envār li'l-Gazzâlî	1
Temyizi'l-Mutîb fi'l-habs mimmâ yüdevviru 'ale's-sünnet-i'n-Nâsi me'a gayrih	1	Vesâya-yı İmām-ı 'Azâm	1
Behçetü'l-Hadîs	1	Mecmû'atü evveluhā risâlâtü'l-Ahyâr	1
Hasâisu'l-Habîb li's-Suyûtî	1	Mecmû'atü Kemalpaşazâde evveluha risâletü.....	1
Kitâbü Levâmi'il-Münîr fi Cevâmi's-Siyer	1	Meşârıku'l-Envāri'l-Kudsiyyeti fi beyâni Fuhûri'l-Muhammediye	1
Es-Sâviku li-İbn-i Hacer	1	Şerhu'l-Minhâc me'a 'Adâbi'l-Müridîn	1

Kelimü't-Tayyib li-İbn-i Cevzî	1	Fevâidü'l-'Alâmeti's-Sirecî?	1
Ezkâru'n-Nevevî	1	Tabakâtü's-Sûfiyye fi'l-Fürs?	1
Et-Terğîb ve't-Terhîb li'l-Münzerî me'a gayrih	1	Behcetü'l-Esrâr ve Ma'denü'l-Envâr Fî Kerâmâti eş-Şeyh li-Abdi'l-Kadir Geylanî	1
Şerhu Hızbi'l- 'Azâm li'l-'Uryânî	1	el-Mevâkifü'n-Nadra?	1
Delâilü'l-Hayrât me'a Hızbi'l-'Azâm	1	Şerhu'l-Mevâkıfü'n-Nadra	1
Şerhu Delâilı'l-Fârisî	1	Risâlâti Kuşeyrî	1
Şerhu hızbi'l-'Azam Feyzu'l-Erhâm me'a resâilih	1	Cevâhiru'n-Nusûs fi Hallu Kelimâti'l-Fusûs	1
Def'a Şifâ-i Şerîf	1	el-Kelimâtü't-Turuviyye? an-'Abdillah et-Tusterî?	1
Hadîs-i Erba'în li-İbn-i Ebî Bekr	1	Mutahharu'l-Kulûb	1
Şihab (cild-i evvel)	1	Ta'birnâme li-Kutbiddin	1
Şihâb (cild-i sânî)	1	Mecmû'atü resâil li-Şeyhı'l-Ekber	1
Buhâri-i Şerîf	3	Bahru'l-'Uyûn et-türkî	1
Şerhu 'ale'l-Kârî 'ale'n-Nuhbeti	1	Levâmiu'l-Beyyinât min şerhı Esmâi'l-Husnâ li-Fahru'r-Râzî me'a gayrih	1
Şerhu Camıı's-Sağîr li'l-Menâvî	1	Kütübü'l-Lügat	
Şerhu'l-Meşârık li-Ekmelüddin	1	Sıhâhu'l-Cevherî	1
Sahıh-i Müslim	1	Vankulu	1
Mişkât-i Mesâbih	1	Kâmus	1
Mişkât-i Mesâbih li-'Aliyyi'l-Kârî	1	Lügati Fârisî Hâlimî	1
Şerhu Mesâbih li'l-Menâvî	3	Ahter-i Kebîr	1
Şerhu Buharî Kirmânî	4	Lügat-i Fârisî	1
Sünen-i Neseî	1	Lügat-i Fârisî Ni'metillâh	1
Şerhu Müslim li'n-Nevevî	1	Ta'rifât Seydi	1
Kavlu'l-Bedî' fi Fazîleti's-Salâh 'ale'ş-Şefî'	1	Kitâbü fi't-Tevârih	1
Hadîs-i Erba'în şerhi li'l-Birgivî	1	Esâmi-i Kütüb	1
Husnü'l-Hasîn li'l-Cezerî ve Şerhu	1	Lügat-i Farisî Ferhenk	1

Dâireti'ş-Şa'zeliyye		Şugûrî	
Kitâbü'l-Müntebah mine'l-Meşârıkı'l-Mesâbih	1	Kütübü Usûli'l-Fıkh	
Kütübü'l-Mev'ıza		Ahsubkî Min 'Usûli'l-Fıkh evveluhâ risâle-i Usûl el-Hukm Fi Nizâmi'l-'Alem	1
Akâ'ık	1	Mir'ât	1
Bostânü'l-'Ârifîn me'a gayrih	1	Şerhu Menâr li-İbn Melek	1
Tenbîhu'l-Ğâfilîn	1	Tavzîh	1
Münebbihâtü İbn-i Hacer	1	Telvîh Hasan Çelebisi	1
Vusûlü'l-Müştakîn ve Nüzhetü'l-Müstemi'în me'a gayrih	1	Kitâbü't-Tebyîn	1
Tarîkat-i Muhammediye	1	Def'a Tavzîh	1
Hocazâde 'ale't-tarîkati'l-Muhammediye	1	Telvîh	1
Şerhu'l-Hâdimîn 'ale't-Tarîkati'l-Muhammediye	1	Kitâbü Tavzîh	1
Mevâizu'l-Ahyâr	1	Hâşiye Molla Husrev ve 'ale't-Telvîh	1
Seb'ıyyât ve hadîs-i erba'în ve Kuhistânî	1	Kütübü'l-Me'ânî	
Ravnaku'l-Mecâlis	1	Mutavvel	1
Bostânü'l-'Ulemâ	1	Hasan Çelebi 'ale'l-Mutavvel	1
Arîsu'l-Fünûn li-Nefâyisi'l-Uyûn	1	Haşiyetü Ale'l-Hataî 'ale'l-Muhtasar	1
Metn-i Şir'ati'l-İslâm	1	Me'âlî el-Muhtasar	1
Şerhu Şir'ati'l-İslâm li-İbn-i es-Seyyid Ali	1	Telhîs	1
Def'atü Seb'ıyyât	1	Cümle-i Arûz Muhabbesi Kayserî ve Endülüsî ve gayruh	1
Vesîletü Şerhu 'ale't-Tarîkati'l-Muhammediye	1	Hâşiye-i Ebu's-Seyyid el-Kasım ale'l-Mutavvel	1
Mecâlisü Rumî	1	Hâşiye-i Seyyid 'Ali el-Mutavvel	1
Şerhu Ta'lîmü'l-Müte'allim	1	Def'a Muhtasar	1

Tercüme-i Ta'lîmü'l-Müte'allim	1	Hâşiye-i 'Isam Hasan Zibarî	1
Senâniyyetü'l-Kebîr	1	Hâşiye-i Telhîs	1
Tercüme-i Tarîkat-i Muhammediye	1	Şerhu Miftâh li-Seyyid Şe'rîf	1
Kitabü sefînet-i Râğıb	1	'Isâmüddin me'a Şîranşîn me'a Şirvânî 'ale'l-Vaz'ıyye	1
Münyetü'l-Muttakîn	1	Şerhu Vaz'iyye	1
Şerhu Cilaü'l-Kulûb	1	Kütübü'n-Nahv	
Kitabü Vezâif	1	Dû'ı	1
Kitabü'l-Fıkh		Kâfiye ve Misbâh	1
Metn-i Kenz	1	Dibâce-i Zâde şerhu Seyyid Alizâde	1
Şerhu'l-Kenz li'Zeyle'î	1	Kâfiye Şerhı mütevassıt	1
Durer	1	Müfassal	1
Sadru'ş-Şerî'a	1	'Isâm 'ale'l-Câmî	1
Haleb-i Sağîr	1	'Avâmil-i 'atîk me'a bi tevrîhı	1
Haleb-i Kebîr	1	Mu'ribü'l-Kâfiye	1
Eşbâhu Nezâir	1	İhtâcü Şerhu'l-Mısbâh	1
Câmi'u'l-Fetavâ	1	Muharrem Efendi Ale'l-Câmî	1
Şerhu li'l-Fıkhi'l-Keydânî	1	Zeynizâde 'Ale'l-'Avâmi'1-Cedîd	1
Şerhu Tuhfetü'l-Mulûk	1	Molla Câmî	1
Tebyînü'l-Ahkâm	1	Şerhu Izhâr-ı Netâyic	1
Fetavâ-i Mecma'ı'l-Müşkilât	1	Kavâidü'l-'Irâb	1
Tebyîni'l-Mehârim	1	Tertîb-i Cemîl	1
Şerhu's-Sirâciyyet-i Seyyid Şerif	1	Elfiyye	1
Def'a Seyyid Şerif	1	Şerhu Kavâ'idü'l-'Irâb li-Ezherî	1
Şerhu Mukaddimeti'l-Gaznevî	1	Kâfiye Mu'ribi Zeynîzâde	1
Metnü'l-Gaznevî	1	Muğni'l-Lebîb	1
Hidâye	1	Hâşiye-i Câmî Abdülğafûr	1
Muhtar	1	Şerhu'l-Mû'ciz	1

Hızânetü'l-Fıkh me'a gayrih	1	Seyyid Alizâde Şerhu Dibâce-i Misbâh	1
Kudûrî	1	Hasan Çelebi 'ale'l-'Isâm el-Câmî	1
Def'a Sadrü'ş-Şerî'ati	1	İmtihân-ı Ezkiyâ	1
Mültekâ	1	Mu'rib-i Izhâr Zeynizâde	1
Şerhu'l-Mülteka li'l-Bekânî	1	Zeynizâde 'ale'l-Kâfiye	1
Hâşiyeti Vânî ale'l-Durer	1	Mu'ribü'l-Kâfiye	1
Nefâyise	1	Izhâr-ı 'Avâmil-i Cedîd	1
Tâcü'ş-Şeri'ati Sadrü'ş-Şerî'ati	1	Şerhu Radıyyı 'ale'l-Kâfiyye	1
Mecma'u'l-Bahreyn	1	Kitabü't-Tasrîh 'alel'l-Elfiye	1
Şerhu Mecma'u'l-Bahreyn	1	Defa İzhâr-ı Mu'ribi bi-Zeynizâde	1
Câmiu's-Sağîr fi'l-Fıkh	1	Şerhu Elfiye Eşmûbî?	1
Metni fi'l-Fıkh	1	Şerhu Muğni'l-Lebîb li'd-Demanî	1
Tenvîru'l-Ebsâr	1	Şerhu Kavâ'idü'l-I'râb	1
Ferâizu Molasî	1	Defa Şerhu Muğni'l-Lebîb ed-Demanî	1
Câmiu'l-Muhtasarat	1	Kütübü'd-Divân	
Kâdıhan	1	Şerhu Divân-ı Mütenebbi li'l-imam el-vahıdî	1
Vikâye	1	Metn-i Makâmât-i Harîri	1
Def'a Mecma'u'l-Bahreyn	1	Şerhu Makâmât-ı Harîri	1
Unvânü'ş-Şerefi'l-Vânî	1	Kasîde-i Bürde Şerhı	1
Def'a Durer	1	Tercüme-i Kasîde-i Bürde ve gayruh	1
Ferâiz me'a Talimü'l-Müteallim	1	Kasıde-i Hayrıyye NâbîHata! Yer işareti tanımlanmamış. Efendi	1
Şirunbülarî Şerhu 'ale'd-Durer	1	Kütübü's-Sarf	
Şerhu ale'l-Karî 'ala Menâsık	1	Dinkoz 'ale'l-Merâh	1
Fetavây-ı Ali Efendi	1	Hasan Paşa 'ale'l-Merâh	1
Behçetü'l-Fetavâ	1	Şâfiye	1

Hâşiyetü Durer li'l-Azmî	1	Şerhu'l-Binâ	1
Şerhu'l-Hidaye li-Ekmelüddin	1	Mazbut li-Şerhı'l-Maksûd	1
Def'a metn-i Mültekâ	1	Çârıpurdî 'ale'ş-Şâfiyye	1
Kuhustâni-i Kebîr	1	Merah 'Izzî Maksûd	1
Kitâbü'n-Netf	1	'Izzî şerh-ı Sa'düddin me'a gayruh	1
Şerhu Sirâcü'l-Müntehab mine'd-dû'ı'l-Kebîr	1	Sarf Cümlesi	1
Şerhu Sirâciyet-i 'Âhar	1	Def'a Sarf cümlesi	1
Şerhu Hidâye-i Nihâye	1	Dede Cenkî	1
Şerhu Risâle-i Hamza Efendi	1	Şerhu Emsile	1
Def'a Halebi-i Sağîr	1	Şerhu Binâ	1
Şerhu'l-Mültekâ li-Kassabzâde	1	Seyyid Abdullah 'ale'ş-Şâfiyye	1
Şerhu Tenvîru'l-Ebsâr	1	Şeyh Râzî 'ale'ş-Şafiyye	1
Fetavây-ı Bezzâziye	1	Kütübü'l-'Adâb	1
Fetavây-ı Hayriyye	1	Huseyniyye	1
Hâşiye-i Eşbâh-ı li'l-Hamevî	1	Mes'ûd-i Rumî ve Dinkoz	1
Kütübü'l-'Akâ'id		Taşköprî ve Isam 'Ale'l-Va'zıyye	1
Şerhu 'Akâ'id	1	Huseyniyye Hâşiyesi Firdevsî	1
Şerhu Fıkhu'l-Ekber li-'Aliyyi'l-Kârî	1	Velediyye ve Hanefiyye	1
Def'a Şerhu Fıkhu'l-Ekber li-'Aliyyi'l-Kârî	1	Kâdı 'Adud ve Hanefiyye ve Mir Ebu'l-Feth	1
Kitâbü'l-Cedel ve'l-Münâzarâti fi'l-'Akâid li-Necmüddin	1	'Adâb mecmû'ası evveluha Hüseyin Şah	1
Şerhu Sunûsî Me'a resâil	1	Def'a Mes'ûdî ve Rûmî	1
Durer-i Akâ'id es-Sivâsî li'-Türkî ve Divân-ı Rûşânî	1	Takrîr-i Kavânîn	1
Ömer Nesefî ve Şerh-i Akâ'id	1	Hâşiye-i Mir Ebu'l-feth el-Kufevî	1
Celâlü'd-Devvânî me'a Hâşiye-i Halhalî	1	Şerhu Velediyye	1
Bahru'l-Kelâm li-Ömer en-Nesefî	1	Kütübü'l-Hikme	

Akâ'idü'n-Nesefî ve Ebu'l-Müntehâ	1	Mollazâde ale'l-Hidâye	1
Ramazan Efendi 'ala Şerh-i Akâ'id	1	Tebsıretü mine'l-hey'et	1
Hayâli me'a Kul Ahmed Hâşiye ale'l-Halhâlî	1	Hıkmetü'l-'ayn mine'l-merzücân	1
Risâle fi Ta'rîf 'Ilmü'l-Kelâm	1	Kadı Mir me'a Lârî ve Halhâlî	1
Hâşiye-i Celâl	1	Kütübü'l-Farisî	
İsbât-ı Vâcip	1	Gülistân	1
Sirkûtî 'ale'l-Hayalî	1	Gülistân şerhu Surûrî	1
Kul Ahmed 'ale'l-Hayâlî	1	Bostân	1
Şerhu Nu'niyye	1	Şâhidî	1
Havâşî 'ale'l-Hayâlî Kul Ahmed li-Saçaklızâde	1	Lügati Fârisî	1
Şerhu Birgivî Konevî	1	Pend-i Attar	1
Şerhu Emâlî me'a sitte resâil li-Aliyyi'l-Karî	1	Şerhu Pend-i Attar	1
Kütübü't-Tasavvuf		Def'a Pend-i Attar	1
İhyâ-i 'Ulûm	1	Tabirnâme	1
Defa İhyâ-i 'Ulûm	1	Divân-ı Hâfız	1
Futûhâtü Mekkiye	1	Kütübü't-Tevārih	
Tezkiretü'l-Kurtûbî	1	Şekâ'ıku'n-Nu'maniyye	1
Şemsü'l-Me'ârifi'l-Kübrâ	1	Tevârihu 'Alâm?	1
Şemsü'l-Me'ârifi'l-Süğrâ	1	Tevârih-i Hâmis	1
Havâssu'l-Kur'ân	1	Kütübü't-Tıp	
Def'a Havâssu'l-Kur'ân	1	Tıbbü'n-Nebi (sav) ve gayruhu li't-Türkī	1
Tezkiretü'l-Mevt ve Süknâ'l-Kubûr	1	Teshîl fi'ş-Şifâ	1
Hayâtü'l-Hayavân	1	Hülâsâtü't-Tıb	1
Resâil-i hakkı Evveluha Resâiluh Câmi'atü li-Mesâil-i Nâfi'a	1	Risâle-i Evrâd-ı Şerîf Hazret-i Üstad El-Celîl Muhyiddin Abdülkadir Geylanî	
Levâkıhu'l-Envâr li'ş-Şa'rânî	1	Hızbü'l-'Azâm ve'l-vird ve'l-İfhâm li'ş-Şeyh Nureddin li-'Aliyyi'l-Kârî	1

		Şârih-i Mişkâti'l-Mezâbih ? ve gayruhu	
Kitâbü'r-Riaye li'l-Muhâsibî	1	Virdü'l-İmâm Rabbânî Kutbu'l-'Ârifîn	1
'Avârifü'l-Me'ârif	1	Evrâdü'l-Hâc Bayram Sultan Nurullah	1
Futûhu'l-Gayb li-'Abdi'l-Kâdir el-Cîlânî	1	Salavât-ı Şerîfe	1
Tenbîhu'l-Muğtezîn li'ş-Şârânî	1	Du'âi's-Seyfi Rahımehullâh	1
Def'a 'Avârifü'l-Me'ârif	1	Evrâd-ı Seyyidinâ el-'alâmeti	1
Şerhu'l-Kuşeyrî li-Zekeriyya	1	Şerhu Bahâiyye	1
İşâratu'l-Kuşeyrî	1	Râhatü'l-Ervâh	1
Kûtü'l-Kulûb	1		
TOPLAM 600?			

MEDRESE KÜTÜPHANELERİ

Prof.Dr. Mefail HIZLI*

Giriş

Osmanlı ilim tarihinin en önemli merkezleri medreseler idi. Genellikle 4 ya da 5 yıl süreyle sıbyan mekteplerinde ilk eğitim-öğrenimlerini gören çocuklar, daha sonra adımlarını attıkları medreselerde basamak basamak yükselerek tahsil hayatlarını tamamlarlardı. Bu durumda -birebir örtüşmemekle birlikte- sıbyan mekteplerinin, günümüzdeki 4+4+4'lü eğitim sisteminin ilk 4'üne karşılık geldiğini, daha sonraki 4+4'lerin ise medreselerin alt basamaklarını karşıladığını, bugünün üniversitelerinin lisans ve lisansüstü programlarının da medreselerin orta ve üst basamaklarına tekabül ettiğini söylemek mümkündür. Osmanlı ilim tarihinden bahsetmek için mutlaka medreselerin ortaya koyduğu performansın gözden geçirilmesi gerekir. Böyle bir tespitin yapılabilmesi için de Osmanlı medreselerinin doğduğu coğrafya olan Bursa'daki tarihi süreci kısaca özetlemekte fayda vardır.

1- Bursa'da Medreseler

Osmanlı Devleti'nin doğduğu ve İstanbul'un fethine kadar da önemini kaybetmeyen Bursa'da ilk padişahlar tarafından pek çok eser kazandırılmıştır. Uzun süre devletin başkenti olan bu şehire, padişahlar, yakınları, devlet adamları, ilim adamları ve tüccarlar tarafından kazandırılan çok sayıda eserin bir bölümünü medreseler oluşturmaktadır.

Devletin kurucusu Osman Gazi'nin Bursa'yı fetheden oğlu Orhan Gazi, kent merkezinde, biri türbesinin hemen yanında Manastır Medresesi, diğeri de kendi adıyla anılan caminin hemen güneyinde bir medrese yaptırmıştır. Onun oğlu I. Murad, çok

* U.Ü. İlâhiyat Fakültesi Öğretim Üyesi.

farklı bir medrese inşasını gerçekleştirdi ve Çekirge'de yaptırdığı Hudavendigâr Camii'nin üst katını medrese olarak düzenledi. Onun oğlu Yıldırım Bayezid, medrese konusunda hizmetlerini çoğalttı ve biri Ulucami'nin batısındaki Vaiziye, diğeri kendi adıyla anılan külliyede bir diğer medrese inşa etti. Bununla da yetinmeyerek külliyeye yakın Osmanlılar'ın ilk tıp fakültesi ve hastanesi olan bir darüşşifa yaptırdı. Onun oğlu Çelebi Sultan Mehmed, fetret döneminin hemen sonunda Osmanlı dünyasının en prestijli medresesi olan Sultaniye'yi Bursa medreseleri arasına kattı. Bursa'da medfun son Osmanlı padişahı II. Murad da kendi adıyla anılan külliye içerisinde bir medrese yaptırarak Bursa'nın uzun yıllar ilim hayatının vazgeçilmez merkezi olmasına ciddi katkılarda bulundu.

Elbette bu aktarılanlar sadece padişahlar tarafında şehir merkezine kazandırılan ilim yuvalarını özetlemektedir. Ancak yine ilk padişahlar döneminde, onların yakınları, devlet adamları, ilim adamları ve ticaret erbabı tarafından Bursa'ya kazandırılan pek çok medrese oldu. Bütün bu medreselerin sayısı 16. yüzyıl sonuna gelindiğinde 50 rakamını bulmuştu ki, bu sayı Bursa'nın ne denli bilim ve kültür merkezi olduğunun da bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Bu bilgilerden sonra, artık şu cümleyi daha rahat söylemek mümkün görünmektedir: Günümüzdeki orta, lise ve üniversite eğitim-öğretiminin Osmanlılar'daki mekânları olan bilim merkezleri medreseler idi ve bir medresenin ayrılmaz parçasının "kütüphane" olduğunda da şüphe yoktur. Öte yandan, yüzyıllar içinde farklılıklar göstermekle birlikte biz, sıbyan mekteplerinin de küçük birer kütüphaneleri olduğunu düşünüyoruz.

Yıldırım Medresesi

2- Medreselerin Fiziksel yapısı

Medrese kütüphanelerini ele alabilmek için medreselerin fiziksel yapıları hakkında kısa bilgi vermeyi uygun görüyoruz. Bursa'da olduğu gibi bütün Osmanlı coğrafyasında ve hatta büyük ölçüde Selçuklu medrese geleneğinde belli bir medrese sistemi ve fiziksel plan mevcuttur. Medreselerin hemen tamamında ilk göze çarpan temel fizikî unsurlar şunlardır: Öğrenci odaları ile dershanenin çevrelediği bir *avlu*, bunun etrafında öğrencilerin kaldığı *odalar (hücreler)*, öğrencilerin medrese müderrisi ve onun yardımcısı durumundaki muidle birlikte ders yaptıkları bir *dershane* ve eğitim-öğretim için ihtiyaç duyulan *kütüphane* ya da *kitap dolapları*nın bulunduğu bölüm.

3- Osmanlılar'da Kütüphaneler

Osmanlı toplumunda padişahtan sade vatandaşa kadar her kesimde kitaba büyük önem verildiği bilinmektedir. Başta padişahlar, valide sultanlar, vezirler, paşalar olmak üzere ilim adamları, tacirler vs. tarafından kütüphaneler yapılmıştır. Bunları yaşatabilmek için de zengin vakıflar kurulmuştuır. Osmanlı kültür hayatında cami ve dergâh/tekkelerin dışında her medresenin yanında ya da içinde bir kütüphanenin kurulmasına özen gösterilmiştir.

4- Bursa'da Medrese Kütüphaneleri

a- Subaşı Eyne Bey Medresesi

Osmanlı tarihi boyunca Bursa şehrinde eğitim-öğretim yapılan bütün medreselerde varlığı kuşkusuz olmakla birlikte mahkeme sicillerindeki araştırmalarımız sırasında da bazı medreselerin kütüphanelere sahip olduklarına dair bilgi ve belgelere ulaştığımızı belirtmeliyiz. Mahkeme sicillerinden varlığı kesin olarak öğrenilen ilk medrese kütüphanesi *Subaşı Eyne Bey Medresesi*'ndeydi. Kütüphane, medresenin üst katında müstakil bir oda olup[1] içerden 15 basamaklı bir merdivenle çıkılmaktaydı[2]. Kütüphanede bulunan kitaplar, geçmişte bir süre *Orhan Kütüphanesi*'ne nakledilmiştir[3]. Günümüzde ise bu kütüphaneye ait eserler, *"Bursa Yazma ve Eski Basma Eserler Kütüphanesi"* adıyla

---

1 Bursa Şer'iye Sicilleri (BŞS) B107/321 139a. Ayrıca bk. Ekrem Hakkı Ayverdi, *Osmanlı Mimarisinin İlk Devri*, İstanbul 1966, c.I, s.444; İsmail Erünsal, *Türk Kütüphaneleri Tarihi II*, Ankara 1988, s. 7.

2 Bursa Şer'iye / Mahkeme Sicilleri'nde yer alan bir tamir kaydında, *"... medrese-i mezkûrenin fevkânî kütübhânesinin... on beş kademe kârgîr nerdübânı... ve nerdübân-ı mezkûr üzerinde vâki'... tonoz kubbe..."* ifadesi bulunmaktadır. Bk. BŞS, B107/321 139a.

3 Kâmil Kepecioğlu, *Bursa Kütüğü*, c.II, s.268. Eser sayısı hakkında elimizde bir bilgi yoktur.

bilinen ve söz konusu medresenin restorasyonundan sonra vücut bulan binada muhafaza edilmektedir.

b- Muradiye Medresesi

Bursa medreseleri arasında tespit edilebilen diğer bir kütüphane Muradiye Medresesi'ne aittir. 1551 tarihli bir kayıtta, "Sâbıkan Kağıd Emîni olan merhûm Mehmed Çelebi b. Bâlî, hâl-i hayâtında merhûm Alî Çelebi Efendi'ye, mütâla'a ve istifâdesiyçün vakf edüb merhûm Alî Çelebi, vefâtından sonra mahrûse-i Bursa'da Murâdiye Medresesi'nde müderris olanlara üslûb-i meşrûh üzre vakfeylediği..." Câmi'-i Sahîh-i Buhârî'den söz edildiğine bakılacak olursa, söz konusu medrese bir kütüphaneye sahipti[4].

Bu hususu doğrulayacak başka bir kayıt da 1607 tarihlidir. Bu kayıt, Şeyhulislâm Mustafa Efendi'nin kütüphanesinde bulunan 62 adet vakıf kitabın Lutfullah Efendi tarafından medreseye vakfedilmesini ve kitapların medrese müderrisi tarafından teslim alınmasını anlatmaktadır[5].

---

4 BŞS, A47/51 45b.

5 BŞS, B26/217 129a.

Muradiye Darüşşifası Taç Kapı

c- Kasım Paşa Medresesi

Kütüphanesi bulunan diğer bir bilim yuvası *Kasım Paşa Medresesi* idi. Vakıf muhasebe defterlerinden birinde, söz konusu medresenin evkafına ait harcamalar gösterilirken bir *"hâfız-ı kütüb"*ün (kütüphanedeki kitapların muhafazasından sorumlu) yer alması[6], medresede bir kütüphanenin varlığına açıkça işaret eder[7].

---

6 BŞS, A82/96 43b.

7 Bu medrese kütüphanesini haber veren başka kaynaklar da vardır. Bk. *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri*, s. 431-432; Başbakanlık Arşivi, *Ruus* 1, s. 145, Ruus 80, s. 446; Maliyeden Müdevver 626, s. 174; Başbakanlık Arşivi, Süleymaniye no: 2864'den İsmail Erünsal, *Türk Kütüphaneleri Tarihi II*, Ankara 1988, s.42 (dipnot no 218).

d- Müftî Ahmed Paşa Medresesi

Müftî Ahmed Paşa Medresesi'nde de, kurucusu tarafından vakfedilen kitaplarla bir kütüphanenin oluşması sağlanmıştır[8]. Medrese kütüphanesinde bir de *"hâfız-ı kütüb"*ün görevlendirildiğini 1560 tarihli vakıf muhasebe defterlerinden öğreniyoruz[9].

Öte yandan, Müftî Ahmed Paşa'nın *Ulucami*'de de vakıf kitaplarının bulunduğunu görüyoruz. 1524 yılında sicillere geçirilen bu kaydın bir bölümünde şöyle denilmektedir:

"...Bursa'da Câmi'-i Kebîr'de merhûm Mevlânâ Müftî Ahmed Paşa vaz' etdiği vakıf kitâbların hıfzı ve hirâseti hidmetinde olan Lutfullâh fevt olub yeri mahlûl olıcak... Mevlânâ Şücâ' b. Mustafâ ta'yîn olundu ki, ba'de'l-yevm câmi'-i mezbûrda vâki' olan kütübün muhâfazası hidmetinde olub ber-muceb-i vakfiyye cihet-i mu'ayyenesini mütevellîden alub vech-i ma'îşetine sarf ede..."[10]

e- Molla Yegân Medresesi

Yıldırım ilçesinde külliyenin hemen altında, önce Kara Eyne Bey tarafından yapılan, ancak daha sonraları harap olduğu için adeta yeni baştan inşa edilen bir medrese vardır. Bu büyük kapsamlı onarımı gerçekleştiren *Molla Yegân*'ın adıyla anılan medresede bir kütüphane olduğu anlaşılmaktadır. 1460-61 tarihli vakfiyeyle Molla Yegân, medresenin hemen yanıbaşındaki mescidine sahibi olduğu 2.900 kitabı -ki o dönem için oldukça önemli bir rakamdır- vakfederek bir kütüphane kurulmasına imkân tanımıştır[11].

---

8 Edirneli Mehmed Mecdî, *Hadâiku'ş-Şakâik*, İstanbul 1981, s.197(derkenar).

9 BŞS, A82/96 45b, A 83/97 48a.

10 BŞS, A35/35 339a.

11 BŞS, A156/208 24a.

Molla Yegân Medresesi

f- Haraççıoğlu / Cizyedarzade Medresesi

Bursa Hisarı'nda yer alan Kavaklı Caddesi üzerinde *Cizyedarzade Hüseyin Ağa* (öl. 1783) tarafından zaviye ya da Nakşibendî tekkesi olarak yapılmıştır. Daha sonra Cizyedarzade tekkesi Şeyhî Murad Efendi'nin oğlu *Rıfkı İbrahim Efendi* (öl. 1898) 1852'de babasının ölümü üzerine şeyh olmuş ve zaviyeyi medrese haline getirmiştir. Medresede bulunan kütüphaneyi daha da geliştirerek zenginleştirmiştir. Aynı zamanda bir kütüphanesi de bulunan medrese, son yıllarda restore edilmiş ve Osmangazi Belediyesi'ne ait bir sosyal tesis olarak hizmete girmiştir.

İnebey Kütüphanesi'ndeki el yazması kitapların bulunduğu Orhan Kütüphanesi'nden sonra Bursa'nın ikinci büyük kütüphanesi olan Haraççıoğlu Medresesi

Kütüphanesi'nde Cumhuriyet'in ilk yıllarında 1.566 kitap bulunuyordu.

Osmangazi Belediyesi tarafından 2004 yılında başlatılan "Tarihi ve Kültürel Miras Çalışmaları" çerçevesinde ele alınan Haraççıoğlu Medresesi ciddi bir onarımdan geçirilerek Bursa'nın sosyal ve kültürel merkezlerinden biri haline gelmiştir.

g) Peri Peyker Cafer Çelebi Medresesi

Bursa'da 15. yüzyılda, Buhara'dan gelen Seyyid Usûl tarafından kurulan *Seyyid Usûl Dergâhı (Külliyesi)*, zamanla harap olunca Peri Peyker Cafer Çelebi tarafından 1555 yılında yapılan dönüştürmeyle bir müddet medrese binası olarak hizmet vermiştir. 1801 yılında Bursa'da büyük bir yangın çıkmış ve medrese olarak kullanılan Seyyid Usûl Dergâhı dayanmıştır.

Vakıflar Genel Müdürlüğü mülkiyetinde bulunan yapı, Osmangazi Belediyesi'ne 2005 yılında tahsisi gerçekleştikten sonra başlatılan uygulama çalışmaları sonucu 2008 Nisan ayında tamamlanarak Seyyid Usul Kültür Merkezi olarak hizmete açılmıştır.

h- Kurşunîzade Medresesi

"Kurşunluoğlu" adıyla da anılan medrese, 1806'da vefat eden Hacı İbrahim Ağa tarafından Mecnun Dede Camii'nin yanına yaptırılmıştır. Medresenin bir kütüphanesi olduğu bilinmektedir. Medrese kütüphanesinde bulunan kitaplar, Ahmed Vefik Paşa döneminde Orhan Camii'ne naklolunmuştur. Kütüphane kitaplarında yer alan mühürlerdeki *"Vakfu Kurşunîzâde el-Hâc İbrâhîm fî medresetihi, 1268"* ibaresi, bu

kitapların medrese kütüphanesine vakfedildiğnini en açık delilidir[12].

Bursa medreselerinde bunlar dışında herhangi bir kütüphanenin mevcut olup olmadığı -şimdilik- bilinmemektedir. Ancak, basit anlamda medreselerde *kütüphane* veya *kitap dolapları*nın olabileceği ihtimalini de göz ardı etmemeliyiz. Zira medreselerde, eğitim-öğretimin önemli bir unsurunu kitapların oluşturduğu bilenen bir gerçektir.

5- Hudavendigâr Salnameleri'nde Medrese Kütüphaneleri

Hudavendigâr Vilâyeti için hazırlanan salnamelerde Bursa medrese kütüphanelerine ait bazı bilgilere rastlanmaktadır. Söz gelimi 1303 / 1886 yılına ait *Hudavendigâr Vilâyeti Salname-i Resmîsi*'ne göre Bursa'da kütüphaneler ve kitap sayıları şöyle gösterilmiştir:

Cami-i Kebir (Ulucami) Kütüphanesi (1.470), Orhan Kütüphanesi (333), Hüseyin Çelebi Kütüphanesi (987), Haraççıoğlu Kütüphanesi (1.236), İsmail Hakkı Kütüphanesi (92), Eşrefzade Kütüphanesi (218). Bunlar arasında önce tekke iken sonraları medreseye dönüştürülen Haraççıoğlu (Cizyedarzade) Kütüphanesi'nin bir medrese kütüphanesi olduğunu ve en çok kitap barındıran ikinci kütüphane haline geldiğini hatırlatmak gerekir.

1316 / 1898 tarihli diğer bir salnamede ise şehir merkezinde hizmet veren dokuz kütüphaneden söz edilmekte ve kitap sayıları kütüphanelere göre şöyle sıralanmaktadır:

Cami-i Kebir Kütüphanesi (2.257), Orhan Kütüphanesi (523), İnebey Kütüphanesi (1.294), Cizyedarzade Kütüphanesi

---

[12] Ömer S. Kurmuş, *Bursa Yazma ve Eski Basma Eserler Kütüphanesi*, Bursa 2002, s.17.

(1.566), Eşrefzade Kütüphanesi (324), İsmail Hakkı Kütüphanesi (100), Bahaeddin Efendi Kütüphanesi (175), Mısrî Efendi Kütüphanesi (180) ve Mevlevîhane Kütüphanesi (201). 1898 yılında da Haraççıoğlu / Cizyedarzade Kütüphanesi'nin kitap sayısı bakımından ikincilikteki sırayı koruduğu görülmektedir.

6- Bursa'da Halen Kütüphane Olarak Kullanılan Medreseler

a) İnebey Medresesi Kütüphanesi

I. Murad'ı subaşısı ve Yıldırım Bayezid döneminin önemli komutanlarından Subaşı Eyne Bey tarafından 1404'ten önce inşa edildiği anlaşılan medresenin diğer adları ise *"Merdivenli Medrese"* ve *"Hüseyin Çelebi Medresesi"*dir[13]. Ulucami'den Maksem'e çıkan caddenin sağında Tahtakale'ye giden yolun üzerindedir. Bugün medrese, *Bursa Eski Basma ve Yazma Eserler Kütüphanesi* olarak hizmet vermektedir.

Subaşı Eyne Bey Medresesi adıyla yüzyıllar boyunca anılan medresenin içinde özel bir kütüphane bölümü bulunmakta idi. Bu bölüm İslâm mimarisine uygun kütüphane binasının tipik bir örneğidir. Kitapların rutubet görmeden muhafaza edilebilmesi için ikinci katta konumlandırılan kütüphane, özgün yapısıyla dikkat çekmektedir. İkinci katta sadece kütüphanenin bulunduğu bu mekân uzun asırlar hizmet vermiştir.

---

[13] Mefail Hızlı, *Osmanlı Klasik Döneminde Bursa Medreseleri*, İstanbul 1998, s.43-44.

Eynebey (İnebey) Medresesi

Kütüphaneyi barındıran medrese binası ters (T) planlı ve taş kullanılarak inşa edilen bir yapı olarak 14. yüzyılın özelliklerini taşımaktadır. 17. yüzyıl sonlarında ciddi bir onarıma ihtiyaç duyan medrese, Amcazade Hüseyin Çelebi tarafından tamir ettirilmesi sebebiyle Osmanlı arşiv belgelerinde *"Hüseyin Çelebi Medresesi"* adıyla da anılmıştır.

İnebey Medresesi'ndeki Bursa Yazma ve Eski Basma Eserler Kütüphanesi, Kültür Bakanlığı Kütüphaneler Genel Müdürlüğü bünyesinde Bursa İl Halk Kütüphanesi Müdürlüğü'ne bağlı bir birim olarak bilim adamlarının ilgisini çekmeye devam etmektedir. İstanbul'daki *Süleymaniye* ve *Millet* yazma eser kütüphanelerinin ardından ülkemizin üçüncü büyük kütüphanesi durumundaki bu medrese, tarih boyunca Bursa'da canlı bir bilim ve kültür hayatının oluşmasına önemli katkı sağlamıştır. İnebey Medresesi Kütüphanesi, Osmanlı tarihinde arşiv belgeleriyle teyid edilen ilk medrese kütüphanesidir.

b) Lala Şahin Paşa Medresesi

Medrese, Orhan Gazi ve I. Murad döneminde askerî alandaki başarılarıyla dikkat çeken bir komutan olup daha sonra Rumeli Beylerbeyliği görevine getirilen *Lala Şahin Paşa* tarafından kurulmuştur. 1339 yılında inşa ettirilen ve Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar eğitim-öğretimin sürdürüldüğü medrese, uzun yıllar harabe halinde kalınca 1969 yılında *Bursa Eski Eserleri Sevenler Kurumu* tarafından onarılarak kütüphaneye dönüştürülmüştür.

Tarihî Hisar bölgesindeki medrese, kale içindeki Kavaklı Caddesi üzerinde yer almakta olup daha önce Vakıflar Bölge Müdürlüğü himayesinde idi. 2009-2010 yılında bir işadamının sponsorluğuyla Vakıflar Bölge Müdürlüğü tarafından restore edilen medrese binası, daha sonra Bursa Büyükşehir Belediyesi'nce kiralandı ve binada fiziksel olarak eksik olan birimlerin yapılması, gerekli bakım ve onarımlarının tamamlanmasının ardından 2012 yılında *Lala Şahin Paşa Çocuk Kütüphanesi* adıyla yeniden hizmete sunuldu.

Sonuç

Osmanlı tarihi boyunca Bursa'da kurulan medreselerin sayısı 120'leri aşmıştır. Bunların tamamında büyük ya da küçük

bir kütüphane şüphesiz bulunuyordu. Bu da, şehrimizde yüzyıllar içinde ciddi bir kitap potansiyelinin oluştuğunu açıkça göstermektedir.

Eğitim-öğretimin vazgeçilmez unsurlarından biri olan kitaplar, matbaanın Osmanlılar'a intikalinden önce elle yazılmak suretiyle temin edilebiliyordu. Bu durum kitapların hem teminini zorlaştırmakta hem de onlara sahip olabilmek için -eğer bizzat kişi kitabı yazıp çoğaltmıyorsa- ciddi bütçe ayrılmasını gerekli kılmaktaydı. Tarih boyunca Osmanlı coğrafyasında kütüphanelere ulaşan ya da şahısların mülkiyetinde kalan kitapların özellikle yazma olanlarının kıymetine paha biçilemediği herkesçe kabul edilmektedir. Böylesine değerli yazma eserleri barındıran kütüphaneler, her dönemde bilim dünyası için de en önemli duraklar olmuşlardır.

Günümüzde İslâmî ilimlerle ilgili yazmaların en çok bulunduğu ülke Türkiye'dir. Başbakanlık arşivlerindeki evrak dışında ülkemizde yaklaşık üç yüz bin cilt yazma eser olduğu, bunların yarısından fazlasının, yani yüz altmış bin civarındaki eserin Kültür Bakanlığı'na bağlı kütüphanelerde yer aldığı belirtilmektedir. Bu da, sadece İslâm dünyası akademisyenlerinin değil, Batılı bilim adamlarının da yazma eserlerin bulunduğu kütüphanelerimize olan teveccühünü çok net açıklamaktadır.

DERGÂH KÜTÜPHANELERİ

Yrd. Doç. Dr.Hasan Basri ÖCALAN*

İslâm medeniyetini oluşturan üç temel müessese vardır: Cami-mescid, mektep-medrese, tekke-zâviye. Her üç müessese de temelde bir birini tamamlayan görevler ifa etmiştir. Bazen ikisi veya üçü aynı vazifeler de icra etmişlerdir. Camiler ibadet yeri olmakla birlikte, tarih boyunca ilim tahsil merkezleri olmuş; tekke ve zâviyeler de asıl itibarıyla tasavvufî eğitimin verildiği kurumlar olmasının yanı sıra, bünyelerinde mescid barındırmaları bakımından bir nevi mektep ve bir açıdan da ibadet yeri vazifeleri görmüşlerdir. Ancak bu müesseselerin asıl amacı İslâmın iman ve ibadet boyutlarını öğrenen insanlara "Cibril hadisinde" işaret edilen ve kişinin Allah'ı görüyormuş gibi Ona ibadet etmesini sağlayan "ihsan" derecesine çıkarmaktır. H II/M.VIII. asırdan itibaren İslâm coğrafyasında görülen ve ilk zamanlarda genellikle şehirden uzak yerlerde basit birer odadan ibaret olan zâviyeler; özellikle Selçuklular döneminde itibaren birer külliye halini alan ve işlevleri, kuruldukları coğrafyalara ve bağlı oldukları tarikatlara göre farklı isimlerle anılan (tekke, zâviye, ribat, âsitane, buk'a, savma'a, düveyre, Mevlevihane.. gibi) anılmışlar ve bunların zamanla birer kütüphanesi de olmuştur. Zira burada barınan ve eğitim alan kimselerin öncelikle ilim tahsil etmeleri, onları eğiten şeyhlerin en başta şart koştukları bir şeydir. Tasavvuf ilminin temel kaynaklarından birini yazan Hucvirî, dervişlerin ilim tahsil etmeleri konusunda şöyle demektedir: "*Sûfilerin âlimleri, Allah'ın yarattıklarının en aziz ve en değerlileri oldukları gibi, câhilleri de*

* U.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi

Allah'ın yaratmış olduğu varlıkların en zelilleridir."[1]. Tasavvufun bir ilim olarak doğuşundan itibaren bu ilmin esaslarını belirleyen sûfi yazarlar, dervişleri gerek zahirî, gerekse batınî ilimleri okumaya, öğrenmeye teşvik etmişlerdir. Özellikle ilk devir sufîlerinin yazmış oldukları eserler, daha sonraki dönemde yaşayan mutasavvıflar tarafından temel eserler olarak kabul edilmiş ve bundan sonra yazılan diğer eserlere de kaynaklık etmiştir.

Herhangi bir tarikata intisap edecek bir sûfînin öncelikle dinî ilimleri tahsil etmesi ve eksikliklerini gidermesi önerilmiştir. Bu amaçla tekkelerde dervişlerin okumaları amacıyla kitaplar bulundurulmuş, hatta kütüphaneler teşekkül ettirilmiştir. Bu yazıda Osmanlı döneminde Bursa'da kütüphanesi olan dergâhlar hakkında kısa bilgiler verilecek, kütüphanelerde yer alan kitaplara değinilecek ve bu kütüphanelerin kuruluşları ve işleyişleri konusuna değinilecektir. Ayrıca söz konusu kütüphanelerde yer alan kitapların günümüzdeki durumu da aydınlatılacaktır.

Orhan Gazi tarafından 1326 tarihinde fethedilen Bursa'ya önemli derecede âlim ve derviş akını olduğu bilinmektedir. Bunlardan bir kısmı fetihten önce bu topraklara gelmiş, bir kısmı Bursa fethine iştirak etmiş ve önemli yararlılıklar da göstermişlerdir. Bursa'nın fetihten sonra bir müddet Osmanlı Devleti'ne başkentlik de etmiş olması, şehrin kültür hayatına önemli derecede katkı sağlamıştır. Burada kurulan medreselerin yanı sıra tekkelerde de önemli sayılabilecek derecede ilim tahsil edilmekteydi. Ancak ilk dönemde Bursa'da kurulan dergâhların birer kütüphaneye sahip olup olmadıkları bilinmektedir. Orhan Gazi'nin Bursa'da yaptırdığı hayır kurumlarında birer odayı kitaplık olarak ayırdığı söylenmekte ise de bu konuda belge ve

---

[1] Hucvirî, *Keşfu'l-Mahcûb (Hakikat Bilgisi)*, Haz. Süleyman Uludağ, İstanbul 1982, s. 251.

kayıt olmadığı için kesin bir şey söylenmemektedir. Aynı şekilde ilk dönem medreselerinin de birer kütüphaneye sahip olduğu konusunda da bilgi bulunmamaktadır. Ancak yukarıda işaret edildiği gibi bu devirden itibaren Bursa'ya yoğun bir âlim akınının başladığı bilinmektedir. I. Murad devrinin önde gelen âlimlerinden ve tasavvufî şahsiyetlerden biri olan Molla Fenarî'nin kendi imkânları ile elde ettiği ve toplam 10.000 ciltlik özel kütüphanesinden bahsedilmektedir[2].

Orhan Gazi tarafından fethedildiği tarihten itibaren Bursa; gerek ticari, gerekse kültürel bakımdan Osmanlı coğrafyasında birinci sırada iken, İstanbul'un fethedilmesinden ve başkentin buraya nakledilmesinden sonra bir şekilde bu önemini kaybetmiş ve bu yoğunluk İstanbul'a geçmiştir. İstanbul'da medreseler, tekkeler ve kütüphaneler kurulmuştur.

Kayıtlardan hareketle Bursa'da kütüphanesi olduğu tespit edilen ilk dergâh, Bursa'da Pınarbaşı mahallesinde bulunan Hindiler Kalenderhanesi'dir. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde bulunan 928/1522 tarihli Tahrir Defteri'nde; söz konusu Kalenderhâne'nin Pınarbaşı yakınlarında Derviş Baba Şemseddin bin Pir Gayb Kalenderî tarafından kurulduğu, Derviş Baba'nın zâviyeye bazı elbiselerle beraber bir takım kitaplar da vakfettiği yer almaktadır. Kitapların muhafazası ve kontrolü de oğlu Mehmed'e verilmiştir[3]. Ancak buraya vakfedilen kitapların neler olduğu ve kitapların daha sonra nereye devredildiği konusunda bilgiler bulunmamaktadır.

Mehmed Şemseddin Buharî'nin kurduğu Emir Sultan Dergâhı'nın, XIX. asra kadar bir kütüphanesinin olup-olmadığı konusunda bilgiler bulunmamaktadır. Dergâhın 21. postnişini

---

2 Erünsal, E. İsmail, *Osmanlı Vakıf Kütüphaneleri,* Ankara, 2008, s. 77-78.

3 Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *Tapu Tahrir Defteri*, nu. 113, s. 274.

Şeyh Tahir Efendi (1297/1880)[4] veya 22. postnişin Şeyh Emin Efendi tarafından dergâhta bir kütüphane kurulduğu kaynaklarda yer almaktadır[5]. 1927 senesinde Bursa'da birçok yerde kütüphane olduğu ve bunların bir yerde toplanması gerektiğine işaret edilmiştir. Bu senede adı geçen dergâhın kütüphanesinde 244 basma ve 261 adet de yazma olmak üzere toplam 505 kitap bulunmaktadır[6]. Bu kitaplar halen Bursa İnebey Yazma ve Basma Eserler Kütüphanesi, "Emir Buharî Bölümü" adıyla kayıtlıdır.

Resim 1: Emir Sultan Dergâhı Kütüphanesi'ndeki kitapları gösterir defter (İnebey Yazma ve Basma Eserler Kütüphanesi)

---

4 Kâmil Kepecioğlu, *Bursa Kütüğü*, Hazırlayan: Komisyon, Kültür A. Ş.. Bursa, 2009, c. III, s. 72.

5 *XXXI. Kütüphane Haftası 1995 Yılı Bülteni*, Bursa İl Halk Kütüphanesi Müdürlüğü.

6 *1927 Bursa Vilâyeti Salnamesi, Otuzbeşinci Def'a:*, Bursa Vilayet Matbaası 1927, s. 313.

XVI. asırda Bursa'da kütüphanesi olan dergâhlardan birisi de Ahmed İlâhî Dergâhı olarak da bilinen ve Çekirge yolu üzerinde kurulan Yoğurtlu Baba Dergâhı'dır. Söz konusu dergâhta bir müddet şeyhlik de yapan ve Ahmed İlâhî'nin soyundan gelen Şeyh Yakub Efendi (öl. 999/1590) bir vakfiye düzenleyerek tefsir, hadis, fıkıh, tarih, tıp, lügat ve tasavvufla ilgili eserlerin yer aldığı bir kütüphane kurmuştur. Ancak buraya vakfedilen kitapların daha sonra nereye intikal ettiği konusu da meçhuldür[7].

XVII. yüzyıldan önce devlet merkezi olan şehirlerde yoğunlaşan kütüphane kurma faaliyetleri, bu asrın başlarından itibaren Osmanlı Devleti'nin diğer bölgelerine de yayılmıştır. Kütüphanelerin büyük şehirlerin dışında yaygınlık kazanması halk arasında okuma-yazmaya olan ilginin ve oranın artmasını sağlamıştır. Bu yüzyıl içinde taşrada kurulan bazı kütüphaneler ve bu kütüphanelere bağışlanan kitapların tespiti yapılmıştır. Bu asrın başka bir karakteristik özelliği de; daha önce kurulan kütüphanelere kitap bağış yoluyla, kütüphanelerin zenginleştirilmeye devam edilmiş olmasıdır.

Aynı asırda kurulan ve kütüphanesi de olan dergâhların birisi de Temenye Dergâhı'dır. Bursa'da Temenyeri semtinde Şeyh Hüsameddin Bursevî tarafından kurulan ve Semerkandiyye tarikatına bağlı olan dergâhın Hüsameddin Bursevî tarafından düzenlenen vakfiyesinde, kitapların bir dolapta korunması, sadece dergâhta bulunanların değil, mahalle halkının da bu kitaplardan istifade etmesi istenmiştir. Bursevî bu kitapların nasıl korunması gerektiğini de vakfiyesinde belirtmektedir. Buna göre "hâfız-ı kütüb" adıyla bir görevli bulunacak, isteyene kitaplardan verecek ve bunların adını deftere kaydedecek, bu kitaplardan alanları sık sık kontrol ederek kitapları okumayanlardan kitapları

7 Kara, Mustafa, *Bursa'da Tarikatlar ve Tekkeler*, Bursa 2012, s. 348.

geri toplayacaktır. Görevli ayrıca kitapların tozlanmasını ve yıpranmasını da önlemek için sık sık kontrol edecek ve temizleyecektir. Vakfiyede Bursevî'nin vakfettiği yaklaşık kırk civarındaki kitabın isimleri de tek tek kaydedilmiştir[8].

Hüsameddin Bursevî, aynı zamanda bir müelliftir ve birçok kitap da kaleme almıştır. Bu kitapların arasında en önemlisi *Mühammatü'l-Mü'minin* adı verilen eserdir. Bursevî'nin bu eseri "Kırk Ambar" türünden bir kitap olup, folklordan, yemek kültürüne, dervişin vazifelerine kadar çeşitli konular yer almaktadır. Bursevî söz konusu eserinde derviş olan kimsenin öncelikle okuması gereken kitaplardan bahsetmiştir. Tasavvuf ile ilgili olarak da " kütüb-ı sûfiyye ve amel kitapları ki ne dilde olursa olsun..." diyerek belli kitap isimleri vermemiştir[9].

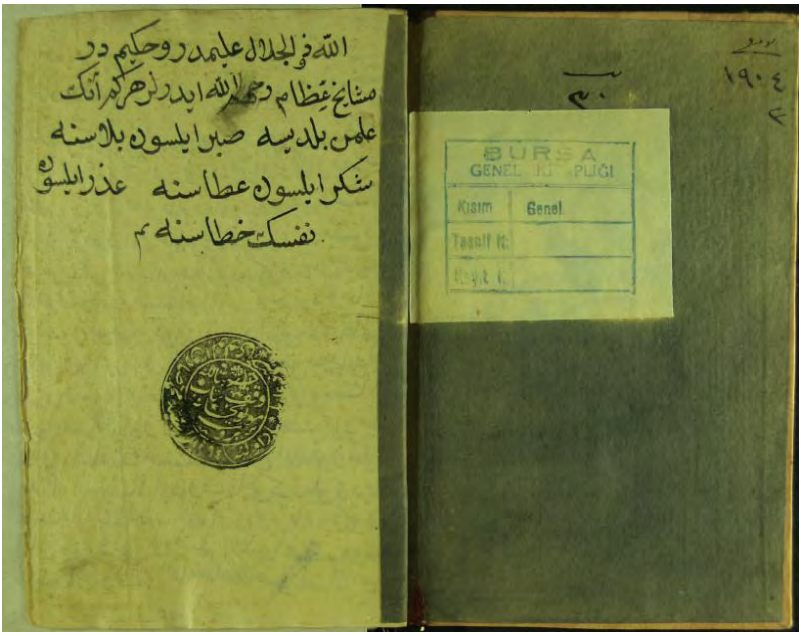
Pınarbaşı'nda XVII. asırda Ahmed Cünûni Dede (öl. 1030/1620) tarafından kurulan Bursa Mevlevihanesi'nin bir kütüphanesi mevcut idi[10]. Mevlevihane Kütüphanesi'ndeki kitaplar, 1926-1929 yılları arasında oluşturulan bir kurul kararıyla "Genel Kütüphane" adıyla kurulan bir kütüphanede diğer dergâhlardan toplanan kitaplarla bir araya getirilmiş, buradan da İnebey Yazma ve Basma Eserler Kütüphanesi'ne devredilerek "Genel Bölümü" olarak bir bölüm oluşturulmuştur.

---

8 Bursa Şeriye Sicilleri, B 41, 160a.

9 Hüsameddin Bursevî, Mühimmatü'l-Mü'minin, Topkapı Sarayı Müzesi K,ütüphanesi, Bağdat bölümü, nu. 189, 114b.

10 Kâmil Kepecioğlu, Mevlevihane'de kütüphanenin Mehmed Dede zamanında, 1853 tarihinde kurulduğunu yazmaktadır. Bursa Kütüğü, c. III, s. 72.

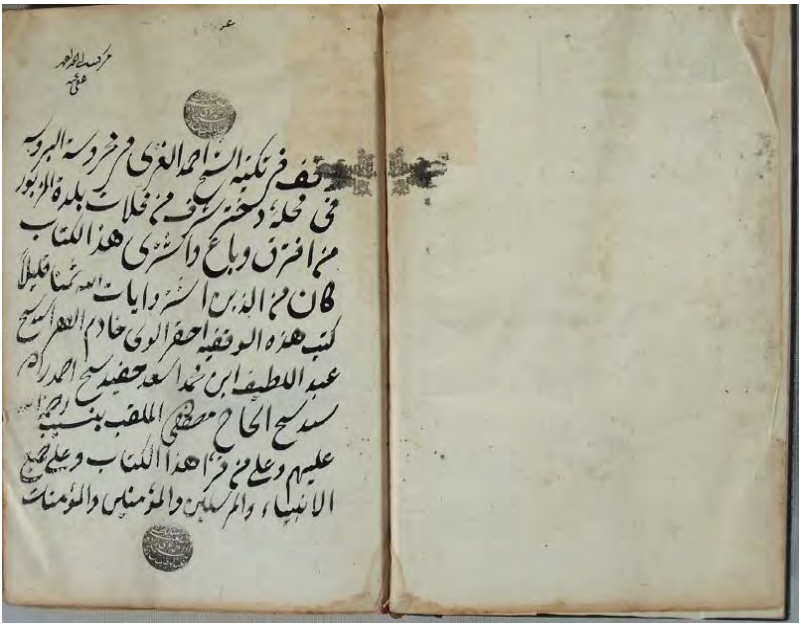
Resim 2: Bursa Mevlevihanesi'nin Kütüphanesindeki kitaplarında yer alan mühür. (İnebey Yazma ve Basma Eserler Kütüphanesi, Genel 1904)

Kadiriyye tarikatının bir şubesi olarak Eşrefoğlu Rumî tarafından kurulan Eşrefiyye, İznik'ten sonra Bursa'da kurulan dergâhlarla önemli bir yayılma alanı göstermiştir. Bursa'da ilk Eşrefî Dergâhı; İncirli semtinde, İznik Eşrefiyye Dergâhı postnişini Sır Ali Efendi'den icazet alan Şeyh Mehmed Efendi (öl. 1061/1651) tarafından kurulmuştur[11]. Zamanla harap olan ve daha sonra tamamen ortadan kaldırılarak geriye birkaç mezar taşı kalan dergâhın kütüphanesi Şeyh İzzeddin Efendi (öl. 1153/1740) tarafından kurulmuştur. Kitaplar halen İnebey Yazma ve Basma Eserler Kütüphanesi "Genel Bölümü"nde bulunmaktadır.

[11] Öcalan, Hasan Basri, Bursa'da Tasavvuf Kültürü (VII. Yüzyıl), Bursa 2000, s. 126.

Bursa'da kütüphanesi olan dergâhlardan birisi de; XVII. yüzyılın sonlarına doğru kurulan Ahmed Gazzî Dergâhı'dır. Bu dergâh Tahtakale semtinde ve günümüzde Süleyman Çelebi Lisesi'nin olduğu yerde, aslen Gazzeli olan ve tasavvufî eğitimini Niyazî-i Mısrî'den tamamlayan Şeyh Ahmed Gazzî (öl. 1150/1737) tarafından kurulmuştur. Ahmed Gazzî Dergâhı şu bölümlerden oluşmaktaydı: a) Kütüphane, b) Mektep, c) Mescit, d) Harem, e) Terzi ve Berber, f) Kadınlar bölümü, g) Bahçe. Burada görüldüğü üzere dergâhın bir bölümü kütüphane olarak kullanılmak üzere ayrılmıştır. Gazzî, dergâhın kütüphanesi için kendi yazmış olduğu eserler ile şeyhi Niyazî-i Mısrî'nin vakfettiği 70 civarında kitabı bağışlamıştır. Ancak daha sonraları özellikle dergâhın şeyhi Gazzizâde Abdüllatif Efendi zamanında kendisinin yazdığı, istinsah ettiği eserler ile birlikte, satın alınan kitaplar ve bazen de bağış yoluyla kütüphanedeki kitap sayısı 700 cilde ulaşmıştır. Dergâhın kütüphanesinde bulunan kitaplar, Ahmed Vefik Paşa'nın Bursa valiliği sırasında Orhan Camii'ne taşınmış, başka yerlerden de toplanan diğer Arap harfli basma ve yazma eserlerle birlikte uzun bir müddet burada kalmıştır. 1962 yılına kadar konserve fabrikası olarak kullanılan tarihi İnebey Medresesi boşaltılıp, restore edildikten sonra Orhan Camii'nde bulunan kitaplar söz konusu binaya taşınarak Bursa İnebey Yazma ve Basma Eserler Kütüphanesi'nde "Orhan Bölümü" adıyla kayda geçirilmiştir. Halen bu bölümde Ahmed Gazzî Dergâhı'ndan intikal eden 364 kitap olduğu kayıtlarda yer almaktadır[12].

[12] Kara, Bursa'da Tarikatlar ve Tekkeler, s. 678.

Resim 3: Ahmed Gazzî Dergâhı'ndan bir kitabın vakfı kaydı ve kütüphane mührü (İnebey Yazma ve Basma Eserler Kütüphanesi, Orhan 606)

Gazzî Dergâhı ile aynı asırda kurulan İsmail Hakkı Bursevî Dergâhı'nın da zamanla, başta kurucusu İsmail Hakkı Bursevî'nin kendi yazdığı kitaplar olmak üzere, vakfedilen kitaplarla bir kütüphanesi oluşmuştur[13]. Kütüphanenin kitapları 1926-1929 yılları arasında oluşturulan bir kurul kararıyla "Genel Kütüphane" adıyla diğer dergâhlardan toplanan kitaplarla bir araya getirilmiş, buradan da İnebey Yazma ve Basma Eserler Kütüphanesi'ne devredilerek "Genel Bölümü"nde okuyucuların hizmetine sunulmuştur.

13 Kara, Bursa'da Tarikatlar ve Tekkeler, s. 562.

Bursa'da Kavaklı mahallesinde Cizyedârzâde Zâviyesi[14] için 1174/1760 tarihinde bir vakfiye düzenleyen Hüseyin Ağa bin Süleyman Ağa, vakfiyede dergâhın şu bölümlerden oluştuğunu belirtmiştir: a) Sekiz ahşap oda, b) Şeyh odası, c) Yemekhane, d) Hatm-i hâcegân için bir oda, e) Mutfak, f) Kiler, g) Şeyh evi, h) Kütüphane. Oldukça uzun olan (yaklaşık 200 s.) vakfiyede kütüphanenin çalışma şartları ve dikkat edilmesi gereken hususlara özellikle dikkat çekilmiştir. Buna göre kütüphane;

1.Haftada beş gün açık olacaktır. (Cuma ve Salı kapalı)

2.Yazın güneşin doğumundan iki, kışın bir saat sonra açılıp ikindi namazına kadar açık olacaktır.

3.Gelenlere iyi muamele edilecektir. Vakfiyede yer alan ifadeler aynen şu şekildedir: "....ve tüllâb ve küttâb gelub kitab istediklerinde hüsn-i muamele ile çıkarub birkaç defadır getür götür dersin deyu dil-âzârlık olunmayub, mescid-i şerifde mütala'a ve kitâbet ideler." Yani talebeler veya başkaları kütüphaneden kitap istedikleri zaman, onlara güzel bir şekilde davranılacaktır. Kitabı birkaç defa isteseler bile onların gönlü incitilmeyecektir okuyucular kitapları dergâhın mescidinde inceleyecek ve okuyacaklardır.

4.Kitaplar, şeyh efendinin odası dâhil hiçbir yere çıkarılmayacaktır.

5.Kütüphanenin kayıt defteri şeyh efendinin nezdinde olacaktır.

6.İki hâfız-ı kütüb (kütüphane görevlisi) görevli olacaktır.

---

[14] Dergâhın bir adı da Nakşibendî-i Cedid Dergâhı'dır. Bir müddet medrese olarak da kullanılan bina uzun yıllar harabe halinde iken, son yıllarda restore edilerek Haraççıoğlu Medresesi Sosyal Tesisleri adıyla bilinmektedir.

7-"Gerekse bir senede bir âdem gelüp kitap suâl itmeye". Kütüphaneye bir sene boyunca hiç kimse gelmese dahi belirtilen saatlerde açık tutulacaktır[15].

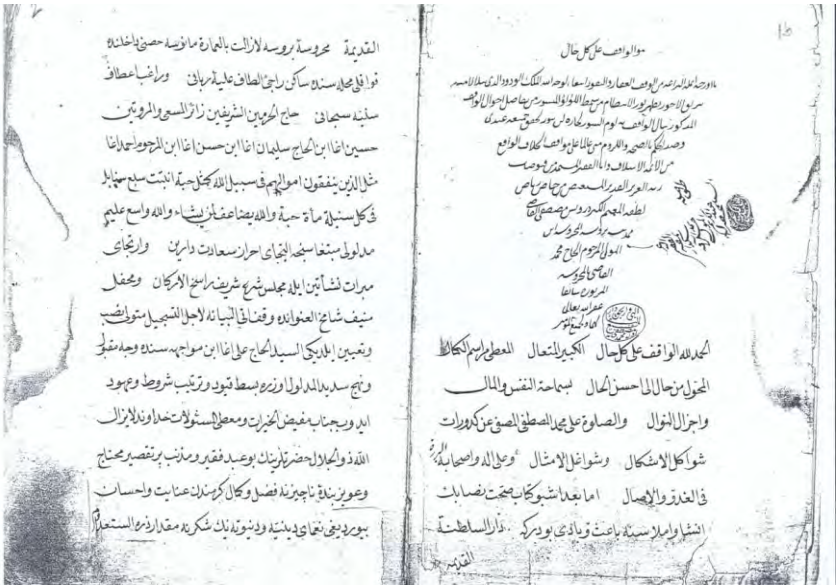
Cizyedârzâde Zâviyesi kütüphanesine yirmi bilim dalına ait yaklaşık bin altı yüzden fazla yazma vakfedilmiştir. Tefsirden Mantık ve Tıbba dair birçok bilim dalına ait kitaplardan 181 adedi tasavvufla ilgilidir. Kitapların ilim dalları adedleriyle birlikte şu şekildedir:

Kütübü't-tefâsir	159
Kütübü'l-Kur'ân	37
Kitâbu'l-ehâdîs	172
Kütübü'l-'ulûmi'z-zevâcire	181
Kütübü'l-fıkıh	254
Kütübü'l-ferâiz	24
Usûl-i fıkıh	59
Kütübü'l-luga	51
Kitâbü's-sarf	46
Kitâbü'n-nahv	132
Kitâbü'l-me'ânî	57
Kitâbü'l-mantık	35
Kitâbu'l-âdâb	19
Kitâbü'l-kelâm	71
Kitâbü'l-hikme	26
Kütübü'l-cüziyyât	40
Kütübü'l-muhâdarât	59
Kütübü't-tevârih	44
Kütübü'l-Furs	102
Kütübü't-tıb	41

Bu kitaplar da 1926 yılında bir kurul tarafından alınan kararla Orhan Camii'ne, 1969 yılında da İnebey Yazma ve Basma

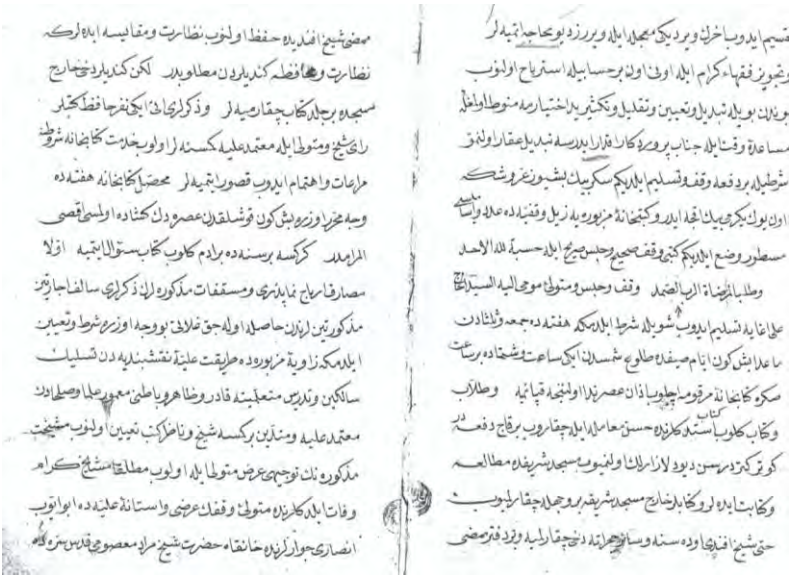
[15] Aslı Hayrettin Algın'da olan vakfiyenin Mustafa Kara özel kütüphanesinde bir fotokopisi mevcuttur.

Eserler Kütüphanesi'ne devredilmiş ve "Haraççıoğlu Bölümü" adıyla kayda geçirilmiştir[16].

Resim 4: Cizyedarzâde Zâviyesi vakfiyesinin kütüphane ile ilgili sayfaları.

[16] Vakfiyede yer alan kitapların listesi bir yazıda yayınlanmıştır: Kara, Mustafa, "Buhara-Bombay-Bursa Güzergâhında Dervişlerin Seyr ü Seferi", *Buhara Bursa Bosna Şehirler/ Sûfiler/ Tekkeler* içinde İstanbul 2012, s. 184-208.

Resim 5: Cizyedarzâde Zâviyesi vakfiyesinin kütüphane ile ilgili sayfaları

Ulucami inşa edildiği tarihten itibaren ibadet mekânı olmanın yanı sıra ilim tahsil yeri olarak da önemli bir mekân olmuştur. İlk zamanlardan itibaren hemen hemen her köşesinde bir âlimin ders verdiği bilinmektedir. Bunula birlikte camide kitapların da olduğu kayıtlarda geçmektedir. Ancak Ulucami'de bir kütüphanenin kurulması ancak Abdullah Münzevî tarafından gerçekleştirilmiştir. Bursa'da Nakşinendiyyenin önemli dergâhlarından Münzevî Dergâhı'nın da kurucusu olan Şeyh Abdullah Efendi, Ulucami'nin Hünkâr mahfili altında kurduğu kütüphaneye kendi kitaplarını bağışladığı gibi, müridlerine de kurduğu kütüphaneye kitap bağışlamaları tavsiyesinde bulunmuştur. Hatta dönemin müderrislerinden ve Yenişehir'de ilimle meşgul olan Hoca Osman Efendi adlı bir dostunun

kitaplarını da alarak kütüphaneye vakfetmiştir[17]. Vakfiye şartlarına göre, kitaplar kütüphanenin dolaplarına konulacak, vakfı yapan hariç kimse tarafından cami dışına çıkarılmamak şartıyla okuyucunun hizmetine sunulacak, kütüphane tatil günleri haricinde her gün açık olacaktır. Kurulan vakfın mütevellisi olarak el-Hac Halil Efendi tayin edilmiş, onun vefatından sonra Ulucamii'nde, Cuma vaizi kim olursa o kimsenin mütevelli olması şart koşulmuştur. Her yıl Şaban ayının ortasında, vakfın mütevellisi ve hâfız-ı kütüb (kütüphane görevlisi) nezaretinde kitapların sayımı yapılacak ve sayım defterine yazılacak, sayım esnasında eksik olan kitaplar hâfız-ı kütüb tarafından tanzim edilecektir. Vakfa mütevelli olarak tayin edilen kişinin görevini ihmal etmesi durumunda; Ulucami dersiâmları buna müdahale edip, görevini yapmasını sağlayacaktır. Eğer herhangi bir kusur veya tembelliği görülürse Bursa'da reisu'l-müderrisîne durum bildirilecektir[18].

Kütüphanede görevli personelden mütevellinin ve diğer görevlilerin ücretleri hakkında herhangi bir açıklama olmamakla beraber daha sonra bunların ücretleri belirlenmiştir. Abdullah Münzevî'nin 25 Muharrem 1205 (4 Ekim 1790) tarihli bir başka vakfında, hâfız-ı kütübün oturması için Şekerhoca mahallesinde üç oda, bir sundurma, kiler ve akarsuyu ile bir miktar bahçesi olan evini vakfettiği görülmektedir[19].

Vakfiyenin bir kısmında Abdullah Münzevî'nin vakfettiği, toplam 516 kitabın isimleri ve adetleri sıralanmıştır. Vakfedilen kitapların konulara göre dağılımı ve sayısı şöyledir:

---

17 Mehmed Şemseddin, *Yâdigâr-ı Şemsî Bursa Dergâhları*, haz. Mustafa Kara-Kadir Atlansoy, Bursa 1997, s. 530.

18 *Bursa Şer'iye scilleri*, B 352, 88a-106b. Bu sayfalar arsında Abdullah Münzevî'nin vakfettiği kitapların tam listesi yer almaktadır.

19 Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, *601 nolu defter*, s. 178, sıra no:233.

Mushaf-ı Şerif 4, Tefsir 40, Tecvid ve Vücuhat 18, Hadis 61, Mev'iza 26, Fıkıh 62, Akaid 22, Tasavvuf 125, Lügat 13, Ulus-ı Fıkıh 10, Meânî 14, Nahiv 35, Divan 7, Sarf 15, Mantık 19, Âdab 11, Hikmet 4, Farsça Kitaplar 13, Evrad-ı Şerif 9, Tarih 4, Tıp 4. Toplam:516.

Kütüphane kurulduktan bir süre sonra Bursa'da "küçük kıyamet" olarak nitelendirilen 1855 depremi meydana gelmiştir. Bu deprem sırasında kütüphanede bulunan kitaplar da zarar görmüştür. İstanbul'dan caminin tamiri için gelen hattat Abdülfettah ve Mehmet Şefik ile beraber kitapları tamir etmek amacıyla ciltçi Mehmet de görevlendirilmiştir.

Kütüphanedeki kitapların sayısı kurulduğu tarihte 516 adet iken, zamanla bu sayının arttığı, bir başka ifadeyle Münzevî'nin isteğinin müridleri tarafından dikkate alındığı ve buraya kitap vakfedildiği görülmektedir. İnebey Yazma ve Basma Eserler Kütüphanesi'nde bulunan kayıt defterinde, 1289/1872 tarihli sayımda kitap sayısı 880, 1297/1880 tarihinde ise 1073'e ulaştığı görülmektedir. Aynı defterden hareketle, 1299/1882 tarihinde Urganî Ali Efendi adlı birisinin kütüphaneye bazı kitaplar vakfettiği ve kitap sayısının daha da arttığı görülmekte, buna bağlı olarak 1301/1886 tarihli sayımda ise kitap sayısı 1182'e çıkmıştır. 1303/1886 tarihli *Hüdâvendigâr Sâlnâmesi*'nde kitap sayısı 1470 olarak verilmesine karşılık, 1307/1889 tarihli sayımda 1188 olarak verilmektedir. *Sâlnâme* rakamları ile son sayımdaki rakamlar arasındaki farkın nereden kaynaklandığı bilinmemektedir.

Bursa'da birçok Nakşî dergâhı kurulmuştur. Bunlarda birisi de bugünkü Vakıflar Bankası merkez şubesinin olduğu yerde, aslen Umurbey Köyü'nden olup Bedreddin Pars Bey sülalesinden Şeyh Ahmed Baba (öl. 1261/1845) tarafından

kurulmuştur[20]. Dergâhın ikinci postnişini Şeyh Mehmed Said Efendi, babası Ahmed Efendi'nin yerine şeyh olmuş ve dergâha bir kütüphane kazandırmıştır. Söz konusu kitaplar halen İnebey Yazma ve Basma Eserler Kütüphanesi'nin "Genel Bölümü"nde kayıtlıdır.

Niyazî-i Mısrî'nin Bursa'daki önemli temsilcilerinden olan Atinalı Ali Rıza Efendi (öl. 1280/1863), bir adı Moralı Dergâhı da olan bir dergâh kurmuştur[21]. Velişemseddin mahallesindeki dergâhın kütüphanesinde yer alan kitaplar halen İnebey Yazma ve Basma Eserler Kütüphanesi'nde bulunmaktadır.

Bursa'nın tarihi hakkında arşiv belgelerinin derlenmesinden hareketle hazırlanan *Bursa Kütüğü*'ne göre kütüphanesi olan bazı dergâhlar ve kitap sayıları şöyledir:

a. Ulucami'de bulunan Abdullah Münzevî Kütüphanesi: 4525 adet kitap bulunmaktadır[22].
b. Ahmet Gazzî Dergâhı Kütüphanesi: 1797 adet.[23]
c. İsmail Hakkı Dergâhı.
d. İncirli Tekkesi.
e. Baba Efendi Dergâhı.
f. Hüsamettin Dergâhı.
g. Eminiyye Dergâhı.
h. Moralı Dergâhı.
i. Emir Sultan Dergâhı.
j. Mevlevîhane.
k. Haraççızade[24].

---

20 Mehmed Şemsedin, *Yâdigâr-ı Şemsî Bursa Dergâhları*, s. 237.

21 Mehmed Şemsedin, *Yâdigâr-ı Şemsî Bursa Dergâhları*, s. 249.

22 Geniş bilgi için bk. Dilken, Şûle, *Abdullah Münzevî ve Ulucami Kütüphanesi*, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, basılmamış yüksek lisans tezi, Bursa 1999.

23 Bu dergâh ile ilgili geniş bilgi için bk. Tekeli, Hamdi, *Ahmed Gazzî ve Tasavvufî Görüşleri*, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, basılmamış yüksek lisans tezi, Bursa 1991.

Yukarıda da ifade edildiği gibi söz konusu dergâhlarda yer alan kitapların bir kısmı İnebey Yazma ve Basma Eserler Kütüphanesi'ne taşınmış, ancak bir kısmı da, dergâhların kapanmasından sonra burada görevli olan şeyhlerin aileleri elinde kalmış ve büyük çapta kıymeti bilinmemiş, ya satılmış veya kaybolmuştur[25]. Bu dergâhlar arasında yer alan Eminiyye Dergâhı'nda bulunan kitapların bir kısmı söz konusu kütüphaneye devredildiği halde, bir kısmı ise varislerin elinde bulunmaktadır ve bunlardan yakın zamana kadar haber yoktu. Kitaplar arasında tıptan, edebiyata, Şeyh Bedreddin'in *Vâridat Şerhi'*inden, *Mesnevi Şerhi*'ne, *Fusûs'l-Hikem Şerhi*'nden çeşitli tasavvufî ve dini eserlere kadar yüz civarında yazma eser de yer almaktadır.

1928 yılı *Bursa Salnâmesi'*ne göre ise Bursa dergâhlarında mevcut olan eserlerin çeşit ve miktarları şöyledir[26]:

Dergâhın adı	**Yazma Eser Adedi:**	**Matbu Eser Adedi:**
Moralı Dergâhı	363	93
Emir Buharî Dergâhı	261	244
Eşrefzâde Dergâhı	391	21
Eminiye Dergâhı	191	65
Baba Efendi Dergâhı	204	286

---

24 Kepecioğlu, Kâmil, *Bursa Kütüğü,* c. III, s. 72.

25 Bu konu ile ilgili bir örnek için bk. Kara, Mustafa, "Yadigâr-ı Şemsî'nin Yayımlanmamış İkinci Cildi Yahut Kitapların Kaderi", *Dergâh*, c. II, S. 13 (Mart 1991).

26 *Bursa Vilayeti Salnâmesi,* Bursa Vilayet Matbaası 1928, s. 313-314. Bursa Kütüphaneleri ile ilgili olarak ayrıca bk. Çavdar, R. Tûba, "Bursa Kütüphaneler", *Kütüphanecilik Dergisi,* Sayı:2, (İstanbul 1989), s. 101-117.

Mevlevîhâne	49	114
Hüsameddin Dergâhı	46	10
İsmail Hakkı Dergâhı	101	71

Sonuç olarak Bursa'da kitapların bulunduğu yerler sadece dergâhlar olmayıp, bu konuda mescitler, medreseler, evler, konaklarda da bu hizmetler yürütülmüştür. Anca özellikle İnebey Yazma ve Basma Eserler Kütüphanesi'nin yazma koleksiyonları gözden geçirildiğinde, önemli bir kısmının dergâhlardan intikal ettiği görülecektir.[27]

[27] **Not:** Yazıda kullanılan görsellerin kullanımı yazarın iznine bağlıdır.

XIX. ASIRDAN GÜNÜMÜZE BURSA KÜTÜPHANELERİ

Nezaket ÖZDEMİR*

Batılılaşma hareketlerinin ilk aşaması olarak değerlendirebileceğimiz II. Mahmud döneminde idari alanda yapılan düzenlemeler; ilk nezaretlerin(bakanlık) kurulması ve özellikle vakıfları ilgilendiren konularda köklü değişiklikler yapılması, kütüphaneleri etkilemiştir. Islahat hareketleri çerçevesinde yeni kütüphaneler açılması teşvik edilmiş, kütüphanelerin devlet tarafından kontrol edilmesi ve düzenleme esasları belirlenmesi konusunda girişimlerde bulunulmuştur.[1] Bu döneme kadar vakıf kütüphaneleri Evkâf-ı Hümayun Müfettişliği'ne bağlıdır. 1826 yılında Evkâf-ı Hümayun Nezareti kurulunca, kütüphanelerin denetimi bu bakanlık içindeki Evkâf Müfettişliği'ne verilir.

1857 yılında Maarif Nezaretinin kurulmasından sonra ise kütüphanelerin sorumluluğu kimi zaman Maarif Nezareti kimi zaman Evkaf Nezareti'nde olacaktır.[2] 24 Eylül 1875(12 Eylül 1291) tarihinde *"Maarif-i Umûmiyye Nizâm-nâmesi"* yayınlanır. Bu nizamnamenin 138-146-147-148. maddeleri kütüphanelerin nasıl yönetileceği ve denetleneceği hakkındadır.[3] Meşrutiyetle birlikte eğitimde yapılan ataklar yeni bir kütüphane tipi gündeme getirecektir. Bu kütüphaneler Avrupa eğitim sistemi örnek alınarak açılan orta eğitim kurumları içinde yapılanan okul

* Kütüphaneci-Araştırmacı Yazar

1 Denknalbant, Ayşe. İslam Ansiklopedisi Kütüphane maddesi.cXXVII. s.29

2 Denknalbant, Ayşe. İslam Ansiklopedisi Kütüphane maddesi.cXXVII. s.30

3 Soysal, Özer. Türk Kütüphaneciliği. c.III. s 148

kütüphaneleridir. Bursa Mektebi Fünûn-i İdadisi 15 Şubat 1845'te, Bursa Askeri İdadisi 3 Mayıs 1845 tarihinde Sultan Abdülmecid döneminde açılmıştır. Bursa Kütüğü'nden 100 öğrenci için planlanan okulda, 2 sınıf, 1 kütüphane, 1 yatakhane, 4 idari oda, mutfak gibi bölümler bulunduğunu öğreniyoruz.[4] Günümüzde Erkek Lisesi olarak bilinen Mekteb-i İdadi 1886 yılında Akif Paşa Konağı'nda açılmıştır.[5] Okulun 1911 yılında tamamlanan özel binasında modern eğitim için gerekli, kütüphane, derslikler, laboratuar ve idarî birimler yer almıştır.[6]

Sultan II. Abdülhamid dönemi(1876-1909) kütüphaneler açısından gelişme devri olarak değerlendirilir. Çünkü bu dönemde vakıf kütüphanelerinin ıslahı, kataloglarının hazırlanması ve düzenli hizmet verilmesi ile ilgili bir irade yayınlanmıştır.[7] 1878 yılında çıkarılan layihada "*sultanilerin kurulmasını, maarif müdürlükleri ve müfettişlikleri ihdası, ilköğretim için yapılan masrafların ahaliye yükletilip, bu suretle tasarruf edilecek para ile bir Dar'ül-fünun açılmasını, rüşdiyelerde Fransızca dersi konulmasını, kütüphaneler ve müzeler tesis edilmesi"*[8] denilerek, kütüphaneler ile ilgili istek vurgulanmaktadır. Padişahın iradesiyle 1881 yılında Said Paşa tarafından hazırlanan layihada "*her nahiye merkezinde bir de genel kitaplık"*[9] kurulması istenir. Bu düzenlemeyle yeni kütüphaneler açılması teşvik edilmiş,

---

4 Kepecioğlu, Kâmil. Bursa Kütüğü. Askeri Lise maddesi. c.I s.115

5 Halaçoğlu, Ahmet. II. Abdülhamid Dönemi İmar Faaliyetleri. (Türkiye Örnekleri) s. 134

6 Halaçoğlu, Ahmet. II. Abdülhamid Dönemi İmar Faaliyetleri. (Türkiye Örnekleri) s. 134

7 Erünsal, İsmail E. Türk Kütüphaneleri Tarihi: Kuruluştan Tanzimat'a Kadar Osmanlı Vakıf Kütüphaneleri, s.296

8 Çevik Zeki. "*II. Abdülhamid Dönemi Bir Bürokrat Portresi: Sadrazam (Küçük) Mehmed Said Paşa ve Reformları."*s.856

9 Çevik, Zeki.*II. Abdülhamid Dönemi Bir Bürokrat Portresi: Sadrazam (Küçük) Mehmed Said Paşa ve Reformları."*s.857

kütüphanelerinin teknik ve okuyucu hizmetlerinde birliktelik sağlanması amaçlanmıştır. Bu çerçevede 15 Ağustos 1881(3 Ağustos 1297) tarihinde *"Kütüphanelerin Suret-i İdaresi'ne İlişkin Ta'limât-name"* yayınlanır.[10] 19 maddeden oluşan bu belgede, kütüphanelerin yönetimi konusunda belirlenmiş kurallar bulunmaktadır. Özetlersek, bu yönetmeliğe göre kütüphaneler öğleden önce 1 saat, öğleden sonra 3 saat olma üzere günde 4 saat hizmete açıktır. Yeni kütüphanecilerin atanması, kütüphanede çalışan kütüphaneci ve maarif meclisinin onayı ile gerçekleşmektedir. Kütüphaneciler, kitapların temizliği, sayfalarının koparılması, çalınmaya karşı korunmasından, güzel bir şekilde kullanılmasını sağlamaktan sorumludur. Yıpranmış kitaplar ayırt edilecektir. Kitaplar bir deftere kaydedilecektir. Gece veya gündüz kütüphanede yatmak, kütüphaneye sigara, mum veya lamba ile girmek yasaktır. Kütüphaneler 3 ayda bir kütüphane müfettişliği tarafından denetlenecektir.[11] Dönemin en önemli gelişmesi ise Haziran 1884'te Bayezid Kütüphanesi'nin hizmete girmesidir. Bu kütüphanenin önemi devlet eliyle, halk için hazırlana ilk kütüphane olmasıdır.[12] Kütüphane-i Umumî-i Osmani, bugünkü adıyla Beyazıt Devlet Kütüphanesi 4764 cilt kitap konulmak suretiyle, İstanbul'un en büyük kütüphanesi haline getirilmiştir.[13]

II. Meşrutiyet dönemi "*Milli Kütüphane*" kavramının biçimlendiği yıllar olarak görünmektedir. Ahmed Zeki Bey tarafından hazırlanan mevcut kütüphanelerin işleyiş ve formasyonlarının incelendiği rapor, dağınık dermelerin "*Kütüp-*

---

10 Soysal, Özer. Türk Kütüphaneciliği. c.III. s.160

11 Soysal, Özer. Türk Kütüphaneciliği. c.III. s.158-159-160

12 Şentürk, Süheyla-Volkan Gülçek. Beyazıt Devlet Kütüphanesi. s.11

13 Çevik Zeki. "*II. Abdülhamid Dönemi Bir Bürokrat Portresi: Sadrazam (Küçük) Mehmed Said Paşa ve Reformları.*"s.855

hane-i Osmâni" adıyla belli kütüphanelerde birleştirilmesini önermektedir.[14]

Kütüphanecilik alanındaki söz konusu gelişmeler bir cephesiyle Osmanlı Devletinde batılılaşma hareketleri ile birlikte bireyin gündeme gelmesi, eğitim ve özgürlük kavramlarının konuşulmaya başlaması ile de ilgilidir. O döneme kadar eğitim kurumlarıyla birlikte anılan kitaba artık halktan ihtiyaç duyan kişilerin de ulaşabileceği, sadece kütüphane hizmeti veren bağımsız kurumlar arzu edilmektedir. Bu ortamı hazırlayan koşullar;

- Batılılaşma hareketleri ile birlikte eğitimin önem kazanması ve kurumsallaşması
- Avrupa'nın değişik ülkelerine giden aydınların oralarda gördükleri kütüphanelerin benzerlerinin Osmanlı topraklarında da açılması talepleri
- Matbaanın kullanılmaya başlaması ile birlikte kitap sayısının artması.

Halkın bu gelişmelerle ne kadar ilgilendiği, istekli ya da ne kadar hazır olduğu konusunda ilk aşama okuma-yazma bilgisidir. O dönemde okuma eylemi, genelde bir kişinin yüksek sesle okuması diğer kişilerin dinlemesi biçiminde gerçekleşmektedir.[15] Müslüman toplumların ilk kademe eğitim kurumları olan sıbyan mekteplerinin genellikle tek temel dersi, Kur'an'ın, anlamı açıklanmadan, yalnızca okunuşunun öğretilmesinden ibaretti. Bu mekteplerde çocuklara ayrıca temel dini bilgiler ve uygulamalar, ahlak bilgileri, ibadet ve yetenekli çocuklara anne babalarının isteği üzerine hafızlık

---

14 Soysal, Özer. Türk Kütüphaneciliği cIII. s.140

15 Soysal, Özer. "Osmanlı'da Neler Okundu, 'Kütüphane Kurumu' Nasıl Algılandı, Kurumlaşan 'Gelenek' Yoksa 'Kütüphane Kültürü'Müydü?" s.166

öğretilmekteydi. Sözlü olarak gelişen eğitimin ikinci kademesinde yazı, dilbilgisi ve hesap gündeme gelmeydi.[16] Elimizde resmi anket sonuçları olmamakla birlikte halkın okuma-yazma oranı değişik kaynaklarda %2 ile %10 arasında değişmektedir.[17] Okuma-yazma oranının bu denli düşük olduğu bir toplumda kütüphanelerin halkın talebi olarak gündeme gelmesi olasılığını düşünmek bile yersizdir.

Okuma-yazma ya da bilgilenme hakkı gibi kavramlar söz konusu olmadığı için kütüphane talebi, cehaleti yenmeye bir çare olarak aydınlardan gelmektedir. Osmanlı aydınları Avrupa'da gördükleri kütüphanelerin benzerlerinin Osmanlı topraklarında da olmasını arzu etmekte, isteklerini yazılarında dile getirmektedirler. Ahmet Mithat Efendi, 1876'da yayınlanan "*Paris'te Bir Türk*" makalesinde Paris kütüphanelerinden, 1881'de yayınlanan "*Acaib-i Alem*" başlıklı yazısında Petersburg kütüphanelerinden söz etmektedir.[18] Şemsettin Sami, Sabah Gazetesindeki köşesinde aynı konuyu gündeme getirerek okul sayısını artırmanın yeterli olmadığını kütüphane ve müze

---

16 Demirtaş, Zülfü. "Osmanlı'da Sıbyan Mektepleri ve İlköğretimin Örgütlenmesi." s.174

17 Konu hakkında belirtilen makaleler genel bir fikir vermektedir.(Çokgezen, Murat-Hamdi Genç-Murat Koraltürk. "Cumhuriyet'in İlk Yıllarında İş Dünyasının Profili" Marmara Üniversitesi Rapor. Öztürk, Serdar. "Osmanlı'da Kamusal Alanın Dinamikleri."İletişim. 2005/21 Doğaner, Yasin. "Hürriyet ve Modernleşme Enstrümanı Olarak Osmanlı'da Basın" Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi. XXIXc. 2012/1, 109-121s. Bozdemir, Süleyman. "Atatürk Döneminde Eğitimdeki Gelişmeler." sbozdemir@cu.edu.tr

18 Soysal, Özer. "Osmanlı'da Neler Okundu, 'Kütüphane Kurumu' Nasıl Algılandı, Kurumlaşan 'Gelenek' Yoksa 'Kütüphane Kültürü'Müydü?" s.168

sayısını da artırmak gerektiğini yazmaktadır.[19] Bağımsız kütüphaneler açılmasını devletin ilke olarak benimsemiş olmasına bu gerekçeler ve talepler de eklenince artık İstanbul ve bütün Anadolu'da halk için, halkın doğrudan yararlanacağı bağımsız kütüphanelerin devlet eliyle açılması gündeme gelir.

Aynı dönemde Bursa'da o zamana kadar bilinenlerden çok farklı bir kütüphane yapılanması söz konusu olmuştur. Yunanistan'ın Larissa Şehri'nden 1882 yılında Bursa'ya göç eden Murad Emri Efendi sadece kütüphane işlevi taşıyan ilk özel kütüphaneyi "*Kütüphane-i Emrî*" adıyla Bursa'da kurmuştur. İlk açılış tarihi kesin olarak bilinmeyen kütüphane günümüzde Cumhuriyet Caddesi olarak bilinen Eski Saray Caddesi'nde vilayet binası karşısında 1910 yılına kadar faaliyetini sürdürmüştür.[20] Kütüphanenin bağımsız binaya sahip olması, kütüphane hizmetinden başka işlevi olmayan bağımsız bir kurum olması yanında ve kişisel bir çabayla kurulan ilk özel kütüphane olması bakımından özellik taşımaktadır. Murad Emri Efendi 10.000 fazla kitaptan oluşan kütüphanesini daha sonra kitapçı dükkânına çevirerek aynı zamanda Bursa'da ilk kitapçı dükkânını açan kişi olur.[21] Burada dikkati çeken diğer bir konu "*kitapçı*" sözcüğü kavram olarak henüz kullanılmaya başlanmadığı için kütüphane sözcüğünün aynı zamanda kitapçı sözcüğünü de karşılamasıdır. Ertuğrul Gazetesi'nin 19 Şubat 1914 tarihli 210. sayısında şöyle bir haber vardır. "*Şayan-ı tebrik bir teşebbüs: Sanayi Okulu Müdürü Ahmed Cevdet emekli olunca Ulucami karşısında İttihat ve Terakki Okulu altında "Hilal" adıyla bilinen bir*

---

19 Soysal, Özer. "Osmanlı'da Neler Okundu, 'Kütüphane Kurumu' Nasıl Algılandı, Kurumlaşan 'Gelenek' Yoksa 'Kütüphane Kültürü'Müydü?" s.169

20 Öztahtalı, İbrahim İmran. "Bursa'nın İlk Gazetecisi Murad Emri Efendi ve 'Bursa' Gazetesi".s.225

21 Öztahtalı, İbrahim İmran. "Bursa'nın İlk Gazetecisi Murad Emri Efendi ve 'Bursa' Gazetesi".s.225

kütüphane açtı."[22] Aslında açılan kütüphane değil, kitapçı dükkânıdır.

Bursa'da Milli Kütüphanenin kuruluşu konusunda ise elimizde farklı bilgiler bulunuyor. Kültür Bakanlığı Kütüphaneler Genel Müdürlüğündeki kayıtta Milli Kütüphane 1922(1338) yılında kurulmuştur[23] denilmektedir. Bursa İl Halk Kütüphanesi arşivindeki bilgilerde, kütüphanenin Yunan işgali sırasında Hacılar(Karaşeyh) Camisi'ne taşındığı yazmaktadır. Taşınma işleminin söz konusu olması kütüphanenin daha önceden var olduğu düşüncesine neden olmaktadır.[24] Bursa'da devlet eliyle bağımsız kütüphaneler kurulması ile ilgili resmi belge süreci şöyledir. 1325(1909) Salnamesinde Bursa Sancağı'nda dokuz tane kütüphane bulunmaktadır. Milli Kütüphanenin olmadığı listedeki kütüphanelerde toplam 2729 kitap bulunmaktadır.[25] Aynı yıla ait Hüdâvendigâr Vilayeti Meclis Zabıtlarında, hükümet binası içinde bir kütüphane kurulması için girişimde bulunulduğu yazmaktadır[26] 1329(1913) tarihli Hüdâvendigâr Vilayeti Meclis Zabıtlarının 5. İçtima zabıtnamesinde "*Bursa ıslahı medaris meclisi tarafından Bursa'da (Tedrisat-ı Cedide-i İlmiye) namıyla bir kütüphanesi tesisi ve ol babdaki talimatnamenin tetkik edildiğini tezkire-i celile-i vilayetpenahi kıraat olundu. Emr-i tesisi tasvib ve meclis-i azasınca iş bu emr-u haber maateşekkür muavenet ve müzaherat ibraz edileceği beyan edildi."*[27] denilmekte ise de söz konusu edilen kütüphanenin kurulamadığını bir yıl sonraki meclis zabıtlarının 10. içtimasında alınan "*Kütüphane-i umumi tesisi için bütçeye tahsisatı kâfiye vaazına dair Maarif Nezaretinin 20*

22 Ertuğrul Gazetesi. 19 Şubat 1914.
23 Soysal, Özer. Türk Kütüphaneciliği. c.I. s.42
24 Soysal, Özer. Türk Kütüphaneciliği. cI. s.42
25 Akkılıç, Yılmaz. Bursa Tarihi c.I. s. 102
26 Kaplanoğlu, Raif. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Bursa 1876-1926.s.169
27 Hüdâvendigâr Vilayeti 1329(1913) Senesi Meclis-i Umumi İçtimainin Zabitname ve Mukârreratı.s.15

Kanunsani sene 330(1914) tarihli telgrafnamesinin aidiyeti cihetiyle maarif encümenine …"[28] kararından anlıyoruz.

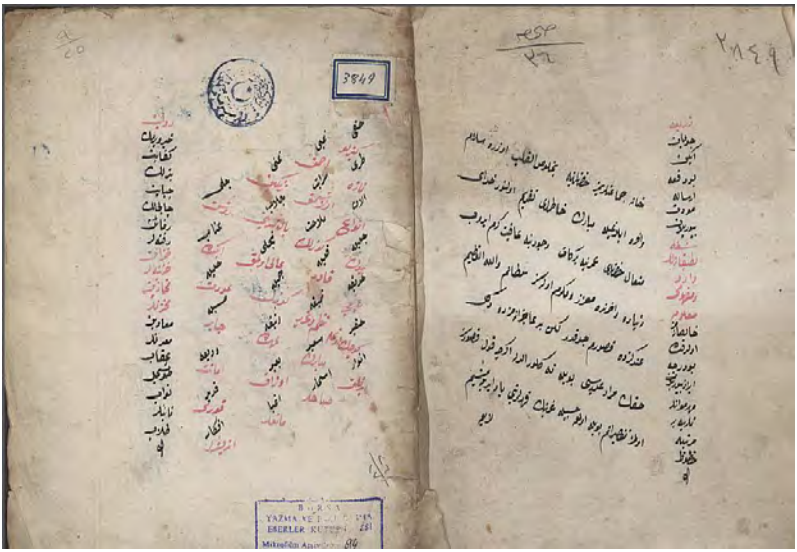
Hükümet Binası

Bu konuda merkezden gelen emirler devam etmektedir ki, aynı yıl 18 içtima zabıtnamesinde "Mevcud kütüphaneler tevhid ve muktezi kitaplar celb edilerek şimdilik merkez vilayetinde umumi lazimey-i cami birer kütüphane tesisi için seneyi atiye bütçesine tahsisat vaazına dair Dahiliye Nezareti celilesinden gelen telgrafname led-i'i kıraa maarif bütçesi heyet-i umumiyece tasdik ve kabul edilmiş esasen bu sene bütçesinin tahmili de bulunmamış olduğundan 331(1915) senesinde teemmülüne,"[29] karar alınmıştır. Karara göre Dâhiliye Nezareti'nden gelen telgraf okunmuş, konu için oluşturulan bütçe onaylanmış, fakat

[28] Hüdâvendigâr Vilayeti 1330(1914) Senesi Meclis-i Umumi İçtimainin Zabitname ve Mukârreratı.s.42

[29] Hüdâvendigâr Vilayeti 1330(1914) Senesi Meclis-i Umumi İçtimainin Zabitname ve Mukârreratı.s.75

gerçekleştirilmesi bütçede ödenek olmadığından bir sonraki yıl tekrar düşünülecektir. Üstelik zabıtlarda "Milli Kütüphane" adı hiç geçmemektedir.

Milli kütüphane damgalı kitap

Bu bilgilere dayanarak 1914 yılında Bursa'da henüz bir "*Kütüphane-i Umumi"* ya da diğer adıyla "*Milli Kütüphane*" kurulmamış olduğunu söyleyebiliriz. Nitekim 1334(1918) yılında Muallim Dergisi'nde yayınlanan "*Taşrada Kütüp-haneler"* başlıklı yazıda da Bursa'da 2-3 seneden beri bir milli kütüphane kurmak için mesai harcandığı yazılmaktadır.[30]Daha önce üzerinde durduğumuz gibi, kütüphane Yunan işgali sırasında Hacılar(Karaşeyh) Camisi'ne taşındı ise, 1918 ile 1920 yılları arasında bir tarihte kurulmuş olmalıdır. Kütüphanenin nerede kurulduğu konusunda da iki ayrı adres söz konusudur. Ertuğrul

[30] Soysal, Özer. Türk Kütüphaneciliği. C.VI. s.282

Gazetesi'nin 20 Haziran 1918 tarihli sayısında verilen habere göre, Eski Hükümet Dairesi önünde belediyeye ait olan gazino binası kütüphaneye tahsis edilmiştir. Belediye arşivine göre ise kütüphane, Eski Saray Caddesi(*günümüzde Cumhuriyet Caddesi)* Çınaraltı Kahvesi denilen yerdedir.[31] Bursa Sergisi Rehberi(1921) adres olarak Ertuğrul Gazetesini doğrulamakta, Bursa Kütüphaneleri listesinde; Orhan Gazi Kütüphanesi, Haraççızade Kütüphanesi, Zeyniler Kütüphanesi, Eşrefi Kütüphanesi, Milli Kütüphane ve Cami-i Kebir(*Ulu Cami)* kütüphanelerinin isimlerini vermektedir.[32] 1927 Salnamesinde "*Bursa Kütüphaneleri*" başlığı altında verilen yazıda medrese, cami ve tekkeler içinde bulunan 14 kütüphanenin isimlerinin bulunduğu listeye ilaveten Milli Kütüphane dermesi hakkında ayrıntılı bilgi verilmektedir. Verilen listeye göre Milli Kütüphane koleksiyonunda 5578 kitap vardır.[33]

Cumhuriyet Caddesi

[31] Kaplanoğlu, Raif. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Bursa 1876-1926.s.241
[32] Ahmed Muhtar Hacıbeyzade. Bursa Sergisi Rehberi. s. 61
[33] Özdemir, Nezaket. "*1927 Salnâmesi'nde Bursa Kütüphaneleri*." s.124

TBMM döneminde1920 yılında yasal zeminde Milli Eğitim Bakanlığı içinde yapılan düzenleme ile kütüphaneler Hars Dairesi bünyesine alınır. Ancak 1926 yılında Hars Dairesi kaldırılarak yerine Kütüphaneler–Müzeler – Güzel Sanatlar Müdürlükleri kurulur.[34] Bir yandan düzenleme ve kütüphaneleri birleştirme çabası sürerken, Halkevleri Kütüphanelerinin gündeme gelmesi ayrı statüde yeni bir kütüphane yapılanmasına neden olacaktır. 1932 yılında yayınlanan Halkevleri Talimatnamesi'nde, halkın bilgi gereksiniminin kitaplardan karşılanması amacıyla halkevi binaları içinde kütüphaneler, halk okuma odaları şubeleri kurulması zorunluluk olarak belirtilmiştir. Bu emir çerçevesinde Bursa Halkevi binası içinde 1933 yılında bir kütüphane bölümü kurulur.[35] Bu kütüphanenin geliştirilmesi için bir yandan bağış kampanyası düzenlenirken, diğer yandan Bursa'daki cami ve tekkeler içinde bulunan kütüphanelerin bir araya toplanması kararlaştırılmıştır.[36] 1933 yılında 560 kitapla kurulan kütüphanedeki kitap sayısı 1949 yılında 8387'ye ulaşır.[37] Kütüphaneden yararlanan okuyucu sayısı yıllık 17bin kişinin üstüne çıkmış, 50 kişilik oturma kapasitesi yeterli gelmediğinden 100 kişilik oturma kapasitesine sahip bir kütüphane kurulmasına karar verilmiştir.[38] 1952 yılında Halkevlerinin kapatılması üzerine Halkevi Kütüphanesindeki kitaplar Bursa İl Halk Kütüphanesi'ne devredilir.[39]

1934 il yıllığında Bursa'da 5 tane kütüphanenin ismi sayılmaktadır. Gazi Paşa Caddesi'ndeki Milli Kütüphanede

---

[34] Özdemir, Nezaket. "*Kütüphanelerin Kaderi Neye Bağlı.*" 50. Yıl Zirvesi Sempozyumu/İstanbul. 12.03.2012 (yayınlanmamış bildiri metninden)

[35] Akkuş, Mine. Bursa Halkevi ve Uludağ Dergisi.(1932-1951) s. 132

[36] Akkuş, Mine. Bursa Halkevi ve Uludağ Dergisi.(1932-1951) s. 133

[37] Akkuş, Mine. Bursa Halkevi ve Uludağ Dergisi.(1932-1951) s. 136

[38] Akkuş, Mine. Bursa Halkevi ve Uludağ Dergisi.(1932-1951) s. 136

[39] Akkuş, Mine. Bursa Halkevi ve Uludağ Dergisi.(1932-1951) s. 136

[39] Akkuş, Mine. Bursa Halkevi ve Uludağ Dergisi.(1932-1951) s. 136

10.000 cilt kitap vardır. Orhan Camisi içindeki Orhan Kütüphanesinde 5000 kitap, Orhan Camisi'nin sol yanındaki Umumi Kütüphanede 4445 kitap, Haraççıoğlu Medresesi içinde, Haraççıoğlu Kütüphanesinde 1.700 kitap, Ulu Cami içindeki Kütüphanede 6.000 kitap bulunmaktadır.

Bursa Umumi Kütüphane

1935 yılında basılan Memduh Koyunluoğlu'nun "*Bursa ve İznik Tarihi"* isimli kitabındaki listede bu kütüphanelere ek olarak 1500 kitapla Halkevi Kütüphanesi görülmektedir. Verilen kütüphane listesinde Milli Kütüphane'nin 5048 kitapla yer almasının yanında bir de 4.677 kitapla Umumi Kütüphane başlığına yer verilmiştir.[40] Burada söz edilen Umumi Kütüphane, hakkındaki açıklamayı 1967 İl Yıllığı'nda buluyoruz. Yıllıkta, Genel Kütüphane'nin 1630-1870 tarihleri arasında kurulmuş olan İsmail Hakkı Dergâhı, Eşrefzade(İncirli Baba) Tekkesi, Hüsameddin Eminiye, Moralı, Emir Buhari dergâhları ile

[40] Koyunluoğlu, Memduh Turgut. İznik ve Bursa Tarihi. s.37

mevlevihaneden toplanan kitaplarla 1926 yılında Orhan Camisi içinde kurulduğu bidirilmiştir.[41]

1960 yılında değişik statüdeki kütüphaneler bir çatı altına toplanarak Milli Eğitim Bakanlığı içinde Kütüphaneler Genel Müdürlüğü'ne bağlanır.[42] 1967 il yıllığında, 1948 yılında şehirdeki bütün kütüphanelerin "*Genel Kütüphane"* ismiyle Milli Eğitim Bakanlığı çatısı altında birleştirildiği bildirilmektedir. Hacılar(Karaşeyh) Camisi hem yönetim merkezi, hem de çocuk kütüphanesi olarak kullanılmaktadır. İl kütüphanesi bu tarihte, Eski Eserler Kütüphanesi(*Orhan Camisi içinde*), I. Murat Çocuk Kütüphanesi(*1961-Çekirge I. Murad Camisi bahçesinde)*, Hacılar Yönetim Merkezi ve Çocuk Kütüphanesi ile Evlere Kitap Verme Servisi(*1954-Tayyare Sineması altında)* olmak üzere 4 şube halinde çalışmaktadır. [43] Kütüphanenin daha uygun bir binaya taşınabilmesi için Kazım Baykal'ın girişimleriyle Mehmet Ünlüer'e ait İnebey Medresesi halkın bağışlarıyla temin edilen 165.000 TL. karşılığında, Bursa Eski Eserleri Sevenler Kurumu tarafından satın alınır.[44] Kütüphane olarak kullanılması şartıyla Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne bağışlanır. Fakat harap durumdadır, restorasyonu gerekmektedir. Diğer yandan 1963 yılında çıkmış olan 7044 sayılı "*Aslında Vakıf Olan Tarihi ve Mimari Kıymeti Haiz Eski Eserlerin Vakıflar Genel Müdürlüğüe Devri"*ne dair kanun gereği kütüphanenin hizmet verdiği Hacılar Camisi'ni boşaltması istenmiştir. Konunun çözümlenmesi 1969 yılında mümkün olur. Konserve fabrikası olarak çalıştırılan İnebey Medresesi restore edilerek İnebey Yazma ve Basma Eserler

---

41 Bursa İl Yıllığı 1967. s. 158

42 Özdemir, Nezaket. "*Kütüphanelerin Kaderi Neye Bağlı."* 50. Yıl Zirvesi Sempozyumu/İstanbul. 12.03.2012 (yayınlanmamış bildiri metninden)

43 Bursa İl Yıllığı 1967. s. 157-158

44 Solak, Osman Nuri. "*Dünden Bugüne İnebey Medresesi*." s.132

Kütüphanesi adıyla hizmete girer. Bina aynı zamanda Bursa İl Halk Kütüphanesinin yönetim merkezi olur.

1971 yılında Kültür Bakanlığı kurulur ve Kütüphaneler Genel Müdürlüğü bakanlık bünyesine alınır. Bu düzenlemeyi, düşünsel olarak okuma ve kütüphane kavramının tamamen eğitim ile ilgili bir eylem olduğu düşüncesinden ayrılarak, kütüphanelerin kültür kurumları olarak algılanması dönemi olarak niteleyebiliriz. Bu karar sonucu kütüphaneler meslekte başarı gösteremeyen öğretmenlerin sürgün yeri olmaktan da kurtulmuş bulunuyordu. Ancak mesleğin idari kadrolarında görev alacak personelinde yetiştirilmesi gerekmekteydi. Oysa Türkiye'de kütüphanecilik eğitiminin verilmesinin yaklaşık 10 yıllık bir geçmişi vardır. Sonuç olarak zihniyet değişti ise de kadrolar aynı kalmak zorundaydı.

Kütüphanecilik eğitimi ülkemizde 1925 yılında Fehmi Ethem Karatay'ın İstanbul Üniversitesi Kütüphanesinde açtığı kütüphanecilik kurslarıyla başlamıştır. Eğitimin Ankara'da, Yüksek Ziraat Enstitüsü Kütüphane Müdürü Joseph Stummvoll'un 1935 yılında verdiği kurslarla devam ettiği görülüyor. Fakat kurslar birer dönem devam eden geçici çabalar olarak kalmıştır.[45] Kütüphanecilik konusundaki ilk devamlı öğretim ise yine kurs niteliğinde Ankara'da Adnan Ötüken tarafından başlatılan ve sürdürülen çalışmadır. 1942 yılında ilanla başlatılan kursun amacı: "*Kütüphaneciliğin memleketimizde bir ihtisas ve meslek haline getirilmesi hususunda müessir olmak ve diğer memleket kütüphanelerinin her bakımdan kalkınmasına hizmet etmek*"[46] olarak belirlenmiştir. İki bölümden oluşan kursun (A) bölümüne devam eden yüksek okul mezunları uzman statüsü kazanırken, (B) bölümüne devam eden ortaokul mezunlarının ise kütüphane

---

45 Atılgan, Doğan. "Türkiye'de Kütüphanecilik Eğitimi ve Yeni Bin Yılda Hedefler." Yayınlanmamış bildiri metni.

46 Ötüken, Adnan"Türkiye'de Kütüphanecilik Öğretiminin Tarihçesi." s.15

memuru statüsünde çalışmaları öngörülmüştür.[47] 1952 yılında Ankara Üniversitesi DTCF'de Profesörler Kurulunun girişimiyle kütüphanecilik dersi Edebiyat Bölümün'de seçmeli ders olarak okutulmaya başlanır. 1961-1962 döneminde Ankara Üniversitesi DTCF Kütüphanecilik Bölümü kurulmuştur.[48] Bu koşullarda kütüphanelerin ve kütüphanecilik mesleğinin özgün kimliğini bulması, meslek koşullarını ve hizmet ilkelerini kendilerinin belirlemesi elbette zaman alacaktır. Kütüphanecilik Bölümü mezunu olarak atanan ilk Kütüphaneler Genel Müdürünün atanması 1986 yılında gerçekleşir.

Ülkemizde kütüphanelerin resmi statüsü sürekli değişmiştir. Çok kısa başlıklarla; Kütüphaneler 1982 yılında bakanlar kurulu kararıyla Kültür Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğüne bağlanmış, 1983 tarihinde Kültür ve Turizm Bakanlığı birleştirilmiş, 1989 tarihinde Kültür ve Turizm Bakanlıkları ayrılmış, 2003'te Kültür ve Turizm Bakanlıkları tekrar birleştirilmiş. Bakanlık bünyesindeki Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, kütüphaneler ve yayınlar olmak üzere iki genel müdürlüğe ayrılmıştır. [49]

Günümüzde Bursa İl Halk Kütüphanesi 1981 yılında Setbaşı, İpekçilik Caddesinde, bakanlık tarafından kütüphane olarak inşa edilen binasına Kültür Bakanı Cihat Baban'ın katıldığı bir törenle geçmiştir.[50] Fakat kütüphanelerin çilesi bitmez. Yeni gündem Halk Kütüphanelerinin yerel yönetimlere devridir. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın, 2010 yılında verdiği ek yasa

---

47 Ötüken, Adnan"Türkiye'de Kütüphanecilik Öğretiminin Tarihçesi." s.15

48 Atılgan, Doğan. "Türkiye'de Kütüphanecilik Eğitimi ve Yeni Bin Yılda Hedefler." Yayınlanmamış bildiri metni.

49 Özdemir, Nezaket. "Kütüphanelerin Kaderi Neye Bağlı." 50. Yıl Zirvesi Sempozyumu/İstanbul.12.03.2012 (yayınlanmamış bildiri metninden)

50 Bursa'da kütüphaneler ve Kütüphanecilik. 32. Kütüphane Haftası'ın Olay Gazetesi Eki. 1996

tasarısı ile olgunlaşan ve TBMM Komisyonlarında görüşülerek, yasalaşmak üzere Genel Kurul aşamasına gelmiş olan yasa tasarısına göre Türkiye'deki iller ve büyükşehir merkez ilçeleri bakanlığa bağlı olarak hizmet vermeyi sürdürecek, ilçe halk kütüphaneleri ise özel idarelere devredilecektir. Bu durum bakanlığın ilçe kütüphaneleri gözden çıkardığını, ya da başka bir deyişle kaderine terk ettiğini göstermektedir. Kütüphane kavramı ve kütüphanecilik mesleği çerçevesinde ülke genelinde yaşanan sorunlardan Bursa'daki kütüphane yapılanmasının ayırt edilmesi düşünülemez. Bursa'daki kütüphane kurumunun geçirdiği evreler, yaşanılan sıkıntıların kronolojik bir sırayla ele alındığı bu yazıda tespit edilen genel başlıklar;

- Genel olarak "Kütüphane" kurumunun kurumsallaşamadığı,
- Bunun sonucu kaygan zeminde yasal statüsünü olgunlaştıramadığı,
- Personel olarak bakanlık bünyesinde meslek mensuplarının ağırlığının olmayışı nedeniyle kendini yeterince ifade etme olanağına sahip olunamadığı
- Ödenek sıkıntısı yüzünden hizmet kalitesini yükseltecek olanakların bulunmaması nedeniyle kütüphanecilerin bilgi, yeteneğini kullanamaması böylece beyinsel ve fiziksel üretiminin kısıtlanması
- Toplum hayatında önceliği olan bir hizmet olarak kabul görmediği için toplumsal statüden yoksun olunması biçiminde değerlendirilmektedir.

Sonuç olarak *" Ne olacak bu kütüphanelerin hali"* demek zorunda kalıyoruz. Çünkü Bursa'da da kütüphaneler hizmet açısından okuma odası olarak ancak öğrencilere ders çalışma mekânı sağlamakla sınırlı kalırken, mesleki formasyonlarının karşılığını bulamayan kütüphanecilerin yakınmaları devam etmektedir. Halkın bilgilenme, kendini geliştirme hakları çerçevesinde gelişmesi beklenen kütüphane kültürü bir yandan

televizyon dizileriyle, diğer yandan internet olgusuyla savaşmak zorundadır. Yazılı kültürü hiçe saymak iddiasında olan dijital dünyanın saldırısı akılları çelmeye devam etmekte, kitabın gerekliliği sorgulanırken, III. Dünya ülkelerinde yok olmaya mahkûm edilmeye çalışılan yazılı kültür ürünlerinin, neden gelişmiş ülkelerde baş tacı olduğu, dermesi milyonları aşan kütüphanelerin kitap biriktirmeye devam ettiği gerçeği gözden uzak tutulmaya çalışılmaktadır.

Kaynakça

Ahmed Muhtar Hacıbeyzade. Bursa Sergisi Rehberi. İstanbul, 1339(1921), Ahmed İhsan ve Şürekası Matbaacılık Osmanlı Şirketi.108+90s.

Akkılıç, Yılmaz. Bursa Ansiklopedisi. IIc. Bursa, 1987, Hakimiyet Gazetesi.

Akkuş, Mine. Bursa Halkevi ve Uludağ Dergisi.(1932-1951) Bursa, 2011, Nilüfer Belediyesi. 334s.

Atılgan, Doğan. "*Türkiye'de Kütüphanecilik Eğitimi ve Yeni Bin Yılda Hedefler."* Bilginin Serüveni: Dünü,Bugünü, Yarını.. Türk Kütüphaneciler Derneğinin Kuruluşunun 50.yılı Uluslararası Sempozyum Bildirileri" Yayınlanmamış bildiri metni.

Bursa İl Yıllığı 1967. İstanbul, 1968, Fono Matbaası. VIII+315s.

Bursa'da kütüphaneler ve Kütüphanecilik. 32. Kütüphane Haftası'ın Olay Gazetesi Eki. 1996

Çevik Zeki. "*II. Abdülhamid Dönemi Bir Bürokrat Portresi: Sadrazam (Küçük) Mehmed Said Paşa ve Reformları."* Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic IVc. 2009/8, 839-865s.

Demirtaş, Zülfü. "*Osmanlı'da Sıbyan Mektepleri ve İlköğretimin Örgütlenmesi*." Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. XVIIc. 2007/1, 173-183s.

Denknalbant, Ayşe. İslam Ansiklopedisi Kütüphane maddesi. XXVIIc. 11-35s.

Halaçoğlu, Ahmet. II. Abdülhamid Dönemi İmar Faaliyetleri. (Türkiye Örnekleri) Isparta, 2003, Süleyman Demirel Üniversitesi. 257s. Doktora Tezi.

Hüdâvendigâr Vilayeti 1329(1913) Senesi Meclis-i Umumi İçtimainin Zabitname ve Mukârreratı. Bursa 1330(1914), Hüdâvendigâr Matbaası. 94+84s.

Hüdâvendigâr Vilayeti 1330(1914) Senesi Meclis-i Umumi İçtimainin Zabitname ve Mukârreratı. Bursa. 1331(1915), Vilayet Matbaası. 104s.

Kaplanoğlu, Raif. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Bursa 1876-1926. İstanbul, 2006, Avrasya Etnoğrafya Vakfı. 324s.

Kepecioğlu, Kâmil. Bursa Kütüğü.IVc.Hazl: Hüseyin Algül ve diğ. Bursa, 2009, Bursa Büyükşehir Belediyesi.

Koyunluoğlu, Memduh Turgut. İznik ve Bursa Tarihi.Bursa, 1935, Vilayet Matbaası. 216s.

Ötüken, Adnan. "*Türkiye'de Kütüphanecilik Öğretiminin Tarihçesi.*" Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni VIc. 1957/1-2,1-35s.

Özdemir, Nezaket "*1927 Salnâmesi'nde Bursa Kütüphaneleri*." 122-124. Bursa'da Yaşam Ağustos 2010. Nihat Nasir, hazl. İstanbul, 2010, Olay Medya Center. 198s.

Özdemir, Nezaket. "*Kütüphanelerin Kaderi Neye Bağlı.*" Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesi. 50.Yıl Zirvesi/İstanbul. 12.03.2012. Yayınlanmamış bildiri metni

Öztahtalı, İbrahim İmran. "*Bursa'nın İlk Gazetecisi Murad Emri Efendi ve 'Bursa'Gazetesi.*" Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi. 2012/31, 223-237s.

Solak, Osman Nuri. "*Dünden Bugüne İnebey Medresesi*." Bursa'da Yaşam. Ağustos 2010. 130-140s.

Soysal, Özer. "Osmanlı'da Neler Okundu, 'Kütüphane Kurumu' Nasıl Algılandı, Kurumlaşan 'Gelenek' Yoksa 'Kütüphane Kültürü' Müydü?" Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi. Lc. 2010/2, 163-175s.

Soysal, Özer. Türk Kütüphaneciliği. VIc. Ankara, 1999, Kütüphaneler Genel Müdürlüğü.

Şentürk, Süheyla-Volkan Gülçek. Beyazıt Devlet Kütüphanesi. İstanbul, 2010, Beyazıt Devlet Kütüphanesi. 250 s.

XIX. YÜZYILDA BURSA'DA BİR ENTELEKTÜEL VE KÜTÜPHANE-İ EMRÎ

Dr.İbrahim İmran ÖZTAHTALI*

GİRİŞ

Hayatın içinde her yönüyle yaşaması gereken kurumlardan biri de kütüphanelerdir. Binlerce yıl bilginin kaynağı olan kitaplar aynı zamanda bilgi ve tecrübenin tedavülü için de kullanılmış, kitaplar bir araya getirilerek kütüphaneler kurulmuştur. Kütüphaneler, raflara doldurulmuş kitap yığınlarından ziyade, sosyal hayatın içinde canlı bir organizma gibi üretime katkısı olan, adeta bir arı kovanı gibi hareketli ve içinde dünyanın en değerli üretimlerinin yapıldığı bir merkez olmalıdır kütüphaneler... Ne yazık ki ülkemizde kitaba karşı ilgi son dönemlerde artsa da gelişmiş ülkelere göre oldukça düşüktür. Cumhuriyetin ilanından sonra kütüphaneler kurumsal kimlik kazanarak sistematik bir tasnifle daha kullanışlı bir şekle sokulmuştur. Cumhuriyet öncesinde ise kişilerin evlerindeki özel kütüphanelerin dışında genellikle cami ve eğitim kurumlarında tesis ediliyordu. Okuma yazma oranının düşük olması, kitabın, günlük yaşam içinde ihtiyaçlar listesine girmesine engeldi. Dikkat çeken bir nokta ise okuma yazma bilenlerin kitaplara düşkünlüğünün üst düzeyde olmasıydı.

* Uludağ Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sahne Sanatları Bölümü Dramatik Yazarlık Anasanat Dalı, ibrahimoztahtali@gmail.com

Cami ve eğitim kurumlarının bünyesindeki kitaplıkların dışında okumaya düşkün, maddi durumu iyi kişilerin de hususî kitaplıklar kurduğu görülür. Bu kitaplıklar sahibinin ihtiyaçlarına ve ilgisine göre tesis edilmiştir. Kitaplık sahibinin yakın çevresi dışında başkalarının bu hususî kitaplıklardan yararlanması pek mümkün değildir.

XIX. yüzyılın sonlarında Bursa'da özel kitaplıklar arasında en dikkat çekici olanlardan biri Murad Emrî Efendi'nin *Kütüphane-i Emrî*'sidir. Bu hususî kütüphanenin tesisi, kitap varlığı, kurumsal kimliği, işleyişi konusunda yorum yapabilmek ve XIX. yüzyılda Bursa'yı bir kandil gibi nasıl aydınlattığını idrak edebilmek için önce kurucusu ve sahibi Murad Emrî Efendiyi tanımak, onun ilme, eğitime ve kitaplara olan yaklaşımının muhakeme edilmesi gerektiği düşüncesindeyiz.

Bursalı bir gazeteci ve divan şairi olarak bilinen Murad Emrî Efendi, 1268 (1850) yılında Tırhala'da doğmuştur.[1]

[1] Murad Emrî Efendi Dîvânı, Mukaddime, Matbaa-i Emrî, 1329 Bursa; Bursa Gazetesi, sayı 1, Matbaa-i Emrî, 1307 Bursa; Favâ'id Gazetesi, 1.Sayı, Hüdâvendigâr Vilâyet-i Celîlesi Matbaası, Bursa 1305.

Divandaki tahmislerin birinde doğum tarihiyle ilgili şöyle bir ipucu da verir:

Heyhat bilirim tâli'imi burc-ı hamelden
Yıkmış görürüm her işimi ta ki temelden[2]

Buradan hareketle şairin doğumunun 21 Mart-21 Nisan arasında olduğu düşünülebilir. Emrî, *Fevâ'id* gazetesi'nin ilk sayısında yer alan mukaddimede: "Tırhala sancağının merkezi bulunan Yenişehir-i fenâr ehâlisindenim, maskat-ı re'sim orasıdır." demektedir. Babasının adı Sâdık'tır.[3] Mülâzım Abdülkadir Bey "Bursa Tarihî Kılavuzu" isimli eserinde Emrî'nin Mora Yenişehirli olduğunu söyler.[4] 1878 Berlin Antlaşması gereğince Teselya ile birlikte Tırhala'nın Yunanistan'a bırakılmasından sonra ailesiyle birlikte göçmen olmuş, 1882'de Bursa'ya yerleşmiştir.[5] Henüz dört yaşındayken babası vefat etmiş, okuma-yazma bilmeyen akrabaları tarafından kısa bir süre okula gönderilse de daha sonra okuldan alınmış, o da sanata sülûk ederek saraçlık öğrenmiştir.[6]

Murad Emrî, her fırsatta okumaya yazmaya olan ilgi ve isteğini dile getirmeye çalışarak çok istemesine rağmen düzenli bir eğitim göremediğini, hayatın çok şeşitli sorunlarıyla

---

2 Murad Emrî Efendi Dîvânı, 1. tahmis, 4. bent, 2. beyit, Matbaa-i Emrî, 1330 Bursa.

3 İbnülemin Mahmut Kemal İNAL, Son Asır Türk Şairleri, Dergâh yayınları, C.I, İstanbul 1988, s.315; Mehmed Nâil TUMAN, Tuhfe-i Nâilî, s.60, sıra: 216, Raif KAPLANOĞLU, Bursalı Şair Yazar ve Ünlüler Ansiklopedisi, Avrasya Etnoğrafya Vakfı Yayınları No:5, İstanbul 1998, s.129.

4 Mülâzım Abdülkadir, *Bursa Tarihî Kılavuzu,* hazırlayanlar: Mehmet Fatih BİRGÜL-Dr.Levent Ali ÇANAKLI, Bursa İl Özel İdaresi, İstanbul 2008, s.203.

5 Bursa Ansiklopedisi, Murad Emrî maddesi Hazırlayan: Yılmaz AKKILIÇ, BURFED Yayınları No 3, Bursa 2002, s.644.

6 İbnülemin Mahmut Kemal İNAL, *age*, s.315.

karşılaşarak sıkıntılar içinde büyüdüğünü söyler. *Fevâ'id*'in mukaddimesinde: *"Feleğin bi'l-mecbûriye germ ü serdini(zorluklarını) öğrendim; zaman-ı şebâbımda (gençlik zamanlarımda) birçok şedâ'id-i dünyevîye(dünyevi belalara) hedef oldum, okumak yazmak öğrenmek heves-i samîmîsinde bulunduğum halde tahammülsüz birçok mâniler zuhûr etdiği cihetle muvaffak olamadım."* diyerek gençlik yıllarının oldukça kötü koşullarda geçtiğini, içindeki tahsil görme isteğinin bir türlü gerçekleşemediğini dile getirmiştir. Düzenli bir okul hayatı olmasa da Emrî, İstanbul'a gittikçe alabildiği kadar kitap almış, kendini yetiştirmek, içindeki bilgi açlığını bastırmak için çabalanıştır. *Fevâ'id*'in mukaddimesinde de bunu şu şekilde dile getirir: *"Kendimi anlamaya başladım, görülen lüzûma mebni (lüzumdan dolayı) Der-sa'âdete (İstanbul'a) gidip geldikçe okumaya yazmaya olan meyl ü mahabbetimin icbârıyla (zorlamasıyla) kırkar ellişer parça kitap alıyordum, böyle böyle mükemmel bir kütüphâne yaptım, vakit buldukça bunları kendi kendime okuyup anlamaya çalışırdım. Yazı da karalıyor idim, bu hal ile büyüdüm."*

Murad Emrî Efendi Bursa'ya geldiği ilk yıllarda

Murad Emrî Efendi ailesiyle birlikte 1300'de (1882) Yenişehir Fenar'dan Bursa'ya göç eder. Bursa'ya göçle birlikte Emrî için yeni bir dönem başlar. Emrî'nin ilme ve tahsile olan hassasiyeti, kendi deyimiyle aşkı, onun yeni uğraş alanları olan kütüphaneciliğe ve gazeteciliğe başlamasını sağlar. İlim çevrelerinden uzak kalmamak için gösterdiği gayret, Emrî'nin bu alanda ilerleyeceğinin de işaretlerini vermiştir. *Bursa Gazetesi*'nin mukaddimesinde, "*Küçük yaşımdan beri ashâb-ı fazl ü irfan (fazilet ve irfan sahipleri) ve heves-kârân-ı me'ârifi (bilgi isteklilerini)sevmekte ve ufak da olsa hidmetlerinde bulunmakla kesb-i iftihâr eylemek(övünmek) fikr ü arzusunda bulunmakda idim.*" diyerek küçük yaşlardan beri ma'ârifin içinde olma istediğini anlatır. İlk ciddî girişimini *Fevâ'id*'de: "*Fıtraten âşığı olduğum me'ârife velev ufak olsun bir münâsebet peydâ etmiş olmak ve erbâb-ı ma'rifette min-gayri haddin*[7] *hizmet etmek için bu kerre Burusa'da bir kitâb-hâne tesis eyleyip âkıbet kitapçı oldum.*" diyerek dile getirir. Sırf ilim çevrelerinden, eğitim ve öğretim çevrelerinden kopmamak, küçük de olsa bu çevrelerdeki insanlarla ilgi kurmak için bir kütüphane kurar. O güne dek edindiği kitapları Bursalıların hizmetine sunar. Bunun ardından ilkini (17 Teşrinisâni 1887) 1 Rebî'ü'l-evvel 1305'te, Hudâvendigâr Vilâyet-i Celîlesi Matbaèası'nda bastırdığı *Fevâ'id* adlı gazeteyi neşreder. Gazetenin ilk sayısını ücretsiz dağıtır. Bu sayının sonunda *Fevâ'id*'i çıkarış nedenini de şu sözlerle açıklar ki bu açıklama Emrî Efendi'nin kitaba ve eğitime olan alakasını açıkça ortaya koyar: "*Maksadımız mekâtip-i idâdiye ve rüşdiye hattâ ibtidâ'iye şâkirdânının (ilk ve orta öğrencilerinin) tahsîl-i ulûm ve fünûna (ilim ve fen öğrenmeye) sa'y ü gayretlerini tezyîd(arttırmayla) ile me'âric-i insâniyenin(insanlık merdiveninin) ta evc-i bâlâsına (en üst basamağına)terfi ve işbu füshat-ı âlem-i medeniyette (medeniyet aleminin meydanında)esb-i himmet (gayret beygiri) ve sa'ylarıyla(istekve gayretleriyle) gûy-ı âdemiyyeti*

[7] "Haddim olmayarak"

(yokluk topunun)çevgân-ı gayretlerine(gayret mızraklarına) rabt edip (bağlayıp) nâ'il-i maksûd olmalarına âcizâne bir hizmet olduğundan yazdığımız ibâreler gâyet açık ve sâde ve tekellüfât-ı bedî'iyyeden âzâde (sanat yapmaktan uzak) vâkı olduğu erbâb-ı fezâ'il(fazilet ustaları) ve üdebâ-ı zî-şemâ'il(bütün edipler) tarafından itirâz olunmayacağı ümmîdi pek kavîdir çünki "Kelîmu'n-nâsi alâ kadri avfin lehum"[8] *ve "efdâlü'l-kelam mâ kale vedelle"*[9] *cümleleri malûm-ı zerâfetleridir."* *Fevâid*'in ilk sayısından sonra Murad Emrî Efendi bir matbaa kurar.[10] Gazete, Emrî'nin kendi adıyla anılan, *Matbaa-i Emrî*'de basılmaya devam eder. Emrî, çocukların eğitim-öğretim konusundaki sıkıntılarını ortadan kaldırmak için çıkarttığı *Fevâ'id*'in ardından 5 Kânûn-ı evvel 1306/1890 yılında *Bursa Gazetesi*'ni çıkarmaya başlamıştır.[11] Bursa gazetesini, ilki 1 Kanûn-ı Evvel 1306/1890'da çıkan *Sanayi Gazetesi* takip eder[12].

Emrî Efendi'nin ailesiyle ilgili araştırmalarımızda son kuşak akrabalarına ulaştık. Murad Emrî Efendi'nin ilk evliliğinden Lutfi Efendi (d.H.1308-M.1880) ve Lutfiye Hanım dünyaya gelir. Lutfi Efendi 17 yaşında (ö.H.1315-M.1897), Lutfiye Hanım da 23 yaşında veremden hayatını kaybeder.

8 "İnsanların sözü başkalarına karşı davranışlarına göre değerlendirilir."
9 "En iyi söz kısa ve öz olandır."
10 Bursa Ansiklopedisi, *agm*, s.644.
11 Mülazım Abdülkadir, *age*, s.203.
12 Mülazım Abdülkadir, *age*, s.203.

Murad Emrî Efendi'nin torunu Nadide ALPMAN'ın kızı, Merhume Nilüfer ALPMAN

Lutfiye Hanım ile İsmâil Rüşdî Efendi'nin, Lutfiye Hanım'ın mezar taşındaki kitabeden anlaşıldığı üzere, iki evladı vardır. Bunlardan biri erkek diğeri kızdır. Erkek olan Fuad Efendi (d.1898-ö.1979), kız olan ise Nadide Hanım (d.1896-1971)'dır. Fuad, soyadı kanunundan sonra "TOGAR" soyadını alır. Askerî Tıbbiye'yi bitirerek doktor olur. Dr.Fuad TOGAR[13] uzun yıllar

[13] Dr.Fuad TOGAR, Askeri Tıp Akademisi'ni bitirdi. 1925 yılı sonlarında Afgan hükümeti; kral, hanedan ve Afgan halkı için özel bir tabip gönderilmesi için Türkiye Cumhuriyeti'nin Kabil Sefareti'nden talepte bulunmuştu. Afganistan'dan gelen bu isteği karşılamak üzere Atatürk Dr.Kamil Rıfkı Bey'i görevlendirildi. Dr.Kâmil Rıfkı Bey, Dr. Rebi Barkın ve Dr. Fuat Togar'ı da bu ekibe dâhil etti. Birlikte Afganistan'a gittiler, bu ülkede 17 yıl kaldılar. Afganistan'daki ilk Tıp Fakültesi olan Kabil Tıp Fakültesi'ni kurdular. 1928 yılının Kasım ayında ülkedeki bir ayaklanma sonucu hastane tahrip edilince Türk heyeti Türkiye'ye döndü. İsyandan sonra başa geçen Muhammed Nadir Şah'ın daveti üzerine 1930'da tekrar

ülkesine hizmet eder, evlenmez.[14] Nadide Hanım ise Muallim Hüseyin Remzi ALPMAN (d.1893-ö.1956) ile evlenir. Nadide Hanım'ın üç çocuğu olur: Nilüfer Mukaddes, Korkut ve Umur. Umur ALPMAN (d.1927-ö.1944) 17 yaşında ölmüştür. Korkut Bey evlenmez. Nilüfer Hanım 1946'da İstanbul Üniversitesi Tarih Bölümünü bitirir. Daha sonra bir asker olan Şükrü ALADAĞLI ile evlenir. Bu evliliğinden halen hayatta olan iki oğlu olur: Kâşif ve Tunç. Tanışma ve sohbet etme imkânı bulduğumuz Nilüfer ALPMAN Bursa'nın Mudanya ilçesinde ikâmet etmekteyken 2010 yılı Şubat ayında vefat etmiştir.

Emrî Efendi 18 Kanun-ı evvel 1332/1335 (31 Aralık 1916)'da Yeşil'deki evinde 73 yaşında ölmüştür.[15]

Murad Emrî Efendi Divanı'nın 1329 tarihli baskısının kapak içinde bir ibare ile basılsığını ifade ettiği eserlerini şöyle sıralar: "Sâhib-i eserin der-dest tab ü neşri olan âsâr-ı sâiresi: Dîvân-ı Emrî, İhyâ-yı Âsâr-ı Eslâf, Mudhikât-ı Dehr, Hâtırât - Alacalı Defter"

Afganistan'a döndüler. Ekip Mekteb-i Tıbbiye adlı okulda tıp eğitimi verdi. Afganistan'ın ilk hekim diplomaları 1935 yılında bu okuldan yetişen öğrencilere verildi.

14 Nilüfer ALPMAN'ın ifadesine göre Dr.Fuad Bey, vasiyet olarak annesinin mezarına gömülmek istemiştir. Emir Sultan Mezarlığında bulduğumuz kabri, sonradan 1115 numaralı aile mezarlığına çevrilmiştir. Hüseyin Remzi Bey, Nadide Hanım ve Dr.Fuad Bey için tek bir mezar taşı yaptırılmıştır.

15 Murad Emrî Efendi'nin Yeşil Cami'nin doğu tarafındaki avlu girişinin tam karşısında bulunan Akyokuş Sokak No:13'teki evin oda duvarlarında kalemişi süslemeler vardır. Bu ev Murad Emrî Efendi'nin yazlık evidir. Asıl evi, Kayhan civarındadır. Şu an mevcut değildir.(Geniş bilgi için bakınız: Eser ÇALIKUŞU, Murat Emrî Efendi'nin Evi, Bursa Araştırmaları Dergisi, sayı 15, Kış 2006, s.37.) hâlen ayakta olmakla birlikte 2007 tarihinde çıkan bir yangında çatısı tamamen yanmıştır. Akrabaları Kâşif ve Tunç ALPMAN Emrî'nin evini restore ettireceklerini ifade ettiler.

Emrî'nin Eğitim Anlayışı

Murad Emrî Efendi tam bir eğitim aşığıdır. Küçük yaşlardan itibaren içindeki okuma yazma hevesi, yaşadığı tüm talihsizliklere rağmen hayatının sonuna kadar devam eder. Bu anlayışın ilk göstergesi Bursa'ya göçtükten sonra kurduğu kütüphanedir. Bu kütüphanenin kuruluş amacı, insanların karşılıksız olarak kitap okumalarını sağlamaktır. Bir başka deyişle eğitime hizmettir. Bunu, *Bursa Gazetesi*'nin 13 Kasım 1890'da çıkan ilk sayısında şöyle ifade eder: *"…mükemmel bir kütüphâne heyete îsâl eylediğimi ve husul-i maksuda(gerçekleşen isteğe) mukaddime-i muvaffakıyyet olmak üzere evlâd-ı vatanın muhtâciyetine meccanen (ücretsiz) kitâp vermek gibi ufak tefek hizmetlerde bulunabileceğimi dîde-i meserretle (sevinç gözüyle)müşâhede eylediğinde…*[16]"

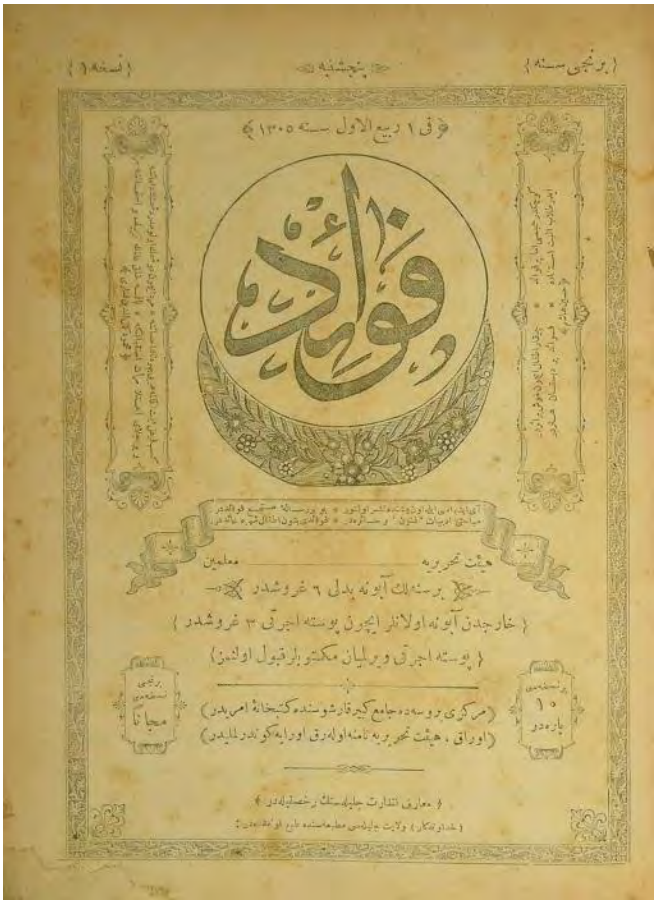
Murad Emrî Efendi'nin eğitime verdiği önemin en büyük göstergesi ise *Fevâ'id* gazetesidir. Bu gazetenin çıkarılış amacı eğitime hizmettir.

Emrî Efendi eğitimle ilgili düşüncelerini gerek *Fevâ'id*'de gerekse *Bursa Gazetesi*'nde birçok kez dile getirir. Eğitimi *Fevâ'id*'in mukaddimesinde şöyle tarif eder: "*Ma'ârif dediğimiz şems-i âlem-firûzun(dünyayı aydınlatan güneşin) ferdi olan marifet bir nûr-ı dâ'imîü'l-leme'ân-ı cihân (cihanı daimi suretle aydınlatan nurlu)kıymettir ki her hangi bir vücûda tecellî eylese o vücûdu her nerede olursa olsun maşrıkü'l-kemâlât eder.(bilgi ver erden bakımından olgunlaşmanın doğduğu yer yapar)*" Yine *Fevâ'id*'in 1. Sene 2. Sayısında Bursa İdâdiye-i Mülkiye Mektebi Tarih-i Tabiiye muallimi Celâl Bey'in Murad Emrî'ye gönderdiği mektupta, okuttukları derslerle ilgili kaynak sıkıntısı çekildiğini, derslerle ilgili bilgilerin derlenip toparlanıp basılarak *Fevâid*'in kuruluş amacı doğrultusunda öğrencilerin hizmetine sunulmasının

[16] Bursa Gazetesi, 1. Sene, 1. Nüsha, s.1.

isabetli bir çalışma olacağını vurgular ve böyle bir çalışma yapılmasını ister.[17] Emrî Efendi buna benzer birçok mektup alarak çocukların eğitimi için harcadığı gayret ve hizmete mukabil tebrik edilmiştir. *Fevâéid*'in hemen hemen tüm nüshalarında ders notlarına yer verildiği gibi *Matbaa-i Emrî*'de tespit edebildiğimiz kadarıyla otuz yediyi aşkın ders kitabı basılmıştır. Ayrıca öğrencilerin tahsile özenmeleri ve gayret göstermeleri için *Fevâéid*'de yarışmalar düzenler. Genellikle Hesab'dan sorular sorularak doğru cevaplayanlara hediyeler verilir. Bu hediyeler bazen ücretsiz abonelik bazen de kitap olur. Bu yarışmalardan birinde Emrî Efendi şöyle diyor: "Birinci suéâle mekteb-i èidâdî talebesinden matlûbe-i muvâfık cevâb getiren efendiye Fransızca lugat kitabı verilecekdir." Murad Emrî'nin eğitime bakışında sürekli bir teşvik vardır.

[17] Fevâ'id gazetesi, 1. sene, 2. nüsha, s.10-11.

Fevâ'id 1. Sene 1.Sayı Kapak

Fevâ'id'in 1.sene 15. nüshasında da her kademeden öğrenciye seslenerek kendi çocukluk dönemindeki eğitim olanaklarıyla, onların dönemini karşılaştırarak ne kadar şanslı olduklarını vurgular. Eğitimde başarılı olabilmenin, iyi yazılar yazabilmenin yolunun çok okumaktan geçtiğini, ancak çok

çalışarak başarılı olunabileceğini öğütleyerek kendi durumunu da ortaya koyar ve öğrencilere şöyle seslenir:

"Efendiler!

Size mümkün mertebe anlayabileceğiniz ifâdeler ile bazı eserler yazmayı çoktan beridir arzu ediyordum: Fakat muvaffak olamadım. Niçin mi? Söyleyim: İnsân ifâdeden ziyâde istifâdeye muhtaçtır. Hele bendeniz gibi tahsîli pek nâkıs olanlar, bu noktaya çok dikkat etmelidir.

Telaştan, gâileden kurtulabildikçe mütâlaaya dalıyordum; yazı yazmaya mecbûriyet görmedikçe elime kalem almayı cânım istemiyor. Vâkıa sizin yaşınızda iken bile sâhib-i âsâr(eser sahibi) olmaktaki merâkım fevkalade idi. Hattâ o hevesle yaza, çize birtakım saçmalar da vücûda getirdim. Ne çâre ki bunun daha ilerisi biraz biraz değil birçok okumaya vâbeste!

Evet! insân pek güzel yazmak için pek mükemmel okumalıdır. Âh şu bulunduğunuz zeman-ı marifette ben de sizinle hem-sâl(aynı yaşta) bulunmuş olaydım ne kadar mesûd olacak imişim.

Fakat heyhât! !

Mevkimin, zemânımın, halimin bir arada toparlansan müsaadesizlikleri beni arzu etdiğim dereceye vardıramadı, hele bakalım…

Vatan ümmîdleri ne mutlu size ki velî nimetimiz pâdişâh-ı ma'ârif-penâhımız efendimiz hazretlerinin sâye-i himâye-i müşfikânelerinde(şefkatli himayelerinin gölgesinde) her türlü kolaylıklar ile hüner, marifet kazanıyorsunuz! Çalışınız!

[Zemân, zemân-ı terakkî (gelişme zamanı); cihân, cihân-ı kemâl(olgunluk dünyası)]

Bakınız teneffüs, tatil zemânlarınızın bile faydalı bir sûretle geçmesi için size mahsûs olmak üzere risâleler mecmûalar da çıkarılıyor. Bu da az nimet midir!

Bizim vaktiyle pek çok intizârlar, fedâkârlıklar ile getirtebilip bin türlü sıkıntılarla okumaya çabaladığımız muğlak gazetelere, kitaplara mukâbil siz yerinizde ucuz ucuz mecmûalara vazifelerinize ait pür-fevâ'id (faydalarla dolu) risâlelere dest-res(ele ulaşan) oluyorsanız, bahtiyârsınız.

Efendiler! istikbâlimizi pek büyük hazırlıklar ile istikbâl etmeliyiz; öyle iki satır yazı yazabilip de kendini [oldum…] zannedenler bundan sonra gülünç olacaklardır.

İnsan idrâk edebileceği zemân kemâlinde akrânına fâik(üstün, yüksek) olmak ihlâfına (yemin ettirme) da faydalı hizmetlerde bulunmak ister ise hemân şimdiden durmamalı, çalışmalıdır. Bu konuda söylenecek daha ne kadar sözler var !! Fakat tamâmen beyânına imkan yoú.[18]"

Murad Emrî Efendi ilkini hemen bu yazının ardından yayınlayarak, öğrencilerin kişisel gelişimleri için "*Ferâ'idü'l-fevâ'id*" başlıklı yazılar yazmaya başlamıştır. Genellikle konularını; çalışma, gayret etme, tevazu, kanaat etme gibi anafikirlerin oluşturduğu yazılarda, zaman zaman eğitimle ilgili kıt'alara da yer vermiştir:

Kanâat pek büyük ser-mâyedir kim
Anınla bay olur muhtâc olanlar
Tama-dâr oldu mu en başlı zengîn
Olur elbette her yüzden muhakkar[19]
….
Olur sormak ile hâsıl kemâlât
Doğar mı mâderinden kimse âlim

[18] Fevâ'id gazetesi, 1. sene, 15. nüsha, s.114-115-116.

[19] Fevâ'id gazetesi, *age*, 18. nüsha, s.148.

Cihânda aç kalınmaz gerçi ammâ
Mukadder rızkı kesb etmek de lâzım[20]
…
Sa'y ile nâ'il-i emel olunur
Hîç oyuncakla genc mi bulunur
Terk-i cân etmeyince bir âşık
Vasl-ı cânâna olmuyor lâyık[21]

Murad Emrî Efendi *Fevâ'id*'in 2. sene 1. nüsha 6. Sayfasında "Tavsiye" başlıklı bir yazı yazar. Yazının alt başlığı, "nev-hevesân-ı etfâle"dir. Öğrencilerin ilk vazifelerinin padişaha dua etmek olduğunu söyledikten sonra ikinci vazifelerinin okumak olduğunu vurgular. Dünyada okumadan daha büyük bir kaynak olmadığını, can için nasıl yemek yemek gerekirse, ruh ve vicdan için de okumanın o kadar gerekli olduğunu söyler. Okumanın yararlarını örnekler vererek açıklar. Büyük zatların, okuma sayesinde öğrendikleri ilim ve irfânı tazelediklerini, eğer okumaktan vazgeçmiş olsalardı, öğrendiklerini unutacaklarını söyleyerek çocukların uygun zamanlarda mutlaka okumaları gerektiğini tavsiye eder.

Murad Emrî Efendi, hayat-ı beşerdeki tüm uçurum ve girdaplardan kurtulmanın ancak tahsil sayesinde mümkün olacağına inanmaktadır.[22] Emrî Efendi divanında Fahrî'nin "tahsil" redifli gazelini tahmis ederken eğitime ve ilme bakışını tekrarlar. [23] Bu tahmiste Murad Emrî, tahsilin ister zengin, ister yoksul olsun herkes için övünülecek bir meziyet olduğunu, insanı yüceltecek, yükseltecek yegâne varlığın yine tahsil olduğunu vurgular:

Bu âlem cism olursa bil yine bu cânıdır tahsîl

---

20 Fevâ'id gazetesi, *age*, s.149.
21 Fevâ'id gazetesi, *age*, s.149.
22 *Fevâ'id* gazetesi, age, 2. Sene, 24. Nüsha, s.176.
23 Murad Emrî, Divan, Th./72.

Bu gün bâlâya pervâz etdiren insânıdır tahsîl
Bütün bay ü gedânın her zemân çün şânıdır tahsîl
Ma'ârif bir gül-i ranâ anın reyhânıdır tahsîl
Ma'ârif bir gül-i gûyâ anın elhânıdır tahsîl

Murad Emrî Efendi'nin tek dayanağı okuyup yazmaktır. Her fırsatta bu fikr-i tahsini vurgular. Ziyâ Paşa'nın terkib-i bendine yazdığı tahmisin 12. bendinin 7. beytini tahmis ederken:

Her hâlde çalış olmağa her vech ile ekmel
Olma sakın âlemde sana gülmeye echel
Turma oku yaz denmeye ta kim sana tenbel
Noksânını bil ya bir işe başlama evvel
Ya başladığın kârı pezîrâ-yı hitâm(sona eren) et

diyerek bu arzusunu âdetâ vasiyet eder.

Matbaa-İ Emrî

İlimle, eğitimle ve kitaplarla bu kadar ilgi olan birinin elbette matbaayla ilgilenmemesi düşünülemezdi. Önce Ulucami yakınlarında bir kütüphane, 1885'te de "*Emrî Matbaası*" adıyla bir

basımevi açtı.[24] O sırada Hükûmet Caddesi olarak anılan bugünkü Cumhuriyet Caddesi'nde Doruk İşhanı karşısındaki Kapalıçarşı'ya çıkan ara sokakta Geyve Han içindeydi. "*Matbaa-i Emrî çarşu-yı kebirde temir kapıda Geyve hanında 65 numaradadır.*[25]" Bu basım evi daha sonra Setbaşı Caddesi 12 numaraya taşındı.[26] Bu bilgilerin dışında matbaanın yeriyle ilgili bir başka kayıt da Hükûmat Caddesi 109 numarada olduğudur.[27] Matbaanın yeri ile ilgili son kayıt Divan-ı Emrî içinde "Kıt'alarım" başlıklı bölümü müteakip koyduğu resminin altında yazılıdır: (Burusa1330) Burusa'da Sedbaşı Caddesi'nde numero 12'de Matbaèa-i Emrì" ibaresidir. 1912 yılında Matbaa-i Emrî'nin Setbaşı Caddesi numara 12'de faaliyet gösterdiği anlaşılmaktadır.

1307/1889 yılında Ulucami yanında bir leblebici dükkânında çıkan yangın Ulucami'nin batısında bulunan Fetvahane'ye kadar olan kısmı yakmıştır.[28] Bu yangın Emrî Matbaası'nı ve kütüphanesini de neredeyse yok etmiştir. Murad Emrî bu olayı şöyle anlatır: "*Üdebâ-yı zemânenin (zamanın ediplerinin) mâ-bihü'l-iftihârı muharrir-i (Fevâ'id) Yenişehir Fenarî merhûm (Mahmûd Kemâleddîn) Efendinin irtihâl-i dâr-ı bekâ etmesi (ölümü) üzerine risâlemiz tatil ve anı müte'âkib (cenâb)-ı hâfız-ı hakîkî umûm-ı memâlik-i şâhâneyi âfât-ı semâviye ve arziyeden muhâfaza buyursun üç yüz yedi senesinin ramazân-ı şerîfinde kazâ-yı nâgehânî (kaza eseri) kabîlinden olarak zuhûr eden bir harîk-ı hâmâksûzda(büyük bir yangında) kütübhâne ve matbaam muhtarik olduysa (yandıysa) da "yanan yerin otu çabuk biter" mesel-i meşhûrunca (meşhur sözü gibi) sâye-i hazret-i giti sanâtide çok bir zemân mürûr (geçmek)etmeksizin*

---

24 Mülazım Abdülkadir, *age*, s.203.

25 Bursa Gazetesi, 112. Nüsha, s.8.

26 Bursa Ansiklopedisi, Emrî maddesi, Haz: Yılmaz AKKILIÇ, BURFED Yayınları No:3, s.644.

27 *Fevâ'id*, 4. Sene, 1. Nüsha, kapak içi.

28 Mülazım Abdülkadir, *age*, s.203.

hem kütübhânemi hem de matbaamı hâl-i evveline ircâ edip ikmâl-i nevâkıs ve terakkîne ümîdvâr olmakla…[29]" Bu ifadeden anlaşıldığı üzere kütüphane ve matbaa aynı yerdedir. Yangın hem matbaaya hem de kütüphaneye zarar vermiştir.

O dönemde Bursa'da matbaa sayısının oldukça az olması, maarifle ilgilenen birçok yazar ve şâirin Murad Emrî'ye yakın olmasını sağlamıştır. Matbaa eğitim alanında adeta sihirli bir kutudur. Bu alanda yapılabileceklerin sınırını oldukça genişletmiştir. Emrî Efendi hem bu olanakları iyi kullanmış hem de kendini yetiştirebileceği bir ortam tesis etmiştir.

Kendi eserlerini kolayca basma ve yayma imkânının dışında, gelmiş geçmiş değerli yazar ve şâirlerin yazma halindeki eserlerine bir takdim yazısı yazarak kendi matbaasında basıyor, editörlük de yapıyordu. Ulaşabildiğimiz kaynaklar ışığında "Tercüme-i Hal-i Hazret-i Emir Sultan, Hayrullah Nedim, Nâşir: Murad Emrî, Bursa 1309 Matbaa-i Emri. 26 s.", "Menakıb-ı Eşref Rumî, Hayrullah Nedim, Nâşir: Murad Emrî, Bursa 1315 Matbaa-i Emrî 13 s." Bunlardan bazılarıdır. Günümüzde basının değer ve gücünü düşündüğümüzde o dönemde de aynı güç ve değerin Emrî Efendi'yi faaliyet gösterdiği iş sahasında oldukça geliştirtiği düşünülebilir.

Murad Emrî Efendi, Matbaa-i Emrî'de *Fevâ'id*, *Bursa* ve *Sanayi* gazetelerinin basımı dışında Bursa'daki okullarda ihtiyaç duyulan ders notları, çeşitli risâle, kitap ve her nev'î defter de basıp satıyordu. *Bursa Gazetesi*'nin muhtelif nüshalarında: "*Matbaa-i Emrî, Çarşu-yı kebirde Demirkapı Geyve Hanı'nda 56 numaralı matbaamızda her nev' kitap ve resâ'il ve defâtir sâ'ir matbaalara nispetle ehven ve gâyet nefis bir surette tab' edilir.*" İlanı yer alıyordu. *Emrî Matbaası*'nda basılan kitaplar da *Fevâ'id* ve *Bursa* gazetelerinde tanıtılarak "Yeni Kitaplar" başlığıyla

[29] *Bursa* gazetesi, mukaddime, 1. nüsha, s.1.

duyuruluyordu. Matbaanın ayrılmaz bir parçası da cilt evidir. Murad Emrî Efendi *Fevâ'id*'de cilt evinin açıldığını şöyle duyurur: "*Matbaa-i Emrîde bir cild-hâne dahi tesîs edilmiş olduğundan bu san'at-ı nefîsede tahammül ve takrîr eden bir mücellid marifetiyle alafranga ve gâyet nazar-rubâ (süslü, güzel)cildler yapılmakta ve fiyatça dahi ehveniyyeti(ucuzluğu) mürâcaat edenlerin memnûnîyetlerini celb eylemekdedir.*

Kitapçı, Kütüphaneci Murad Emrî Ve Kütüphane-İ Emrî

Bursa'nın ilk modern kitapçısı olan Murad Emrî Efendi'nin dükkânı ve kütüphanesi vilâyet binasının karşısında 1910'u yıllara kadar varlığını sürdürmüştür.[30] Okumayı hayatının en önemli amaçlarından biri sayan Murad Emrî, 1850'den önce sık

[30] Raif KAPLANOĞLU, Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Bursa (1876-1926), Avrasya Etnoğrafya Vakfı Yayınları, İstanbul 2006, s.92.

sık gittiği İstanbul'dan azımsanmayacak kadar kitap edinmiştir.[31] Ailesiyle birlikte Bursa'ya yerleştikten sonra elindeki bu kitapları Bursalıların yararlanabileceği düşüncesiyle küçük bir kütüphane kurarak hizmetlerine sunmuştur. Emrî, çocukluğundan beri içinde büyüttüğü tahsil arzusunu gerçekleştirememenin verdiği acıyı hissederek, en azından bu istikamette bir hizmet yaparak mutlu olur. Bu düşüncesini şöyle dile getirir: "*Böyle bir ıztırâb-ı derûna (iç sızısına)mübtelâ olduğum esnâda âb-ı zer ile teye-i şâyân (altın suyuyla desteğe şayan)işbu*

Nâ-ümîd olma dilâ düşdün ise bahr-i gama
Seyr-i ummân-ı felâket geçer inşâllâh

beyti ansızın vârid-i hâtır-ı âcizi (çaresiz hatırıma geliverdi) oldu. Sanki hâb-ı gafletten (gaflet uykusundan) bîdâr (uyanmak) oldum. O andan itibâren cenâb-ı müfettihu'l-ebvâbda hazretlerinin feth-i bâb-ı muvaffakiyyet buyurmasına dîde-dûz-ı inzâr ve men talebe vecede[32] makâl-i hikmet-i meâlince (sözünün ifade ettiği gibi)dest-i âver-rîsmân maksûd olmak esbabının(sebeplerinin) istihsaline(meydana gelmesinde) teşmîr-i sâk gayret eyledim ve bigâyetillâhi teâlâ bir ufacık kütübhâne küşâdına muvaffak oldum.[33]" Görülüyor ki iyi niyetle başlayan bir işin arkasından da güzel gelişmeler oluyor. Bu girişim Emrî'nin kütüphane ve kitapçılık işinde ilerlemesini de sağlamıştır.

Murad Emrî Efendi sahip olduğu kitaplara karşı o kadar büyük bir sevgi beslemektedir ki onları birer kadim dost olarak düşünmekte, onlardan ayrılacağı günün ızdırabını yaşamaktadır. Kendi deyimiyle kitaplar onun canının birer parçası olmuşdur. "*Ey benim sevimli kitaplarım*" ifadesi de bunu açıkça ortaya koyar. *Bursa Gazetesi*'nin 60. nüshasında "*Kütüphâne Füruhtu*" başlıklı

---

31 *Fevâ'id* gazetesi, mukaddime, 1. nüsha, s.1.

32 "İsteyen bulur."

33 *Bursa* gazetesi, mukaddime, 1. nüsha, s.1.

yazıda bu sevgiyi şöyle dile getirir: "*Bî-çâre dostum ecel-i bî-amândan tahlîs-i girîbân(ecelden kaçamadı) edemedi; birkaç gün sonra o cemiyetli kitâb-hânesi de perîşân olacak kemâl-i hâhiş ü ikdâm(çaba gösteren isteklilerin olgunluğu) ve fart-ı aşk u garâm (o çok büyük aşkın derinliği) ile cem ü telfîk (toplayıp bir araya getirdiği) eylediği kitâplar binlerce eyâdî-i ecânib (yabancıların ellerinde) meyânında (ortasında) tevzî ve taksîm(paylaşılıp taksim edilecek) olunacak itâ-yı mezîd (çoğalarak biriktikleri)ile muhâfaza olundukları bu küçük kabîneden teb'îd ve tecrîd olunacak kitaplar ile başkalarının kitap-hâneleri zenginleşecek ve sırası gelince onlar da be-heme-hal giriftâr-ı indirâs(tamamen yok olmuş) zevâl (yerinden olma)olacaktır. İşte insânın zâtında olduğu gibi bi'l-cümle emvâl u eşyâsında dahi tâli hükm-fermâdır. Ey benim sevimli kitaplarım! Birgün gelecek ki siz de masa üzerine dizilerek füruht (satılmak) olacaksınız. Diğer âdemler bi'l-iştirâ size mâlik olacaklar ve ihtimâl ki mâlik lâ-hakkınız kadar size müstahak ve lâyık olamayacaklardır. "min külli'l-vücûd"*[34] *bana aid ve râcidir. Ben bunların kafesini birer birer intihâb(zorlayarak) ederek aldım ve alnımın teriyle biriktirdim. Kitaplarımı ne kadar severim ya! Bu derece sa'y u kûşiş(gayret ve çalışma) ve ikdâm u verzîş(çalışma ve gayret etme) ile tedârik etdiğim kitaplar artık cânımın bir parçası gibi oldular! Lakin ne çâre ki bu âlem-i fenâda hîç bir şeyde sebât yoktur. Câmi-i servet ve letâfet-i bâkiye ve kâfe-i ulûm ve fünûn ve fezâ'il ve kemâlâta menba-ı mâlâ nihâye olan kütüb-i nâfianın müddet-i hayâtımızda mâlik olabileceğimiz kâfe-i emvâl-i seri'ü'l-zevâle merci ve fâik olduğunu yine o kitapların mütâlaasından anlayamamış isek kusûr ve kabâhat bizdedir*." Bu ifadelerden de anlaşıldığı gibi Murad Emrî Efendi kitap aşığı bir kişi olarak bütün iyiliklerin, ilmin ve faziletin kaynağının kitaplar olduğuna inanmaktadır. Onu kitapçı ve kütüphaneci yapan da bu inançtır. 1307 yılındaki büyük yangında Emrî kütüphanesi de zarar görmüş, fakat Emrî Efendi

[34] "Her yönüyle"

kütüphaneyi kısa sürede eski zenginliğine ulaşmıştır.[35] Cami-i kebir karşısında olan

Kitaphâne-i Emrî, 1892 yılı Haziranında dâ'ire-i hükûmet karşısında 140 numaralı dükkâna taşınmıştır.[36]

Kütüphane-i Emrî'nin yönetmi, Murad Emrî Efendi'nin damadı İsmail Efendi tarafından yürütülmektedir. Kütüphâne-i Emrî'de daha önce rastlanmayan bir uygulama da yapılmaktadır. Murad Emrî Efendi Bursalılara mütalaa etmeleri için verdiği kitapların hor kullanıldığına kanaat getirince, kitapların daha özenli okunması ve muhafaza edilmesi için kitapları abonelik usûlüyle kiralamaya başlar. Okuyucular kitabı kiralamak için aylık 20 kuruş ücret öderken, yarım lira da depozito vermektedirler. Bu uygulama belki de Osmanlı döneminde bir ilk olmakla birlikte hem Emrî Efendi'nin gözünde kitaplarının ne derece kıymetli olduğunu hem de kütüphaneyi çekip çevirmek için gerekli olan finasmanı yaratmadaki zekâsını göstermesi açısından dikkat çekicidir. *Bursa Gazetesi*'nin 144. nüshasında bu uygulamayı Emrî Efendi damadı İsmâil Efendi imzasıyla şöyle duyurur: "*Kitâp-hânemizde mevcûd olan roman ve sâir âsâr-ı cedîdeyi (yeni eserleri) mütâlaa (okuma) ârzûsunda bulunan zevâta (kişilere) bu ana kadar intihâz olunan usûl-i veçhile (uygulanan şekliyle) kitâp verilmekte idiyse de bazı kitâpların yırtılmış ve cildleri bozulmuş olduğu hâlde iâde edilmesi kitap-hânemizi olumsuz etkilediğinden ba'demâ (bundan böyle) ashâb-ı mütâlaaya usûl-ı sâbıka (eski şekilde) dâiresinde kitap veremeyip şart-ı âtî (aşağıdaki koşullarda) ile itâya mecbûr olduğumuzu ve abone olmayan zevâtdan hîç bir kimseye dahi berây-ı mütâlaa kitâp veremeyeceğimizi maü'l-itizâr beyân ederiz. Ba'demâ kitap-hânemizden abone ile kitap alıp okumak arzusunda bulunanlar bir ay için yirmi kuruş itâ etmekle (ödemekle) berâber kitabı nasıl almışlar ise öylece iâde edeceklerini temîn etmek üzere abone yazıldıkları zamân*

35 *Bursa* gazetesi, mukadime, 1. nüsha, s.1.

36 *Bursa* gazetesi, 81. nüsha, s.1.

yarım lira dahi dipozito bırakmaları usûl-i ittihâz kılınmıştır. Müdîr-i Kitap-hâne-i Emrî, İsmail Rüşdî Efendi"

Murad Emrî'nin Bursalıların hizmetine sunduğu Kütüphane-i Emrî, Emrî Efendi'nin ölümünden sonra mirasçılarına kalmıştır. Murad Emrî Efendi'nin torunu Dr.Fuad TOGAR Kütüphane-i Emrî'nin varlıklarını devralmıştır. Selahattin Osman TANSEL'in verdiği bigilere göre ağabeyinin yakın arkadaşı olan Dr.Fuad TOGAR görevi nedeniyle uzun yıllar yurt dışında yaşadığından kütüphane ile ilgilenecek vakit bulamamış, kitap varlığı çok uzun süre evlerinin mahzeninde atıl bir vaziyette kalmıştır. Yine eldeki bilgilere göre Kütüphane-i Emri'de on binden fazla kitap olduğu anlaşılmaktadır. Dr.Fuad TOGAR kütüphanedeki kıymetli yazma eserleri İstanbul'daki evine taşımış, geriye kalan basma eserlerin bir kısmını İnebey Bursa Yazma ve Eski Basma Eserler Kütüphanesine, bir kısmını da Heykel arkasında bulunan öğrenci yurduna bağışlamıştır. İnebey Kütüphanesindeki bağış kitapların cilt içinde "Dr.Fuad TOGAR Armağanıdır" damgası mevcuttur. Dr.Fuad TOGAR'ın 1979'da ölümünden sonra Nilüfer ALPMAN'ın oğlu Tunç ALADAĞLI, Dr.Fuad TOGAR'ın İstanbuldaki evinde mevcut kitapların birkısmını Bursa'ya getirmiştir.[37] Halen evlerinin bir bölümünde Kütüphane-i Emrî'den kalma yazma ve basma kitaplar mevcuttur. Bu kitapların bir kısmını da inceleme imkânı bulduk. Murad Emrî Efendi'nin Divanı'nın ilk baskılarından birini de bendenize hediye ettiler.

[37] İbrahim İmran ÖZTAHTALI, Emrî Murad Efendi ve Divanı, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü basılmamış Doktora Tezi, Ankara 2009, s.41.

Dr.Fuad TOGAR

Sonuç olarak XIX. Yüzyılda Bursa'nın aydınlanmasına büyük katkılar sağlayan Murad Emrî Efendi her yönüyle tekâmülünü sağlamış bir entelektüeldir. Sahibi olduğu gazetelerle günlük yaşama ışık tutarken, matbaasında bastığı kitaplarla her yaştan Bursalıya yol göstermiştir. İstanbul ile Bursa arasında bir kültür köprüsü kurarak İstanbul'da basılan kitapların kısa sürede Bursalılara ulaşmasını sağlamış, Anadolu'nun birçok merkezinde muhabirler edinmiş, hatta İstanbul'da da bir irtibat bürosu kurarak yerel bir yayıncı olmaktan çıkmıştır. Murat Emrî Efendi Bursa'ya göçünden sonra yaşadığı bu kente birçok ilki yaşatmış, bunlardan biri de uygulamalarıyla, kurumsal kimliğiyle, edip ve şairleri buluşturan bir mekân olarak Kütüphane-i Emrî olmuştur.

Kaynakça:

Bursa Ansiklopedisi, Murad Emrî maddesi Hazırlayan: Yılmaz AKKILIÇ, BURFED Yayınları No 3, Bursa 2002.

Bursa Gazetesi, sayı (1-100), Matbaa-i Emrî, Bursa 1307.

ÇALIKUŞU, Eser, Murat Emrî Efendi'nin Evi, Bursa Araştırmaları Dergisi, sayı 15, Kış 2006.

Favâ'id, 1.Sayı, Hüdâvendigâr Vilâyet-i Celîlesi Matbaası, Bursa 1305.

Favâ'id, Cilt, (1-5), Emrî Matbaası, Bursa 1305-1313.

İNAL, İbnülemin Mahmut Kemal, Son Asır Türk Şairleri, Dergâh yayınları, C.I, İstanbul 1988.

KAPLANOĞLU, Raif, Bursalı Şair Yazar ve Ünlüler Ansiklopedisi, Avrasya Etnoğrafya Vakfı Yayınları No:5, İstanbul 1998.

KAPLANOĞLU, Raif, Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Bursa (1876-1926), Avrasya Etnoğrafya Vakfı Yayınları, İstanbul 2006.

Mehmed Nâil TUMAN, Tuhfe-i Nâilî, s.60, sıra: 216.

Murad Emrî Efendi Dîvânı, Mukaddime, Matbaa-i Emrî, Bursa 1329.

Murad Emrî, Tahmis-i Terkib-i Bend-i Ziya Paşa, Matbaa-i Emrî, Bursa 1329.

Mülâzım Abdülkadir, Bursa Tarihî Kılavuzu, hazırlayanlar: Mehmet Fatih BİRGÜL-Dr.Levent Ali ÇANAKLI, Bursa İl Özel İdaresi, İstanbul 2008.

ÖZTAHTALI, İbrahim İmran, Emrî Murad Efendi ve Divanı, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü basılmamış Doktora Tezi, Ankara 2009.

OSMANLI DÖNEMİ
BURSA'SINDAN KALAN ARŞİVLER
VE KİTAPLAR

BURSA'NIN HAFIZASI:
BURSA ŞER'Î MAHKEME SİCİLLERİ

Doç.Dr. Salih PAY*

Bu çalışma Bursa Şer'î Mahkeme sicillerinin önemi, bu defterlerde yer alan konular, defterlerin sayısı, numaralandırılması, günümüze ulaşması ve diğer illere ait siciller arasındaki yeri ve önemi ile Bursa sicilleri esas alınarak yapılan başlıca çalışmalar üzerinedir.

Şer'î Mahkeme sicilleri, Osmanlı Devleti döneminde şehir kadılarının, mahkemelerde kayıt altına aldıkları olay ve belgelerden oluşan defterledir. Osmanlı Mahkemeleri'ne ait en eski tarihli defterin Bursa Kadı defterleri arasında olması ve yine bu arşivin 1062 adet sicil ile İstanbul'dan sonra en fazla sayıda defteri bulundurması Bursa'yı kadı defterleri açısından önemli kılmaktadır.

XIX. yüzyıla kadar mahkemelerde veya bizzat kadıların yanında muhafaza edilen kadı defterleri, ilk defa 1834 yılında Şeyh Süleyman Efendi Mektebi'nde bir araya getirilmiştir. 1868 yılında İstanbul'a gönderilen defterler, bir müddet sonra Bursa'ya geri getirilmiş ve sırasıyla Çendik Medresesi, Evkaf Dairesi ve Ulu Cami'de korunmuş, 1945 yılında ise Bursa Arkeoloji Müzesi'ne devredilmiştir. İstanbul Müftülüğü Meşihat arşivindekiler hariç Türkiye sınırlarındaki tüm siciller 1991 yılında Millî Kütüphaneye gönderilmiş ve burada ilk defa bütün sicillerin mikro-filmleri çekilmiştir. 2010 yılında yine İstanbul Müftülüğü Meşihat arşivindekiler hariç diğer siciller Milli Kütüphaneden alınarak İstanbul'a, Başbakanlık Osmanlı Arşivi'ne nakledilmiştir.

* U.Ü. İlâhiyat Fakültesi Öğretim Üyesi.

Bursa Kadı sicillerine yönelik ilk çalışmaları 1930'lu yıllarda Kamil Kepecioğlu başlatmıştır. Bununla birlikte sicillerden yararlanarak yapılan ilk akademik çalışmalar ise Ömer Lütfi Barkan ve Halil İnalcık tarafından gerçekleştirilmiştir. Bursa Şer'iyye Sicillerini uluslararası ilim dünyasına tanıtan ise Halil İnalcık olmuştur. Sonrasında çok sayıda araştırmacı siciller üzerine çalışmaya başlamıştır. Bunları genel olarak defter merkezli ve konu merkezli çalışmalar olmak üzere iki kategoride değerlendirmek mümkündür.

Arşivler, toplumların hafızası mesabesindedir. Büyük imparatorluklar arasında en teşkilatlı ve en sağlam temellere dayalı olanlardan biri de Osmanlı Devleti'dir. Osmanlıların diğer benzerlerinden en belirgin vasfı, üç kıtada çok farklı etnik kökene, dine veya mezhebe mensup milletleri bir arada ve huzur içinde XX. asra taşıyabilmiş olmasıdır. Türkiye'de ve yurt dışındaki kütüphanelerde bu dönemden kalma oldukça geniş bir arşiv malzemesi bulunmaktadır. Osmanlı arşivleri yerli ve özellikle de Amerika'dan Japonya'ya kadar pek çok ülkeye mensup yabancı araştırmacının ilgisini çekmiştir. Bu arşiv belgelerinden birisi de şer'iye sicilleridir.

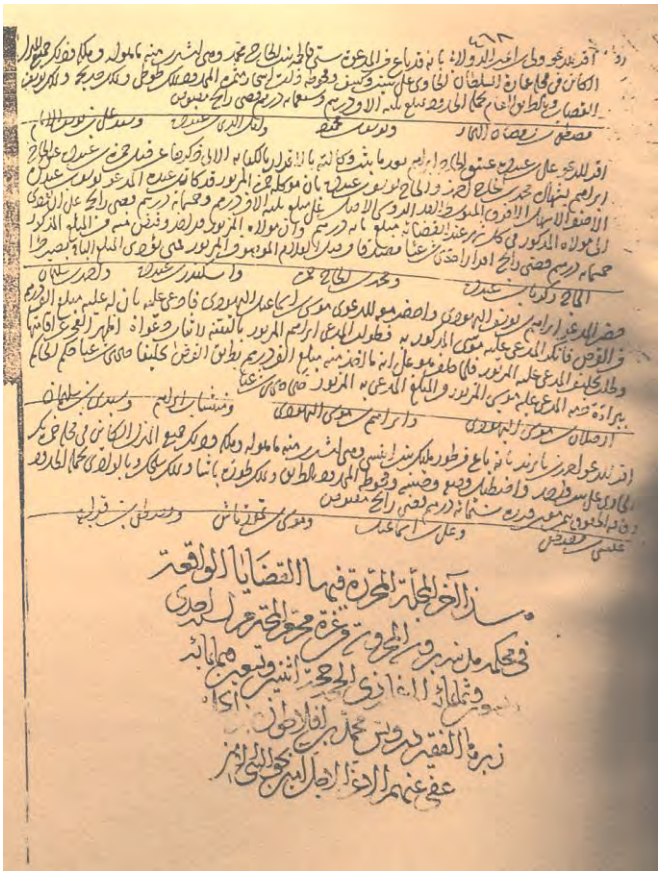
Bursa Kadı Sicilleri, diğer toplumlarda olduğu gibi Uygurlardan Anadolu Selçuklularına kadar İslam öncesi ve sonrası itibariyle Türk toplumlarında da benimsenmiş olan arşiv geleneğinin bir türü çerçevesinde meydana getirilmiş tarihi nitelikli belgelerdir.

Uygurlardan itibaren ve özellikle de İslâmiyet'i kabullerinden sonra Türklerin kurdukları devletlerde zengin kütüphaneler tesis ettikleri, mahkemeler ve devlet dairelerdeki kayıt ve evraklar da dâhil olmak üzere resmi yazışmaların saklandığı arşivler oluşturdukları bilinmektedir. Bununla birlikte Türk ve İslâm dünyasındaki arşiv geleneği en gelişmiş haline Osmanlı Devleti'nde ulaşmış; kuruluşu takip eden yıllarda

meydana getirilmeye başlanan arşiv malzemesi, devletin altı asrı aşan ömrünün sonlarında milyonlarca belgeye ulaşmıştır. Bu nedenle Osmanlı arşivlerinde, günümüzde Ortadoğu, Kafkaslar, Balkanlar ve Kuzey Afrika coğrafyasında kurulmuş çok sayıdaki devletin ve bunları oluşturan milletlerin tarihlerine ait göz ardı edilemeyecek nicelik ve nitelikte belgeler bulunmaktadır.

Osmanlı Devleti döneminde oluşturulan arşiv belgeleri ana hatlarıyla *tapu tahrir defterleri*, *mühimme defterleri*, *ru'us defterleri*, *vakıf defterleri* ve *şer'î mahkeme defterleri* olmak üzere beş grupta incelenebilir.

Kadı defterleri, Osmanlı Devleti'nde Şer'î mahkemelerde kadılar tarafından tutulan defterlerdir. Bu defterlere, yazıldıkları mekân esas alınarak *mahkeme defterleri*, mahkemelerin çeşidi esas alınarak *şer'iyye defterleri* veya *şer'î mahkeme defterleri* ya da yazdıranlar esas alınarak *kadı defterleri* isimleri verilmektedir. Ayrıca bütün bu örneklerde *defter* yerine *sicil* kelimesi de kullanılabilir.

Bursa Şer'iyye Sicilleri'nden bir sayfa

Kadı defterleri, bir şehirde meydana gelen dava, alım-satım, belediye işleri; hükümet ve vakıflara ait bina, köprü, cami, suyolu inşaatı ve tamiri; ölüm, evlenme ve boşanma gibi her türlü olayı ihtiva eden yazılarla vali, kadı, müderris, imam vb. görevlilerin nasb ve azilleri, vakfiyeler, merkezden gönderilen emir, hüccet, berat gibi yazıların özetleri ya da suretlerinin kaydedildiği resmî ve tarihî kaynaklardır. Bu defterler halkın

duygu, düşünce, inanç ve davranışlarını, yaşanan olayları olduğu gibi aksettiren, dolayısıyla geçmişin âdeta aynası durumunda bulunan birinci derecede önemli belgelerdir[1].

Sadece Türkiye için değil, Osmanlı Devleti'nin hâkim olduğu bütün şehirlerin tarihi açısından önemli belgeler içeren Kadı sicilleri[2] maalesef Osmanlı Devleti'nin ancak son 450 yılına ışık tutabilmektedir. Çünkü savaşlar, düşman işgalleri, tabii afetler, sicillerin bir süre kadıların ellerinde bulunması, uzun yıllar uygun olmayan yerlerde korunması vb. daha önceki yıllara ait olanlarla birlikte bir kısım defterlerin yok olmasına sebep olmuştur. Bu nedenle müzelerimizde, özellikle Selçuklular ve diğer Müslüman ve Türk devletlerine ait sicil de bulunmamaktadır[3]. Kadı defterlerinin bir kısmı Türkiye dışında,

---

1 Kadı defterlerinin içerdiği konu çeşitleri ve örnekleri için bk.: Özkaya, Yücel, *"Sofya'da Millî Kütüphanedeki Şer'iyye Sicilleri"*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Araştırmaları Dergisi, XIII/24, Ankara 1979-1980, s. 21; Baltacı, Cahit, *"Şer'iyye Sicillerinin Tarihsel ve Kültürel Önemi"*, Osmanlı Arşivleri ve Osmanlı Araştırmaları Sempozyumu 17 Mayıs 1985, İstanbul ts., s. 127-130; Çetin, Osman, *"Bursa Şer'î Mahkeme Sicillerinden Notlar"*, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, sy. 2, c. II, 1987, s. 60; Pay, Salih, 1069-1070/1659-1660 Tarihli Bursa Şer'iyye Sicili (Analiz ve Değerlendirme), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, UÜ SBE, Bursa 1987, s. X-XV; Akgündüz, Ahmet, Şer'iyye Sicili, I-II, İstanbul 1988, c. I, s. 17-51.

2 İnalcık, Halil, *"Osmanlı Arşivlerinin Türk ve Dünya Tarihi İçin Önemi"*, Osmanlı Arşivleri ve Osmanlı Araştırmaları Sempozyumu 17 Mayıs 1985, İstanbul ts., s. 36.

3 Ongan, Halit, Ankara'nın Bir Numaralı Şer'iyye Sicili, Ankara 1958, s. VIII; Çetin, Atilla, *"Osmanlı Arşivlerinin Tarihçesi"*, Osmanlı Arşivleri ve Osmanlı Araştırmaları Sempozyumu 17 Mayıs 1985, İstanbul ts., s. 64-65, Çetin, Osman, a.g.m., s. 1.

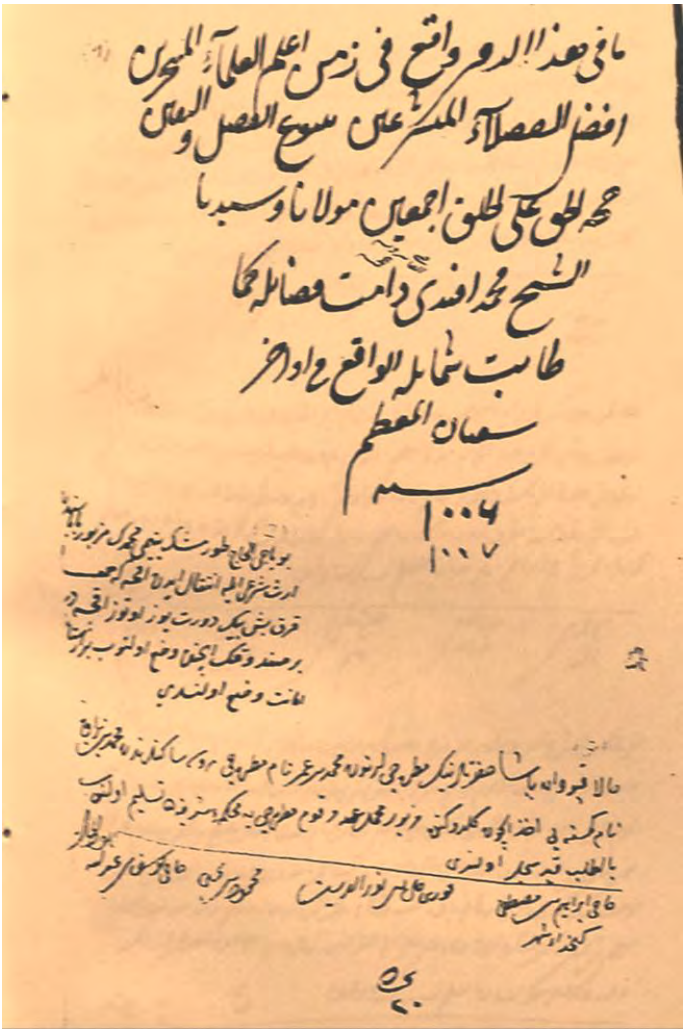
özellikle Osmanlı Devleti'nin birer parçası olan değişik ülkelerde kalmıştır[4].

Şehir tarihleri açısından önemli olan siciller, belge çeşidi ve zenginliğini, Tanzimat'la başlayan yenileşme hareketlerinin akabinde kaybetmiştir. 1255/1839 tarihli Gülhâne Hatt-ı Hümâyunu ile başlayan Tanzimat döneminde, Şer'iyye mahkemeleri konusunda önemli gelişmeler olmuştur. Söz konusu Hatt-ı Hümâyunla özel ve kamu hakları teminat altına alındığı gibi, bu teminatın gereği olan hukukî düzenlemeler de yapılmaya başlanmıştır. Bu mahkemelerin görev ve yetkileri 1855'de neşredilen Şer'iyye Mahkemeleri Nizamnâmesinde belirlenmiş, 1867'de Şûra-yı Devlet Nizamnâmesi ile de kısıtlanmıştır. 1870 yılında Nizâmiye mahkemelerinin kurulmasıyla da, söz konusu görev ve yetkiler bu yeni mahkemelere devredilmiştir[5].

---

4 Türkiye dışında kalan siciller için bk. Çetin, Atilla, "*Türkiye Haricindeki Osmanlı Şer'iyye Sicilleri Hakkında*", İslâm Medeniyeti Mecmuası, V/I, İstanbul 1981, s.49; Özkaya, a.g.m., s. 19 vd.

5 Geniş bilgi için bk Mardin, Ebu'l-Ulâ, "*Kadı*", İslâm Ansiklopedisi, İstanbul 1967, VI, 45-46; Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, Osmanlı Devleti'nin İlmiye Teşkilâtı, Anakara 1984, s. 108-110; Akgündüz, a.g.e., I, 76-81; Shaw, Stanford J. ve E.K. Shaw, Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye, I-II, İstanbul 1982-1983, I, 109; Aksun, Ziya Nur, Osmanlı Tarihi, I-VI, İstanbul 1994, I, 86, 100.

Bursa Şer'iyye Sicilleri'nden bir sayfa

Sicillerde, ilk zamanlar mahalli olaylarla ilgili belgeler defterlerin baş tarafına; merkezden gelen ferman, berat, buyruldu vs. belgeler ise defterin son tarafına yazılmış veya bazen her ikisi

de karışık bir şekilde kaydedilmiştir. Fakat XVII. yüzyıldan itibaren, mahalli belgeler defterin bir başına, merkezden gönderilenler ise defter ters çevrilmek suretiyle defterin diğer başına yazılmıştır[6].

Sicillerin ait oldukları yer ve sayılarına dair muhtelif zamanlarda katalog ve benzeri çalışmalar yapılmıştır[7]. Bunlardan elde edilen verilere göre Türkiye'deki sicillerin sayısı yaklaşık olarak 18.000'dir. Bunların İstanbul ve civarına ait olan 9.866'sı

---

6 İpşirli, Mehmet, *"Sosyal Tarih Kaynağı Olarak Şer'iyye Sicilleri"*, Tarih ve Sosyoloji Semineri 28-29 Mayıs 1990, İstanbul 1991, s. 159.

7 Ersoy, Osman, *"Şer'iye Sicillerinin Toplu Kataloğuna Doğru"*, A.Ü. DTCFD, XXI/3-4, Temmuz-Aralık 1965, s. 33-65; İlgürel, Mücteba, *"Şer'iye Sicillerinin Toplu Kataloğuna Doğru"* İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi, 28-29, İstanbul 1974-1975, ss. 123-166; Halaçoğlu, Yusuf, *"Şer'iye Sicillerinin Toplu Kataloğuna Doğru (Adana Şer'iye Sicilleri)*, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi, 30, İstanbul 1976, ss. 99-109; Ersoy, Osman, *"Şer'iye Sicillerinin Toplu Kataloğuna Doğru"*, Tarih Araştırmaları Dergisi, XIII/24, İstanbul 1980, ss. 1-20; Oğuzoğlu, Yusuf, *"Şer'iye Sicillerinin Toplu Kataloğuna Doğru"*, Tarih Araştırmaları Dergisi, XIV/25, 1981, ss. 343-360; Ekşigil, Adnan, *"Girit Kadı Defterleri"*, Tarih ve Toplum, 43 Temmuz, 1987, ss. 9-12; Özdemir, Rifat, *"Şer'iye Sicillerinin Toplu Kataloğuna Doğru"*, Fırat Üniversitesi Dergisi (Sosyal Bilimler), I/I, 1987, ss. 191-198; Akgündüz, Ahmet, Şer'iyye Sicilleri: Mahiyeti, Toplu Kataloğu, ve Seçme Hükümler, I-II, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 1988; Guboğlu, Mihail, *"Tuna Boyundaki Kadı Sicilleri ve Bazı Defterler"*, Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, 66, Haziran 1990, ss. 9-29; Demirbaş, M. Ali, *"Tire Şer'iyye Sicilleri Kataloğu"*, Tarih İncelemeleri Dergisi, VII, İzmir 1992, ss. 289-295; Yılmazçelik, İbrahim, *"Şer'iye Sicillerinin Toplu Kataloğuna Doğru, Diyarbekir Şer'iye Sicilleri*, Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, 90, 1994, ss. 41-44; Günay, Vehbi, *"Balkanlara Ait Siciller ve Karaferye Kazası Şer'iye Sicilleri Kataloğu"*, Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, II, İzmir 2003, 103-104; Günay, Vehbi, *"Balkan Şehir Tarihleri Kaynağı Olarak Şer'iyye Sicillerinin Envanter ve Kataloglarının Tespiti Hakkında"*, Tarih İncelemeleri Dergisi, XVIII/2, Aralık 2003, 71-82.

İstanbul Müftülüğü Meşihat Arşivi'ndedir[8]. Diğer şehirlere ait olan 7.493'ü ise[9] 1991 yılına kadar ait oldukları şehirlerdeki müzelerde bulunmakta idi. İstanbul Müftülüğü Arşivi'nde bulunan sicillerin dışındaki defterler 1991 yılında Millî Kütüphanede muhafaza altına alınmış ve defterlerin tamamının mikro-filmleri çekilmiştir. 2010 yılında yine İstanbul Müftülüğü Meşihat arşivindekiler hariç diğer sicillerin tamamı Milli Kütüphaneden alınarak İstanbul'a, Başbakanlık Osmanlı Arşivi'ne nakledilmiştir.

I. Bursa Şer'iyye Sicilleri

Kadı defterlerinin Osmanlı tarihi araştırmalarındaki önemi bilinen bir gerçektir. Ancak Bursa kadı defterleri, Bursa'nın Osmanlı Devleti'nin ilk başkentlerinden olması ve ilk teşkilatlanmanın yine burada gerçekleşmesi nedeniyle diğer şehirlerdeki kadı defterlerinden daha önemli bir yer işgal etmektedir. Bursa Kadı Defterlerinin önemini artıran diğer bir özellik de, mevcut siciller arasında, bilinen en eski tarihli defterin bu arşivde bulunmasıdır[10]. Bursa Kadı Defterlerinin en eski tarihlisi A 1/1, 860-900/1455-1494 ve A 2/2, 867-868/1462-1463 nolu tereke defterleridir[11]. Ayrıca, 1062 adet sicil ile defter zenginliği yönünden de İstanbul'dan sonra ikinci sırayı alması, söz konusu sicillere bir kat daha değer kazandırmaktadır.

1991 yılından itibaren Millî Kütüphanede araştırmacıların istifadesine sunulan Bursa kadı defterlerinin XIX. yüzyıla kadar mahkemelerde muhafaza edildikleri bilinmektedir. 1834 yılından

---

8 Yeprem, Nuri, "*Arşiv, Şer'iyye Sicilleri Arşivi*", Diyanet Dergisi, VIII/80-81, Ankara 1969, s. 55.

9 Atalar, Münir, "*Şer'iyye Mahkemelerine Dair Kısa Bir Tarihçe*", Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslâmî İlimler Enstitüsü Dergisi, sy. IV, Ankara 1980, s. 314.

10 İnalcık, Halil, *"Mahkeme"*, İslâm Ansiklopedisi, İstanbul 1972, VII, 151.

11 Defterlerin en yenisi ise 1342/1923 yılına ait C 208 nolu defterdir.

itibaren Şeyh Süleyman Efendi Mektebi'nde depolanan siciller, 1854 depreminden zarar görmüşlerdir. Sicillerin bilinen ilk tamiri ve ciltlenmesi, Bursa İdare Meclisi Başkâtibi Bursalı Eşref Bey tarafından gerçekleştirilmiştir. Bursa kadı defterleri 1868 yılında İstanbul'a götürülmüşlerdir. Bir müddet sonra Bursa'ya geri gönderilen siciller, bu tarihten sonra sırasıyla Çendik (Kazzazoğlu) Medresesi, Evkaf Dairesi mahzeni ve Ulu Cami'in pencerelerindeki dolaplar içinde muhafaza edilmiştir[12].

Siciller, 1924'de Şer'î Mahkemelerin kaldırılmasından sonra Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün uhdesine geçmiştir. Milli Eğitim Bakanlığı 3 Kasım 1941 tarihinde sicillerin bulundukları şehir ve kasabaların müzelerinde korunmasına karar vermiş[13]; bu çerçevede Bursa kadı defterleri de 1945 yılında Bursa Arkeoloji Müzesi'ne devredilmiştir. Vakıflara ait muhasebe defterleri ile orijinal vakfiyeler sicillerden ayrı olarak vakıflar binasında muhafaza edilirken, 1958 Kapalı Çarşı yangınında yanmıştır[14]. Sicillerin yeri son olarak 1991 yılında değiştirilmiştir. Bu tarihte, İstanbul Müftülüğü'nde bulunanlar hariç bütün siciller Millî Kütüphanede bir araya getirilmiş ve ait oldukları ilin alfabetik sırasıyla mikrofilmlere alınmaya başlanmıştır. Bu çerçevede, Bursa'ya ait sicillerin mikrofilmleri de 2000 yılında Bursa'ya kazandırılmıştır[15].

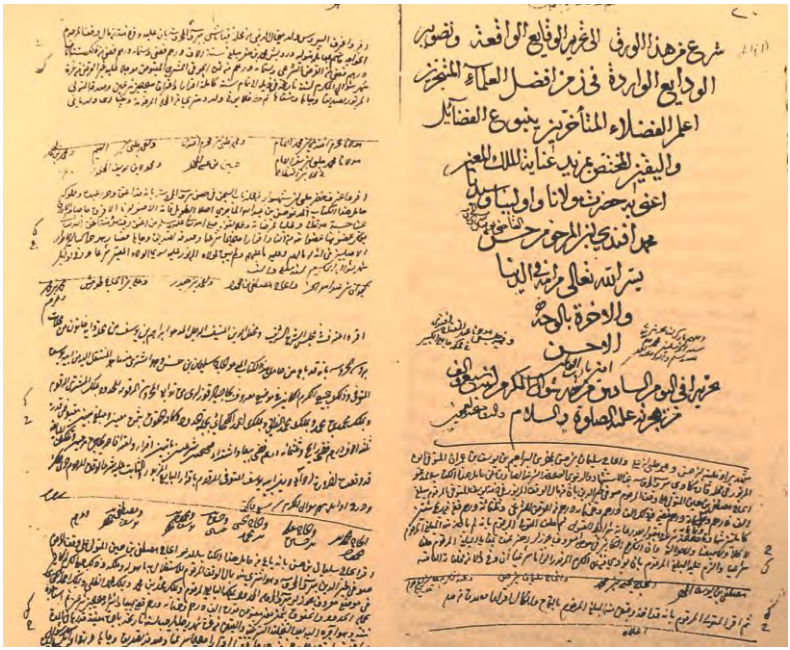
---

12 Kepecioğlu, Kâmil, Bursa Kütüğü, I-IV, Bursa Yazma ve Eski Basma Eserler Kütüphanesi, Genel no: 4519-4522, I, 327.

13 Pay, a.g.tez, s. XIII.

14 Baykal, Kâzım, Bursa ve Anıtları, Bursa 1993, s. 5.

15 Sicillerin mikro-filmlerinin bir nüshası da Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM)'nde araştırmacıların istifadesine sunulmuştur.

Bursa Şer'iyye Sicilleri'nden bir sayfa

Bursa kadı defterleri tespit edebildiğimiz kadarıyla üç kez numaralandırılmıştır. Bunlardan ilki 1868 yılında defterlerin İstanbul'a gönderilmesi sonrasında yapılmıştır[16]. İkinci numaralandırma, Şer'î Mahkemelerin 1924 yılında kaldırılmasından sonra, defterler Bursa Vakıflar Bölge Müdürlüğü'ne geri gönderildiğinde gerçekleştirilmiştir[17]. Son numaralandırılma ise defterlerin 1991 yılında Millî Kütüphaneye teslim edilmesinin ardından yapılmıştır.

Defterlerde biri harf, diğeri de rakam olmak üzere iki farklı numara vardır. A, B, C, ... gibi harf şeklindeki numaralandırma,

16 Kepecioğlu, a.g.e., I, 327.

17 Baykal, a.g.e., s. 5.

defterlerin Bursa Müzesi'ne getirilmesinden sonra yapılmış ve bu tasnifte büyük ihtimalle defterlerin boyutları göz önünde bulundurulmuştur. Buna göre defterlerin 208'i A, 408'i B, 238'i C ve 39'u da D şeklinde dört ana gruba ayrılmış, ancak 169'una tasnif numarası verilmemişti. Defterlerin Millî Kütüphaneye gönderilmesinden sonra, daha önce tasnif edilmemiş olanları da "E" harfiyle numaralandırılmış, böylece Bursa ve kazaları ile Süğüt'e ait defterlerin tasnifi tamamlanmıştır. 1, 2, 3, ... gibi rakam şeklindeki numaralandırma ise, grup içinde sıralandırmadan ibarettir. Rakam şeklindeki numaralar da iki tane olup kesme işareti (/) ile birbirinden ayrılmıştır. Defterler kaynak olarak gösterildiğinde herhangi bir karışıklığa meydan vermemek için her üç numarayı da belirtmek gerekir. Meselâ: "B 131/346".

Bursa kadı defterlerinden 798'i Bursa merkezi ve köylerine, 32'si Kemalpaşa'ya, 22'si Mudanya'ya, 20'si İnegöl'e, 10'u Gemlik'e ve 11'i de Bilecik'in Söğüt ilçesine aittir. E grubunu oluşturan 169 defterin tespiti ise henüz yapılmamıştır.

II. Bursa Şer'iyye Sicilleri Esas Alınarak Yapılan Bazı Çalışmalar

Bursa Şer'iyye sicillerine yönelik ilk çalışmaları 1930'lu yıllarda Kamil Kepecioğlu başlatmıştır. Akabinde Hikmet Turhan Dağlıoğlu, M. Turgut Koyunluoğlu ve Nazım Yücelt de Uludağ ve Türkün[18] isimli dergilerde bazı belgeleri yayınlamışlardır. Bununla birlikte sicillere yönelik ilk akademik çalışma yapanlar arasında Ömer Lütfi Barkan, Halil İnalcık Neşet Köseoğlu, Mustafa Akdağ, Halil Sahillioğlu ve Süheyl Ünver bulunmaktadır. Bursa Şer'iyye sicillerin[i] uluslararası ilim dünyasına tanıtan ise yine İnalcık olmuştur. O, 1951'in yaz

[18] Her ikisi de Bursa Halkevi'nin 1935-1950 yılları arasında yayınladığı dergidir.

aylarında Bursa sicilleri üzerinde çalışmaya başlayarak bunların önemini 1954 yılında yayınladığı makalesinde belirtmiştir[19].

Bu ilk akademisyenlerin akabinde çok sayıda araştırmacı siciller üzerine çalışmaya başlamıştır. Bunların genellikle *defter merkezli* ve *konu merkezli* olmak üzere iki kategoride gerçekleştirildiği görülmektedir.

Defter merkezli çalışmalar çoğunlukla iki aşamadan oluşmaktadır. Öncelikle defter günümüz alfabesine aktarılır, akabinde de defterdeki belgeler değerlendirilir. Defter merkezli çalışmalar ferman, berat, emir, hüküm vb. merkezle yapılan yazışmaların suretlerinin bulunduğu defterler üzerinde olabildiği gibi, mahkemeye intikal eden farklı konulardaki dava özetlerinin yazıldığı veya sadece vakıf muhasebe kayıtlarının yer aldığı defterler de olabilmektedir. Defterlerin günümüz alfabesiyle yazılması ve analiz edilmesi şeklinde yapılan çalışmalar, belgeleri okumaya vakti olmayan ve özellikle de belgelerin orijinallerini okuyabilecek alt yapıya sahip olmayan araştırmacılar için vazgeçilemez niteliktedir. Bu sebeple bu tarz çalışmalarda mutlaka belgelerde yer alan şahıs, yer, meslek, kurum vb. konuları içeren ayrıntılı bir indeks hazırlanmalıdır.

Konu merkezli çalışmalar ise tespit edilen bir veya daha fazla konunun kadı sicillerinden taranması temeline dayanır. Yerli veya yabancı çok sayıda araştırmacı Bursa kadı defterleri üzerinde bu tarz çalışmalar gerçekleştirmiştir.

---

[19] İnalcık, Halil, "15. Asır Türkiye İktisadî ve İçtimaî Tarihi Kaynakları", İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, 15 (1953-54), 51-67).

Kamil Kepecioğlu'nun Şer'iyye Sicilleri'ni esas alarak hazırladığı Bursa Kütüğü adlı eseri

Konu merkezli çalışmaların ilki ve en kapsamlısı Kâmil Kepecioğlu tarafından hazırlanan Bursa Kütüğüdür[20]. Ayrıca Hikmet Turhan Dağlıoğlu, M. Turgut Koyunluoğlu ve Nazım

[20] El yazma halindeki bu eser, Bursa kadı defterlerinin tamamının gözden geçirilerek önemli görülen konuların tespitinin yapıldığı yegâne çalışmadır. Bu eser, 1986 yılında UÜ İlahiyat Fakültesi öğretim üyelerinden Prof. Dr Mustafa Kara, Prof. Dr. Osman Çetin, Prof. Dr. Hüseyin Algül, Prof. Dr. Mefail Hızlı ve Prof. Dr. M. Asım Yediyıldız tarafından günümüz alfabesine aktarılmaya başlamış, 2009 yılında ise Bursa Büyükşehir Belediyesi tarafından yayınlanmıştır. Eserin orijinali Bursa Yazma ve Eski Basma Eserler Kütüphanesi'nde bulunmaktadır. Bk. Genel no: 4519-4522.

Yücelt'in Uludağ ve Türkün[21] isimli dergilerde yayınladıkları belgeler ile Neşet Köseoğlu, Halil İnalcık, Mustafa Akdağ, Halil Sahillioğlu ve Süheyl Ünver'in Bursa defterlerini esas alan yayınları sicillere yönelik ilk çalışmalar arasında zikredilebilir.

Son yıllarda lisansüstü çalışmaların yaygınlaşmaya başlaması ile konu merkezli çalışmalar da ilgi görmeye başlamıştır. Bu çerçevede kadı defterleri esas alınarak, çok sayıda yüksek lisans veya doktora tezi hazırlanmış, makale vb. araştırmalar yapılmıştır. Bunlar arasında Bursa'da yer alan mektep, medrese, külliye vb. müesseselerin incelendiği kurumlar tarihine yönelik çalışmalar olduğu gibi, şehir tarihi, sosyal, ekonomik, askerî ve idarî tarihe yönelik araştırmalar veya sadece tereke, vakıf ya da ferman kayıtları esas alınarak yapılan çalışmalar da vardır.

Konu merkezli çalışmalar arasında sınırlı sayıda deftere dayalı olanlar da bulunmakta olup, konu bir veya birkaç defterdeki belgelerle sınırlı tutulmaktadır. Bu tarz çalışmaların hedeflerinden biri araştırmacıya çok sınırlı bir alanda tespit ve değerlendirme yeteneği kazandırmaktır. Bu sebeple defterler Türk alfabesine aktarılmadıkları gibi genellikle belgelerin özetleri de verilmez. Bu tarz çalışılmaların en önemli özelliği, araştırmacıya birinci el kaynakları değerlendirme tecrübesi kazandırmasıdır. Fakat bununla birlikte, aynı defterden farklı konularda inceleme yapmak isteyen diğer araştırmacıların, defterin orijinal nüshasına tekrar dönmek durumunda kalmaları telafisi zor bir zaman kaybına sebep olmaktadır.

Sonuç ve Değerlendirme

Bursa ve civarının tarihine ışık tutması bakımından son derece değerli bilgiler içeren Bursa Şer'iyye sicilleri, özellikle

[21] Her ikisi de Bursa Halkevi'nin 1935-1950 yılları arasında yayınladığı dergidir.

kurumlar ve şehir tarihçiliği açısından vaz geçilemez nitelikte bir arşiv kaynağıdır. Bu defterler devlet merkezi ile yapılan yazışmalar, reayanın şikâyet veya talepleri, belediye ve zabıta işleri, devletin emir ve yasakları, bölgede yetiştirilen ürünler, tımar ve vakıf teşkilatı, isyanlar, yiyecek, giyecek, mal ve eşya fiyatları, şehirlerin fiziki yapısı, örf ve adetler, yürürlükteki kanunlar ve bunlara ait uygulamalar, vergiler, halkın devlet görevlileri ile olan ilişkileri, imar faaliyetleri, tereke kayıtları, esnaf teftişi, halk hekimliği ve tıp tarihi, esnaf listeleri, dini ve etnik grupların birlikte yaşama kültürü gibi çok çeşitli konuları içermektedir.

Setbaşı Kütüphanesi, Bursa'nın hafızası olan Bursa Kadı sicillerinin mikro-filmleri ve dijital nüshalarına ev sahipliği yapmakla büyük değer kazanmıştır. Ancak mikro-filmlerin çekimleri esnasında gereken özenin gösterilmediği de bilinmektedir. Dolayısıyla bu filmlerden aktarılarak hazırlanan dijital nüsha da pek sağlıklı değildir. Bu durum araştırmacıları fazlasıyla müşkil durumda bırakmaktadır. Bu nedenle Bursa sicillerinin yazma eserlerin dijital ortama aktarılmasında kullanılan modern sistemle yeniden çekimlerinin yapılması ve araştırmacıların istifadesine sunulması Bursa Büyükşehir Belediyesi ve Bursa Valiliğinin şehre hatırı sayılır katkıları arasında olacaktır. Bursa Şer'iyye sicilleri üzerine yapılan çalışmalardan tamamlanmış olanların yayınlanmasının sağlanması, yeni çalışmaların teşvik edilmesi de bu çerçevede değerlendirilmelidir. Bu konuda atılacak en önemli adım ise Bursa Kadı Sicilleri Araştırma Merkezi oluşturulması ve böyle bir kurumda görevlendirilecek uzmanlar vasıtasıyla Sicillerin tamamının taranarak kapsamlı bir indeks çalışmasının gerçekleştirilmesi olmalıdır.

Kaynaklar

Akgündüz, Ahmet, **Şer'iyye Sicilleri: Mahiyeti, Toplu Kataloğu, ve Seçme Hükümler**, I-II, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 1988.

Aksun, Ziya Nur, **Osmanlı Tarihi**, I-VI, İstanbul 1994.

Atalar, Münir, "*Şer'iyye Mahkemelerine Dair Kısa Bir Tarihçe*", **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslâmî İlimler Enstitüsü Dergisi**, sy. IV, Ankara 1980.

Baltacı, Cahit, *"Şer'iyye Sicillerinin Tarihsel ve Kültürel Önemi"*, **Osmanlı Arşivleri ve Osmanlı Araştırmaları Sempozyumu 17 Mayıs 1985**, İstanbul ts.

Çetin, Atilla, "*Türkiye Haricindeki Osmanlı Şer'iyye Sicilleri Hakkında*", **İslâm Medeniyeti Mecmuası**, V/I, İstanbul 1981.

----------, *"Osmanlı Arşivlerinin Tarihçesi"*, **Osmanlı Arşivleri ve Osmanlı Araştırmaları Sempozyumu 17 Mayıs 1985**, İstanbul ts.

Çetin, Osman, "*Bursa Şer'î Mahkeme Sicillerinden Notlar*", **Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, sy. 2, c. II, 1987.

Günay, Vehbi, "Balkan Şehir Tarihleri Kaynağı Olarak Şer'iyye Sicillerinin Envanter ve Kataloglarının Tespiti Hakkında", **Tarih İncelemeleri Dergisi**, XVIII/2, Aralık 2003, 71-82.

İnalcık, Halil, "15. Asır Türkiye İktisadî ve İçtimaî Tarihi Kaynakları", **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası**, 15 (1953-54), 51-67).

----------, *"Mahkeme"*, **İslâm Ansiklopedisi**, c. VII, İstanbul 1972.

----------, *"Osmanlı Arşivlerinin Türk ve Dünya Tarihi İçin Önemi"*, **Osmanlı Arşivleri ve Osmanlı Araştırmaları Sempozyumu 17 Mayıs 1985**, İstanbul ts.

İpşirli, Mehmet, *"Sosyal Tarih Kaynağı Olarak Şer'iyye Sicilleri"*, **Tarih ve Sosyoloji Semineri 28-29 Mayıs 1990**, İstanbul 1991.

Mardin, Ebu'l-Ulâ, "*Kadı*", **İslâm Ansiklopedisi**, c. VI, İstanbul 1967.

Kâzım, Baykal, **Bursa ve Anıtları**, Bursa 1993.

Kepecioğlu, Kâmil, **Bursa Kütüğü**, I-IV, Bursa Yazma ve Eski Basma Eserler Kütüphanesi, Genel no: 4519-4522.

Ongan, Halit, **Ankara'nın Bir Numaralı Şer'iyye Sicili**, Ankara 1958.

Özkaya, Yücel, "*Sofya'da Millî Kütüphanedeki Şer'iyye Sicilleri*", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Araştırmaları Dergisi**, XIII/24, Ankara 1979-1980.

Pay, Salih, **1069-1070/1659-1660 Tarihli Bursa Şer'iyye Sicili (Analiz ve Değerlendirme)**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, UÜ SBE, Bursa 1987.

Shaw, Stanford J. ve E.K. Shaw, **Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye**, I-II, İstanbul 1982-1983.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, **Osmanlı Devleti'nin İlmiye Teşkilâtı,** Anakara 1984.

Yeprem, Nuri, "*Arşiv, Şer'iyye Sicilleri Arşivi*", **Diyanet Dergisi**, VIII/80-81, Ankara 1969.

BURSA İNEBEY YAZMA ESER KÜTÜPHANESİ

Adres: İnebey Cad. İnebey Sok. No: 5 Osmangazi/ BURSA

Telefon: (0224) 222 72 14

Kuruluş Tarihi: 1969

Katalog Sorgulama: www.yazmalar.gov.tr

Hüseyin KUTAN*

Osman Nuri SOLAK*

İnebey Yazma Eser Kütüphanesi Müdürlüğü

Bursa'da tarihi İnebey Medresesi'nde hizmet veren Bursa İnebey Yazma Eser Kütüphanesi Müdürlüğü; Kültür ve Turizm Bakanlığı bünyesinde teşekkül ettirilen Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı'nın İstanbul Bölge Müdürlüğü'ne bağlı olarak hizmet veren ve tarihimizin temel kaynaklarından el yazması ve basma eserlerin muhafaza edildiği bir kütüphanedir.

Kütüphane, Bursa ve çevresindeki çeşitli kütüphanelerde bulunan Yazma ve Basma Eserleri bünyesinde toplayarak kayıt, katalog, tasnif v.b. teknik işlemleri yaptıktan sonra araştırmacıların hizmetlerine sunan, ülkemizin sayılı kütüphanelerden biridir.

Kütüphanenin hizmet verdiği İnebey Medresesi'ni Yıldırım Bayezid dönemi devlet adamlarından Subaşı İnebey yaptırmıştır.

* Kütüphane Müdürü

* Yazma Eser Uzmanı

Medresenin kitabesi kayıp olduğu için inşa tarihi hakkında kesin bilgiye sahip değiliz. Arşiv kaynaklarında yapmış olduğumuz araştırmalar neticesinde de bu hususta maalesef kesin bir bilgiye henüz ulaşılamamıştır.

14. yüzyıla ait mimari özellikler taşıyan Medrese binası, taş ve tuğla kullanılarak mimaride ters (T) olarak bilinen planda inşa edilmiştir.

Medrese avlusuna, çift taraflı merdivenden çıkılan, sivri kemerli bir niş içerisindeki kapıdan girilmektedir. Avluyu köfeki taşından yapılmış, sivri kemerlerle birbirlerine bağlanmış, 12 sütunlu kare formunda, bir revak sırası çevirmektedir. Bu revakların arkasında, sağda ve solda dörder tane, bir de giriş bölümünün sağında olmak üzere 9 hücre odası bulunmaktadır. Bu odaların her birisinin içerisinde ikişer küçük niş, bir ocak, bir de dolap yerleştirilmiştir.

Giriş bölümünün sağ tarafında, duvar arasında bulunan bir merdivenle üst kattaki medreseye ait kütüphaneye çıkılmaktadır. İnebey Medresesi içerisinde yer alan bu kütüphane, Osmanlı tarihinde bilinen ilk medrese kütüphanesi olarak da önemli bir özelliğe sahiptir.

Girişin tam karşısında yer alan kapalı eyvandaki dershane, kare planlı olup, sekizgen kasnağa oturan bir kubbe ile örtülmüştür.

Medrese, 1674 yılında Sadrazam Fazıl Ahmet Paşa'nın amcazadesi Hüseyin Çelebi tarafından esaslı şekilde tamir ettirildiğinden, daha sonraki Şeriyye sicillerinde Hüseyin Çelebi Medresesi adı ile anılmıştır.

Osmanlı Devleti'nin son günlerine kadar hizmet veren medrese, medreselerin kapatılmasıyla birlikte diğer birçok tarihi eser gibi özel kişilerin eline geçmiş ve 1962 yılına kadar konserve fabrikası olarak kullanılmıştır.

Bursa'da birçok ayrı vakıf koleksiyonu halinde hizmet veren kütüphaneler, 1948 yılında Bursa Umumi Kütüphanesi adıyla Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlanmış ve Orhan Camii eyvanında hizmet vermeye başlamıştır. Bu kütüphane 1962 yılında Bursa İl Halk Kütüphanesi adını almıştır.

1969 yılına kadar hizmet veren bu kütüphanenin, Orhan Camii'nden tahliye edilmesi gerektiği için, Kazım BAYKAL, dönemin Kütüphaneler Genel Müdürü Aziz BERKER'in de uygun görüşünü alarak, İnebey Medresesi'nin yazma ve basma eserlerin toplandığı bir kütüphane olması için gerekli girişimlere başlamıştır.

Bursa'da pek çok anıtsal eserin onarılarak hizmete girmesine vesile olan merhum Kazım BAYKAL'da öğrenci olarak İnebey Medresesi'nde eğitim görmüştür.

Konuyla alakalı Bursa Eski Eserleri Sevenler Kurumu'nun, 1961 yılı kongre kararları arasında yer alan Kazım BAYKAL' a ait şu satırlar dikkate şayandır.

"İnebey Medresesi'ni satın alıp Kütüphane yapmaya karar verdik. Binanın sahibi, medreseyi konserve yapımı için Alanya Konserve fabrikasına kiraya vermiştir. Kütüphaneler Genel Müdürü Aziz BERKER'i çağırdık. Fabrika sahibinin iznini alarak medreseden içeriye girdik. Aziz Bey, medresenin kemerlerine ve fabrika olarak kullanılmasındaki vahim duruma bakıp dudaklarını ısırdı, fabrika sahibi ise imalatlarına hayran kaldıklarını zannetti. Çok komik bir durumdu, gülmemek imkânsız idi.

Karar verdik, sahibinden 165 bin liraya satın aldık. 40 binini peşin verdik. Ankara'ya gittik. Milletvekili Edip Rüşdü bizi Devlet bakanı Avni DOĞAN'a götürdü. Takdimden sonra, İnebey Medresesini ve hizmetimizi anlatmaya başlayınca, Bakan Avni DOĞAN "Kazım bey, biz eski devrin mamutlarıyız, nesli münkariz olmak üzereyiz, beni fazla heyecanlandırma, alacağız" dedi. Ve Vakıflar Genel Müdürüne telefon ile emretti.

Vakıflar Genel Müdürüne geldiğimizde, "siz 40 bini vermişsiniz ben de 125 bini vereceğim, dedi". Ben de "isterseniz hiç vermeyin, biz satın aldık size hibe ediyoruz" dedim. Parayı hemen telgrafla yolladı. Tapuya kendi imzamla "Kütüphane yapmak şartı ile hibe ediyorum" kaydıyla tapu işini bitirdik."

Binada kiracı olarak bulunan konserve imalathanesi mahkeme kararı sonucu 1962 yılında polis marifeti ile boşaltılmıştır. Binanın mülkiyeti halen Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne ait olup, kütüphane olarak kullanılması şartı ile Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü'ne tahsis edilmiştir. Genel müdürlüğümüzce de gerekli restorasyonu yapılan İnebey Medresesi, 1969 yılında Orhan Camii'nde bulunan kütüphanenin

buraya taşınmasıyla İnebey Yazma ve Basma Eserler Kütüphanesi ismiyle hizmet vermeye başlamıştır.

28.12.2010 tarih ve 6093 sayılı kanun kapsamında kurulan "Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı"nın İstanbul Bölge Müdürlüğü'ne bağlı olarak "Bursa İnebey Yazma Eser Kütüphanesi Müdürlüğü" ismiyle de yeniden yapılandırılmıştır.

Kütüphanedeki mevcut hizmet birimleri şunlardır:

1-Yönetim Hizmetleri: a-İdare, b- Arşiv, c-Sivil Savunma, d- Güvenlik.

2-Teknik Hizmetler: a-Tasnif, Kataloglama ve Kayıt, b-Dijital Kopyalama Servisi, c- Kitap Patalojisi, Restorasyon ve Konservasyon Atölyesi, d- Cilt Atölyesi.

3- Araştırmacı Hizmetleri: a- Okuma Salonu, b- Dijital Okuma Salonu, c-El Bibliyoteği Ünitesi

4- Kitap Deposu: Kütüphanenin kitap deposu kitapların özelliklerine göre uygun bir şekilde donatım ve sarf malzemesiyle teçhiz edilmiştir.

Kütüphanede titizlikle yerine getirilen hizmetler şunlardır:

1-El Yazması ve Nadir Eserler, Eski Harfli ve Matbu Kitaplar, Arşiv Belgesi hükmünde olan kitapların derlenmesi, kayıt, katalog, tasnif gibi teknik hizmetler yerine getirilerek araştırmacıların hizmetine sunulması.

2-Kütüphane dermesinde bulunan veya dermeye yeni katılan eserlerin katalogda yer almasının sağlanması.

3-Kütüphane dermesinde bulunan veya dermemize yeni katılan eserlerin doküman hijyenine uygun şartlarda muhafaza edilmesi.

4-Bu konu ile ilgili literatür takip edilerek gerekli önlem ve tedbirlerin belirlenmesi.

5-Kitapların her yıl Temmuz ve Ağustos aylarında depolardan çıkarılarak birinci kademe bakımlarının yapılması.

6-Vilayet hudutları dahilinde yazma ve nadir eser bulunan kütüphaneler ile gerektiğinde koordinasyon sağlanması.

7-Kütüphanelerde El Yazması ve Nadir Eserlerin varlığına zarar veren unsurların tespiti ve giderilmesi.

8-El Yazması ve Nadir Eserlerin tamiri elzem olanların tespiti yapılarak Pataloji ve Restorasyon servisinde gerekli çözüm yollarının uygulanması.

9-Bağış, devir, değişim ve satın alma gibi yollar ile Kütüphane dermesinin zenginleştirilmesi.

10-Temel yönetim hizmetleri, iç hizmetler, koruyucu özel güvenlik hizmetleri ile ilgili konularda yasal çerçeve içerisinde hizmet verilmesi.

Kütüphane dermesi, kuruluşundan günümüze gelinceye kadar çeşitli devir ve bağışlarla artmaya devam etmektedir. Kütüphanedeki eserler, "El Yazmaları" ve "Basma Kitaplar" olmak üzere iki bölümde yer almaktadır.

El yazması kitaplar; Bursa'da 1948 yılından önce hizmet veren aşağıda adları sıralanan sekiz farklı kütüphane dermesinin birleştirilmesi sonucunda oluşmuştur.

1. Orhan Kütüphanesi
2. Haraççıoğlu Kütüphanesi
3. Hüseyin Çelebi Kütüphanesi
4. Kurşunizade Kütüphanesi
5. Ulu Cami Kütüphanesi
6. Milli Kütüphane
7. Halkevi Kütüphanesi
8. Genel Kütüphane

Genel Kütüphane koleksiyonunda ise Bursa ve civarında aktif olarak hizmet eden çeşitli tekke, dergâh ve kütüphane dermeleri yer almaktadır. Söz konusu kütüphaneler şunlardır:

1. İsmail Hakkı Bursevi Dergâhı
2. Emir Buhari Dergâhı

3. Atina'lı Ali Rıza (Moralı Tekkesi)
4. Eşrefzade Dergâhı
5. Eminiye Dergâhı
6. Mevlevi Dergâhı
7. Baba Efendi Dergâhı
8. Hüsameddin Dergâhı
9. Hatip Mektebi Kütüphanesi
10. İshak Paşa Ktp. dermesi, (İnegöl'den Müdevver)
11. Şeyh Mehmed Şemseddin Efendi
12. Süleyman Paşa Ktp. dermesi, (Yenişehir'den müdevver)
13. Mehmed Ali Deniz Ktp Koleksiyonu

Kütüphanede 14.856 risaleyi içeren toplam 8.686 cilt Yazma kitap bulunmaktadır. Basma kitapların sayısı ise; 19.161 adedi Arap harfli basmalar ve 1.621 adedi de bibliyografya, katalog, lügat ve ansiklopedi gibi danışma kaynaklarını içeren, Harf devrimi sonrası basılmış Latin harfli basma eserden oluşan toplam 20.782'dir. Yazma ve basma kitapların toplamı 29.468'dir.

Basma kitaplar arasında İbrahim Müteferrika matbaasında basılan eserlerle birlikte, Paris, Roma, Viyana gibi Avrupa şehirleriyle, Kahire ve Kazan gibi Ortadoğu şehirlerde basılmış olan eserler de yer almaktadır. Kütüphane, dermesinin bu çeşitliliği ve genişliği her türlü yerli ve yabancı araştırmacılara inceleme yapma imkânı sunmaktadır.

Restorasyon Sonrası İnebey Yazma Eser Kütüphanesi

Kütüphanenin bitişiğinde bulunan ve külliyenin mütemmim bir cüzü olan İnebey Hamamı'nın, kütüphanede; nem ve rutubete sebep olmasından dolayı, bu rutubetin giderilmesi, zamanla bozulan malzemelerin temizlenmesi, onarımı ve aslına uygun olarak yenilenmesi ve binada, fonksiyona yönelik diğer iyileştirmelerin yapılması için röleve, restorasyon ve restitüsyon projeleri hazırlanmış, bunu

müteakiben 2007 yılında, Bursa İl Özel İdaresi tarafından ihale edilerek binanın restorasyonu tamamlanmıştır. Restorasyon sürecinde yapılan işlemler şunlardır:

Öncelikle kütüphane çatısındaki shingle kaplama sökülmüş altından çıkan tonozlar arasına sonradan doldurulmuş ve 35 kamyonla aktarılan, demirli beton, moloz ve çeşitli cüruftan oluşan ağırlık kaldırılarak bina bu yükten kurtarılmıştır.

Daha sonra çatının tüm kubbe ve tonozları tamamen horasan harcı ile kaplanmış, kimyasal korumalı ahşap iskele üzerine gerekli izolasyon katmanları yapılarak kurşun kaplaması yapılmıştır. Çatıya yüklenen bu ağır yükün sebep olduğu, binanın tonozlarında ve duvarlarında oluşan çatlaklar, epoksi harcı ve hidrolik kireç kullanılarak tamir edilmiştir. Tüm dış duvarlar, bahçe kemerleri üzerindeki örgü motifler ve kirpi saçaklardaki derzler açılarak tamamen onarılmış, bozuk olan taş ve tuğlalar da aslına uygun olarak yenilenmiştir. Köfeki taşından yapılmış avludaki sütunlar ile odaların kapı ve pencere söveleri tamamen aslına uygun olarak tamir edilmiştir. İç mekânların

tamamında ve tonozlarda sıva raspası yapılarak horasan harcıyla yeniden sıvanmış ve boyanmıştır.

Tüm odalarda ve koridorlardaki imitasyon tuğlalar sökülerek klasik tuğla ile döşenmiştir. Orta bahçe ve eyvanın iki tarafında simetrik olarak yer alan bahçeler yeniden düzenlenmiş ve kayan taşıyla kaplanmıştır.

Kapalı eyvan içindeki mihrap, kubbe ve eyvan önü kubbesindeki alçı kabartma süslemeler, raspa yapılarak aslına

uygun olarak yenilenmiştir. Mihrabın sıva raspası yapılırken daha önce hiç bilinmeyen binanın ilk yapıldığı döneme ait olduğunu tahmin edilen kalem işi motifler çıkmış ve bu motifler koruma altın alınmıştır.

Bu yapılanlara ilave olarak, Kütüphanenin tüm kapı ve pencereleri aslına uygun olarak yenilenmiş, daha önceki elektrik, doğalgaz ve sıhhi tesisat sıva üzerinde olduğu için gerek görüntü gerekse güvenlik açısından çok sakıncalı olan tüm tesisat da sıva altına alınmıştır.

Restorasyonla birlikte kütüphanede güvenliğe yönelik temin edilen yenilikler şunlardır:

Kütüphane, yangın tehlikesine karşı, kitaplara da zarar verecek olan yangın söndürme tüplerinden arındırılmış ve FM-200 gazlı söndürme sistemi uygulanmıştır. Bu sistem sayesinde eserlere hiç zarar vermeden olası bir yangın söndürülecektir. Restorasyonla birlikte kütüphanenin gerek iç mekânları gerekse dış mekânları tamamen kapalı devre kamera kayıt sistemiyle kayıt altına alınmaktadır. Kütüphanede her türlü hırsızlık ve yangın tehlikelerine karşı itfaiye ve polise de bağlı olan alarm sistemleri aktif olmakla birlikte özel güvenlik sistemiyle de 24 saat münavebeli olarak nöbet tutulmaktadır.

Kütüphanede; yazma ve basma eserler, restorasyondan önce çeşitli güvenlik zaaflarına maruz kalmaktaydılar. Zira bu çok değerli eserler çeşitli haşerat tarafından tahrip edilmiş ahşap raflarda bulunmaktaydı. Bu raflar medresenin tüm hücre odalarına yerleştirilmişti. Dolayısıyla Kitaplar da odaların tamamına dağıtılmış durumdaydı. Bu yüzden bir yazma eser kütüphanesinde bulunması gereken restorasyon servisi, dijital çekim servisi, araştırmacı salonu ve teknik hizmetler gibi çeşitli birimler için uygun mekan bulunmamaktaydı.

Restorasyon sonunda kütüphanede bulunan tüm eserler, çeşitli doğal afetler ile güvenlik zaaflarına, yıpranma ve bozulmalara karşı her türlü koruma önlemleri de sağlanan medresenin eyvan bölümünde oluşturulan depoda compakt raflarda muhafaza altına alınmıştır. Bu raflar daha az toz tutmakta, kolay temizlenmekte ve kitaplara zarar verecek haşeratın üremesine engel olmaktadır.

Eski Kitap Depoları

Yeni Kitap Deposu

Böylelikle tüm eserlerimiz medresenin eyvan bölümüne rahatlıkla yerleştirilebilmiş ve diğer odalar kütüphanenin diğer birimleri için dizayn edilmiştir.

Kitapların yerleştirildiği bu depoda, özel bir iklimlendirme cihazı ile devamlı olarak kitap sağlığı bakımından en elverişli olan 18-20 derece ısı ve % 55-60 arası nem ölçüleri sağlanmaktadır. Kitap deposuna çift anahtarlı, şifreli, çelik kapı yaptırılmış ve sadece sorumlu görevlilerin girmesine izin veren parmak algılama dedektörü yaptırılarak azami güvenlik tedbirleri alınmıştır.

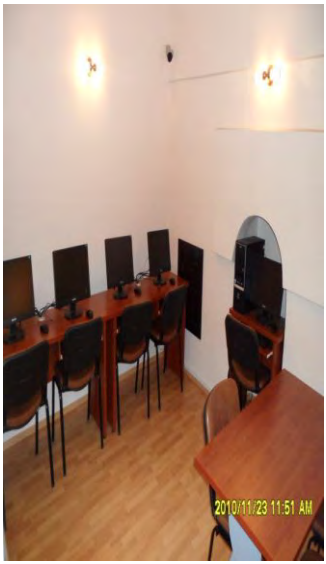
Restorasyondan önce kullanılan masa, sandalye ve kitap rafları gibi kütüphane mefruşatı yaklaşık 40 yıllık malzemeler olması nedeniyle kullanırlığını yitirmiş durumdaydı. Yine bakanlıktan temin edilen ödeneklerle kütüphanenin tüm mefruşatı yenilenmiştir.

Diğer Hizmet Birimleri

Tamamlanan restorasyonla birlikte kütüphanede şu hizmet birimleri tertip edilmiştir. Restorasyondan önce kitapların tamamı kütüphane odalarını doldurduğu için araştırmacılara kütüphanenin koridorlarında hizmet verilmekteydi. Restorasyonun tamamlanmasıyla; araştırmacılara tüm eserlerden özel bir program aracılığıyla, dijital ortamda faydalanabilecekleri özel bir oda tertip etmiş bulunmaktayız.

Eski Aştırmacı Salonu

Yeni Aştırmacı Odası

Restorasyondan önce; Yazma ve basma eserlerimizin bilim dünyasına tanıtılması için yapılan bibliyografik çalışmaların tamamı ve yazma eser kütüphaneciliğinin gerektirdiği diğer tüm teknik işlemler yine kütüphanenin koridorlarında yapılmaktaydı. (Yazma ve basma eserlerin dillerinin, Arapça, Farsça ve Osmanlıca olması nedeniyle, teknik hizmetler biriminde, eserlerin tasnif ve diğer işlemleri yapacak personelin de hem bu dillere hâkim olması hem de kitapların yazı sitilleri olan nesih, talik, rik'a ve sülüs gibi tüm yazı türlerini okuyabilecek bilgi ve tecrübeye sahip olması gerekmektedir.) Restorasyonla birlikte düzenlenen danışma kaynaklarımızın da yer aldığı teknik hizmetler bölümümüzde, eserlerin tasnif, kayıt ve katalog gibi tüm teknik işlemleri yapılarak yerli ve yabancı tüm araştırmacıların hizmetine sunulmaktadır.

Yazma ve basma eserlerin dijital çekimleri, Dijital çekim servisinde profesyonel çekim ünitesi aracılığıyla belirlemiş olan

özel bir program dâhilinde yapılmaktadır. Bu çekim ünitesiyle dijital çekim işlemleri, eserlere hiç zarar vermeden, yüksek çözünürlüklü ve daha kaliteli bir şekilde yapılmaktadır. Dijital çekim servisimizde 2012 yılında 126 yazma eserin 305 de basma eserin dijital çekim işlemi yapılmıştır.

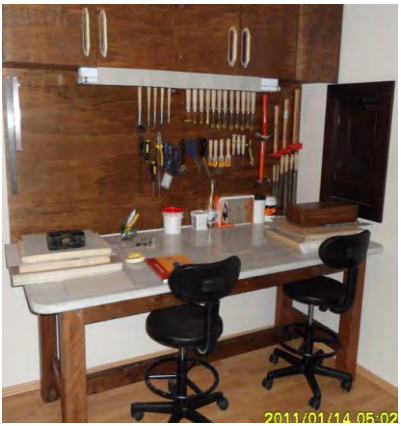

Dijital Çekim Servisi

Bilindiği gibi el yazması ve basma eselerin korunması, bir takım şartlara ve özellikle de doküman hijyeninin iyi bilinmesine bağlıdır. Gerekli muhafaza ve bakım işlemleri yapılmazsa bu eserlerimiz bir takım tehlike ve tahrip unsurları ile karşı karşıya kalacaktır. Bu durum da karşımıza iki yönlü bir tedbir işlemi çıkarmaktadır: İlki Kütüphane dermesini tahrip eden unsurları önlemek, ikincisi zarar gören eserlerin bakım ve onarım gibi restorasyonlarını yapmak. Birbirine bağlı bu iki konunun

bilinmesi, öncelikle tahribe neden olan unsurların iyi bilinmesine bağlıdır.

Kütüphane binasının restorasyonunun tamamlanmasıyla birlikte, kitapları tahrip eden unsurları ilk eden izole edecek, kağıt ve ciltlerine yönelik tamiratların yapıldığı, *kağıt ve cilt restorasyon atölyesi* de kurulmuş ve faaliyete başlamıştır.

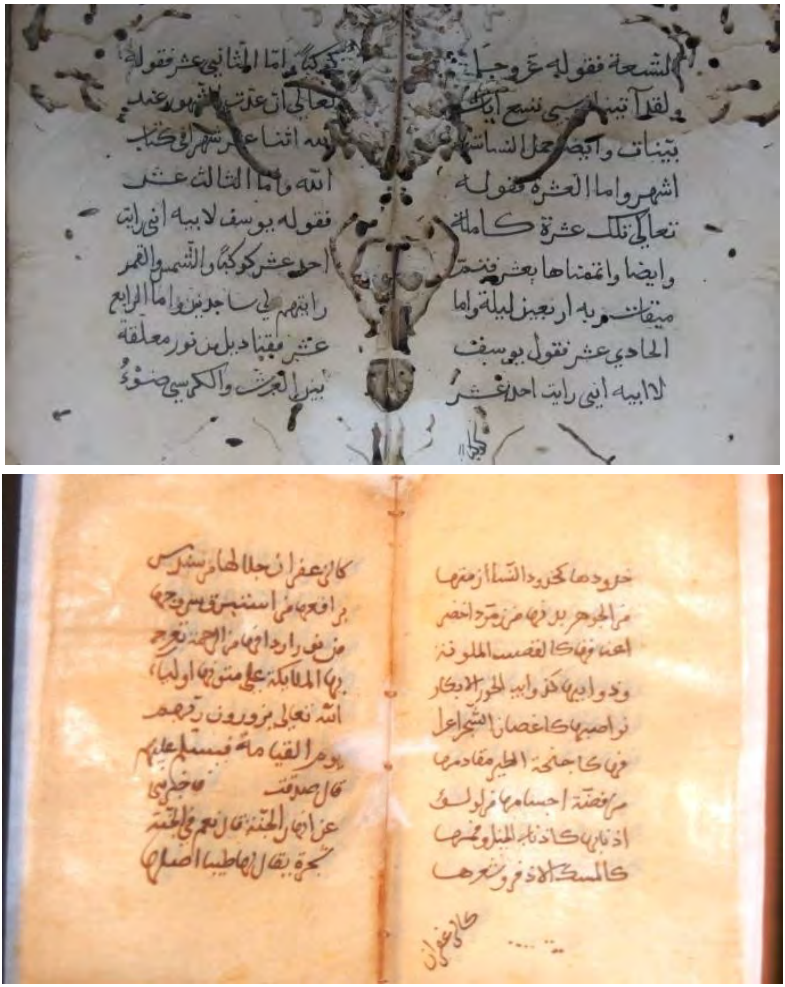

Restorasyon Atölyesi Makine Ve Teçhizatları

Atölyede yazma ve basma eserler restorasyona alınırken; tahribat durumu, kullanım sıklığı ve araştırmacıların hizmetine sunma gibi öncelik sıralarına dikkat edilmektedir. Öncelik sırasına göre de eserler, incelenmeye alınmakta ve hangi tahrip

unsurlarının etkisi ile tahribe uğradığı tespit edilmektedir. Elde edilen bu bilgilere ve eserin durumuna göre, nasıl bir restorasyon metodu tatbik edileceğine ve hangi malzemeler kullanılacağına karar verilmektedir.

Restorasyon servisinde; yazma eserlerin fizikî, kimyevî, biyolojik, mekanik ve bunlar dışında kalan çeşitli tahrip

unsurlarıyla bozulup, özelliklerini kaybetmesini önlemek ve belli şartlarda korumayı sağlamak amacıyla eserlere bir takım konservasyon çalışması uygulanmaktadır.

Her esere kendi tahribat durumuna özgü bir restorasyon metodu uygulanarak restore edilmektedir. 2012 yılında restorasyon servisimizde 2 yazma eserin ve 195 de basma eserin restorasyon işlemi tamamlanmıştır.

Yine kitapların tamir edilecek olan cilt kapakları da onarılmak üzere sökülmekte, aslına ve devrine uygun bir şekilde onarıldıktan sonra tekrar ciltlenmektedir. Atölyede yıpranmış eserlerin tamiri konusunda her türlü çağdaş ilke ve tekniklerin yanı sıra eski kitapçılık sanatlarımız da uygulanmaktadır.

Kütüphanenin restorasyonu tamamlandıktan ve alınan tüm mefruşat ve diğer malzemeler yerleştirildikten sonra sayın valimiz Şehabettin Harput tarafından 17 Haziran 2010 tarihinde açılışı yapılmıştır.

Kütüphanemizde 2012 yılı içerisinde Vefa isimli bir Geleneksel Türk El sanatları sergisi, Vuslat isimli Klasik Cilt ve Ebru sergisi açılmıştır. Yine 2012 yılı içerisinde kütüphanemizde Osmanlıca ve Tezhib kursları başlatıldı.

4 Ocak 2013 tarihinde Bursa Büyükşehir Belediye Başkanlığımızın destekleriyle ülkemizin yetiştirdiği geleneksel sanatlarda söz sahibi olan Hat sanatında Hasan ÇELEBİ, Cilt sanatında İslam SEÇEN, Ebru sanatında Alparslan BABAOĞLU, Tezhib sanatında Muhammed MAĞ, Minyatür sanatında Taner ALAKUŞ Üstadlarmızla kütüphanemizde "Kültür Sanat Buluşmaları-Üstadlar Bursada" isimli bir söyleşi programı organize edildi.

Kütüphanemize kitap sağlama şöyle olmaktadır: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığımızın oluşturduğu bir kitap satın alma kurulu var. Belirli aralıklarla İstanbul Süleymaniye Yazma Eserler Bölge Müdürlüğünde toplanan bu kurul eser satın alıyor. Vatandaşlarımız, ellerinde atalarından kalma yadigâr diye nitelendirdikleri El Yazmalarının satışını kurulumuzun belirlediği ücret mukabilinde yapabiliyorlar. Ayrıca kütüphanemize bağış yoluyla da yazma ve basma kitap alınmaktadır.

Sonuç ve ileriye yönelik iş programımız; Kütüphanemizde, eserlerin iyi muhafaza edilmesinin yanında araştırıcılara sunulacak hizmet kalitesinin artması için gayretlerimiz artırılacaktır. Bunun yanında kitap sanatlarımızın gelecek nesillere aktarılması ve doğru bir şekilde uygulanması için önümüzdeki dönemde şu anda devam etmekte olan Tezhib ve Osmanlıca kurslarımız devam edecektir. Ayrıca bu kurslarımıza ilave olarak Hüsn-i Hat, Ebru ve Cilt kurslarının açılması da planlanmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

CUMHURİYET DÖNEMİ

BURSA MERKEZDE BULUNAN KÜTÜPHANELER

KÜLTÜR BAKANLIĞI'NA BAĞLI KÜTÜPHANELER

Bursa İl Halk Kütüphanesi

Adres: İpekçilik Cad. No: 40 Yıldırım- BURSA
Telefon: (224) 326 79 09
Kuruluş Tarihi: 1962
Katalog Sorgulama: www.bursakutup.gov.tr

Bursa İl Halk Kütüphanesi Müdürlüğü 1948 yılında şehir merkezinde ayrı ayrı hizmet veren Orhan, Haraççıoğlu (Cizyedar-zade) ve Umumi Kütüphane'lerinin bütün koleksiyonları, T.C.Milli Eğitim Bakanlığı tarafından "T.C. Bursa Umumi Kütüphanesi" adı altında birleştirilmesiyle oluşturulmuştur.1949 yılında müdürlük olarak örgütlenerek kültür hayatına devam etmiştir. Bu tarihten sonra eski eserler ve yeni eserler olarak iki kısım halinde hizmet vermeye başlayan Bursa Umumi Kütüphanesi Müdürlüğü, 1962 yılında Bursa İl Halk Kütüphanesi Müdürlüğü adını almıştır.

Kütüphane daha sonra 1969 yılından 1980 yılına kadar olan dönemde, şu andaki İnebey Yazma Eserler Kütüphanesi Müdürlüğü'nün bulunduğu binada hizmet vermiştir. 22.06.1981 tarihinde dönemin Kültür Bakanı Cihat BABAN'IN da katılımıyla resmi açılışı yapılan kütüphane şimdiki ana hizmet binasına taşınmıştır.

2006 yılında büyük bir onarımdan geçen kütüphane, aynı yılın sonlarında Görme Engelliler Bölümü'nün (Sesli kütüphane) de faaliyete geçmesiyle birlikte hizmet verdiği kullanıcı kitlesini genişletmiştir.

2011 yılının başında derleme birimini de oluşturan kütüphane, Bursa'da çıkan bütün eserlerin, süreli yayınların vb. materyallerin derleme kütüphanelerine ulaştırılması hususunda Bursa'da ki tek yetkili merkezdir.

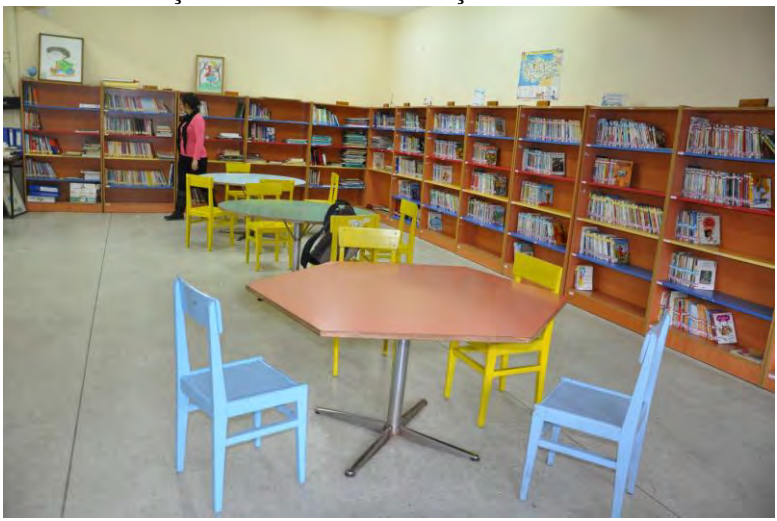
2012 yılı sonu itibari ile kütüphane dermesinde 61.076 kitap bulunmaktadır. Kitapların yanı sıra, çeşitli konuları içeren süreli yayınlar, günlük gazeteler ve kitap dışı materyal olarak çeşitli eserlerin CD formatlı hali ile birlikte görme engelli okuyucuları için de Braille alfabeli eserlerde mevcuttur.

Zengin bir gazete arşivine sahip olan kütüphane, özellikle yerel gazete arşivi bağlamında 60 yıllık bir geçmişe sahiptir. Kütüphane arşivinde bulunan yerel gazeteler Ant–Yeni Ant, Bursa'nın Sesi, Doğrudan Hakimiyet, Milletindir Hakimiyet,

Bursa Marmara, Bursa Haber, Olay, Yeni Dönem, Hayat, Kent, Bursa Hakimiyet, Meydan gibi Bursa'da son 60 yılda çıkmış olan gazetelerdir. Bunun yanı sıra çeşitli dönemlere ait ulusal gazetelerin de arşivleri kütüphanede mevcuttur.

Kütüphane, 24 personeli ile birlikte okuyucularına Hafta içi 08.30 – 19.00, Cumartesi günü ise 09.00 – 17.00 saatleri arasında hizmet vermektedir.

Bursa İl Halk Kütüphanesi'nin şu anki hizmet binası
Çocuk Bölümü
İnternet Bölümü
Görme Engelliler Bölümü
Ödünç Verme Bölümü
Süreli Yayınlar Bölümü
Derleme Birimi
Yetişkinler ve Etüt Salonu
Gazete arşivi bölümlerinden oluşmaktadır.

Mehmet Ali Deniz Halk Kütüphanesi

Adres: Veled-i Hariri Mah. Akbıyık Cad. No: 10 Osmangazi-BURSA
Telefon: (224) 221 77 53
Kuruluş Tarihi: 1989
Katalog Sorgulama: www.bursakutup.gov.tr

Bursa İl Halk Kütüphanesi'ne bağlı şube kütüphanelerinden biri olan Mehmet Ali Deniz Halk Kütüphanesi, emekli öğretmen Mehmet Ali Deniz tarafından, binası, iç donanımı ve kitapları ile birlikte 1988 yılında Kültür Bakanlığı'na bağışlanmıştır. Kütüphane daha sonra 30 Haziran 1989 tarihinde ise hizmet vermeye başlamıştır.

2012 yılsonu itibari ile kütüphane dermesinde 12.667 adet kitap bulunmaktadır. Mehmet Ali Deniz Kütüphanesi, 2 personeli ile birlikte okuyucularına Pazar-Pazartesi günleri hariç, diğer günlerde 08.30-17.30 saatleri arasında hizmet vermektedir.

Hüsniye Bilsen Halk Kütüphanesi

Adres: Başaran Mh. Hüsniye Bilsen Sk. No: 7 Osmangazi-BURSA
Telefon: (224) 253 20 00
Kuruluş Tarihi: 1996
Katalog Sorgulama: www.bursakutup.gov.tr

Hüsniye Bilsen Halk Kütüphanesi, Başaran Mahallesinde diş doktoru Hüsniye Bilsen hanımefendi tarafından kendisine ait arsa üzerine inşa edilerek İl Halk Kütüphanesi bünyesine kazandırılmıştır. İç donanımının büyük bölümü de Hüsniye Bilsen hanımefendi tarafından tamamlanan kütüphane 5 Şubat 1996 tarihinde hizmete açılmıştır.

2011 yılı içerisinde modern anlamda okuyucularına daha nitelikli hizmet verebilmek amacıyla kütüphane iç donanımı yenilenmiş olup, okuyucularının hizmetine sunulmuştur.

2012 yılı sonu itibari ile kütüphanede çeşitli konuları ihtiva eden 5.152 adet kitap bulunmaktadır. Kütüphane de ayrıca internete erişim de mevcuttur. Hüsniye Bilsen Halk Kütüphanesi, bugün itibari ile 3 personeli ile birlikte okuyucularına Pazar-Pazartesi günleri hariç, diğer günlerde 08.30 – 17.30 saatleri arasında hizmet vermektedir.

Hürriyet Ömer Mercan Halk Kütüphanesi

Adres: İstiklal Mah. Rodop Sok. No: 29 Osmangazi-BURSA
Telefon: (224) 246 44 41
Kuruluş Tarihi: 1996
Katalog Sorgulama: www.bursakutup.gov.tr

Hürriyet Halk Kütüphanesi, 1979 yılında hazineye ait bir binada hizmete açılmıştır. Hayli harap durumda olan kütüphane binası, hayırsever işadamı Recep Mercan tarafından yenilenmiş olup 5 Şubat 1996 tarihinde yeni binasında hizmete açılmış ve bu tarihten itibaren Hürriyet Ömer Mercan Kütüphanesi adını almıştır.

Kütüphanede 2012 yılsonu itibari ile çeşitli konuları barındıran 9.261 adet kitap bulunmaktadır. Ömer Mercan Halk Kütüphanesi, bugün itibari ile 2 personeli ile birlikte okuyucularına Pazar-Pazartesi günleri hariç, diğer günlerde 08.30-17.30 saatleri arasında hizmet vermektedir.

Bursa Müze Kütüphanesi

Adres: Müze Müdürlüğü Kültürpark içi Arkeoloji Müzesi Osmangazi-BURSA
Telefon: (224) 234 49 18
Kuruluş Tarihi:
Katalog Sorgulama: Dış erişime açık kataolog sorgulama bulunmamaktadır.

Bursa Müzesi 1904 yılında kurulmuştur. Müze Müdürlüğü'nün bulunduğu Bursa Arkeoloji Müzesi 1972 yılında ziyarete açılmıştır. Eserler 5 ayrı salonda ve bahçede teşhir edilmektedir. Müzeye bağlı birimler arasında bir de kütüphane bulunmaktadır. 3.235 adet eserin yer aldığı kütüphane bir ihtisas kütüphanesi niteliğindedir. Kütüphane, müze çalışanları ve araştırmacılara hizmet vermektedir.

DİĞER RESMİ KURUMLARA BAĞLI KÜTÜPHANELER

Bursa Valiliği Kütüphanesi

Adres: Bursa Valiliği Çarşamba Hizmet Binası - BURSA
Telefon: (224) 273 50 00
Kuruluş Tarihi: 2008
Katalog Sorgulama: Dış erişime açık bir katalog sorgulama bulunmamaktadır.

İçişleri Bakanlığı Kitaplık ve Dokümantasyon Merkezi Yönergesi hükümlerince kurulmuş olan Valiliğimiz Kitaplık ve Dokümantasyon Merkezimiz 2008 yılından itibaren kütüphanecilik sistemine uygun olarak, Çarşamba hizmet binamızda, İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlüğü bünyesinde bir uzman ve bir memur personel ile hizmet vermektedir.

Kayıtlı Yayın Grupları; Merkezimizde 'Dewey Onlu Tasnifi' sistemine uygun olarak 000,(Genel Konular-Bibliyografya) 050 (Sürekli Yayınlar),100 (Felsefe-Mantık-Psikoloji),300 (Sosyal Bilimler),310 (İstatistik),320 (Siyasal Bilimler),330 (İktisat Ekonomi),340 (Hukuk),350 (Kamu Yönetimi),360 (Sosyal Refah),370 (Eğitim Bilimleri),380 (Ticaret),390 (Halk Bilimi-Etnografya),400 (Dil Bilimi-Filoloji),500 (Teorik Bilimler-Matematik-Fizik-Kimya),600 (Tatbiki İlimler),610 (Tıp İlimleri),620 (Mühendislik),630 (Ziraat-Tarım),640 (Ev Ekonomisi),650 (İş ve İş Metotları),700 (Güzel Sanatlar-Eğlence-Spor),800 (Edebiyat), T-810 (Türk Edebiyatı),910 (Coğrafya ve Seyahat Kitapları),920 (Biyoğrafi),930 (Eski Çağ Tarihi), 940

(Avrupa Tarihi),950 (Asya Tarihi ve Genel Türk Tarihi) sınıfında toplam **6.841** adet kayıtlı yayınımız mevcuttur.

Yararlanma işlemleri: İçişleri Bakanlığımız Kitaplık ve Dokümantasyon Merkezi Yönergesi Esaslarınca;

Valiliğimiz Kitaplık ve Dokümantasyon Merkezinden Bakanlık personeli doğrudan, diğer kurum ve kuruluşların personeli ile araştırmacılar Valinin görevlendirdiği yardımcısından iznini almak suretiyle yararlanabilir.

Ödünç kitap verme işlemleri: Merkezimizden yararlanması öngörülen personelin kitap istek formuyla yerine getirilir.

Tasnif guruplarına göre en fazla Coğrafya- Türk Tarihi, Kamu Yönetimi, İstatistik ve Türk Edebiyatı guruplarındaki yayınlardan yararlanılmaktadır. Söz konusu gruplardaki yayınlardan sürekli okuyucularımız olduğu gibi, daha fazla yerinde okuyup inceleme şeklinde yararlanıldığı görülmektedir.

Alt Birim Merkezlerimiz: Ayrıca, Bakanlığımızın yönergesi hükümlerine göre Valiliğimizin alt birimleri olan 17 İlçe Kaymakamlığımızda da Kaymakamlık Kitaplık ve Dokümantasyon Merkezleri kurulmuş olup, kayıtlarında toplam 6.326 adet yayın mevcuttur.

Yayın temini usulleri: Merkezimizde kayıt yapılan yayın sayısı her yıl artmaktadır. Merkezimizce Yayın temini hususu, Bakanlığımızdan, Kamu Kurum ve kuruluşlarından gelen yayınlar olduğu gibi, Yazar ve Basımevlerinden de bağış yolu ile sağlanmaktadır.

Bursa Ticaret Ve Sanayi Odası Kütüphanesi

Adres: Organize Sanayi Bölgesi Mavi Cadde 2. Sokak No: 2 16140 Nilüfer/BURSA
Telefon: (224) 275 16 00
Kuruluş Tarihi: 2003
Katalog Sorgulama: www.btso.org.tr

BTSO Kütüphanesi, ağırlıklı olarak Ticaret ve Sanayiye yönelik 6.500'e yakın çeşitli Kamu Kurum ve Kuruluş, STK ve diğer yayıncı kurumlardan gelen (özellikle DPT, TOBB, İTO ağırlıklı) süreli ve süresiz yayınlardan oluşmaktadır. DOS20 Dewey Onlu sistemine göre tasnif edilen kütüphanede genellikle üniversite öğrencilerine ve akademisyenlere hizmet verilmektedir.

İnternet aracılığıyla, BTSO web sitesinden (www.btso.org.tr - Bilgi Bankası-Kütüphane) Kütüphanede mevcut olan yayınların araması ve BTSO'nun çıkardığı yayınların incelenip, okunması (www.btso.org.tr - Bilgi Bankası-Yayınlar) yapılabilmektedir. Kütüphaneye başvuranlara kimlik karşılığında 15 güne kadar kitaplar teslim edilmektedir.

Bursa Ticaret ve Sanayi Odası aylık yayın organı Bursa Ekonomi Dergisi'ne ise www.btso.org.tr veya www.bursaekonomi.com.tr web sitelerinden geçmiş sayılar dâhil olmak üzere ulaşılabilmektedir. BTSO ve yayınlar hakkında daha detaylı bilgi resmi web sitesi www.btso.org.tr'dentemin edilebilmektedir.

Uludağ Üniversitesi Kütüphanesi

Adres: Uludağ Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı Görükle Kampüsü Nilüfer-BURSA
Telefon: (224) 294 04 61
Kuruluş Tarihi: 1987
Katalog Sorgulama: http://tarama.uludag.edu.tr/

Uludağ Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı 1984 yılında kurulması ile birlikte, 1987 yılında açılan çekirdek bir kütüphanede hizmet vermeye başlamıştır. Uludağ Üniversitesi Merkez Kütüphanesi 1991 yılında temeli atılan şimdiki binasında, 1999 yılından bu yana hizmet vermektedir. Merkez Kütüphane dışında Fakülte ve Yüksekokullarda da kütüphane hizmetleri verilmektedir.

900 kişilik oturma kapasiteli, 4 Kat ve 6 salondan oluşan Merkez Kütüphanenin güncel koleksiyon durumu şöyledir:

Basılı kitap sayısı	120.930
Elektronik kitap sayısı	90.011
Tez Sayısı	7.170
Basılı abone dergi sayısı	216
Abone veritabanı sayısı	52
Abone gazete sayısı (Arşivli)	9

Merkez Kütüphane Çalışma Saatleri

Öğrenim Dönemi: Pazartesi–Cuma: 08.30 – 22.00, Cumartesi: 12.00 – 20.00

Tatil Dönemi: Pazartesi – Cuma: 08.30 – 17.30

Yararlanma Koşulları

Uludağ Üniversitesi öğrencileri, akademik ve idari personeli kütüphanemizin doğal kullanıcılarıdır. Dışarıdan gelen araştırmacılara ödünç kitap verilmemekte, ancak kütüphane içi her türlü hizmetten yararlanabilmektedirler. Öğretim üyeleri bir defada 60 (altmış) gün süreyle 10 (on) kitap, diğer öğretim elemanları bir defa da 30 (otuz) gün süreyle en çok 5 (beş) kitap; yüksek lisans ve doktora öğrencileri bir defada 15 (on beş) gün süreyle en çok 3 (üç) kitap; ön lisans, lisans öğrencileri ve idari personel bir defada 15 (on beş) gün süreyle en çok 2 (iki) kitap ödünç alabilirler.

Üniversitemize değişim programları (ERASMUS, FARABİ vb.) ile gelen yabancı uyruklu öğrenciler; öğrenci belgeleri ile birlikte gelerek kütüphanemizden yararlanabilirler.

Başvuru kaynakları (Sözlük, Ansiklopedi, Atlas v.b.), Tezler, Görsel İşitsel Materyaller, Süreli Yayınlar ödünç verilmemektedir. Bu kaynaklar sadece kütüphane içerisinde kullanılabilmekte ve bu kaynaklardan basılı olanlar için 2. Kat Süreli Yayınlar bölümünde fotokopi ve tarayıcı hizmeti verilmektedir.

Kütüphaneler arası Ödünç Yayın Sağlama Hizmeti (ILL)

Bu hizmetten üniversitemiz personeli faydalanabilmektedir. Kütüphaneler arası ödünç yayın sağlama hizmeti sadece üniversite kütüphanelerini kapsamaktadır. İstekte bulunulan yayınlarda sağlayıcı kütüphanenin ödünç verme kuralları geçerlidir. Kütüphaneler arası ödünç yayın sağlama hizmeti aracılığı ile yapılan isteklerin (fotokopi, kargo ücreti vb.)masrafları istekte bulunan kullanıcı tarafından karşılanır.

Yerleşim Planı

4 kat, 5 salondan oluşan Merkez Kütüphane yerleşim planı şöyledir;

1.Kat

Kitap Salonu: Aynı konudaki kitapların bir arada olmasını sağlayan Dewey Onlu Sınıflama Sistemine göre, açık raf sistemiyle hizmet vermektedir.

Görme Engelliler Birimi: 2000 yılından bu yana görme engelli kullanıcılar için hazırlanan kitap salonunda bulunan bu odada özel bir bilgisayar ile birlikte PEARL (Görüntü Büyütme ve Sesli Okuma Makinesi), GVZ NetOkur programları da hizmete sunulmuştur.

Ödünç Verme ve Referans bölümü: Kullanıcıların ödünç verme ve iade işlemlerinin gerçekleştirildiği bölümdür. Aynı zamanda kullanıcıların kendi başına ödünç, iade ve süre uzatma işlemlerini gerçekleştirebilecekleri Shelf Check cihazı da hizmete sunulmuştur. Bunun yanında kütüphanemiz Referans bölümü kaynakları (atlas, ansiklopedi, sözlük, yıllık indeks vb.) bu bölümde kullanıma sunulmuştur. Üniversitemiz öğrencilerinin çoğunlukla ihtiyaç duyduğu ders kitapları ve yardımcı kaynakların bulunduğu Kütüphanemiz Rezerv Bölümü kitapları

da bu bölümde bulunmakta ve kullanıcılara en fazla 1 gün süre ile ödünç verilmektedir.

Kütüphane Koleksiyonu tarama: Bu salonda bulunan tarama bilgisayarları aracılığıyla kütüphanemiz koleksiyonunda bulunan yayınlar (kitaplar, tezler, süreli yayınlar, görsel-işitsel (cd-dvd)) taranabilmektedir.

Elektronik Kaynaklar: Kütüphanemiz 52 adet veritabanına abonedir. Bu veritabanları toplam 22.000'den fazla dergi içermektedir. Elektronik kaynaklardan kütüphane içerisinde yararlanmak için kullanıma sunulan Online kaynaklar tarama odası kullanılabilmektedir. Söz konusu bu içeriğe yerleşke dışından da VPN ile erişim sağlanabilmektedir. Kütüphanemiz bünyesinde kablosuz inernet erişimi mevcuttur.

2. Kat

Süreli Yayınlar: Satın alma (abonelik) ve bağış yoluyla gelen süreli yayınlar ile birlikte; 4 ulusal (Cumhuriyet, Hürriyet, Milliyet, Sözcü), 5 yerel (Olay, Bursa Hâkimiyet, Kent, Bursa

Haber, Bursa Hayat) gazeteleri de arşivleri ile birlikte günlük olarak hizmete sunulmaktadır.

Kütüphanemizin abone olduğu Türkçe ve Yabancı dergileri kütüphanemiz ana sayfasındaki abone dergiler linkinden görebilirsiniz. Dergilerin son (güncel) sayıları sergi rafında sergilenmekte; önceki sayıları ile alfabetik olarak raflarda hizmete sunulmaktadır.

Dergiler ödünç verilmemektedir. Ancak kullanıcılarımız bu katta hizmete sunulan fotokopi ve tarama hizmetinden yararlanabilmektedir.

Gazete Arşivi: Kütüphanemiz Gazete Arşivi (Cumhuriyet, 1957'den itibaren; Hürriyet, Milliyet, 1972'den itibaren; Sözcü, 2007'den itibaren, Olay, 1987'den itibaren; Bursa Hakimiyet, 1982'den itibaren; Kent, 2003'den itibaren; Bursa Haber, 2001'den itibaren; Gazete Avrupa (Bursa Hayat), 2007'den itibaren) kapsamaktadır.

3. Kat

Tezler: Üniversitemizde yapılan yüksek lisans, doktora, uzmanlık, bitirme tezleri ve araştırma projeleri bu bölümde hizmete sunulmaktadır.

Tezler de diğer danışma kaynakları gibi ödünç verilmemektedir. Bitirme tezlerin tamamı, yüksek lisans ve doktora tezlerinin izin verilen kadarı fotokopi çektirilebilir.

İdari Bürolar ve Teknik İşlemler bölümü: Daire Başkanlığı bu bölümde bulunmaktadır. Kütüphaneye gelen kaynakların sağlama, kataloglama, sınıflama vb. işlemlerinin yapıldığı teknik hizmetler bölümleri de bu katta hizmet vermektedir.

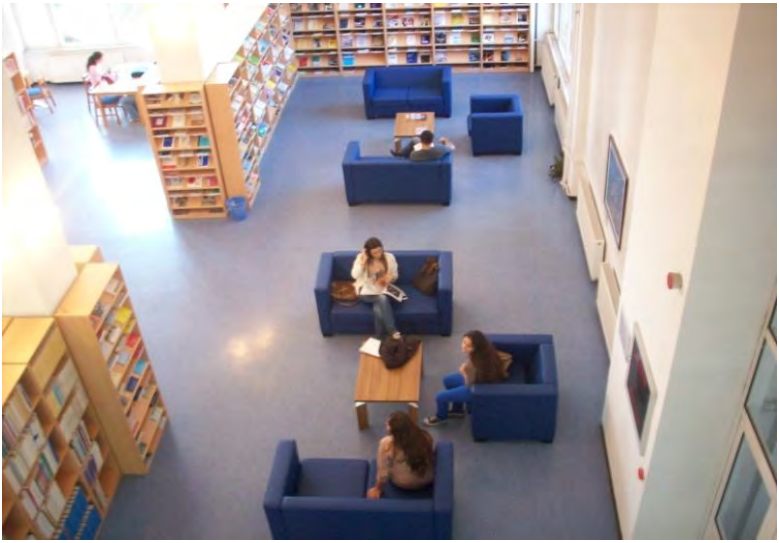
4. Kat

Okuma Salonları: Grup çalışmalarına olanak sağlayan 3 adet çalışma odasının yanında tek başına çalışma yapılan karel ve serbest çalışma salonu olmak üzere karşılıklı 2 adet salondan oluşmaktadır.

Görsel-İşitsel Birim: Üniversitemiz kullanıcılarının kültürel ihtiyaçlarını desteklemek amacı ile sağlanan görsel işitsel materyallerin (CD, DVD, VCD) ve bu materyallerin kullanımı için ihtiyaç duyulan 5 adet BluRay oynatıcı, 5 adet full HD televizyon ve 10 adet PC ile birlikte film ve müzik arşivi hizmete sunulmuştur.

THE MASTER
Charlie Chaplin

Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi

Adres: Fethiye Mah. Kırlangıç Sk. No: 2 16140, Nilüfer- BURSA
Telefon: (224) 243 10 66
Kuruluş Tarihi: 2004
Katalog Sorgulama: http://ilahiyat.uludag.edu.tr

Münir Yaşar KAYA[*]

Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi üniversitenin Fethiye yerleşkesinde bulunan İlahiyat Fakültesi'nin idari binasının en üst katında hizmet vermektedir. Uludağ Üniversite'sinin merkez kütüphanesine bağlı olmakla birlikte bu kütüphaneden bağımsız olarak üniversite mensuplarına araştırmalarında yardımcı olmaktadır. Fethiye Mahalle'sinin içinde olması sebebiyle birçok üniversite ya da fakülte kütüphanelerinin aksine halkında rahatlıkla teveccüh gösterebileceği yakınlıktadır. Bu sayede üniversitede öğrenim görmekte olan öğrencilerin ve bilimsel araştırmalarını yürüten akademik personelin yanı sıra bilgi seviyelerini geliştirmek isteyen ve dağarcıklarına yeni ilmi bilgiler karmak isteyen vatandaşların da yardımına koşmaktadır.

[*] U. Ü. İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi Şefi

İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi, adından da anlaşılacağı üzere genel olarak dinler hazinesini özelde ise İslam'ın eşsiz medeniyetinden fışkıran ilim ve irfan damlalarından meydana gelen bir hazineyi barındırır. Bu hazinenin genişliği karşısında İlahiyat Kütüphanesi'nin doldurduğu kısım kâğıt üzerindeki bir noktadan ibaret olsa da Bursa'da bulunan kütüphaneler arasında en geniş kapsamlı dinî nitelikli eserlerin bulunduğu kütüphanedir. Bu sebeple insanların yaşamlarında vazgeçilmez köşe taşlarından biri olan dinin, ayrıntılı bir şekilde öğrenilebileceği ve inançların daha bilinçli yaşanmasının sağlanabileceği bir maneviyat merkezi olarak görülebilir.

Kütüphane ilk olarak Bursa Yüksek İslam Enstitüsü'nün bünyesinde 1975 yılında Yüksek İslam Enstitüsü Kütüphanesi olarak, günümüzde restore edilerek Bursa İpekçilik Anadolu İmam Hatip Lisesi'nin bünyesine katılan eski İpekçilik Enstitüsü binasında hizmete girmiştir. Yüksek İslam Enstitüsü'nün adı 1982 yılında Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi olarak değiştirilmiş ve Geçit'te bir ilkokul binasında faaliyete başlamıştır. Kütüphane yaşanan yer sıkıntısından dolayı burada kurulamamıştır. 1983 yılında İlahiyat Fakültesi'nin şu anki binasının bulunduğu yer olan Fethiye Yerleşkesi'ne taşınmasıyla kütüphane de burada binanın en üst katında kendine yer bulmuştur. Ancak

kütüphanenin gün geçtikçe artan kitap sayısı ve yoğunluğu, bulunduğu yerden daha geniş bir yere alınma ihtiyacını doğurmuştur. Bu sebeple aynı yerleşke içerisinde İlahiyat Fakültesi'nin bitişiğinde yapılan yeni idari binanın en üst katının dekanlık makamıyla birlikte kütüphane olarak işlev görmesi kabul edilmiştir. Bu binaya taşınmasından bir müddet sonra 1998 yılında binaya depreme dayanıklı hale getirilmesi için güçlendirme çalışması yapılmasına karar verilmiş ve kütüphane İlahiyat Fakültesi Tatbikat Camii'nin alt katına geçici bir süre için taşınmıştır. Güçlendirme çalışmaları tamamlanmasından sonra 2004 yılında kütüphane tekrar eski yerine taşınmış ve bu taşınmadan günümüze kadar faaliyetini burada devam ettirmektedir.

İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi 725 m^2 alan üzerine yerleşmiş olarak hizmet vermekte ve içerisinde 100 kişinin çalışma yapabileceği çalışma masaları bulunmaktadır. Çalışma masalarının haricinde bulunan kitap raflarının uzunluğu ise yaklaşık 700 metredir. Bu raflarda bulunan kitaplar din bilimleri felsefe, sosyal bilimler ve tarih kitapları ağırlıktadır.

Kütüphane Dewey Onlu Tasnif Sistemine göre tasnif edilmiş olup giriş yönünün sol tarafından itibaren numaralandırma başlamaktadır. Kütüphanede toplam 40.000 adet kitap araştırmacılara yardımcı olmak için raflardaki yerini almıştır. 2.000 adet kitaptan oluşan felsefe bölümü kitaplığı kütüphanenin ilk bölümünü teşkil etmekte ve ağırlıklı olarak İlk Çağ Yunan Felsefesi ve İslam Felsefesi kitaplarını içermektedir. Felsefe bölümünün devamında ise dinleri konu alan kitaplar yekûn tutmakta ve yaklaşık 20.000 kitaptan oluşmaktadır. Bu kitapların tasnifinde ise ilk olarak genel manada dini anlatan ve işleyen kitaplar bulunmaktadır. Ardından sırasıyla Hıristiyanlık ve Yahudilik gibi semavî dinler ile alakalı kitaplar rafta yerini bulmuştur. Son olarak ise 20.000 kitabın 16.000 kadarını

oluşturan İslam Dini'ne ait kitaplar bulunmaktadır. İslam Dini'ne ait bu kitaplar yine Dewey tasnifine uygun olarak sırasıyla İslam Dini-Genel, Kur'ân İlimleri, Tefsir, Hadis, Kelam, Fıkıh, İslam Mezhepler Tarihi, Tasavvuf, İslam Ahlakı ve İslam Tarihi bölümlerinden müteşekkildir. Genel olarak İslam Dini'ne ait olan bölümler 1.000 adet, Kur'ân İlimleri'ne ait bulunan kitaplar ise yine aynı şekilde 1.000 adet kitaptan oluşmaktadır. Sonrasında gelen Tefsir bölümü kitapları 2.500, Hadis bölümü kitapları 3500, Kelam bölümü kitapları 1.500, Fıkıh bölümü kitapları 3.500, Mezhepler Tarihi, Tasavvuf ve İslam Ahlakı bölümü kitapları yaklaşık 3.000 ve son olarak da İslam Tarihi bölümü kitapları 1.500 adet kitaptan oluşmaktadır.

İslam dinine ait kitapların ardından sosyal bilimlere ait kitaplar yerini almaktadır. Bu konuya ait kitaplar ise 5.000 adet kitaptan oluşmakta ve sonrasında ise sırasıyla toplam 2.500 adet kitaptan oluşan Dil Bilimleri, Doğa Bilimleri, Uygulamalı İlimler ve Sanat bölümüne ait eserler bulunmaktadır. Ardından gelen

Edebiyat ve Tarih bölümüne ait kitaplar ise 12.000 adet eseri içermektedir.

Kütüphane'de bulunan kitaplar dil açısından da zengindir. Çoğunluğu yaklaşık 25.000 kitapla Türkçe eserlerden oluşan kütüphanede, 10.000'e yakın Arapça, 2.000 civarında İngilizce ve çeşitli miktarlarda, İtalyanca, Almanca, Fransızca, Rusça, Arnavutça, Boşnakça vb. dillerden oluşan kitaplar bulunmaktadır. Kütüphanede bulunan Türkçe kitapların arasında Dil Devriminden sonra Latin Alfabesine göre yazılmış eserler çoğunlukta olmakla beraber, Osmanlı Türkçesiyle yazılmış Türkçe kitaplar da mevcuttur.

İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi'nde yeni basılmış güncel kitaplar bulunmakla birlikte eski usullere göre basılmış taş baskı olarak nitelendirilen eserler de azımsanmayacak ölçüde yer kaplamaktadır. Bu taş baskı kitapların birçoğu İslam Dini'ne ait nitelikli eserler olup lisansüstü eğitimlerde başucu kitabı olarak nitelendirilebilecek eserler olarak göze çarpmaktadır. Taş baskı

kitapların çoğunluğu Arapça olmakla birlikte içlerinde Osmanlı Türkçesi ile yazılmış eserler de mevcuttur.

İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi'ne bağış ve satın alma yoluyla kitap temini yapılmaktadır. Kütüphanenin bağışçıları arasında kendi özel kütüphanesini bağışlayarak İlahiyat Kütüphanesi'nin İslam Dini ile alakalı nitelikli eserlerle donatılmasını sağlayan, kütüphanede bulunan taş baskı kitapların çoğunun bağışçısı olan M. Metin İrşadî beyefendidir. Yine kütüphanenin önemli bağışçıları arasında İlahiyat Fakültesi'ne senelerce hizmet etmiş ve oradan emekliliğe ayrılmış bulunan fakültenin profesörlerinden Süleyman Uludağ, Erol Ayyıldız, Ahmet Lütfi Kazancı, İzzet Er'in yanı sıra fakültede hala hizmetlerine devam etmekte olan Mustafa Kara bulunmaktadır. Ayrıca Türkiye Diyanet Vakfı'nın kütüphanedeki kitap adedinin artmasında ve nitelik kazanmasında yapmış olduğu bağışların da önemli bir yeri bulunmaktadır. Tüm bu kapsamlı bağışlara ek olarak İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi'ne farklı zaman dilimlerinde çeşitli miktarlarda bağış yaparak kütüphanenin gelişmesine katkıda bulunan isimlerini sayamadığımız birçok kitap dostu zevat bulunmaktadır.

Kütüphaneye bağışların yanı sıra satın alma yolu ile de kitap temini yapılmaktadır. Kitap alımı yaparak kütüphanenin güncel kitapları bünyesinde barındırmasını sağlayan iki kurum vardır. Bunlardan ilki fakültenin öğretim üyelerinin istekleri üzerine senelik Türkçe ve İngilizce kitapları iki kere toplu alım gerçekleştiren Uludağ Üniversitesidir. Üniversite'nin kütüphaneye almış olduğu kitaplar o yıl içerisinde yayımlanan ve öğretim üyelerinin araştırmalarına katkı sağlayacak olan eserlerden oluşmaktadır.

Kütüphane'nin satın alma yolu ile ikinci destekçisi ise Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı'dır. İkinci satın alan kurum olarak adlandırmamıza karşın kütüphanenin güncelliğini

en etkili bir biçimde korunmasını sağlayan ve kütüphanenin senelik alınan kitaplarının neredeyse %90'ını karşılayan İlahiyat Vakfı'dır. İlahiyat Vakfı tarafından satın alınan kitaplarda herhangi bir dil sınırı yoktur. Çoğunlukla Türkçe kitaplar alınmasına karşın kütüphanede bulunması gereken, Orta Doğu ve Arap Coğrafyası'nda basılmış kitapların teminini de mümkün kılmaktadır. Bu sayede İlahiyat Fakültesi'nin araştırma alanları yalnızca Türkiye ile sınırlı kalmayıp yurt dışını da kapsamaktadır.

İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi'nin hizmet alanı şehir ve halk kütüphanelerine nazaran kapsamı daha özeldir. Daha ziyade Uludağ Üniversitesi öğrencileri ve öğretim elemanlarına hizmet vermektedir. Uludağ Üniversitesi mensubu olmayan ancak kütüphaneden faydalanmak isteyen araştırmacılar materyallerin kütüphane dışına çıkarabilme imkânı olmadan kütüphane içince çalışmak kaydıyla faydalanabilmektedirler. Ancak Uludağ Üniversitesi mensubu olan öğrencilerin ve öğretim üyelerinin kütüphaneden ödünç kitap alma imkânı mevcuttur. Öğrenciler Uludağ Üniversitesi yönetmeliklerine uygun olarak en fazla iki kitabı on beş gün süreli ödünç alabilme imkânına sahiptir. Öğretim üyelerinde ise bu sınır 30 gün ve 5 kitap olarak belirlenmiştir. Kütüphanede ayrıca ödünç olarak verilemeyecek kaynak kitap niteliğini haiz ansiklopediler ve sözlükler için fotokopi ile yararlanma imkânı vardır.

Kütüphanede kitaplardan bu şekilde faydalanıldığı gibi araştırmalarda yardımcı olabilecek kitap dışı materyaller de bulunmaktadır. Bu materyaller arasında en önemli yeri akademik süreli yayınlar oluşturmaktadır. Kütüphanede bulunan akademik dergilerin çoğunluğunu diğer İlahiyat Fakültelerinin çıkartmış olduğu süreli yayınlar oluşturmaktadır. Bunlara ek olarak özel yayınevlerinin ve vakıfların çıkarmış olduğu İslamî ve dinî ağırlıklı gerek Türkçe gerekse yabancı dilde yazılmış birçok ilmi

ve akademik dergi bulunmaktadır. Mevcut olan bu akademik dergilerin yanında Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi bünyesinde yapılmış olan bitirme ödevleri, Yüksek Lisans ve Doktora tezleri de araştırmacıların hizmetine sunulmaktadır. Tüm bunların yanı sıra araştırmacılara kütüphanede internet erişimi imkânı da sunulmaktadır.

Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi dinî hassasiyetleri üst düzeyde olan İslâm'a hizmet gayesi güden ve Allah'ın rızasını ön planda tutan hayırseverler tarafından oluşturulmuştur. Kurulduğu günden bu yana her geçen gün bu hayırseverlerin gerek kitap olarak kütüphaneye doğrudan, gerekse İlahiyat Fakültesi Vakfı'na dolaylı olarak yaptıkları katkılar sayesinde nitelikli bir merkez olarak işlevini arttırmaktadır. Bursa'da dinî değerleri öğrenmek isteyenlerin din, felsefe, edebiyat ve tarih alanında başvurabilecekleri ender kütüphanelerden biri haline gelmiştir. Eksikleri bulunmakla beraber yeterli kapasiteye ulaşmak ve bilgiye ulaşmada duyulan tüm kaynak ihtiyacını karşılamak için Uludağ Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dekanlığı ve İlahiyat Fakültesi Vakfı var güçleriyle çalışmaktadır.

2011 yılında Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi binasının tamamen yıkılarak yerine aynı yerleşke üzerinde daha kullanışlı ve artan ihtiyaca cevap verecek bir bina yapılması öngörülmüş ve 2012 yılının haziran ayından itibaren binanın yıkımına başlanmıştır. Binanın inşa işlemi hali hazırda devam etmektedir. İnşaatın 2013 yılı içerisinde bitirilmesi planlanmakta ve İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi'nin yapılan yeni ve modern binasına taşınması öngörülmektedir.

Bursa Teknik Üniversitesi Kütüphanesi

Adres: 152 Evler Mah. Eğitim Cad. 1. Damla Sok. No:2/10 16330 Yıldırım -BURSA
Telefon: (224) 314 17 03
Kuruluş Tarihi: 2012
Katalog Sorgulama: https://kutuphane.btu.edu.tr

Bursa Teknik Üniversitesi, Bursa'nın ikinci devlet üniversitesi olarak 21.07.2010 tarihinde kurulmuştur.

BTÜ kurulması ile birlikte kütüphane kurma çalışmaları da başlamıştır. BTÜ Kütüphanesi Üniversitemizin hedefleri doğrultusunda, eğitim-öğretim ve araştırma faaliyetlerini desteklemek için; gerekli fiziki alt yapı ile birlikte her türlü bilgi kaynağını temin etmek, düzenlemek, geliştirmek ve çağın gerektirdiği şekilde üniversitemiz öğretim elemanlarına, personeline, öğrencilerine, araştırmacılara ve diğer kullanıcıların hizmetine sunmak üzere çalışmalarına başlamıştır.

İdari birimlerin Yıldırım Yerleşkesine geçmesi ile birlikte bu çalışmalara hız verilmiş olup 27.11 2012 tarihinde Yıldırım Yerleşkesi içinde ilk kütüphanemiz açılmıştır. Osmangazi Yerleşkemizde ise kütüphane kurma çalışmaları devam etmektedir.

Kütüphanemiz kuruluş aşamasında olmasından ve mekân sıkıntısından dolayı ağırlıklı olarak elektronik yayınlar üzerinden hizmet vermektedir. 2013 yılından itibaren kademeli olarak basılı yayınların sunulmasıyla da hizmet alanı genişleyecektir. Kütüphanemiz 2013 yılında aşağıda ismi belirtilen veri tabanlarına abone olmuş ve kullanıcıların hizmetine sunmuştur.

Elektronik Yayınlar

1. Avery Index to Architectural Periodicals
2. American Chemical Society ACS
3. American Society of Civil Engineers ASCE
4. ASTM Standards and Engineering Digital Library
5. ASME Digital Library
6. EbscoHost
7. IEEE
8. iThenticate
9. Proquest-Dissertation and Thesis Abst&FT ProQuest Tezler
10. SAGE Premier Journals;
11. SciFinder / CAS
12. ScienceDirect

13. Springer Link
14. Taylor and Francis
15. Web of Science
16. Wiley Online Library
17. Nature (e-dergi)
18. Science (e-dergi)
19. EDS (Ebsco Discovery Services)

Basılı Yayınlar

Kütüphanemizin kuruluş aşamasından bu güne basılı yayın dermesini geliştirmek için çalışmalarımız devam etmektedir. Dermeyi geliştirmek için 2012 yılı içerisinde 390 adet kitap satın alınmıştır. Kamu Kurum ve Kuruluşları ile Sivil Toplum Örgütlerinin bağış kitap desteği ile basılı yayınların sayısı hızla artmaktadır.

LİSE KÜTÜPHANELERİ

Işıklar Askeri Hava Lisesi Komutanlığı Kütüphanesi

Adres: Işıklar Askeri Hava Lisesi Komutanlığı, 16039 Teleferik, Yıldırım- BURSA
Telefon: (0224) 327 71 00
Kuruluş Tarihi: 2008
Katalog Sorgulama: Dış erişime açık katalog sorgulama bulunmamaktadır.

Kütüphanemiz, Işıklar Askeri Hava Lisesi Komutanlığı'nda görevli personel ve öğrencilerin okuma/araştırma ihtiyacını karşılamak, meslekî bilgisini ve genel kültürünü arttırmak için Işıklar Askeri Hava Lisesi Komutanlığı'nın görevlerine, fonksiyonuna yönelik konular ile askerî bilgileri kapsayan kitap, doküman ve belgelerin kütüphane dokümantasyon merkezinde muhafaza edilmesini sağlamak üzere kurulmuştur.

Işıklar Askeri Hava Lisesi Komutanlığı Kütüphanesi Karargâh binasının giriş katında yer almaktadır. Konumu itibariyle derslikler bölgesine yakın olması nedeniyle kolay erişim sağlanmaktadır.

Kütüphanemizde 43.491 yayını içeren Işıklar Askeri Hava Lisesi Komutanlığı Kütüphanesi'nde Dewey Onlu Sınıflama Sistemi Kullanılmaktadır. Bu siteme göre yayınlar tabloda sunulan 10 ana başlık altında tasnif edilmiştir.

DEWEY ONLU SINIFLAMA NO	KONU	ADET
000-099	Genel Konular	879
100-199	Felsefe ve Psikoloji	1.990
200-299	Din	370
300-399	Toplum Bilimleri	6.124
400-499	Dil ve Dil Bilimi	3.720
500-599	Doğa Bilimleri ve Matematik	3.292

600-699	Teknoloji	1.290
700-799	Sanatlar	1.070
800-899	Edebiyat	13.143
900-999	Coğrafya ve Tarih	8.479
-	Askeri Yayınlar	1.602
-	CD/DVD	1.532
TOPLAM		**43.491**

Kütüphaneden askeri öğrenciler dâhil olmak üzere tüm personelimiz istifade etmektedir. Ayrıca bilimsel ve kültürel alanda 18 adet süreli yayına abonelik mevcuttur.

Kütüphanemiz, eğitim ve öğretim faaliyetlerinin devam ettiği hafta içi 08:00-22:00, hafta sonu 10:00-22:00 saatleri arasında

kesintisiz hizmet vermektedir. Dini ve milli bayramlarda okulda öğrenci bulunması durumunda kütüphane açık bulundurulmaktadır.

3 personelin görev yaptığı kütüphanede Yordam firmasına ait kütüphane yazılımı kullanılmaktadır. Ayrıca 3M SeltCeheck (Otomatik ödünç verme sistemi) ile kütüphaneden yayın almak isteyen okuyucular kendilerine verilen üye kartı ile kişisel şifreleri ile almak istedikleri yayınları bu cihaza okutup, şifrelerini girerek yayını otomatik olarak kendileri ödünç alabilmektedirler.

Bursa Erkek Lisesi Kütüphanesi

Adres: İbrahimpaşa Mah. Öğreten Sok. No:1 16010 Osmangazi-BURSA
Telefon: (224) 221 23 23
Kuruluş Tarihi: 1903-1906
Katalog Sorgulama: Dış erişime açık katalog sorgulama bulunmamaktadır.

Metin YALÇIN*

130 yıllık bir geçmişe sahip olan Bursa Erkek Lisesi, ülkemizin köklü eğitim kurumlarından biridir. Yetiştirdiği öğrencileriyle siyasetten ekonomiye, eğitimden spora, müzikten tıbba kadar çok geniş bir yelpaze içerisinde etkisini sürdürmektedir. Elde edilen bu birikim ve itibarın meydana gelmesinde pay sahibi olan müessirlerden biri de elbette ki okul kütüphanesidir. Yüz senelik bir geçmişe sahip olan okul kütüphanesi, bilgiye susayan genç dimağların vazgeçilmez durağı olmuştur. Erkek Lisesi öğrencilerine burada Süleyman Nazif, Reşat Nuri Güntekin, Orhan Şaik Gökyay, Kâzım Baykal gibi ülke müktesebatına önemli katkılarda bulunmuş güzide hocaların tedrisatına ilaveten; bilginin, hakikatin suskun davetçileri 'kitaplar' hız vermiştir. Liyakati olanların, geniş ufuklara yelken açanların, düşünceden düşünceye kanatlanan heyecanlı ruhların yegâne gıdası kitaplar…

* Türk Dili Ve Edebiyatı Öğretmeni

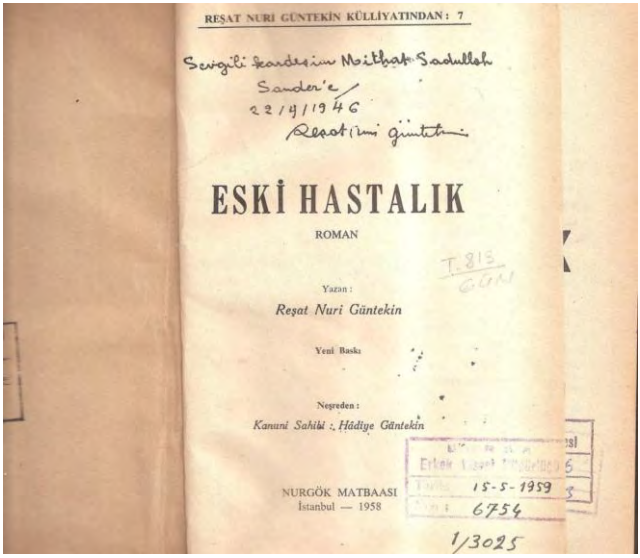

Yakın bir zamana kadar 100.Yıl binasında hizmet veren okul kütüphanesi, adı geçen binanın restorasyon çalışmaları nedeniyle yıkılması üzerine, geçici olarak, yeni binanın bodrum katına taşınmıştır. Hâlihazırda 10.755 kitapla hayatiyetini devam ettirmektedir. Osmanlı Türkçesi ile basılan matbu kitaplar, Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren yayınlanan çeşitli eserlerin erken baskıları, Reşat Nuri Güntekin gibi eski hocaların hatırasını yansıtan özel kitaplar kütüphanenin ayırt edici vasıflarıdır.

Eğitim, din, hukuk, tarih, felsefe, coğrafya, edebiyat, sanat tarihi, cumhuriyet tarihi, mizah, psikoloji, sosyoloji vb. türlerde binlerce kitap, okulun kadîm hocalarından Neşet Şen'in muhafazası altında öğrencilerimize hizmet vermektedir. Kütüphanenin istifadeye sunulmayan önemli bir kısmı ise restorasyon çalışmalarının bitmesini, tarihî binadaki yeni

mekanın hazırlanmasını beklemektedir. Kâşifini bekleyen tılsımlı defineler gibi…

REŞAT NURİ GÜNTEKİN KÜLLİYATINDAN: 7

Sevgili Sander'im Maitbat Sadullah
Sander'e
22/4/1946
Reşat Nuri Güntekin

ESKİ HASTALIK

ROMAN

T. 813
GÜN

Yazan:
Reşat Nuri Güntekin

Yeni Baskı

Neşreden:
Kanuni Sahibi: Hâdiye Güntekin

NURGÖK MATBAASI
İstanbul — 1958

15-5-1959
6754
1/3025

Reşat Nuri Güntekin'in imzaladığı kitabı

Tarihi Bir Hazine: Bursa Kız Lisesi Kütüphanesi

Adres: İbrahimpaşa Mah. 16335 Osmangazi- BURSA
Telefon: (224) 221 11 29
Kuruluş Tarihi: 1854
Katalog Sorgulama: http://www.bakl.k12.tr/

Cevat AKKANAT*

Kitap medeniyetinin öncü şehirlerindendir Bursa. Şehrin köklü bir eğitim kurumu olarak Bursa Anadolu Kız Lisesi, bünyesinde bulundurduğu kütüphane ile bu öncülüğe ciddi bir katkı sağlamıştır.

Efsane Kütüphane

Bunu şöyle açıklayabiliriz: Bursa ve kütüphane konusunun açıldığı kim bilir kaç konuşmada duyduk. Vaktiyle Bursalı araştırmacılar çalışmalarında kaynak olarak kullanacakları kitapları nice zorlu arama tarama mücadelesinden sonra, sadece Bursa Kız Lisesi Kütüphanesi'nde bulabilirlermiş. Dahası, tek adres olarak gösterilirmiş bu kütüphane. Dolayısıyla pek çok araştırmacı, peşine düştüğü bilgiyi bu kütüphanede ele geçirerek, haz dolu yorgunluk kahvelerini yudumlamanın keyfini çıkarırlarmış…

Bizim kulaklarımıza çarpan bu malumat bir efsane midir bilmeyiz! Bildiğimiz, kütüphanemizin, bünyesinde bulunduğu kurumla özdeşleşmiş bir tarihî geçmişe sahip olduğudur. Söz konusu geçmişle salt 'köklü'lük övüncü değildir işaret ettiğimiz. Zira bir kütüphanenin köklülüğü, içindeki eserlerin niteliği ile

* Bursa Anadolu Kız Lisesi Edebiyat Öğretmeni

ölçülür. Bu ise, Bursa Anadolu Kız Lisesi Kütüphanesi bağlamında, oldukça üst konumdadır.

Buyurun, daha somut bilgiler verelim: Kütüphanemizde tamamına yakını ciltli 15 bine yakın kitap bulunmaktadır. Bu kitapların sayısı, bağışlar ve satın almalarla gün geçtikçe artmaktadır. Koleksiyonumuzun bu görece zenginliğini zihinlerde yerli yerine oturtabilmemiz için şu bilgiye ihtiyacımız olabilir: "Kütüphaneler Bölgesi" diyebileceğimiz bir yay hattının (Bu hattı şöyle çizelim: Yazma ve Eski Basma Eserler Kütüphanesi, Mehmet Ali Deniz Halk Kütüphanesi, Şehbenderler Konağı Malik Aksel Kütüphanesi, Atatürk Halk Kütüphanesi, Setbaşı Şehir Kütüphanesi) tepe noktasında bulunsa da, Bursa Anadolu Kız Lisesi Kütüphanesi, kendi özgün kimliğini daima korumuş… Demek ki hayli fonksiyonel bir süreç içinde nefes alıp vermiş…

Nitelik demiştik ya, şöyle devam edelim: Kütüphanemizdeki kitaplardan bir kısmı bugün nadir eser olarak tabir edilen cinstendir. Bunlar arasında, okulun ilk kuruluş (1854) çağlarında basılmış yerli ve yabancı matbu eserlere, Osmanlıca kitaplara ve özellikle Cumhuriyet'in ilk on yıllarına ait yapıtlara rastlarsınız…

Bu arada, vaktiyle kütüphanemizde bulunan pek çok el yazması eser Milli Eğitim Bakanlığı'ndan çıkan bir karar sonrası bakanlığa devredilmiştir.

Koleksiyonumuz içinde bulunan kitapların hangi alanlara hitap ettiğini de merak ettiğinizi biliyoruz. Şöyle cevaplayalım: Ansiklopedik yayınların yanı sıra, antoloji, biyografi, biyoloji, deneme, derleme, edebiyat, eleştiri, felsefe, gazi, güzel sanatlar, hatıra, hikâye, ilmihal, inceleme, makale, roman, şiir, siyaset, sosyoloji, sözlük, tarih, tiyatro… Saymakla bitirmemiz imkânsız; öyleyse, Bursa Anadolu Kız Lisesi Kütüphanesi'nde Onlu Dewey

sınıflandırma sisteminin hiçbir birimi ihmal edilmemiştir diyebiliriz.

Selahattin Saygı'ya Saygı

Bursa Anadolu Kız Lisesi Kütüphanesi'ne gelenler girişte şu tabelayla karşılaşacaktır. "Selahattin Saygı Kitaplığı".

Pek çokları Selahattin Saygı'nın kimliğini merak etmeyebilir. Fakat biz meraklıları için şu küçük bilgiyi verelim: Selahattin Saygı, gerçekten de saygı duyulacak birisi. Kendisi DSİ'nin farklı Bölge Müdürlükleri'nde de bulunmuş bir kitapseverdir. 1966-1971 yılları arasında DSİ I. Bölge (Bursa) Müdürlüğü yaparken vefat etmiştir. Yaptığı bağışlar ise onun adını kütüphanemizle özdeşleştirmiştir…

Kütüphanemizin Yönetimi

Okul kütüphanelerinin kimi bahtsızlıkları vardır. Belli bir sayıda koleksiyona sahip okul kütüphanelerine uzman memur atanması gerekirken, kimi bürokratik sebeplerle bundan mahrum kalır pek çoğu.

Kütüphanemiz bir dönem bu bahtsızlığa maruz kalmamış, uzman kütüphane görevlileri tarafından yönetilmiştir. Bu uzmanlar arasında Nehir Okyanus, Nadide Diker ve Emel Sayan isimleri bilinen üç eski memuremizdir. Fakat 2000'lerin ortalarından bu yana kütüphanemiz görevli personelden mahrum kalmış, problem Kütüphane Kulübü öğretmen ve öğrencilerinin gönüllü işbölümü ile çözülmüş, kütüphanemizde hizmete bu şekilde devam edilmiştir. Süreç hâlihazırda bu şekilde devam etmektedir.

Yüksek bir özveri isteyen bu sürece rağmen, Bursa Anadolu Kız Lisesi Kütüphanesi birkaç yıldır hayli gelişmeye sahne olmaktadır. 2010'da Türk Kütüphaneciler Derneği Bursa Şubesi ile işbirliği yapılarak kütüphane teknik anlamda yeniden yapılandırılmıştır. Bu yoldaki yenileştirme çalışmaları 2011 ve

2012 yıllarında da sürmüş; Okul Müdürü Yücel Öztürk ve Edebiyat Öğretmeni Cevat Akkanat'ın öncülüğünde, Kütüphanecilik Kulübü öğrencileri ile Bursa Kız Lisesi Mezunları Derneği ve Okul Aile Birliği'nin katkılarıyla kütüphanemizin iç düzenleme çalışmaları yapılmıştır. Resmî ve özel kurumlarla da işbirliğinin yapıldığı bu sürecin sonunda Bursa Anadolu Kız Lisesi Kütüphanesi daha cazip bir iç plana kavuşmuştur.

Kütüphanemizin Maddi Donanımı

Yapılan son çalışmalarla cazibe merkezi haline gelen kütüphanemizin maddi donanımı hakkında şunları kaydedebiliriz:

Kütüphanemiz (tahminen) 300 ve 50 metrekarelik iki ayrı okuma salonundan oluşmaktadır. Bu salonlarda aynı anda 120 öğrencinin hizmet alabileceği şekilde düzenlenmiş oturma grupları (masa ve sandalyeler) bulunmaktadır.

Açık raf sistemine uygun bir şekilde yerleştirilmiş 37 adet ahşap dolap ve 4×2,5 ebatlarında toplam 4 çelik raf kütüphanemizdeki 15 bine yakın kitapla doludur. Bu raflardaki

kitaplar Onlu Dewey sistemine göre yerleştirilmiştir. Kayıtlı kitaplarımızın tamamı profesyonel bir kütüphane takip programı ile bilgisayar ortamından takip edilmektedir.

Kütüphanemizin maddi donanımları arasında bir katalog dolabı, iki bilgisayar masası, internete bağlı iki bilgisayar, bir akıllı tahta ve bir projeksiyon sistemi de yer almaktadır.

Devam Eden Çalışmalar

Yapılan bu son müdahaleler çerçevesinde kütüphane koleksiyonu yeniden sayılmış, eksik kitaplar belirlenmiş, satın alma veya bağış yoluyla kütüphaneye kazandırılacak yayınlar listelenmiş, kütüphanede bulunduğu halde kaydedilmemiş olan yayınlar kayda hazır hale getirilmiş, harici kütüphanelere bağışlanabilir nitelikte olan kayıtsız (fazla) yayınlar tespit edilmiştir.

Aynı süre içerisinde başta öğrencilerimiz olmak üzere isteyen herkesin kütüphanemize üye olma ve kitaplarımızdan yararlanma imkânları oluşturulmuştur. Bu çerçevede öğrencilerimiz, öğretmenlerimiz ve mezunlarımızın kütüphaneye olan ilgileri artmıştır.

Bu arada, 2012 yılında yapılan bir yenilikle, kütüphanemize kayıtlı olan kitapların bilgi fişleri okulumuzun internet sitesine yüklenmiştir. Dolayısıyla artık kütüphanemizdeki eserlere internet üzerinden ulaşmak mümkün olup, isteyen kitapseverler buradan kitap seçip okuma faaliyetinin ilk hamlesini gerçekleştirebilirler.

Bu çalışmalar bağlamında kütüphanemize güncel kitapların kazandırılması, süreli yayınların temin edilmesi için Kütüphanecilik Kulübü tarafından kampanyalar yapılmıştır. "Listeyi Sen Yap Kitabı Biz Alalım", "Senin de Bir Kitabın Olsun", "Her Yolun Kütüphaneye Çıksın" gibi başlıklar altında yapılan bu kampanyalar başarılı bir şekilde sürdürülmüştür.

Kütüphanemizin aktiviteleri bir dönem internet ortamında da sürdürülmüş, bu çerçevede "BAKL Kütüphane Kulübü" adlı bir facebook grubu oluşturulmuş, fakat daha sonra bundan vazgeçilmiştir.

Talep ve Teşekkür

Bütün bu çalışmalarla birlikte, belirtmek istediğimiz asıl husus, 15 binlik bir kitap koleksiyonuna sahip Bursa Anadolu Kız Lisesi Kütüphanesi'ne MEB tarafından mutlaka uzman bir kütüphane memuru atamasının yapılmasıdır. Bursa Anadolu Kız Lisesi gibi Bursa'nın ve Türkiye'nin yüz akı olan köklü bir eğitim kurumunun kütüphanesi bu profesyonel hizmetten mahrum bırakılmamalıdır.

Son olarak, başta Kütüphanecilik Kulübü öğrencileri olmak üzere, kütüphanemizin hizmet vermesine katkı sağlayan herkese teşekkür ediyoruz.

Tophane Teknik Ve Endüstri Meslek Lisesi Kütüphanesi

Adres: Osmangazi Mh. Hasta Yurdu Cd. 16040 Osmangazi-BURSA
Telefon: (224) 220 44 04
Kuruluş Tarihi: Kesin kayıt bulunmamaktadır.
Katalog Sorgulama: Dış erişime açık katalog sorgulama bulunmamaktadır.

Tophane Teknik ve Endüstri Meslek Lisesi 26 Mart 1868 tarihinde kimsesiz çocukları korumak amacıyla dönemin valisi İzzet Paşa Tarafından bir ISLAHHANE olarak açılmıştır. Bu tarihten itibaren çeşitli nedenlerle isim ve yer değişiklikleri ile günümüze kadar gelmiş köklü ve güçlü bir eğitim kurumudur.

Okulumuz Kütüphanesinin tam olarak hangi tarihte kurulduğu ile ilgili kesin bir bilgi bulunmamakla birlikte kütüphanede bulunan bazı kitapların demirbaş kayıtları 1935 tarihine kadar ulaşmaktadır.

Kütüphanemizde bu köklü tarihe uygun bir kitap çeşitliliği bulunmaktadır. Her türlü araştırmaya yardımcı olacak farklı alanlardaki orijinal ve ender bulunan kitaplar kütüphanemizde mevcuttur. Bu kitapların bir kısmı farklı yabancı dillerde yazılmıştır. Osmanlıca olarak yazılmış ender kitaplar da kütüphanemizin nadide eserleri arasındadır.

Kütüphanemizde meslekî kitaplar yanında farklı alanlarda farklı başvuru kaynakları da bulunmaktadır. Bu alanları şu şekilde sıralayabiliriz:

Atatürk Konulu Kaynaklar, Atatürk Konulu Biyografik Eserler, İslam Dini, Kur'an, Kur'an Mealleri, Hz. Muhammed, Gelenekler ve Halk Bilimi, Dil ve Bilim, Tezgahlar, Madencilik, Kimya Mühendisliği, İnşaat Mühendisliği, Yol Mühendisliği, Hidrolik Su Mühendisliği, Çevre Koruma Mühendisliği, Makine Mühendisliği, Mühendisliğin Diğer Kolları, Türk Dili, Doğa Bilimleri, Tarım, Ormancılık, Türk Edebiyatında Roman ve Hikaye, Türk Edebiyatında Denemeler, Türk Edebiyatında Denemeler, Türk Edebiyatında Söylevler, Türk Edebiyatında Mektuplar, Türk Edebiyatında Hiciv ve Mizah, Osmanlı Edebiyatı, Fransız Edebiyatı, İngiliz Edebiyatı, Amerikan Edebiyatı, İspanyol ve Portekiz Dilleri Edebiyatı, Latin Edebiyatı, İtalyan Edebiyatı, Rumen Edebiyatı, Cermen Dilleri Edebiyatı,

Yunan Edebiyatı, Doğu-Hint-Avrupa ve Kelt Edebiyatı, İran Edebiyatı, Doğu Slav Edebiyatı, Arap Edebiyatı, Doğu ve Güneydoğu Asya Edebiyatı, Kültür, Sosyal Bilimler, Tarih, Matematik, Astronomi, Hayvancılık, Ev Ekonomisi ve Aile Yaşamı, Muhasebe, Genel Yönetim, Fizik, Sanayi Kimyasalları, İmalat, Ekonomi, Hukuk, Kimya, Yer Bilimleri, Yaşam Bilimleri, Hayvan Bilimleri, Maden İşleme, Eğitim, Tıp, Dokumalar, Dokuma Sanatları, Toplum Bilimleri, Sosyoloji, İngilizce, Fotoğrafçılık, Müzik, Heykeltıraşlık, Çizgi-Dekoratif Sanatlar, Resim Sanatı, Güzel Sanatlar, Kent ve Peyzaj, Coğrafya ve Seyahat, Sanat ve Eğlence Alanındaki Kişiler, Teknoloji Alanındaki Kişiler, Toplumsal Bilimlerdeki Kişiler, Bilim Adamları, Edebiyat Alanındaki Kişiler, Arap Harfli Basma Eserler, Eski Çağ Tarihi, Genel Avrupa Tarihi, Genel Asya Tarihi, Amerikan Ansiklopedileri, İngiliz Ansiklopedileri, Cumhuriyet Dönemi, İstiklal Savaşı Dönemi, Atatürk Dönemi, Osmanlı İmparatorluğu Dönemi, Bibliyografik Eserler…. Kütüphanemizde burada sayabildiğimiz bu başlıklar dışında farklı bilim ve sanat dallarına ait kitaplar da bulunmaktadır. Bunların dışında öğrencilerimizin derslerine ve sınavlarına yardımcı olmak amacıyla farklı kaynak kitaplar ve test kitapları ile güncel roman ve öykü kitapları da kullanıma sunulmaktadır. Tüm bu kitapların demirbaşa kayıtlı toplam sayısı 11.245'tir.

Kütüphanemizde sorumlu bir çalışan bulunmaktadır. Bunun dışında Kütüphanecilik Kulübü Öğretmen ve Öğrencileri de gerekli durumlarda yardımcı olmaktadır.

Kütüphanemiz okulumuzun idari bölümünde Bilgi İşlem Merkezi'nin üst katında bulunmaktadır. Kütüphane sorumlusunun gözetiminde öğrencilerimiz internet üzerinden de araştırmalar yapabilmektedir.

Kütüphanemiz hafta içi her gün 08:00 - 17:00 saatleri arasında öğretmen öğrenci ve diğer misafirlerimizin ziyaretine ve kullanımına açıktır.

Bursa Merkez Anadolu İmam Hatip Lisesi Kütüphanesi

Adres: Şükraniye Mh. Ahmet Taner Kışlalı Meydanı Yıldırım Belediye Binası Doğu Yanı No:10 Yıldırım- BURSA
Telefon: (224) 360 53 00
Kuruluş Tarihi: 1965
Katalog Sorgulama: Dış erişime açık katalog sorgulama bulunmamaktadır.

Kütüphanemiz 1965-1966 eğitim-öğretim yılında açılmıştır. 1991 yılında okulumuza ek bina yapılmış ve kütüphane ek binaya taşınmıştır. Ardından yine alan küçük geldiğinden Ana binada yer alan şimdiki yerine taşınmıştır. Kütüphanemizde eski yazma eserlerin bulunduğu ikinci bir arşiv alanı da yer almaktaydı. Ancak 2012-2013 eğitim-öğretim yılında bu eserlerin muhafazasında yaşanan zorluklar sebebiyle Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi'ne devredilmiştir. Kütüphanemiz hafta içi 08:00 – 17:00 saatleri arasında hizmet vermektedir. Kütüphanemiz kayıtları bilgisayar üzerinde 8'de 8 Kütüphane Takip Programı aracılığıyla tutulmaktadır. Ayrıca bugünlere kitap bağışları ile gelen kütüphanemiz yine yardımseverlerin bağışları ile genişleyip güzelleşerek ayakta durmaya devam etmektedir.

5.710 eaerin bulunduğu kütüphaneden günlük ortalam 400-500 arasında öğrenci faydalanmaktadır. Kütüphaneden ödünç alınarak haftalık evde okunan kitap sayısı ise 400-600 arasındadır.

Kütüphanemizde Bulunan Kitap Çeşitleri

Kur'an-ı Kerim
Hadis
Tefsir
Siyer
Fıkıh
İslam Tarihi
Tasavvuf
Diğer Dini kaynaklar
Ansiklopedi
Felsefe
Kişisel gelişim
Dergi-gazete

Fikir kitapları
Atatürk hakkında eserler
Sözlük
Edebiyat
Tiyatro
Şiir
Roman
Hikâye
Bursa hakkında eserler
İngilizce

OKUR
CONE

BELEDİYELERE BAĞLI KÜTÜPHANELER

BURSA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ KÜTÜPHANELERİ

Bursa Büyükşehir Belediyesi Setbaşı Şehir Kütüphanesi

Adres: Kurtoğlu Mah. Setbaşı Köprüsü Yanı No:1 Yıldırım-Bursa
Telefon: (0224) 326 56 50
Kuruluş Tarihi: 1998
Katalog Sorgulama: http://kutuphaneler.bursa.bel.tr/

Bursa Şehir Kütüphanesi, 'Bursa'nın Beyoğlu' diyebileceğimiz, Setbaşı Caddesi üzerinde, Setbaşı Köprüsü'nün hemen yanında yer almaktadır. Bursa Büyükşehir Belediyesi Kütüphane ve Müzeler Şube Müdürlüğü'ne bağlı 4 kütüphanenin ve Bursa'nın en büyük kütüphanesi konumundadır. Şehir merkezinde olması, modern görüntüsü ve kullanım salonları, bünyesinde bulundurduğu kültürel aktivite çeşitliliği, uzman kadrosu ve kendisini her gün yenileyen dermesi ve bilgiye ulaşma kolaylığı ile Bursa'daki en çok tercih edilen kütüphane durumundadır.

Bursa Setbaşı Şehir Kütüphanesi, 11 Eylül 1998 tarihinde dönemin belediye başkanı Erdem Saker tarafından hizmete açılarak okuyucu ile buluşmuştur. Bina, Setbaşı Köprüsü'nün sağ ayağına oturmuş, 5 katında toplam 1976 m² kullanım alanına sahip Cumhuriyet dönemi yapısıdır.

1954-1960 yılları arasında dönemin belediye başkanı Reşat OYAL, Bursa için yoğun bir imar faaliyetine girişmiş ve Setbaşı Köprüsü'nü genişletmiştir. Bu dönemde 1958 yılında Kapalıçarşı

yangınından zarar gören esnaf için alt kat pasaj olarak, üst kat ise nikâh dairesi olarak kullanılmak için planlanmış ve bugünkü Şehir Kütüphanesi binasının ilk hali ortaya çıkmıştır. Cumhuriyet Dönemi II. Ulusal Mimarlık Akımı içinde, parçalı formda inşa edilen bir yapıdır.

1994-1998 yılları arasında Bursa Belediye Başkanı olan Erdem SAKER döneminde nikâh dairesi Kültürpark'a taşınmıştır. Bunun üzerine mevcut bina, kültürel faaliyetlere önem veren SAKER'in gayretleri ve Bursalı sanayicilerin destekleri ile Ocak 1997 yılında elden geçirilerek yeniden düzenlenmiş ve Bursa'yı modern bir 'şehir kütüphanesi' kazandırılmıştır. Örnekleri yurt dışında incelenerek şehre kazandırılan kütüphane kompleksi, devralındığı dönemden itibaren her türlü bilgi ihtiyacının karşılanmasını amaçlamaktadır.

Kütüphane içinde, hizmetleriyle Bursa halkının yarısından fazlasına ulaşan, Bursa Büyükşehir Belediyesi Kütüphane ve Müzeler Şube Müdürlüğü idari ofisleri; yaptığı çalışmalar ve yayınlarla unutulan değerlerimizi ve dünya ve Türkiye içindeki

yerini hatırlatan, Bursalı olmanın önemini vurgulayan, Bursa Araştırmaları Merkezi; kütüphane okuma salonları ve gösteri merkezi ve sergi salonu bulunmaktadır.

Kütüphane okuma salonlarına Bursa için önemli kişilerin isimleri verilmiştir. Okuma salonları işlev ve içinde bulundurduğu yayınların özelliklerine göre Umur Bey Genel Okuma Salonu, Ahmet Dâî Süreli Yayınlar Bölümü, Lâmi-î Çelebi Bursa Belgeliği, Çocuk Bilgi Parkı, Üftade Gösteri ve Konferans Salonu, Kılıç Kalkan Evi, Gezici Kütüphane ve Şehir Kütüphanesi Sergi Salonu gibi bölümlerden oluşmaktadır. Ayrıca kütüphanemizde 90.000 kitap kapasiteli bir de kitap deposu bulunmaktadır.

Umur Bey Genel Okuma Salonu: Günlük okuyucu kitlesinin güncel ve popüler kitaplara, edebi türde eserlere, temel kaynaklara, birçok uzmanlık koluna yönelik kitaplara ulaşma, araştırma ve bilgi edinmelerine yönelik kullanılmaktadır. Geniş

bir konu sınıflanması içinde hemen her türde kitaba sahip dermede bilgisayar aracılığı ile katalog sorgulaması yaparak kitapların hangi kütüphanede yer aldığını bulmak mümkündür. Dewey Onlu Sistemi'ne göre açık raflarda sınıflandırılan kütüphane dermesinde toplam 43.738 adet eser bulunmaktadır. Türkçe'den başka, İngilizce, Almanca, Fransızca, Rusça ve Arapça gibi dünya dillerine ait birçok yayına sahip kütüphane, güncel kitapları kısa sürede koleksiyonuna katarak okuyucularına en iyi hizmeti sunmaktadır. Güler yüzleri ile okuyucuları karşılayan ve yönlendiren, tüm sorulara cevap veren kütüphane çalışanları arasında bir lisans mezunu kütüphaneci ve konularında uzman personeller görev yapmaktadır. Kütüphaneye üyelik işlemleri de bu salondan yapılmaktadır. Üyeler ödünç kitap alabilmekte, hatta okumayı teşvik etme amacıyla aralarından en çok kitap okuyanlar ayın okuyucusu olarak seçilmekte ve kendilerine çeşitli hediyeler verilmektedir. 2012 yılında 3.251 üyesi olan kütüphanede 46.543 kitap ödünç verilmiş, 353.902 okuyucu kütüphane hizmetlerinden yararlanmıştır. 170 kişilik oturma kapasitesine sahip okuma salonu, hafta içi 08:30-20:00, Cumartesi 09:00-18:00 saatleri arasında ziyaretçi kabul etmektedir. Pazar günleri ise kapalıdır.

Teknik Hizmetler: Mevcut dermeye satın alma ve bağış yolu ile eklenen kitapların katılması, sisteme dâhil edilmesi, okuyucuya en seri biçimde ulaştırılması için teknik hizmetler bölümü bulunmaktadır. Teknik hizmetler ayrıca yıpranmış kitapların bakımını yaparak yeniden raflara konulmasını da sağlamaktadır.

Ahmet Dâî Süreli Yayınlar Salonu: 28 kişilik oturma salonunda ulusal ve yerel basına ait 19 gazete; haftalık ve aylık yayınlanan 4'ü yabancı, 50 dergi ile hizmet vermektedir. Her yaş grubundan okuyucu rahat ortamda güncel bilgi sahibi olmak amacıyla süreli yayınlardan yararlanmaktadır.

Lamiî Çelebi Bursa Belgeliği: Okuyucunun, kentin sahip olduğu kültür hazinesine ulaşması için düzenlenmiştir. Bünyesinde Bursa'ya ait değerlerin yayınlandığı eserler başta olmak üzere, Bursa ile ilgili yapılan yayınlar, Bursa idari kurumları ve özel şirketlerinin yayınları, akademik yayınlar, Bursa Şer'iye Sicilleri (kadı sicilleri) ve nadir eserler bulundurmaktadır. 5.397 kitap, 1.068 makale-bildiri, 8 orijinal tarihî değeri olan harita, 82 adet Bursa Büyükşehir Belediyesi Meclis Karar ve Dosyası, Bursa Şeriye Sicilleri'ne ait 158.344 mikrofilm poz, 1.062 sayfa Kadı Sicilleri Defteri, 56 adet Bursa ile ilgili orijinal belge, 597 adet nadir eser, 512 adet Başbakanlık Devlet Arşivi- Cumhuriyet Dönemi Nadir Dosya ve Belge, 189 adet tez, 1.329 adet fotoğraf, 319 adet kartpostal, 480 adet broşür ve afiş ve 27 adet gazete ile Bursa ile ilgili her türlü belge ve kaynağı içeren Lamiî Çelebi Belgeliği araştırmacılara sunduğu imkanlar bakımından oldukça önemli bir yerdir. Belgelikte Kütüphane bünyesindeki internet, fotokopi ve tarama hizmeti de buradan verilmektedir.

Çocuk Bilgi Parkı: Ana sınıfından ilköğretim düzeyinde öğrenciye kadar, çocukların kitap ve kütüphaneyi tanıma, kütüphane sevgisini kazanmasını sağlamak amacıyla açılmıştır. Çocukların kütüphaneyi ilk tanıdıkları ve hayat boyu kütüphane ve kitap sevgisini kazanacakları ilk adım olarak şehir kütüphanesi, aydınlık yarınlara okuyan gençlikle ulaşmanın mümkün olacağını düşünmektedir. Bu bölüm, küçük okuyucuların gelişimine katkı koymak adına eğitici öğretici oyuncaklar ve üç boyutlu kitaplar, hikâyeler, çocuk klasikleri, ansiklopedilerden oluşan 7.000 civarı yayından oluşan seçkin bir dermeye sahiptir. Çocuk Bilgi Parkı'nın giriş kısmında ana sınıfı düzeyindeki çocuklara özel hazırlanmış gösteri salonu bulunmaktadır.

Üftade Gösteri ve Konferans Salonu: 110 kişilik oturma kapasitesiyle, değişik etkinliklere ev sahipliği yapmaktadır. Kişisel gelişim seminerleri, müzik dinletileri güncel konferanslar, vb. etkinlikler düzenlenmektedir.

Gezici Kütüphane: Kütüphanesi bulunmayan ya da yeterli düzeyde olmayan, bu konuda dezavantajlı durumdaki okuyucuların kitaba ulaşmasını kolaylaştırmak amaçlı hizmet vermektedir. 09.10.1991 tarihinden beri aylık programlar çerçevesinde merkeze uzak yerlere kitap taşıyan Gezici Kütüphane 4.215 kitaba sahiptir.

Şehir Kütüphanesi Sergi Salonu: Yıl içinde resim, heykel, çini, maket gibi birçok serginin yapıldığı, güzel sanatlara verdiği destek ile tanınmaktadır.

Kılıç Kalkan Evi: Bursa'ya özel kılıç kalkan oyununun tanıtılması ve gelecek kuşaklara aktarılması amacıyla kütüphane avlusu içinde iki katlı geleneksel Bursa Evi'nin müze amaçlı kullanılmasıyla oluşturulmuştur. Kılıç Kalkan oyununun dünyaya tanıtılması, Bursa kültürüne ait değerlerin nesilden nesile aktarılması açısından müze ziyaretçilerinden ücret alınmamaktadır.

Bursa Şehir Kütüphanesi, güler yüzlü, uzman çalışanlarıyla okuyucusuna her zaman kaliteli hizmet vermek için teknolojik imkânları takip etmektedir. Bu amaçla dijital kütüphane için hazırlık da yapılmaktadır.

Şehir Kütüphanesi Bursa kütüphaneleri içindeki öncü olma isteğini ve devamlılığını göstermek için çalışmalarına devam etmektedir.

Şehbernderler Konağı Murat Aksel Kütüphanesi

Adres: İbrahim Paşa Mah. Kız Okulu Cad. Osmangazi-BURSA
Telefon: (224) 224 24 18
Kuruluş Tarihi: 2010
Katalog Sorgulama: http://kutuphaneler.bursa.bel.tr/

Yrd. Doç. Dr., Hasan Basri ÖCALAN*

Bursa tarihinde birçok kütüphane kurulmuş ve kurulmaya da devam etmektedir. Her birisi kendi içinde yazma, eski harfli matbu veya latin harfleriyle yazılmış oldukça değerli koleksiyonlar barındırmaktadır. Osmanlı döneminde Umur Bey ile başlayan Bursa'da vakıf kütüphane kurma geleneği, son 20-30 yılda artarak devam etmektedir. Bu dönemin öncüsü merhum M. Ali Deniz Bey'dir. O önce kitaplarının bir kısmını Kültür Bakanlığı'na bağışlayarak Akbıyık Caddesi'nde kendi adıyla bir İl Halk Kütüphanesi'nin kurulmasını sağladı. Daha sonra ise Mehmet Ali Deniz Kültür Vakfı bünyesinde Selçukhatun Mahallesi'nde Bursa Araştırma Kütüphanesi kurularak koleksiyonu burada okuyuculara sunuldu. Yılmaz Akkılıç, özellikle süreli yayın konusunda zengin arşivini Nilüfer Belediyesi'ne bağışlayarak Nilüfer Akkılıç Kütüphanesi'nin oluşmasını sağladı. Emekli öğretmen ve eski gazeteci İlhan Yardımcı da kitaplarıyla kendi adını taşıyan bir özel kütüphane kurdu. Yirminci asırda Bursa'da kütüphane kuran zincirin son halkasını ise Murat Aksel oluşturmaktadır. Bu yazıda hem

* Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü.

kendisi, hem de kurduğu kütüphane hakkında bilgiler verilecektir.

Bursa'da kitapseverler genelde birbirleriyle kitapçılarda tanışmışlardır. Bu satırların yazarı, 1976 yılından bu yana Bursa'da kitapçılık yapan ve bu kitapçılardan kitap alan birçok kimseyle bu mekânlarda tanışmıştır. Ulucami'nin yanında MTTB kitap satış yeri, Yıldırım'da Fetih Kitabevi ve Ülkü Kitabevi, Çarşı'da Cavit Çemrek, Emirsultan'da Emirsultan Kitabevi, Nalbantoğlu'nda Yeni Asya Yayınları, İpekçilik'te Ahmet Metin Şahin Kitabevi, İnebey Caddesi'nde İlahiyat Kitabevi, Osmanlı Kitapçılar Çarşısı'nda Menzil, Osmanlı, Şura, Furkan, Erdem, Dergâh, Esma 99, Uludağ, Mimar Sinan, Gaye, Seriyye, Altıparmak'ta Haşet Burç Pasajı'nda ve son yıllarda Sönmez İş Merkezi'nde bulunan kitapçılar ve diğerleri, çoğu zaman uğrak yerimiz olup, kitap aldığımız ve dostlarla tanıştığımız mekânlardı.

Ancak Bursa'da "Kitapçılar Çarşısı" söz konusu oldu mu Ulucami karşısında şu anda yerinde bir alış-veriş merkezinin olduğu Osmanlı Bankası'nın altında yer alan çarşı akla gelirdi. 80'li yılların başında aktif hale gelen ve 2003 yılında kapanan çarşıdaki kitapçıların çoğu mesleklerini bıraktı, çok azı ise farklı yerlerde ayakta kalmaya çalışıyor. Bu çarşının müdavimleri vardı ve bunların birçoğu birbirini tanır ve bilir, hangi kitap çıkmış, hangi yayınevi neler yayınlayacak konusunda görüş alış verişinde bulunurlardı.

Bursa'daki kitapçılara ve özellikle de bahsi geçen Kitapçılar Çarşısı'na 1990 yılından itibaren sık sık uğrayıp, poşetlerle kitap alan bir şahıs çarşıdaki esnafın olduğu kadar, çarşı müdavimlerinin de dikkatini çekmeye başladı. Çarşı esnafı ona genelde, "Murat Abi" derdi. Bunun dışında hiç kimse onun ne iş yaptığını, hatta soyadını dahi bilmezdi. Çarşı'nın bir müdavimi ve bir kitapsever olarak, zamanla kendisiyle tanıştık ve her hafta,

özellikle Cumartesi günleri buluşmaya başladık. Beraber yediğimiz öğle yemeklerinden sonra kitapçıları gezer, yeni çıkmış kitaplara bakar, gözümüze kestirdiğimiz kadarını alır ve kendisiyle valilik önünde vedalaşarak ayrılırdık. Çünkü evine davet etmediği gibi, evinin nerede olduğunu dahi söylemezdi. Zamanla tanışıklığımız ilerleyince evine davet etti ve kendisini daha yakından tanıma fırsatım oldu. Soyadının "Aksel" olduğunu telefon numarasını istediğimde, Ressam Malik Aksel'in oğlu olduğunu da kütüphanesinde Malik Aksel'in birden fazla kitabı olduğunu merak ettiğimde söylemişti.

Murat Aksel, 12 Şubat 1949 günü babasının öğretmenlik yaptığı Ankara'da dünyaya gelmiştir. Babası aslen Selanikli Ressam Malik Aksel[1] (vefatı: 1987, İstanbul), annesi ise Bursalı resim öğretmeni Müşerref İğnemutlu (vefatı: 1989, Bursa)dur[2]. Murat Aksel, İlkokulu İstanbul'da Özel Yeni Nesil İlkokulu'nda bitirdikten sonra, ortaöğrenimini Tarhan Koleji'nde tamamlamış ve ardından gazetecilik yüksek tahsiline devam etmiştir. Babası Malik Aksel İstanbul'da vefat ettikten sonra, daha önce zaman zaman gelip kaldığı anne memleketi Bursa'ya göçmüş ve yerleşmiştir. İstanbul'da bulunduğu yıllarda kitap toplamaya başlayan Murat Aksel bu işi Bursa'da bir meslek aşkıyla devam

---

1 Ressam Malik Aksel son yıllarda yeniden Türkiye'nin gündemine geldi. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* "Aksel, Malik", maddesi. C. II, Beşir Ayvazoğlu, *Malik Aksel Evimizin Ressamı*, Kapı Yayınları, İstanbul 2011; Beşir Ayvazoğlu (editör), *Malik Aksel 1901*-1987, İstanbul 2011. Malik Aksel'in uzun zamandır piyasada olmayan kitapları Kapı Yayınları tarafından yeniden yayınlandı. (*Sanat Hayatı Resim Sergisinde Otuz Gün, Anadolu Halk Resimleri, Türklerde Dini Resimler, Sanat ve Folklor, İstanbul'un Ortası*)

2 Müşerref İğnemutlu ile ilgili olarak bakınız: Hasan Basri Öcalan, "Necatibey Kız Meslek Lisesi Mezunu, Resim Öğretmeni Ressam Eşi: Müşerref İğnemutlu (AKSEL)" *Şehrengiz Dergisi*, Temmuz 2012, Yıl:3, Sayı: 28, s. 54-57.

ettirmiştir. Aksel çiftinin ikinci oğlu Nuri Aksel ise halen Almanya'da fizik profesörüdür.

Yukarıda ifade ettiğim gibi Murat Aksel'le Cumartesi buluşmalarımız, birkaç sene devam etti. 1997 yılında yine bir Cumartesi günü buluşmasından sonra beni evine davet etti. Bu arada bir iki defa evini merak ettiğimi söylemiş, fakat hiç ısrarcı olmamıştım. Dört katlı evin daha sonra gezeceğim, zira ilk zamanlar iki katını gösterdi, dört katının da kitapla dolu olduğunu görecek hayretler içinde kalacaktım. Binanın ikinci katında merhume "Fevziye Teyze"si ile oturur[3], diğer katları ise kitaplar ve babasına ait tablolar ile doldurmuştu. Daha sonra tanıyacağım bir iki arkadaştan başka kimsesi olmadığı gibi, kimseyle de arkadaşlık yapma niyetinde olmayan Murat Aksel ile bu tanışmanın sonucu Bursa'ya hazine değerinde bir kütüphane ve Malik Aksel'in tablolarını kazandırdığım için son derece mutluyum.

Murat Aksel ile bir müddet görüşmelerimiz kesildi. 2008 yılı sonbaharında bir Cuma günü beni telefonla aradı ve bir konu hakkında görüşmek istediğini söylediğinde, soluğu evinde aldım. Bu zaman zarfında ciddi bir kalp rahatsızlığı geçirmiş ve kalbine pil takılmıştı. Çok öz konuşur, ani kararlar verir ve hiçbir zaman da verdiği kararlardan dolayı pişman olmamıştır. Çok kısa bir konuşmadan sonra kitapları benim istediğim yere vereceğini söyledi bu konuda hemen cevap beklediğini ifade etti. Ben de bazı alternatifli yerler olabileceğini, ancak en uygun yerin Bursa Büyükşehir Belediyesi olacağını ve bunun için de 2009 yılı Mart ayında yapılacak yerel seçimleri beklememiz gerektiğini söylediğimde, makul karşıladı. Bu arada Belediye yetkilileri ile

---

[3] Fevziye İğnemutlu ile ilgili şu yazıya bakılabilir: Hasan Basri Öcalan, "İbrahimpaşa Mahallesinde Bir Aile: İğnemutlu Ailesi", *Bursa'nın Tarihi Mahalleleri I*, ed. Neslihan Dostoğlu-Yusuf Oğuzoğlu-Aziz Elbas, Bursa 2011, s. 430-435.

görüşmelerimiz oldu ve gerekli alt yapıyı konuşarak, kitapların devir teslim işlerini mahalli seçim sonrasına bırakmıştık. Nitekim seçimlerden hemen sonra kitaplar kamyonlarla taşındı ve geçici olarak belediyenin zimmetine verildi. Murat Bey'in kütüphanenin yeri konusunda herhangi bir şartı yoktu. Kitapların devri, taşınması ve Kütüphane'nin kuruluşu konusunda belediye yetkilileri Anadolu Kız Lisesi yanında "Şehbenderler Konağı" olarak bilinen eski bir Bursa evini restore ettiklerini ve burayı kütüphane yapmak istediklerini kendisine iletmişler, O da benim görüşümü sorduğunda olumlu baktığımı ifade etmiştim. Neticede 9 Şubat 2010 günü yapılan bir törenle "Murat Aksel Koleksiyonu" söz konusu konakta hizmete açıldı. Açılış törenine dahi gelmeyecek kadar tevazu gösteren Aksel'in teşekkür plaketini Büyükşehir Belediye Başkanı Sayın Recep Altepe evinde takdim etme nezaketinde bulundu.

Resim 1: Bursa Büyükşehir Belediye Başkanı Recep Altepe, Murat Aksel'e teşekkür plaketini evinde takdim etti.

Kütüphanenin kurulduğu konak, Şehbenderler ailesine ait olup, İbrahimpaşa Mahallesi'nde üç katlı eski bir Bursa evidir. Konak, Duyun-ı Umumiye memuru Mehmet Sabit Bey'in kızı Feriha Şehbenderler'in mülkiyetinde iken, uzun yıllar bakımsız kalmıştır. Şehbenderler ailesine mensup kimi şahıslara ait mezartaşları Emirsultan Mezarlığı'nda bulunmaktadır. Son yıllarda Bursa Büyükşehir Belediyesi tarafından restore edilen bu Bursa evi, Murat Aksel'in bağışladığı kitapların bağışıyla kütüphane olarak değerlendirilmiştir.

Resim 2: Şehbenderler Konağı'nın dıştan görünümü.

Yaklaşık 30.000 ciltlik kütüphanede, dini yayınlardan tefsir, hadis, fıkıh, İslâm Tarihi, tasavvuf, dinler tarihi sahasında çıkan çoğu kitabın yer aldığı gibi, doğu ve batı klasiklerin birkaç farklı çevirisi vardır. İslâm sanatları ve mimarisi hakkında çıkan kitaplardan ulaşabildiğimiz kadarını koleksiyona katmaya çalıştık. Babasının ressam olmasından dolayı Batı resim sanatına özel merakı vardır Aksel'in. Bu nedenle konuyla ilgili ulaşabildiği yerli ve yabancı ressamlara ait tüm kitapları almaya çalışmıştır. Hatta Türkiye'de bulamadığı, "Raphael" adlı Batılı bir ressamın kitabını Kahire'den bana sipariş etmiş ve getirmiştim. Halen nadir de olsa bazen tek başına, bazen de beraber uğradığımız bir iki kitapçıdan kitaplar almaya devam etmektedir. Kendisi evden çıkamayınca kimi zaman telefonla siparişler vererek, kütüphaneye yeni kitap akışını kesintiye uğratmamaktadır.

Resim 3: Kütüphanenin içten görünümü.

Umur Bey'den bu güne Bursa'da birçok kimse tarafından "Kütüphane" kurulmuştur, koleksiyonlar bağışlanmıştır. Mutlaka her birisinin kendine göre bir değeri ve kıymeti vardır. Ancak çeşit ve farklılık itibarıyla "Murat Aksel Koleksiyonu" nev-i şahsına münhasırdır. Bursa Büyükşehir Belediyesi'nin de "İhtisas Kütüphanesi" olabilecek bu koleksiyona "Şehbenderler Konağı"nı müstakil olarak tahsis etmesi de büyük bir kadirşinaslıktır. Yaklaşık üç yıldır açılan kütüphanenin koleksiyonun en kısa zamanda bilgisayarlara yüklenmesi ve internette kataloğunun paylaşılması gerekmektedir. Böylece kitap meraklıları buradaki nadir eserlerin izini sürsünler.

Murat Aksel, kurduğu kütüphaneden başka, babasının zamanla biriktirdiği ve kimini kitaplarında kullandığı "Halk Resimleri Koleksiyonu" ile "Hilal-i Ahmer Kartpostalları"nı belediyeye bağışladı ve bunlarla ilgili Kent Müzesi'nde bir sergi açıldı[4]. Bu serginin ardından babası Malik Aksel'e ait yağlı ve suluboya tablolarını da aynı yerde sergilenmek üzere belediyeye izin verdi[5]. 19 Ekim-2 Kasım 2011 tarihleri arasında Taksim Sanat Galerisi'nde (İstanbul) hem halk resimleri, hem de yağlı ve suluboya tablolarından oluşan serginin tekrarı yapıldı ve serginin açılışı Kültür ve Turizm Bakanı Ertuğrul Günay tarafından yapıldı[6]. Sergide yer alan yağlı ve suluboya tabloların büyük bir kısmı daha sonra Murat ve Nuri Aksel tarafından Bursa Büyükşehir Belediyesi'ne bağışlanarak, Merinos Tekstil Müzesi'nin bir bölümünde sergilenmektedir.

---

[4] Hasan Basri Öcalan, Malik Aksel Koleksiyonu Taşbaskısı Halk Resimleri Sergisi Kataloğu, Bursa Büyükşehir Belediyesi, Bursa 2011.

[5] Hasan Basri Öcalan, *Malik Aksel Tabloları Sergi Kataloğu*, Bursa Büyükşehir Belediyesi, Bursa 2011.

[6] Beşir Ayvazoğlu, yerli ve evrensel Malik Aksel ressam-yazar-koleksiyoncu, İstanbul 2011.

Murat Aksel şimdi evinde zorunlu bir münzevi hayat yaşamaya devam etmektedir. Hergün birkaç defa uğradığı kitapçıların birçoğuna hemen hemen hiç uğramıyor. Türkiye Yazarlar Birliği Bursa Şubesi, 2011 Mayıs ayının başında O'nun için bir vefa günü düzenledi. Orada yaptığım konuşmanın başlığını "Muhtefi Bir Kitapsever" olarak belirlemiş, daha sonra bir dergide de yazdığım yazıya başlık olarak kullanmıştım. Hem konuşmamda, hem de yazıda "Vefalı Kitapçılar"a yukarıdaki macerayı daha detaylı anlatmıştım. O konuşmanın ve yazının son cümlesi ise şu idi: "Vefa sadece İstanbul'da semt adı olarak kalmış meğer."

Resim 4: Murat Aksel kurduğu kütüphanenin önünde. (Fotoğraf çektirmesini sevmeyen birisi olduğu halde benim talebimi geri çevirmedi ve bu pozu verdi)

Lala Şahin Paşa Çocuk Kütüphanesi

Adres: Kavaklı Mah. Ortapazar Cad. No:5 Osmangazi-BURSA
Telefon: (224) 224 71 79
Kuruluş Tarihi: 2012
Katalog Sorgulama: http://kutuphaneler.bursa.bel.tr/

İçinde bulunduğumuz "dijital" çağda kütüphane fikri neredeyse antika tuhaflığında bir izlenim bırakıyor. Bilginin artık kitap formu dışında hayatımızın her anında bilgisayar, telefon, tablet sayesinde elimizin altında olması sanırım bizi kütüphane olgusundan uzaklaştırıyor.

Çocukluk döneminde kitap ve kütüphane ile sağlam bağları olan biz yetişkinler, bilgi teknolojilerini kullanmanın yanında kitabın o müthiş kokusundan vazgeçemiyoruz. Bu yüzden çocuklarımızın bilgisayardan önce tanışması gereken bilgi kaynağı kitaplar ve kütüphane olması gerekiyor.

Bu noktadan hareketle çocukla kitabı buluşturmak adına, uzun yıllar Bursa'nın tek çocuk kütüphanesi olarak hizmet veren Tophane Çocuk Kütüphanesi'nin bulunduğu tarihi medrese Bursa Büyükşehir Belediyesi tarafından yeniden yapılanarak Lala Şahin Paşa Çocuk Kütüphanesi olarak hizmete açılmıştır.

Medresenin Tarihçesi

Lala Şahin Paşa Medresesi, Orhan Gazi ve Sultan I. Murad'ın kumandanı, Rumeli Beylerbeyi Lala Şahin Paşa tarafından 1339 yılında inşa edilmiştir. Savaş ganimetleri ile yapıldığı söylenen medresenin inşaatında küfeki taşı ve tuğla kullanılmıştır. Kuzey güney doğrultusunda tonozlu bir eyvan ile bunun önünde üzeri kubbeli bir kare mekân, iki yanında da sekiz adet tonozlu birbirlerine simetrik odalar bulunmaktadır.

Medresenin mermer söveli girişinden sonra zeminden 0.60 metre yüksekliğinde tonozlu bir bölüme geçilmektedir. Buradaki tonoz ile kubbeyi birbirinden ayıran kemer, Bizans dönemine ait iki mermer sütun üzerine oturtulmuştur. Medrese 1515, 1787, 1818, 1844 ve 1968 yıllarında onarılmıştır. Osmanlı'nın ilk döneminde inşa edilen tarihi medresede Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar eğitim hizmeti verilmiştir.

1968 yılında Eski Eserleri Sevenler Kurumu tarafından onarılan tarihi yapı kütüphaneye dönüştürülmüştür. Uzun yıllar Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı Tophane Çocuk Kütüphanesi olarak hizmet veren medrese 2009-2010 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından bir işadamının sponsorluğunda restore edilmiştir. Mülkiyeti Vakıflar Genel Müdürlüğü'nde olan medrese restorasyon bittikten sonra yapılan bir protokol ile Büyükşehir Belediyesi'ne kiralanmıştır.

Bursa Büyükşehir Belediyesi tarafından yürütülen sosyal ve kültürel projeler kapsamında medresenin kütüphane olarak hizmet vermesi amacıyla 2011 yılı Haziran ayında çalışmalara başlanmıştır. Tarihi yapı gerekli görülen bakım ve onarımların tamamlanmasından sonra 2012 yılının Şubat ayında Lala Şahin Paşa Çocuk Kütüphanesi olarak hizmete girmiştir.

Bursa'nın tarihi dokusuyla uyumlu olan kütüphane, bina dışında bulunan açık alan ile birlikte yaklaşık 480 m2' kullanım alanına sahiptir.

Kütüphanenin Bölümleri

1-Okuma Salonu
2-İnternet Kütüphanesi
3-Oyun Odası

1-Okuma Salonu

Ana giriş kapısının açıldığı Okuma Salonu yaklaşık 90 m2'dir. Çocuklara küçük yaşlardan itibaren iyi birer okur olma bilinci ve okuma alışkanlığı kazandırmak amacıyla oluşturulan bu bölümde ilköğretim 1. kademe öğrencilerine yönelik danışma kaynakları, araştırmalarında yararlanacakları kaynak kitaplar, dergiler ile ödünç alabilecekleri hikâye ve romanlar bulunmaktadır.

Bu salonda yaklaşık 3 bin 500 civarında kitap okuyucu hizmetine sunulmuştur. Araştırmalarını yapmak üzere yararlanacakları okuma salonunda 6 adet dört kişilik okuyucu

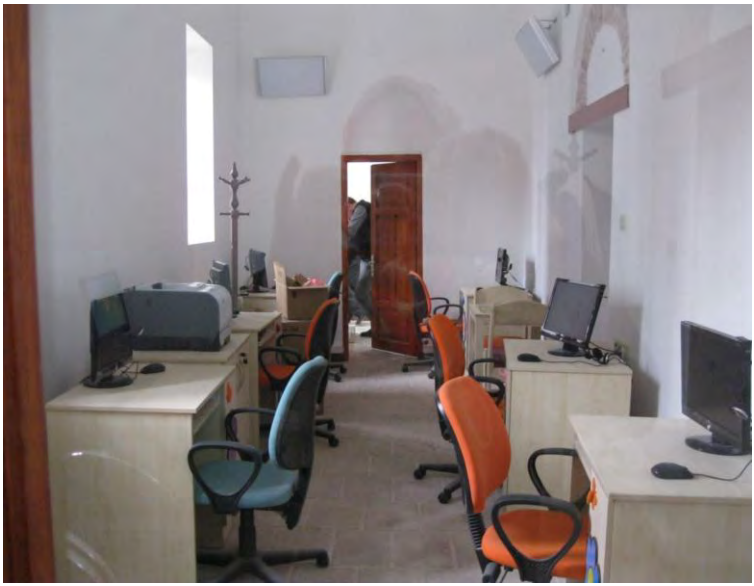
masası ile okulöncesi öğrencilere uygun 2 adet beş kişilik papatya masa bulunmaktadır.

2-İnternet Kütüphanesi

Günümüzde çocukların bilgiye erişimde vazgeçemedikleri bilgisayarların bulunduğu; Okuma Salonunun sol tarafından giriş kapısı bulunan bölüm İnternet Kütüphanesi olarak hizmet vermektedir. İlköğretim öğrencilerinin araştırmalarını yapmak, performans ödevlerini hazırlamak ve internette gezinmek amacıyla 7 adet bilgisayarın bulunduğu bu salonda öğrenciler özgürce zamanlarını geçirmektedirler.

Yaklaşık 20 m2'lik İnternet Kütüphanesi çocukların ergonomisine ve enerjisine uygun mobilya ve eşyalarla hareketlendirilmiştir.

3-Oyun Odası

Kütüphanelerin sadece kitap okunan, sessiz ve sıkıcı mekânlar olmadığını anlatmak için planlanan oyun odasında okulöncesi çocukların ilgisini çekecek objeler ile zekâ ve beceri gerektiren oyuncaklar bulunmaktadır.

Ayrıca bu bölümde bulunan bilgisayar destekli projeksiyon cihazı ile yaş gruplarına uygun eğitici film, çizgi film ve belgesel gösterimleri ile belirli zamanlar da kültürel aktiviteler yapılmaktadır. Oyun odası çocukların aktiviteleri rahat bir ortamda izleyebilmesi için oturma alanı halı üzerinde bulunan minderler ile düzenlenmiştir.

Lala Şahin Paşa Çocuk Kütüphanesi 2012 yılında yaklaşık 45.000 okuyucuya kütüphanecilik hizmeti vererek, çocuklarda kitap sevgisinin gelişmesine destek olmaktadır.

Kaynakça

Bursa Ansiklopedisi, Yılmaz Akkılıç, Bursa Kültür Sanat ve Turizm Vakfı Yayınları, Bursa, 2002

IFLA (2006) Çocuklara Yönelik Kütüphane Hizmetleri Rehberi 26 Ocak 2013 tarihinde www.bby.hacettepe.edu.tr/e-bulten/dosyalar/file/.../yilmaz_TK.pdf adresinden erişildi.

Pulman İlkeleri El Kitabı (Halk Kütüphaneleri için Kılavuz) Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesi Yayınları, İstanbul, 2004.

Hanımlar Lokali Kütüphanesi

Adres: Mimarsinan Mh. Emniyet Cad. No:2 Yıldırım-BURSA
Telefon: (0224) 368 55 76
Kuruluş Tarihi: 2012
Katalog Sorgulama: http://kutuphaneler.bursa.bel.tr/

Bursa Büyükşehir Belediyesi tarafından hanımlara özel hizmet veren 'Hanımlar Lokali', Türkiye'deki 12 örneğinin en yenisi olarak inşa edilmiştir. 05.10.2012 tarihinde açılışı yapılan sosyal tesiste, hanımlar ve çocuklar için spor alanları, yürüme yolları, dinlenme alanları ve otopark ile kafeterya, internet salonu, kütüphane, çok amaçlı salon, derslik, fitness salonu, toplantı salonu ve çocuk oyun alanları bulunmaktadır.

Kütüphane dermesi, hanımlar ve ilköğretim 8. sınıfa kadar çocukların kullanımı için düzenlenmiş 2.000 civarı kitaptan oluşmaktadır. Koleksiyonda güncel romanlar, kaynak kitaplar, ansiklopediler, dinî yayınlar, tarih kitapları, Atatürk kitaplığı, yardımcı ders kitapları, çocuk gelişimi, aile, kişisel gelişim

kitapları bulunmaktadır. Ayrıca hanımlara yönelik aylık dergiler ve çocuk dergileri süreli yayın olarak bulundurulmaktadır.

Kütüphanenin internet, fotokopi, üyelik hizmetleri, ödünç verme hizmetleri bulunmaktadır. Bu işlemler ile ilgili bir uzman personel kütüphanede görev yapmaktadır.

OSMANGAZİ BELEDİYESİ'NE BAĞLI KÜTÜPHANELER

Nilüfer Hatun Çocuk ve Halk Kütüphanesi

Adres: Pınarbaşı Mah. Tekke Sok. No:6 Osmangazi-BURSA
Telefon: 366 02 02
Kuruluş Tarihi: 2006
Katalog Sorgulama: Dış erişime açık katalog sorgulama bulunmamaktadır.

Kütüphane, Pınarbaşı Mah. Pınarbaşı Cad. 6 No'lu binada, 2002 Yılında Kültür Bakanlığı Bursa Nilüfer Hatun Çocuk ve Halk Kütüphanesi olarak hizmete açılmış; 2006 yılında Osmangazi Belediyesi'ne devredilmiştir. Bu tarihten itibaren Osmangazi Belediyesi Nilüfer Hatun Çocuk ve Halk ve Kütüphanesi olarak hizmet vermektedir.

Kütüphane binası, iki kat ve dört odadan oluşan eski, tipik Bursa evidir. Dermesinde güncel kitaplardan tarihi romanlara, ders kitaplarından ansiklopedilere, Türk ve Dünya klasiklerine kadar geniş bir yelpazede yaklaşık 7.000-7.500 arası eser bulunmaktadır. Kitaplar Dewey Onlu Sistemi esas alınarak düzenlenmiştir.

Sabah 08:00 akşam 17:00 arası Pazartesi'den Cuma'ya haftanın beş günü hizmet veren kütüphanede bir uzman personel görev yapmaktadır. Kütüphanede, üyelik sistemi ile ödünç verme hizmeti bulunmaktadır.

OSMANGAZİ BELEDİYESİ
KÜTÜPHANE
PINARBAŞI
MUHTARLIĞI

NİLÜFER BELEDİYESİ KÜTÜPHANELERİ

Nilüfer Akkılıç Kütüphanesi

Adres: Basın Kültür Sarayı Ataevler Mah. Yılmaz Akkılıç Cad. No: 19 Nilüfer- BURSA
Telefon: (224) 441 01 42
Kuruluş Tarihi: 2007
Katalog Sorgulama: kutuphane.nilufer.bel.tr

Araştırmacı Gazeteci Yazar Yılmaz Akkılıç'ın kitaplığını bir kütüphanede değerlenmesi şartıyla BGC Sosyal Hizmetler ve Emeklilik Vakfı'na bağışlamasıyla oluşan kütüphane fikri Nilüfer Belediyesi, Bursa Gazeteciler Cemiyeti, BGC Sosyal Hizmetler ve Emeklilik Vakfı ve Akkılıç Ailesi'nin ortak kararıyla 2007 yılında gerçeğe dönüştü.

Nilüfer bölgesinde ilk olan Akkılıç Kütüphanesi, bin metrekare alan üzerinde hizmet vermekte olup, modern düzenlemesi içinde bir halk kütüphanesi anlayışıyla kurulmuştur. Kitapların Dewey Onlu sınıflama usulü ile tasnif edildiği Akkılıç Kütüphanesi'nde kapalı raf usulüne göre hizmet verilmektedir. Kütüphanede bugün 36 bin civarında olan kitap varlığı, sürdürülen kitap alımlarıyla her geçen gün zenginleştirilmektedir.

Raflarında 1980'li yıllardan itibaren arşivlenen Cumhuriyet gazetesi ile bir Bursa gazetesi arşivinin de bulunduğu kütüphanede 'Süreli Yayınlar Bölümü', 'Çocuk Kitapları', 'Sanat Kitaplığı', 'İnternet' ve 'Görsel İşitsel Materyaller Bölümü' ve 'Kitap Hastanesi' bölümleri bulunmaktadır. Kütüphane

okurlarının yararlanmasına açık olan bu bölümlerin bazılarından faydalanmak için üyelik gerekmektedir. Kütüphaneye dileyen herkes herhangi bir bedel ödemeden üye olabilmekte ve ödünç kitap alabilmektedir.

Sınırlı sayıda basılmış sanat kitapları ile nesne kitaplar başta olmak üzere sanat konusunda özel bir koleksiyona sahip olan Akkılıç Kütüphanesi'nde Sanat Kitaplığı bölümü araştırmacılara ve kütüphane üyelerine açıktır.

Nilüfer Akkılıç Kütüphanesi'nde her ay düzenli olarak gerçekleştirilen okuma, söyleşi ve imza etkinliklerinde Türk edebiyatının güçlü isimleri Bursa'daki okurlarıyla buluşuyor. Bugüne kadar Murathan Mungan, Murat Gülsoy, Ayfer Tunç, Hasan Ali Toptaş, Mario Levi, Onur Caymaz ve Hakan Günday gibi isimlerin konuk olduğu etkinlikler, Dil Derneği Bursa Temsilciliği'nin işbirliğinde düzenleniyor. Konuk yazarların son kitaplarının belirli bölümlerini canlı olarak okudukları etkinliklerde, edebiyatseverler, takip ettikleri yazarlara yönelttikleri sorulara yanıt alma olanağı da buluyor.

Türk Kütüphaneciler Derneği Halkla İlişkiler Gurubu'nun 2010 yılı için "En İyi Halkla İlişkiler Uygulayan Kütüphane" olarak belirlediği iki kütüphaneden biri olan Nilüfer Belediyesi Akkılıç Kütüphanesi, farklı uygulamaları ve sosyal-kültürel etkinlikleriyle de dikkat çekiyor. Bunlardan biri de "Bursa Araştırmaları Ödülü". Bursa araştırmalarına önem vermiş, hayatının her aşamasında bilginin ve öğrenmenin değerini vurgulamış merhum gazeteci-yazar Yılmaz Akkılıç'ın adı,"Bursa Araştırmaları Ödülü"yle yaşatılacak. Nilüfer Kütüphane'nin paydaşları olan; Akkılıç ailesi, Nilüfer Belediyesi, Bursa Gazeteciler Cemiyeti ile Bursa Gazeteciler Emeklilik Vakfı, merhum gazeteci-yazar Yılmaz Akkılıç'ın adını yaşatmak ve düşünsel mirasına sahip çıkmak amacıyla "Bursa Araştırmaları Ödülü" organize ediyor ve ödül organizasyonu ile Bursa

hakkında yapılmış araştırmaların günışığına çıkarılması ve araştırma kültürünün desteklenip, teşvik edilmesi amaçlanıyor. Ayrıca, Boğaziçi Üniversitesi Görme Engelliler Teknoloji Merkezi GETEM'le işbirliği içine giren Akkılıç Kütüphanesi, beş bin civarındaki sesli kitabı görmeyenlerin hizmetine sunmaktadır.

Kütüphane hafta içi 10.00 - 22.00 hafta sonu 10.00 - 18.00 saatleri arasında hizmet vermektedir.

Nilüfer Çocuk Kütüphanesi

Adres: Demirci Mah. Demirci Cd. No:108 Nilüfer- Bursa
Telefon: (224) 494 21 86
Kuruluş Tarihi: 2011
Katalog Sorgulama: kutuphane.nilufer.bel.tr

Zamanın izlerini taşımaya çalışırken yıkılmaya yüz tutan tarihi Demirci Camii, titiz bir restorasyon çalışmasından sonra, 31 Mart 2011 tarihinde bölgedeki öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılayacak bir çocuk kütüphanesi olarak hizmete açıldı. Nilüfer Çocuk Kütüphanesi Nisan 2013'ten itibaren Misi olarak bilinen Gümüştepe Mahallesi'ne taşınacak ve çocuklar için çok kıymetli olan bu hizmeti oradan vermeye devam edecektir.

Hafta içi günlerde 09.00-18.00, hafta sonu günlerde ise 10.00-18.00 saatleri arasında hizmet verecek olan Nilüfer Çocuk Kütüphanesi'nde her yaştan çocukların ilgisini çekebilecek kitapların yanı sıra yetişkinlerin ilgisini çekebilecek kitaplar da bulunabilecek.

Nilüfer Çocuk Kütüphanesi'nde, yazar buluşmalarının okuma alışkanlığı oluşturmada ve kitapların heyecan verici dünyasına adım atmada önemli bir yeri olduğu görüşü doğrultusunda düzenlenen "Çocuklara Kitap Söyleşileri", okul idarecileri ve ilgili öğretmenlerin desteği ile gerçekleştiriliyor. Her etkinlik öncesinde konuk olacak yazarın söyleşi tarihini okul idarelerine bildirerek davette bulunan kütüphane sorumluları, katılmak isteyen öğretmenlerin öğrenci sayılarına göre yer ayırarak, yapılan etkinliğin verimli biçimde gerçekleşmesi için gerekli organizasyonu üstleniyor. Etkinlikler Ekim- Mayıs dönemlerinde her ay farklı bir yazarın katılımıyla gerçekleşiyor.

Nilüfer Çocuk Kütüphanesi'nin, öğrenciler için hayata geçirdiği bir başka proje ise 'Dersimiz Kütüphane'. Proje; anaokulu ve ilköğretim öğrencileri ile projeye yönelik çalışan bazı okul kulüplerinin kütüphane, kitap ve müfredata göre yazarların konu alındığı derslerini Nilüfer Belediyesi çatısı altında yapabilmelerini olanaklı hale getiriyor. Öğrencilerine kütüphaneleri tanıtmak isteyen okul yöneticileri ile eğitimciler, Nilüfer Kütüphaneleri'ndeki bilgi uzmanlarının sunumlarından yararlanarak, kitabın ve kitap okumanın gündem haline gelmesi için önemli bir adım atıyor.

Nilüfer Belediyesinin Akkılıç, Üçevler ve Şiir Kütüphanesi ile çevrimiçi bağlantıda olan Çocuk Kütüphanesi, okurlarına zengin kitap çeşidine erişme olanağı sunuyor.

Nilüfer Şiir Kütüphanesi

Adres: 100. Yıl Mah. Uğur Mumcu Bulvarı No:7/A Nâzım Hikmet Kültürevi içi Nilüfer- BURSA
Telefon: (224) 413 27 37
Kuruluş Tarihi: 2012
Katalog Sorgulama: kutuphane.nilufer.bel.tr

Kendi alanında çok özel bir iddiaya sahip olan "Şiir Kütüphanesi", konusunda ihtisaslaşarak koleksiyonunda Türkçe'deki şiire dair her tür bilgi, belge ve malzemenin yer alması hedefiyle kuruldu. "Şiir Kütüphanesi", "şiir" konusunda ihtisaslaşarak Türkçenin bu alandaki belleği olacak nitelikte konumlandırılmakta. Kütüphanenin koleksiyonunu; Türkçede yayımlanmış şiir ve çeviri şiir kitapları, şiir antolojileri, şiir inceleme ve/ya araştırma kitapları, şiir ya da şair hakkında hazırlanmış tezler, şiir ve edebiyat dergileri, şair mektupları, şair elyazıları, ses ve video kayıtları ile çeşitli afişler, fotoğraflar ve broşürler oluşturuyor.

Açık raf usulüne göre çalışan kütüphanede şiir kitapları ödünç verilmekte ve araştırmalara kaynaklık edebilecek eserler sayısallaştırılıp çevrimiçi olarak da paylaşıma sunulmaktadır.

Gerek yayınevlerince basılıp dağıtılmış, gerekse şairlerin kendi çabalarıyla yayımladıkları şiir kitaplarının tümünü toplama kararlılığında olan "Şiir Kütüphanesi", bu konuda ilgili örgütlerin yanı sıra şairlerin kendilerinden de destek alıyor.

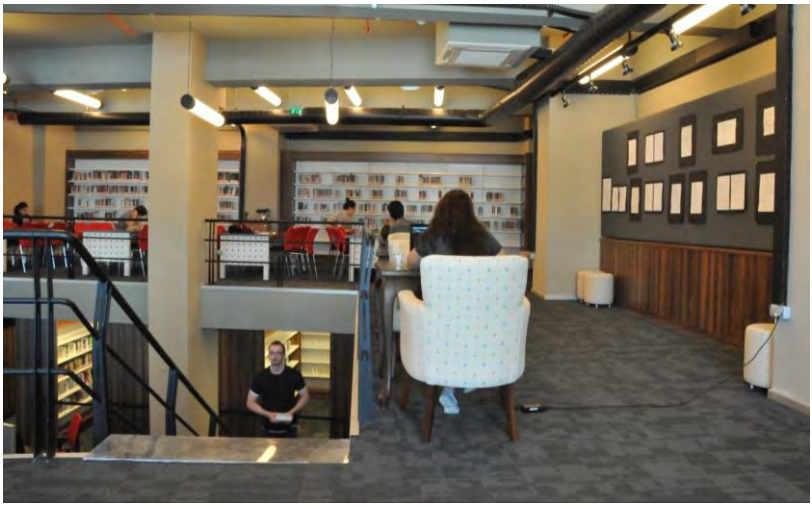
Yıl boyunca çeşitli etkinliklere ev sahipliği yapacak olan "Şiir Kütüphanesi"nde okumalar, söyleşiler, atölyeler ve şiir konulu sempozyumlarla paneller düzenlenmektedir.

Nilüfer Belediyesi bünyesindeki bütün kütüphanelerin ortak katalogunda yer alan Şiir Kütüphanesi'ne de üyelik bedelsiz olarak kabul ediliyor ve e kitap paylaşım hizmetlerinin tümü ücretsiz olarak sunuluyor.

Nilüfer Belediyesi Nâzım Hikmet Kültürevi içinde 600 m²'lik alanda konumlanan Şiir Kütüphanesi'nde internete erişim olanağı, şiir sergileri ve çocuk bölümleri de bulunuyor. Kütüphane hafta içi 10.00 - 21.00 hafta sonu 10.00 - 18.00 saatleri arasında hizmet veriyor.

Nilüfer Kütüphane, kitapların uçsuz bucaksız dünyasının kapılarını açarken, farklı okumalara yönelmek isteyenlere de seçenekler sunuyor. Nilüfer Şiir Kütüphanesi'nde düzenlenen atölye çalışmaları, okumalarını belirli bir odak çerçevesinde sürdürmek isteyenlere kılavuz eşliğinde ilerleme olanağı sağlıyor. Yıl boyunca düzenlenen edebiyat, şiir, felsefe, sanat tarihi, hızlı okuma, tiyatro tarihi ve reklam yazarlığı konusundaki atölyeler için başvurular internet sitesi aracılığı ile de kabul ediliyor.

Nilüfer Üçevler Kütüphanesi

Adres: Üçevler Mah. Ülman Sok. No:6Nilüfer- Bursa
Telefon: (224) 441 81 89
Kuruluş Tarihi: 2012
Katalog Sorgulama: kutuphane.nilufer.bel.tr

Kitap paylaşımı yoluyla bilgininin yaygınlaşmasını öngören Nilüfer Belediyesi, Nilüfer'in farklı bölgelerinde her biri farklı ihtisas konularına sahip alanlar oluşturuyor. Üçevler, Beşevler, Çalı ve Konak Mahalleleri öncelikli olmak üzere geniş bir nüfusa hizmet verebilecek bir kapasiteye sahip olan Nilüfer Üçevler Kütüphanesi'nin koleksiyonunda; başta gazeteci Yüksel Baysal'ın kitaplığı olmak üzere, başvuru kaynakları, felsefe, psikoloji, toplum bilimleri, din bilimleri, uygulamalı bilimler, kişisel gelişim, halk edebiyatı, kişisel yaşam ve mesleki gelişim, çocuk edebiyatı, tarihin çeşitli konuları, el sanatları, tarım ve hayvancılık, sağlık, spor, eğitici teknik yayınlar, tarih-coğrafya rehber yayınları yer alıyor. Bugünkü kitap varlığı 12 bin civarında olan kütüphanenin kitap kapasitesi ise 30 bin civarında.

Nilüfer -Akkılıç Kütüphanesi, Nilüfer Çocuk Kütüphanesi ve Şiir Kütüphanesi ile çevrimiçi bağlantıda olan kütüphane, kullanıcı okurlarına zengin kitap çeşidine erişme olanağı sunuyor. Kitapseverler böylece Nilüfer'in hangi kütüphanesine giderse gitsin, aynı ağ üzerinde hizmet verilebilmesi sayesinde kütüphanelerin tümünün koleksiyonundan yararlanma fırsatı elde ediyor.

Nilüfer Üçevler Kütüphanesi, iki katlı bir binada toplam 700 m^2 kullanım alanına sahip. Nilüfer Kütüphane, üye olduğu veritabanı sayesinde, sosyal bilimler ve edebiyat alanındaki

araştırmalara, dünyanın her yerinden ve her dilinden kaynak sağlıyor. Araştırmacıların Bursa'da bulamadıkları kaynaklara bu veritabanı üzerinden erişim hakkı veren Nilüfer belediyesi kütüphanelerinin tümünden erişilebilen veritabanını kullanmak ücretsiz. Araştırmacıların ilgi alanları ile araştırma yaptıkları konuları kaydederek özet metinleri e-posta adreslerine isteyebildikleri veritabanında söz konusu alanlarda milyonlarca makale, kitap, dergi ve gazete bulunuyor. Veritabanında, kaynakların sadece özetleri değil tam metinleri de araştırmacıların erişimine sunuluyor.

Nilüfer Kütüphane'nin okuyucularının kitaplara erişimini kolaylaştırmak amacıyla başlattığı 'Evlere Kitap Servisi' eşine az rastlanır bir uygulama. Öncelikli olarak hasta ve engelli kişilerin kitaba erişimini kolaylaştırmak amacıyla başlatılan bu hizmet sayesinde kütüphaneye ulaşmada güçlük yaşanan bölgelere kitap servisi yapılıyor. Bedelsiz olarak sunulan bu hizmetin koordinasyonu internet sitesi aracılığıyla yürütülüyor.

Kütüphane hafta içi 09.00 - 21.00, hafta sonu ise 0.00 - 18.00 saatleri arasında hizmet vermektedir.

YILDIRIM BELEDİYESİ'NE BAĞLI KÜTÜPHANELER

Barış Manço Kültür Merkezi Yunus Emre Kütüphanesi

Adres: Barış Manço Kültür Merkezi Mimar Sinan Mah. Mimar Sinan Cad. No: 79 Yıldırım/BURSA
Telefon: 366 02 02
Kuruluş Tarihi: 2010
Katalog Sorgulama: Dış erişime açık bir katalog sorgulama bulunmamaktadır.

Yıldırım Belediyesi, 2009 yılında Türk halkının sevgisini kazanmış sanatçı Barış Manço'nun adının yaşatılması adına açtığı Barış Manço Kültür Merkezi içinde kitapseverlere hizmet vermek amacıyla bir kütüphaneye de yer vermiştir.

Barış Manço Kültür Merkezi; ayrıca 450 kişilik tiyatro, 500 kişilik nikah salonunun dışında sinema ve sergi salonları ile kafeteryasıyla kültürel kolların hemen hepsinde faaliyet göstermek isteyenler için geniş bir yelpaze sunmaktadır.

Kültür Merkezi'nin birinci katında 4 adet resim, heykel, seramik, halıcılık, ahşap oymacılık ve fotoğrafçılık gibi geleneksel sanatların uygulandığı atölyeler bulunmaktadır.

Kültür Merkezi'nin giriş katında hemen karşılaşacağınız kütüphane büyük halk ozanı Yunus Emre'nin adını taşımaktadır. Hemen her konuda kitabı bünyesinde barındıran kütüphane içinde Yunus Emre kitaplığının ayrı bir yeri vardır. Dünya ve Türk klasiklerinden örnekler, dinî, felsefî ve tarih kitapları, Bursa köşesi, kişisel gelişim ve KPSS kitapları, ilköğretim, lise yardımcı

ders kitapları yanında şiir kitaplarını da bünyesinde barındırmaktadır. Toplam üç bin adetten oluşan bir dermeye sahiptir.

Haftanın 7 günü 09:00-19:00 saatleri arasında okuyucuları ile buluşan kütüphane, aynı anda 48 kişiye okuma imkanı sunmaktadır. Ödünç verme ve fotokopi hizmetlerinin henüz yapılmadığı mekânda iki personel tarafından okuyucu yönlendirmesi yapılmaktadır.

ÖZEL KÜTÜPHANELER

Mehmet Ali Deniz Vakfı Araştırma Kütüphanesi

Adres: Kayhan Mah. Koç Sok. No: 10 (Meridyen Salı Pazarı Alış-Veriş Merkezi binasının alt tarafı) Osmangazi-BURSA
Telefon: (0224) 224 14 91 - 224 20 34
Kuruluş Tarihi: 2001
Katalog Sorgulama: www.bakbursa.com

Bursa Araştırma Kütüphanesi, Mehmet Ali Deniz Kültür Vakfı bünyesinde 12 Kasım 2001 yılında kurulmuş Bursa'nın ilk özel kütüphanesidir. Kütüphanenin temeli, bir kitap dostu olan Mehmet Ali Deniz'in kendi kitaplığından yaklaşık 5 bin kitabı bağışlaması neticesinde atılmış; zaman içinde gerek satın almalar, gerekse bağışlar yoluyla bugün, 3 bin kadarı Osmanlıca ve Arapça olmak üzere, toplam 30 bin kitaba ulaşılmıştır. Ayrıca kütüphane koleksiyonunda 241 çeşit dergi mevcuttur.

Ömrünü kitaba adayan Mehmet Ali Deniz, daha önce de, Nalbantoğlu'nda binasını satın alıp iç donanımını hizmete hazır hâle getirdiği ve kendi kitaplığından seçtiği 5 bin kadar eserle 18 Mayıs 1987'de Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağışladığı kütüphaneyi kurarak kitap okurlarına önemli bir hizmet sunmuştu. Söz konusu kütüphane, bugün aynı yerde "Mehmet Ali Deniz Halk Kütüphanesi" adı altında faaliyetini sürdürmektedir.

Mehmet Ali Deniz Bey, aslen bir Balkan göçmenidir. 1922 yılında Bulgaristan'ın Mestanlı kazasının Sırt Köy'ünde dünyaya gelmiş ve 26 Ağustos 2004 tarihinde Bursa'da vefat etmiştir. Kabri Emir Sultan Mezarlığı'ndadır. Babası (merhum) Ali Efendi,

annesi (merhume) Habibe Hanım'dır ve ailenin kökleri Konya Karamanı'na dayanmaktadır.

Mehmet Ali Bey ilk, orta, lise ve yüksek öğrenimini Bulgaristan'da tamamlamış, 1942 yılında birincilikle bitirdiği Medresetün Nüvvab'ın ardından Kırcaali Rüştiye'sine öğretmen olarak tayin edilmiştir. (Merhume) Fatma Hanım'la izdivacı da aynı yıla rastlar. Söz konusu okulda aralıksız 9 yıl görev yapar.

Öğrenimi boyunca ailesinin maddi sıkıntıları yüzünden çeşitli güçlüklerle karşı karşıya kalan ve özellikle 2. Dünya Savaşı yıllarında büyük yokluklarla baş etmenin yollarına arayan Mehmet Ali Bey'in hiç kuşkusuz en büyük mahrumiyeti kitap konusunda olmuştur denilebilir. İşte tüm bu sıkıntı ve yoksunluklar, zaman içinde kendisini bir aşk derecesinde kitaba bağlamış, kitap düşkünlüğü, bir kitaplık oluşturma fikri ve dahası bir kütüphane kurma idealinin tohumları daha o yıllarda atılmıştır.

1 Ocak 1951'de Türkiye'ye iltica eden Mehmet Ali Bey ve ailesi, Bursa İnegöl'e yerleşir. İnegöl köyleriyle merkezde Milli Eğitim Bakanlığı'nın takdirlerini de kazanarak 25 yıl ilkokul

öğretmenliği yapan hocamız, 12 Nisan 1977 yılında kendi isteğiyle emekli olur. Emekli öğretmen Mehmet Ali Bey, ömrü boyunca maaşının az bir kısmıyla geçindi ve fakat maaşının kalan kısmını daima kitaba vakfetti. Özel kitaplığını pek çok nâdîde eserle zenginleştirdi. Satın aldığı kitaplar evine sığmaz olunca da Bursa için örnek bir adım sayılacak kütüphane kurup bağışlama hamlesini gerçekleştirdi.

Adına, 1993 yılında kurulan Mehmet Ali Deniz Kültür Vakfı, Nilüfer'de yaptırdığı Kara Mehmet İlköğretim Okulu'nu Milli Eğitim Bakanlığı'na bağışladı. Tavsiyeleri doğrultusunda eşinin yeğenleri tarafından Eskişehir'de 1998 yılında yaptırılan Kardeşler İlköğretim Okulu da yine aynı bakanlığa bağışlandı.

Merkezi Bursa'da olan Mehmet Ali Deniz Kültür Vakfı'nın İnegöl ve İzmir Selçuk olmak üzere iki şubesi bulunmaktadır. Vakıf, bütçe imkânları ölçüsünde öğrencilere burs vermek, kitap temin etmek, okul yaptırmak, kütüphane kurmak vb. eğitim ve kültür odaklı faaliyetlerle toplumsal hizmetini sürdürmektedir.

Mehmet Ali Deniz'in kütüphane bağlamlı ikinci hamlesi, Bursa Araştırma Kütüphanesi'nin kurulması olmuştur. 26 Temmuz 2007 tarihinden itibaren Kayhan semtindeki 5 katlı kendi binasına geçen kütüphane, okurlar için toplam 200 kişilik

oturma kapasitesiyle üç ayrı okuma salonunda hizmet vermektedir. Okurlar bilgisayar salonunda internetten faydalanabilmektedir. Süreli yayınların izlenip okunabildiği gazete-dergi salonu dışında, kütüphane binasında bir de konferans salonu bulunmaktadır. Ayrıca, üye olan okurlar dışarıya ödünç kitap verme servisinden aldıkları kitapları 15 gün süreyle okuma imkânına sahiptir. Kütüphane koleksiyonundaki eserlerin tümü 'açık raf' ve Dewey-10'lu sisteme göre düzenlenerek katalog fişleri ve bilgisayar programıyla okurların istifadesine sunulmuş durumdadır.

Bursa Araştırma Kütüphanesi halka açıktır. Pazar günleri dışında her gün 09.00-18.00 saatleri arasında hizmet vermektedir.

İlhan Yardımcı Özel Kütüphanesi

Adres: Adliye Sarayı Karşısı Uluçarşı Kat:1 No:101 Osmangazi/Bursa
Telefon: (0224) 250 29 60
Kuruluş Tarihi: 2000
Katalog Sorgulama: Dış erişime açık katalog sorgulama bulunmamaktadır.

72 yıllık ömründe; 80 eser, 3.500 makale, araştırma, röportaj, 23 yıl öğretmenlik, 17 yıl çeşitli kademelerde idarecilik, 19 başarı belgesi, teşekkür, takdirname, plaket, ödül, basılmaya hazır 24 eser, 8 sesli/görüntülü CD, VCD, DVD, radyo/televizyonlarda 2.750 program, eserleri yüzbinler üzerinde basan, on binlerce arşiv, kupür, kitap, bilgi/belgesi ile 21 sesli/görüntülü CD, VCD, DVD si bulunan İlhan Yardımcı'nın Adliye Sarayı karşısında bulunan Uluçarşı, Birinci Kat, 101 numaradaki Özel Kütüphanesi'nin on üç yıllık bir mazisi var.

Mülkiyeti de kendisine ait kütüphanede çok çeşitli faaliyetler yapılıyor. Kendi ifadesiyle Osmanlının dergâhlarından/zaviyelerinden biri gibi çalışan kütüphaneye herkes geliyor, edeple gelen lütufla gidiyor.

Şimdiye kadar kütüphane yanında bulunan konferans salonunda gençlere, hanımlara, ilim adamlarına yönelik çok çeşitli toplantı ve etkinlikler yapılmış. Âşıklar, Yazarlar, Şairler (AYŞÂD) Derneği merkezi olarak iki yıl sürekli hizmet etmiş. Şiir geceleri, yarışmalar, saz/söz atışmaları ve sohbetler yapılmış. Çok sayıda talebe yetişmiş.

İlhan Yardımcı kütüphanesinde zaman zaman radyo/televizyon çekimleri yapılmış. Yönetmen Halil Demirci tarafından hazırlanan Şair Zihni Belgeseli ile Bayburt'ta Ermeni Mezaliminin bazı bölümleri bu kütüphanede çekilmiş.

KEMÂLİ mahlası ile de şiirler yazmakta olan İlhan Yardımcı'nın; Türkiye ve dünyanın en uzun şiir kitabı DAĞGÜLÜ (II) ile ON ORATORYO eseri bu kütüphanede hazırlanmış. Azerbaycan'dan gelen bir film ekibi de, Osmanlı ve Özellikleri üzerinde, İlhan Yardımcı ile röportaj yapmış.

İlhan Yardımcı'nın Kütüphanesi bu kadar değil, yarısı da evinde bulunan kütüphanesinde çevreye hizmet veriyor.

Türkiye'nin en büyük kupür, bilgi/belge arşivinin kendisinde olduğunu iddia eden Yardımcı, toplumun okumadığını, okumadığı için bilmediğini, bilmediği için değerlere, tarihine, mazisine, ecdadına, dinine/imanına düşman kesildiğini üzüntü ve gönlünde açılan bir yara olduğunu ifade etti.

Belediye Başkanlarının bu sahada yeterli ilgi göstermediklerini ve yayınlarını demirbaş olarak kütüphaneye bırakmadıklarını da serzenişlerine/sitemlerine ilave etti.

Türkiye'de en çok eseri bulunan, rekoru elinde tutan İlhan Yardımcı'nın, en büyük kütüphaneye de sahip olduğunu, ömrü vefa ederse ilgili bir vakıf kuracağını, mümkün olamazsa kütüphanesini yeriyle birlikte bağışlayacağını söyledi.

OKUMAK ÜZERİNE:

Okumanın tövbesi okumak, kalemin tövbesi yazmaktır.

Okuyanın gönlü/gözü tok olur.

Okudukça kazanılır, kazandıkça paylaşılır ve dağıtılır.

Ağaçlar köklerinden, insanlar kulak ve gözlerinden beslenirler.

Okuyan insan, hayatı anlamaya çalışan insandır.

Dağlara okunmak ve inmek için çıkılır, orada kalmak için değil.

Okuyamamaktan kork…

Okumak bir ibadettir.

Okumak, kendini tanımaktır.

Okumak hayatı yaşamaktır.

Malın zengini olsa da, hayatın fakiri okumayanlardır.

"Allah'ın adı ile oku!" (ikra) ilk emirdir.

Güneşin altında mumla dolaşmak; Allah adına okuyamamanın dünyada bir cezasıdır.

"ambarında hırsız bir fare yoksa kırkı yıllık kulluk buğdayın nerede? –imam gazali-

Okumak bir ümittir.

Okumak hırsa firen, bitmişliğe sigortadır.
İnsanlık tarihi; cehaletle, bilginin yüzleşmesidir.
Çiçekleri okuyamayan, yıldızları da okuyamaz.
Okuyan gören değil, bakan insandır.
Okumak; kainatın hamuru, mayasıdır.
Okuyamamak azaptır.
"Okuyorum" demek değil, okudum demek gerekir.
Okuyan bir kişi, okumayan kişinin iki katıdır.
(Eğitimci-Muharrir-Şair İlhan Yardımcı)

Akrostiş Şiir

"ÇOK OKUYAN, ÇOK BİLİR"

"Çok okuyan çok bilir" asırların gerçeği.
Okumayan ne bilir, hiç bilmez ki emeği.
Kitapla doğanların, okumaktır dileği.

Oku!.. İlâhi emir, kitap anayasası,

Karanlıklarda, aydınlığın olmaz tasası,
Uyku ayrı bir âlem, yaratılmış yasası.
Yürüyen menzile varır; emek, gayret etsin,
Anlamayan cahile, davul/zurnalar netsin?
Niyâzlar ona gider, doğru yollarda gitsin.
Çok okuyan, çok yazar; adım adım da gezer.
Okumayan, okutmayanlar canından bezer,
Kuvvetli zâlim olursa, mazlûmları ezer.

Bilgi kuvvet, okumak silah, kitap hazine,
İlim müminin yitik malı; bilim almalı,
Lisanlarda birlik/dirlik, kardeşlik olmalı,
İnsan üstün varlık, güzel, iyiyi bulmalı,
Raflar kitap dolup, okuyan özde kalmalı.

KEMÂLİ (İlhan YARDIMCI)

Mümin Ceyhan Bursa Kültür Kaynakları Araştırma Kütüphanesi

Adres: Atatürk Caddesi, Cemre Sokak, ÜNİKENT Öğrenci Evleri. No:2 Görükle-Nilüfer/BURSA
Telefon: (0224) 483 38 70 – 71
Kuruluş Tarihi:2011
Katalog Sorgulama: www.bursakutuphanesi.com

Mümin Ceyhan Bursa Kültür Kaynakları Araştırma Kütüphanesi, kent araştırma merkezi olarak planlanmış, tematik bir yapıya sahiptir. Koleksiyonunun karakterine uygun özel bir sınıflama sistemi kullanılan kütüphane, özel bir yazılıma sahip web sayfası ile koleksiyonunu dijital dünyanın hizmetine sunmaktadır. Bu olanak ile mekân bağımlılığından sıyrılmış, telif haklarının elverdiği ölçüde koleksiyonunu full-text olarak kullanıcılara açmıştır.

Kütüphanenin vizyonu bir araştırma kütüphanesi olarak "*Bursa"* kent belleğine katkı sağlamaktır. Bu doğrultuda Bursa ile ilgili her türlü bilgi içeren kitap, CD, afiş, broşür, fotoğraf, harita, vs. kent belleğinin bir karesini dolduracak ve kent belleğine katkı yapacak bir belge olarak değerlendirilmektedir. Özverili çalışmalar sonucunda oluşturulan kütüphane, hiçbir ticari amaç gütmeden okuyucuya hizmet vermekte, sosyal ve bilimsel projelere katılmakta ve Bursa hakkındaki bilimsel çalışmaları desteklemektedir.

Kütüphanemiz, diğer yandan ortak geçmişlerinin birikim noktası olarak Bursalıların da buluşma noktasıdır. Mümin Ceyhan ise kente hiç de yabancı bir isim değildir. Daha önce birçok meslekî ve sosyal projede görev alan, eğitim çalışmalarına emek harcayan, Çağdaş Eğitim Kooperatifi kurucularından ve iki dönem başkanlık sorumluluğunu üstlenmiş bir ağır işçi. ÜNİKENT Öğrenci Evlerini yaptıran, kent kültürüne katkı için çıkarılan Bursa Defteri Dergisi'nin temel taşına yine ilk harcı koyanlardan biri. Ve Bursa Ansiklopedisi… Bursa Defteri grubunun Bursa'ya armağanı olan bu çalışmada da Mümin Ceyhan'ın emeği bulunuyor.

Geçmiş, yaşanmışlıkların bütünüdür. Bu bütünlük bakış açıları ile şekillenir, yüceltilir, görmezden gelinir, çarpıtılır ya da alenen yok sayılır. Her ne olursa olsun her belge kentin gerçeği, aynadaki reel görüntüsüdür. Kentin var olan dokusundan başlamak üzere, kayıt altına alınmış her bilgi kentten bir iz taşır.

Eğer bu izleri kaybederseniz geçmişinizi de kaybedersiniz. Kent belgeliği oluşturma misyonu ve vizyonunu benimseyen *"Bursa"* konulu ihtisas kütüphanesinde, bugüne kadar 3.000'in üzerinde basılı kitap, 8.000 fotoğraf, e-kitap, makale, süreli yayın ve tezlerden oluşan 6.000'in üzerine dijital koleksiyon arşivi satın alma veya bağış yoluyla oluşturulmuştur. Bursa araştırmalarına kaynak sağlama amacı ile geliştirilen kütüphanenin katalogu kitap, süreli yayın, makale, tez, fotoğraf, harita, broşür, mektup vb. her türlü görsel-işitsel kaynağı içermektedir.

Değerli tarihçi Prof. Dr. İlber Ortaylı *"Tarih hiç kimsenin istediği gibi kullanabileceği mühimmat deposu değildir,"* diyor. Tarihi belgeleri yanlı bakış açılarıyla değerlendirenlere eleştirel bir yaklaşım niteliğindeki bu söz bir yandan da geçmişin araştırılmasının temel nirengisini de işaret ediyor. *"Mühimmat Deposu"* sözünü arşiv olarak algılarsanız, geçmişi çarpıtmak için girmeyi düşünseniz bile olsa önce bir mühimmat deponuz olması

gerektiği sonucuna varılıyor. Yaklaşım ne olursa olsun, kentinizi, her defasında yeniden keşfetmemek, olaylara bilimsel ve gerçekçi yaklaşımlar sergileyebilmek, ikilemlere düşmemek, değerlerinizin neler olduğunu anlamak için, geçmişin birikimine gereksinim duyuluyor. Bu birikim kente karşı bir sorumluluktur. Zaten kentli olmak sorumluluk demek değil mi? Kentin yapısına, dokusuna, diğer yaşayanlara, yaşayacaklara, geçmişe ve geleceğe duyulan sorumluluk. İşte Mümin Ceyhan Bursa Kültür Kaynakları Araştırma Kütüphanesi'nin çıkış noktası da bu gerçek. Fakat yapılanma çerçevesine bakarak sadece tarihi kaynakların toplandığı bir birikim düşünülmemelidir. Kütüphane, Bursa'nın geçmişine yönelik koleksiyonu ile geleceğini şekillendirecek olanlara ışık ve araştırmacılara kaynak olmak amacıyla yapılandırılmıştır. Bu anlayışla başlangıçta spesifik gibi algılanabilecek tema Bursa'nın özdeğerleri, geleneksel değerleri ve birikimleri dikkate alındığında ipekten kaplıcalara, Bursa'nın tarımsal potansiyelinden maden zenginliklerine, otomotive uzanan geniş bir yelpazeye açılım sağlanır. Üstelik Bursa bir yerleşim merkezi olarak her yerleşim merkezinin sahip olduğu bütün özellikleri ve problemleri doğal olarak barındırmaktadır. Bu açıdan hareketle, Bursa merkezli yerel hizmetlerden tarıma, spordan nüfusa, eğitimden sağlığa, ulaşımdan otomotive Bursa merkezli geniş bir veri tabanı oluşturulmuştur.

Kütüphanenin diğer bir işlevi, koleksiyonun tanıtımını sağlamak, belgeliği gündemde tutmak, sosyal ilişkiler ağını geliştirmek amacıyla düzenlediği kültür toplantılarıdır. Diğer kültür kurumları ile ortak ya da bağımsız olarak düzenlenen bu etkinliklerde konuklar, katılımcılarla bütünleşmekte kente sahip çıkma, kentlilik bilinci ve kente dair tartışmalar yapılmaktadır.

İLÇELERDE BULUNAN KÜTÜPHANELER

Gemlik Belediyesi Kütüphanesi

Adres: Eşref Dinçer Mah. Kemer Sok. No:3-4 Gemlik / BURSA
Telefon: 513 18 01
Kuruluş Tarihi: 1956
Katalog Sorgulama: Dış erişime açık katalog sorgulama bulunmamaktadır.

Gemlik Belediyesi Kütüphanesi 1956 yılında Gemlik İlçe Halk Kütüphanesi adıyla, okurlarına hizmet vermeye başlamıştır. 2009 yılında Gemlik Belediyesi'ne devredilen kütüphane 24.000 adetlik kitap koleksiyonuna sahiptir. Dewey Onlu Sistemine göre tasnif edilen kütüphane abone olduğu dört ayrı yerel gazeteyi de günlük olarak okurlarıyla buluşturmaktadır.

Kütüphanenin kayıtlı 2.000 üyesi vardır. Yalnızca kayıtlı üyeler kitap ödünç alma hakkına sahiptirler. 2 uzman personeli olan kütüphanede okuma, fotokopi ve internet hizmetleri verilmektedir.

Umurbey Celal Bayar Vakfı Kütüphanesi

Adres: Celal Bayar Vakfı Pars Bey Mah. Çarşı Meydanı Umurbey-Gemlik-BURSA
Telefon : (224) 525 00 98
Kuruluş Tarihi: 1970
Katalog Sorgulama: Dış erişime açık katalog sorgulama bulunmamaktadır.

Gürhan KORKMAZ*

Kuruluşu

Türkiye Cumhuriyeti'nin üçüncü Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın doğduğu yer Gemlik İlçesi'ne bağlı Umurbey7 özellikle Bayar'ın girişimleri ile farklı zenginlikleri bünyesinde barındıran bir belde olarak öne çıkmıştır. Bursa'da merkezden sonra ikinci Rüştiye Mektebi'nin açıldığı bir belde olan Umurbey, Osmanlı'dan günümüze kültürel açıdan dikkat çeken bir yerleşim yeridir.

* Uludağ Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü. gkorkmaz@uludag.edu.tr

7 Bursa'nın fethinin hazırlıkları sırasında Bursa'ya denizden gelen yardımları kesmek amacıyla Gemlik'in de fethedilmesi gerekmiştir. Kuşatmanın uzun sürmesi sebebiyle bu bölgedeki stratejik noktalara çadır köyler kurulmuştur. Zamanla kalıcı hale gelen bu köyler Rumeli Fatihi Lala Şahin Paşa'nın torunu, Musa Bey'in oğlu Umur Bey tarafından birleştirilmiş ve belde bu isimle anıla gelmiştir. Belde Gemlik'e 4 km. Bursa'ya ise 34 km. uzaklıktadır.

BAYAR VAKFI
BUGÜN AÇILIYOR

BURSA, AA

Umurbey'deki Celâl Bayar vakfı tesisleri bugün törenle açılacaktır.

Saat 10.30'daki törende açılış konuşmasını eski DP Bursa milletvekillerinden Hüseyin Bayrı yapacak, kordelâyı ise Bayar kesecektir.

Vakfın açılışı dolayısiyle Umurbey'e yurdun çeşitli yerlerinden misafirler gelmektedir.

Milliyet, 26 Ağustos 1970

Doğduğu topraklara bağlılık ve vefa duygusuyla Celal Bayar, İktisat Vekilliği döneminde içme suyu projesi, Cumhurbaşkanlığı döneminde beldeyi örnek köy projesine dâhil ederek yaptırdığı "Celal Bayar Evleri" gibi yatırım ve hizmetlerle Umurbey'i adeta yeniden ayağa kaldırmış ve adını bu topraklarla özdeşleştirmiştir.[8] Yaptığı tüm bu hizmetleri 1967 yılında kurduğu vakıfla taçlandıran Celal Bayar bu adımla gerek ülkeye gerekse beldeye yönelik hizmetlerinin kalıcılığını sağlamıştır. Vakıf aracılığı ile doğmuş olduğu köye bir kütüphane ve müze inşa etmek, nadide bir koleksiyon olan kitaplarını araştırmacılara ve okuyucuya sunmak; ayrıca kendisine verilen hediyeleri sergilemek istemiştir. 1968 yılında resmiyet kazanan vakıf bünyesinde bir sergi-müze binasının temeli atılmış ve Celal

[8] Umurbey'in Celal Bayar ile özdeşleştirilmesi bazen olumsuz sonuçlar da doğurmuştur. Örneğin Demokrat Parti'nin doğduğu yer olarak da bilinen beldede halk, 27 Mayıs askeri darbesinden sonra yaklaşık 5 yıl boyunca baskı, taciz ve hakaretlere maruz kalmıştır. Bu tacizler uçaklarla köyün etrafındaki tepelere bomba atılmasına kadar ileri boyuta taşınmıştır.

Bayar'ın doğduğu evi de bünyesine alan kompleks 1970 yılında tamamlanmıştır. Celal Bayar'ın ölümünden sonar devlet tarafından yaptırılan anıt mezar ile birlikte yapılanma bugünkü son şeklini almıştır.

26 Ağustos 1970 tarihinde resmi açılışı yapılan bina müze, kütüphane, sinema ve gazino bölümlerinden oluşan yapılanmasıyla Türkiye'nin ilk köy müzesi olarak hizmet vermeye başlamıştır. II. Meşrutiyet, Milli Mücadele yıllarından

başlayarak bu çalkantılı dönemlerin ön plana çıkan isimlerinden birisi olarak Bayar, özellikle Cumhuriyetin ilanı sonrası iktisat vekilliği, başbakanlık ve 1950-1960 yılları arasındaki cumhurbaşkanlığı dönemlerine ait birikimini bu müzede sergilemiştir. Hemen müzenin karşısında yer alan kütüphane kısmında ise Türkiye'nin yakın tarihine ışık tutacak binlerce kitap ve belge okuyucuların hizmetine sunulmuştur.

İlerlemiş yaşına rağmen (Vakfı kurduğunda 84 yaşındadır.) inşaat aşamasından eşyaların yerleştirilmesi aşamasına kadar işin hep başında bulunan Bayar bu çabalarını: "*Yarım yüzyıllık bir hayalimi gerçekleştirmenin mutluluğu içindeyim. Cenabı Allah bana kurduğum bu vakıftaki müzeyi ve kütüphaneyi elimle yerleştirmek imkânını verdi. Dileğim bu tesisin vatana millete hayırlı olmasıdır…*" şeklinde ifade etmiştir. Özellikle kütüphane kısmına özel bir önem veren Celal Bayar vakfın kuruluşunda hazırladığı vakfiyede tesisin kuruluş amacı hakkında şu sözlere yer vermiştir:

a) Kitaplıkta mevcut bütün kitaplar, kitaplığın salonlarında arzu eden şahısların okuma ve incelemesine açık bulundurulacaktır.

b) Kitaplıkta, ilmi araştırma, doktora tezi, edebi ve sanat eseri hazırlama çalışmalarında bulunacaklara her türlü kolaylıklar gösterilecektir. Mevcut eser ve belgeden fotokopi ve hediye eşyadan fotoğraf alma ve bunları yayınlama isteğine müsaade olunacaktır.

c) Kitaplığın müze ve sergi salonu bölümlerinde, Türk milletine büyük hizmet etmiş, dava ve mesai arkadaşlarımdan terk-i hayat eylemiş olanların aziz hatıralarının anılması için özel köşeler ayrılacaktır.

d) Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu, eşsiz kumandan, büyük devlet adamı aziz Atatürk'ün unutulmaz hatırasını taziz için müze bölümünde müstesna bir yer ayrılmış olacaktır.

Müze

Müze ve kütüphane birbirini tamamlayan unsurlar olduğundan dolayı Umurbey Celal Bayar Vakfı Kütüphanesi'nin içeriğinden bahsetmeden önce müzede yer alan eşyalar hakkında kısaca bilgi vermek yararlı olacaktır.

Modern bir yapı içerisinde bulunan müzede vakfiyeye uygun olarak Atatürk ile ilgili müstakil bir bölüm bulunmaktadır. Bunun yanı sıra Celal Bayar'ın Kuvayı Milliye yılları, (O yıllarda Galip Hoca olarak bilinir.) İktisat Vekilliği, İmar ve İskân Bakanlığı, İş Bankası'nın kuruluş çalışmaları ve Atatürk'ün Başvekili (1937-1938) olduğu döneme ait fotoğraflar, anı eşyaları ve tablolar sergilenmektedir. Müzenin diğer iki salonunda Celal Bayar'ın Cumhurbaşkanı olduğu dönemde, çeşitli ülkelere ve kuruluşlara yaptığı ziyaretlerde, kendisine takdim edilen nişanlar, madalyalar, yazmalar, silahlar, giysiler, şilt ve plaketler, mobilyalar, aile yadigarları ve imzalı resimleri sergilenmektedir. Örneğin sergileme salonuna Bayar'a Tito tarafından hediye edilen oturma odası takımı, mermer papağan, İran Şahı'nın hediyesi olan fildişi yazı takımı ve çeşitli tablolar yerleştirilmiştir. Salonun bir köşesindeki silahlar reyonunda

Bayar'ın İstiklal Savaşı yıllarında kullandığı tüfeği, I. TBMM tarafından kendisine hediye edilen tüfek ve İran Şahı'nın armağanı olan bir hafif makinalı tüfek yer almaktadır. 10 ayrı camekânlı bölümden oluşan diğer kısımda ise çoğu altın 300 parça eşya sergilenmektedir. En değerlileri başta Washington olmak üzere Toledo, Ohio, İsfahan ve Karaçi şehirlerinin sembolik anahtarları, 11 ayrı ülke tarafından verilen hepsi altın şeref nişanları Sukarno'nun hediyesi kılıç, İran Şahı ve İran halkının hediyesi olan bir kılıç, çeşitli dekoratif kutular ve resimlikler, Hafız Şirazi'nin el yazması Hafız Divanı, İbn-i Suud'un sedef işli Kuran-ı Kerimi, Libya Kralı'nın som altından yazı takımı ve Kuveyt Emiri'nin hançeridir.

Kütüphane:

Tesisin ilk kurulduğu yıllarda sinema binası ve sergi salonu olarak tasarlanan kısım kitapların buraya taşınmasıyla müzeden bağımsız ayrı bir kütüphane şekline dönüşmüştür. Halen

kütüphane içerisinde küçük bir salon tiyatro gösterileri ve konferanslar için kullanılmaktadır.

20.000'nin üzerinde kitabın yanı sıra, yazma eser, gazete, süreli yayın ve çok zengin fotoğraf koleksiyonundan oluşan kütüphane; son 150 yıllık Türk tarihini ve siyasi yaşamını içine alan, Türkiye'deki en zengin vakıf kütüphanelerinden birisidir.

İyi bir kitap koleksiyoncusu olan Celal Bayar öğrencilik yıllarından başlayarak Cumhurbaşkanlığı dönemine kadar gerek bireysel çabaları gerekse kendisine kamu görevi sebebiyle gönderilen/hediye edilen kitaplarla zengin bir kütüphane oluşturmuştur. Bayar kütüphaneyi oluşturduktan sonra da çabalarını sürdürmüş ve kütüphanenin daha da zenginleşmesini sağlamıştır. Celal Bayar'ın 1986'da 103 yaşında vefat etmesinin ardından ailesi başta olmak üzere vakıf mensuplarının girişimleriyle dönem dönem yapılan bağışlarla kütüphanedeki eser sayısı artmıştır ve artmaya devam etmektedir.

Kütüphaneyi kurmaktaki amacını, kendisinin de katıldığı hatta Bursa civarı ve Ege Bölgesi'nde öncülük ettiği Kuvayı Milliye hareketinin ve Kurtuluş Savaşı döneminin anılması; gönülden bağlı olduğu Atatürk'ün aziz hatırasının canlı tutulması olarak açıklayan Bayar yakın tarihimizdeki siyasetçiler arasında farklı bir portre olarak öne çıkmaktadır.

Kütüphanede yer alan farklı türdeki eserleri birkaç kategori altında toplamak mümkündür: Eski harfli eserler, Yeni harfli Türkçe eserler, yabancı dillerdeki ansiklopedi ve kitaplar, gazete ve dergiler ve fotoğraf albümleri.

1- Eski Harfli Eserler:

Kütüphanede Arap harfleri ile yazılmış Türkçe, Arapça ve Farsça toplam 1.650 adet kitap, risale ve mecmua bulunmaktadır. En eski eser hicri 1034 tarihli (m.1624/1625) "*Kitâb-ı Mukaddime-i*

Ebu Leys" adlı Arapça yazma eserdir. Bu kategorideki eserlere örnek olarak aşağıdaki kitaplar verilebilir:

- Ahmet Refik "*Büyük Târih-i Umumî*"(İstanbul 1328),
- Hüseyin Efendi "*Mirât-ı Kâinât*" (Kahire 1058)
- "*Evliya Çelebi Seyehatnâmesi*" (İstanbul 1314),
- Müşir Süleyman Paşa "*Umdetü'l Hakâyık*" (İstanbul 1928),
- Tüccarzade İbrahim Hilmi "*Memâliki Osmaniye Cep Atlası*" (İstanbul 1323),
- Ali Reşad "*Kapitülasyonlar Tarihi*" (İstanbul 1331)
- Peçevi İbrahim Efendi "*Tarih-i Peçevi*" (İstanbul 1283),
- Ekrem Muhammed "*Musavver Meşâhir-i Seyyâhîn*" (İstanbul 1896)
- Gelibolulu Mustafa Ali, "*Künhü'l-Ahbâr*" İstanbul (1277)
- Akçuraoğlu Yusuf "*Muasır Avrupada Siyasi ve İçtimâi Fikirler*" (İstanbul 1339),
- Hamid Vehbi'nin "*Meşâhir-i İslâm*"(İstanbul 1301),
- Mehmet Tahir Bin Rifat "*Türklerin Ulum ve Fününa Hizmetleri*" (İstanbul 1327),
- Hariciye Vekaleti, "*Lozan Sulh-u Muahadenâmesi*" (İstanbul 1339),
- Mustafa Kemal "*Nutuk*" (Ankara 1927)

Kütüphanenin özellikle Bursa'daki kütüphaneler arasında farklı ve zengin olarak nitelenmesine neden olan önemli özelliklerinden birisi de çok sayıda Türkçe, Farsça ve Arapça yazılmış dîvanı bünyesinde barındırmasıdır. Bunlara örnek olarak da Niyazi Mısrî'nin "Divan-ı Niyazi"si"; Fuzuli'nin "Divan-ı Fuzuli"si, Leyla Hanım'ın "Divan-ı Leyla Hanım"ı, Şeyh Esat Galib Dede'nin "Divan-ı Şeyh Galib"i Keçecizade Mehmed İzzet Efendi'nin "Divan-ı İzzet"i, Süleyman Fehim'in "Divançe-i Süleyman Efendi"si, Seyyid Mehmed Emin İffet'in "Divan-ı Bursevi Mehmed Emin"i sayılabilir.

Ayrıca eski harfli mecmualar da kütüphane de önemli bir yer tutmaktadır: Bunlar arasında:

- Yeni Ziraat Gazetesi (1337-1339)
- Ulûm-i İktisâdiye ve İctimâiye Mecmuası(1325-1326)
- Türk Yurdu (1327-1341)
- Ayın Tarihi (1923-1926)
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (1336-1340)
- Hilâl-i Ahmer Mecmuası (1921-1926)
- Resimli Kitâb (1926)
- Resimli Kitâb (1324-1329)
- Resimli Ay (1924-1927)
- Yeni Mecmua(1917-1918)
- Türk Hava Mecmuası (1926-1928)
- Musavver Küçük Gazete (1339) gibi eserler zikredilebilir.

2- Yeni Harfli Türkçe Eserler:

Kütüphanenin en zengin koleksiyonu bu eserlere aittir. Siyasetten felsefeye, edebiyattan tarihe, dinî eserlerden fen bilimlerine varıncaya kadar çok zengin bir konu dağılımında binlerce kitap okuyucunun hizmetine sunulmuştur. Özellikle yakın dönem Türk siyasi hayatına dair Bursa'daki en zengin kütüphane Celal Bayar Vakfı Kütüphanesi'dir. Bu bölümde yaklaşık 15.000 kitap bulunmaktadır. Ayrıca 1930-1970 yılları arasında kültür hayatımızda öne çıkan birçok ansiklopedi setini de burada bulmak mümkündür. Son yıllarda Celal Bayar'ın biriktirdiği kitaplara ilave olarak vakıf yetkililerinin çabaları ile bağış yoluyla kütüphane daha da zenginleştirilmeye çalışılmaktadır.

Eserler hakkında genel bir yargıya ulaşmak adına aşağıdaki liste örnek olarak sunulmuştur:

- İbrahim Alaattin-Sedat Simavi "*Meşhur Adamlar Hayatları Eserleri*" (İstanbul 1933)
- M. Zekeriya Sertel "*Hayat Ansiklopedisi*" (İstanbul 1932)

- Cevdet Kerim İncedayı "*İnkılâb ve İstiklâl*"(Zonguldak 1936)
- Muallim Abdülbaki "*Cumhuriyet Çocuğunun Din Dersleri*" (1929)
- "*Üniversite Konferansları*" (İstanbul 1937)
- Osman Ergin "*Türkiye'de Şehirciliğin İnkişâfı*" (İstanbul 1936)
- Dahiliye Vekaleti "*Yabancı Gözüyle Cumhuriyet Türkiyesi*" (Ankara 1938)
- Sadri Etem Ertem "*Modern Avrupa İktisat Tarihi*" (İstanbul 1934)
- Maarif Vekaleti "*Birinci Türk Dil Kurultayı*" (Ankara 1933)
- Mehmet Zeki "*Türkiye Terâcim-i Ahvâl Ansiklopedisi*" (İstanbul 1929)
- Leon Rabinowicz "*Nüfus Meselesi*" (İstanbul 1930)
- Şükrü Esmersoy "*Yüncülük*" (Bursa 1940)
- Memduh Turgut Koyunluoğlu "*İznik ve Bursa Tarihi*"(Bursa 1935)
- Cemal Kutay "*Celal Bayar*" (İstanbul 1939)
- Ziraat Vekaleeti "*Bağ ve Bahçe Ziraati*", (İstanbul 1936)
- Matbuat Cemiyeti "*Matbuat Almanağı*" (İstanbul 1934)
- Ahmet Faik "*Askerliğin Psikolojisi*" (İstanbul 1933)
- Hüseyin Avni "*Tokâdizâde Şekip Hayatı Felsefesi Eserleri*" (İzmir 1933)
- Reşat Nuri-Refet Avni "*Türk Kıraati*" (İstanbul 1928)
- Kemal Edip Kürkçüoğlu "*Fatih Mehmed II. Vakfiyeleri*" (İstanbul 1938)
- Hikmet Turhan Dağlıoğlu "*Onaltıncı Asırda Bursa 1558-1589*" (Bursa 1940)
- Kazım Dirik "*Eski ve Yeni Türk Halıcılığı ve Cihan Halı Tipleri*" (İstanbul 1938)
- Hamit Zübeyr Koşay "*Ankara Budun Bilgisi*" (Ankara 1935)

- Necip Fazıl Kısakürek "*Doğumunun 100.Yıldönümü'nde Namık Kemal*" (Ankara 1940)
- Muallim Mübahat "*Şimal Kutbu Kâşifi Andre'nin Hâtıratı*" (İstanbul 1931)

Ayrıca bu başlık altında değerlendirebileceğimiz süreli yayınlar da kütüphanenin kıymetini arttırmaktadır, *Tarih Konuşuyor*(1964), *Türk Kültürü*(1962), *Kaynak* (1949), *Bütün Dünya* (1948), *Ülkü Halkevleri Mecmuası* (1938), *Yeni Küçük Asya* (1954), *Yücel* (1936), *Akis* (1954) gibi dönemin güncel kültür mecmualarının yanında Celal Bayar'ın 27 Mayıs Darbesi sonrasında *Yassıada*'daki yargılamalara ilişkin hazırlamış olduğu teksirler de kütüphanede yer almaktadır. *Demokrat Parti*'ye *Adnan Menderes*'e ve *Bayar*'a yönelik bütün suçlamalara ilişkin belgeler ve değerlendirmeler yakın dönem siyasi tarihimizin araştırılmasına yönelik önemli veriler içermektedir. Bunların dışında *TBMM*'ye *Cumhuriyet Senatosu*'na ait tutanak dergileri çeşitli üniversitelerin akademik dergileri, kamu kuruluşlarının ve çeşitli dernek ve vakıfların çıkarmakta olduğu dergilerden oluşan yaklaşık 3.000 civarında süreli yayın araştırmacılara açıktır.

3- Yabancı Dillerdeki Eserler

Celal Bayar Vakfı Kütüphanesi'ni Bursa'daki diğer kütüphanelerden ayıran en önemli özelliklerinden birisi de yabancı dillerdeki eserlerin çokluğudur. Kütüphanede başta Fransızca İngilizce ve Almanca olmak üzere yaklaşık 3.000 adet yabancı dilde yazılmış eser mevcuttur. *Encyclopaedia Britannica*, *The Home University Encyclopedia*, *La Grande Encyclopedie*, *Der Grosse Brockhaus*, *Meyers Lexikon*, *Larousse du XXe Siecle* gibi Batı dünyasındaki popüler ansiklopedilerin yansıra iktisat, tarih, sosyoloji ve felsefe başta olmak üzere çok farklı alanlarda yüzlerce kitap araştırmacıların hizmetine sunulmuştur.

4- Albümler:

Kütüphanenin en önemli zenginliklerinden birisi de müze ile beraber bünyesinde barındırdığı zengin fotoğraf arşividir. Albümler arasında Celal Bayar'ın siyasi geçmişine paralel olarak II.Meşrutiyet Dönemi, Milli Mücadele yılları, Cumhuriyetin ilanı süreci ve sonrası, Celal Bayar'ın İktisat Vekilliği ve Başbakanlık

dönemleri, Demokrat Parti'nin kuruluş yılları ve Bayar'ın Cumhurbaşkanlığı dönemi, Yassıada yargılamaları ve Bayar'ın emeklilik yıllarına ait yüzlerce fotoğraf bulunmaktadır. Bunlar arasında Celal Bayar'ın resmi yurtdışı gezileri sırasında, ya da yurtdışından gelen resmi konukları ağırlaması sırasında çekilen fotoğraflardan oluşan albümlerin yanı sıra Celal Bayar'ın yurtiçi gezileri sırasında çekilmiş fotoğrafların albümleri de mevcuttur. Ayrıca bazı kamu kuruluşlarına, il ve ilçelere ait fotoğraflar da bir albüm şeklinde Bayar'a hediye edilen fotoğraflar da söz konusudur. Albümlere örnek olarak

1938 Tarihli Mustafa Kemal'in Ankara ve İstanbul'daki Cenaze Merasimlerine Ait Albüm,

- Mustafa Kemal Atatürk'ün Selanik'teki Evinin Tefrişi İçin Dekorasyon Albümü,
- 1938 Tarihli Mustafa Kemal Atatürk ve Celal Bayar'ın Bursa Merinos Fabrikası Temel Atma Töreni Albümü,
- 1951 Tarihli Mithat Paşa'nın Naaşının Taif'ten Nakli Albümü,
- ABD Başkanı Dwight David Eisenhower'ın Aralık 1959'da Türkiye Ziyareti Albümü,
- 1955 Tarihli Nene Hatun'un Cenaze Merasimine Ait Albüm,
- 1954 Tarihli Celal Bayar'ın ABD Başkanı Nixon'ı Ziyareti Albümü gösterilebilir.

Bursa'nın henüz tam anlamıyla keşfedilmemiş kütüphanelerinden birisi olarak Celal Bayar Vakfı Kütüphanesi açıldığı 1970 yılından bu yana sınırlı sayıda araştırmacıyı ağırlamıştır. Bunun en büyük sebebi Umurbey'de Celal Bayar'a ait bir anıt mezar ve müze olduğunun kamuoyunda yaygın olarak bilinmesine karşın kütüphanenin varlığının bilinmemesidir. Örnek bir devlet adamı profili ile Celal Bayar maddi değeri çok yüksek olan eşya ve kitaplarını bizatihi kendi

emeği ile ve bir vakıf anlayışı ile oluşturduğu bir kurumda insanların hizmetine sunmuş ve geçmişin hafızalarda yer tutmasına katkı sağlamak istemiştir. Celal Bayar'ın tüm bu iyi niyetli çabalarına karşın bugün müze ve kütüphanenin yeterince ilgi gördüğünü söylemek zordur. Özellikle kütüphane kırkambar hükmünde bir hazine olmasına karşın aradan geçen yaklaşık 40 yılda sağlıklı bir katalogunun dahi çıkarılamamış olması[9] durumu özetler mahiyetindedir. Yeni düzenlemelerle birlikte Gemlik'in dolayısıyla Umurbey'in Bursa Büyükşehir Belediyesi sınırlarına dahil edilmesi Celal Bayar Vakfı için de bir fırsattır.

[9] Burada özellikle kütüphane ile bir anlamda özdeşleşmiş Mustafa Özdamar Beyefendi'nin bireysel çabaları ile oluşturmaya çalıştığı bir katalogun varlığını hatırlatalım. Fakat Osmanlıca ve yabancı dil alanındaki kısıtlılıklar sebebiyle bu katalogun kütüphanecilik eğitimi almış bir ekip tarafından tekrar elden geçirilmesi yararlı olacaktır.

Bursa Büyükşehir Belediyesi'nin kültür alanındaki hissedilir çaba ve yatırımlarına Umurbey'i de ilave etmesi yerinde olacaktır. Celal Bayar vakfı yetkilileri ile de temasa geçilerek bir bütün olarak Celal Bayar Anıtmezarı, Müze ve Kütüphanesi'nin fiziki sıkıntılarının giderilmesinin yanında, kütüphanenin tanıtımı, katalog çalışması ve nadir eserlerin elektronik ortama aktarılması gibi çalışmalar, Bursa'nın kültürel yaşamı için bir katma değer oluşturacaktır. Böylece Celal Bayar'a karşı olan vefa borcu ödenmiş olacak ve burası sadece ölüm yıldönümlerinde resmi protokol törenlerinin gerçekleştiği bir alan ve okul gezilerinin birkaç dakikalık uğrak mekânı olmaktan kurtularak vakfiyenin ruhuna uygun bir konum kazanacaktır. Bu mütevazı çalışmanın bu noktada bir katkı sağlamasını ümit ediyoruz.

Gürsu İlçe Halk Kütüphanesi

Adres: Zafer Mah.Karaca Sok. Gürsu - BURSA
Telefon: (224) 371 12 72
Kuruluş Tarihi: 1982
Katalog Sorgulama: www.bursakutup.gov.tr

Gürsu İlçe Halk Kütüphanesi, Gürsu Bucak Kütüphanesi olarak 1982 yılında hizmete başlamış olup, Kültür Bakanlığı'na ait il tipi bir hizmet binasının inşasının bitmesi ile birlikte 1995 yılında şimdiki yerine taşınmıştır.

Üç katlı oldukça geniş bir alana sahip olan ve iki personeli bulunan kütüphanede 2012 yılsonu itibari ile farklı konuları içeren 7.242 adet kitap bulunmaktadır. Kütüphane Pazar – Pazartesi günleri hariç haftanın diğer günleri okuyucularına hizmet vermektedir.

İnegöl İshakpaşa Halk Ve Çocuk Kütüphaneleri

Adres: Kemalpaşa Mah. Mutlu Sok.No:10 İnegöl-BURSA
Telefon: (224) 715 14 17
Kuruluş Tarihi: 1926
Katalog Sorgulama: www.inegolkutup.gov.tr

İnegöl İshakpaşa Halk Kütüphanesi

Umumi kütüphanelerin mevcudiyeti medeniyet kadar eskidir. Milattan 600 yıl, belkide daha çok öncedir. Eski devirlerin en muazzam kütüphanesi etoleme sülalesine mensup hükümdarlar tarafından oluşturulmuş İskenderiye Kütüphanesi idi. İlk büyük umumi kütüphane, Abbasi halifesi Me'mun tarafından Bağdat'ta kurulan Daru'l-Hikme'dir. Zamanımızda ise, Washington'daki kongre kütüphanesi 21.000.000 kitap koleksiyonuyla dünyanın bir numaralı kütüphanesidir.

Fatih Sultan Mehmet zamanında gelişme imkânı bulan Türk kütüphaneciliğine esasen devlet tarafından 1884 yılında resmi bir görünüm kazandırılmıştır. Devlet tarafından kurulan ilk resmi kütüphane 24 haziran 1884'de açılan İstanbul'daki Beyazıt Devlet kütüphanesidir. (Kütüphaneyi Umumi Osmani)

1996 yılı istatistiklerine göre yurdumuza devlete bağlı 1.225 Kütüphane bulunmaktadır. Bunların 296 sı çocuk kütüphanesidir.

Ülkemizin birçok yeri kütüphaneyi tanımazken 1897 yılında İnegöl Kaymakamı Asaf Bey ve İlçe Müftüsü Mehmet Nuri Efendi (Akşehirli) yörenin hamiyetli bazı kimselerini yanlarına alarak önce İshakpaşa'nın vakfı bulunan 13 adet el yazması eserini ve halktan birer ikişer eser toplamak suretiyle 400–500 kitaplık bir koleksiyonu 1482–83 yıllarından beri 500 yıl bilime ve kültüre hizmet eden İshakpaşa medresesinde toplayarak kütüphanenin açılışını yaparlar. Kütüphane evkaf nezaretine bağlanır. Müderris Müftü Mehmet Nuri Efendi'nin üstün gayreti, bilinçli ve kültürlü kişiliğiyle 10 yılda 1.100 adet kitap kütüphane arşivine kazandırılır. Mehmet Nuri Efendi 1907 yılında vefat edene kadar bir kütüphaneci olarak çalışır. Bina uzun müddet kütüphane ve müftülük dairesi olarak kullanılır. Bu arada şehir yunanlılar tarafından üç kez işgal edilir. Birinci işgal 6-21 Ocak 1921 tarihleri arasında on altı gün, 24 Mart 1921 de başlayan ikinci işgal on dört gün sürmüştür. Nihayet 10 Temmuz 1921–6 Eylül 1922 tarihleri arasında bir yıl bir ay yirmi

yedi gün işgal altında kalır. Yunanlılar tarihi eserlere ve kütüphaneye acımasızca zararlar yapmışlardır.

Atatürk'ün önderliğinde Milli Kurtuluş savaşından yüzünün akıyla çıkan genç Türkiye Cumhuriyeti'nde çeşitli alanlardaki gelişmeler kütüphanelere de yansır. Tevhid-i Tedrisat kanunu (1924) Tekke ve Zaviyelerin kapatılması hakkındaki kanun (1927) Kütüphanelerin koleksiyon yönünden zenginleşmesine yardım eder. Cumhuriyetten sonra bütün kütüphaneler maarif vekâletine geçer. Kütüphaneye vilayet özel bütçesinden ödenekler gelir. 1926 yılında da kütüphane memurluğuna İshakpaşa Camii İmamı Hafız Ahmet Kabataş tayin edilir. 1946 yılına kadar görev yapar. Yerine hapishane memuru Lütfü OKÇU atanır. Başarılı çalışmalar yapar, okuyucu sayısı her gün artar. 1957 yılında da İnegöl ilköğretim müdürü Hacı Faik Bey tarafından Lütfü Okçu'nun oğlu Sadık Okçu hizmetli olarak atanır. 1982 yılında Sadık Okçunun emekli olmasına kadar 2 memurla çalışır.

Yıllarca memurluk olarak idare edilen kütüphaneye 1988 yılı başından itibaren Müdürlük Kadrosu tahsis edilir. Bu kadroya Bursa İl Halk Kütüphanesi kütüphanecilerinden Kenan KAHRAMAN müdür olarak atanır. 26.04..1988 tarihinde resmen görevine başlar ve halen devam etmektedir.

Kütüphane, 1990 yılında İlçemiz gençlerine ve halkına daha iyi hizmet verebilmek, kitap ve kütüphaneden en iyi şekilde yararlanmalarını sağlamak amacıyla ilçemiz belediyesine ait tek katlı modern binaya taşınmıştır. Aynı amaçla depo sisteminden açık raf sistemine geçilerek okuyucuların aradığı kaynaklarla yüz yüze gelmeleri sağlanmıştır.

İshakpaşa Halk Kütüphanesi Koruma ve Yaşatma Derneği ile yardımsever halkımız tarafından temin edilen fotokopi makinesi okuyucuların hizmetindedir. Türkiye'de ilk defa ilçemizde Bilgisayarlı eğitim Kütüphanemizde yapılmıştır.

Çocuk kütüphanesi

Çocuk kütüphanesi 27 Ocak 1961'de çarşı içinde Çocuk Esirgeme Kurumu Binasında hizmete açıldı. Daha sonra Gazipaşa İlkokulunda bir odaya, 1977 yılında Eski Balık Pazarındaki bir binaya, binanın eski olması nedeniyle de 1985 yılında Belediye'ye ait Nikâh ve Düğün salonuna taşınmıştır. Kasım 2001 tarihinde de, çocuk ve halk kütüphaneleri 4 katlı

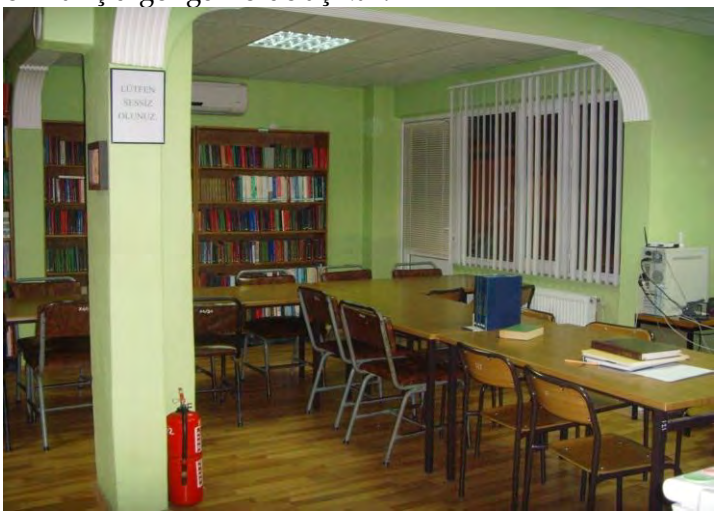
kendi binasına taşınmıştır. Bugün ülkemizin önemli kütüphanelerinden birisi olma özelliği ile ilçemiz halkına hizmetlerini sürdürmektedir.

İznik İlçe Halk Kütüphanesi

Adres: Beyler Mah. Konak Çarşısı A Blok İznik -BURSA
Telefon: (224) 757 10 24
Kuruluş Tarihi: 1964
Katalog Sorgulama: www.bursakutup.gov.tr

İznik İlçe Halk Kütüphanesi 10 Temmuz 1964 tarihinde İznik Belediyesi'nden kiralanan bir binada hizmete açılmıştır. Daha sonra birkaç kez özel mülkiyete ait binalara taşınmak zorunda kalan kütüphane, son olarak belediyeden kiralanan bir binada hizmet vermektedir.

İznik İlçe Halk Kütüphanesi'nde, 2012 yılı sonu itibari ile çeşitli konuları barındıran 8.599 adet kitap bulunmaktadır. Kütüphanede bugün itibari ile biri kütüphaneci olmak üzere 3 personel görev yapmaktadır. Kütüphane, Pazar – Pazartesi günleri hariç diğer günlerde açıktır.

Karacabey Sadık Yılmaz İlçe Halk Kütüphanesi

Adres: Tavşanlı Mah. Sadık Yılmaz Cad. B.Blok No: 10 Karacabey –BURSA
Telefon: (224) 676 15 93
Kuruluş Tarihi: 1963
Katalog Sorgulama: www.bursakutup.gov.tr

Karacabey Sadık Yılmaz İlçe Halk Kütüphanesi, 27 Aralık 1963 yılında Karacabey Kaymakamlığı'nın önderliğiyle Akşam Kız Sanat Okulu'nda çocuk kütüphanesi olarak hizmete girmiştir. Daha sonra 1970 yılında kiralık bir binaya taşınan kütüphane 1978 yılında Halk Kütüphanesi olarak kapsamı genişletilmiştir.1984 yılında belediyeye ait binaya taşınan kütüphane, 1998 yılında şimdiki hizmet binasına taşınmıştır. Kütüphanenin hizmet binası, Sütaş'ın kurucusu Sadık Yılmaz tarafından kütüphane olarak kullanılmak üzere 49 yıllığına süreli intifa hakkı Kültür ve Turizm Bakanlığı'na devredimiştir. Bu devirden sonra Karacabey İlçe Halk Kütüphanesi ismini Karacabey Sadık Yılmaz İlçe Halk Kütüphanesi olarak değiştirmiştir. Kütüphane Sadık Yılmaz'a ait binanın asma katındaki 200 m²'lik alanda hizmetini sürdürmektedir.

Kütüphanede 2012 yılsonu itibari ile çeşitli konuları barındıran 6.531 adet kitap bulunmaktadır. Bugün itibari ile bir personel ile hizmet veren kütüphane, Pazar-Pazartesi günleri hariç diğer günlerde açıktır.

AIRFEL
T.C.
KÜLTÜR BAKANLIĞI
KARACABEY
SADIK YILMAZ
İLÇE HALK KÜTÜPHANESİ

Keles İlçe Halk Kütüphanesi

Adres: Cuma Mah. Tahir Hoca Cad. No : 8 Keles - BURSA
Telefon: (224) 861 24 13
Kuruluş Tarihi: 1983
Katalog Sorgulama: www.bursakutup.gov.tr

Keles İlçe Halk Kütüphanesi, 04.01.1983 yılında Kültür Bakanlığı'na bağlı taşra teşkilatı olarak mülkiyeti Keles Belediyesi'ne ait binada 1983 yılından itibaren hizmet vermeye başlamıştır. Kütüphane 2003 yılının Mart ayında Kaymakamlık onayı ile yine aynı binanın üst katında 1 okuma odası ve 1 idari odada hizmet vermeye devam etmektedir.

Keles İlçe Halk Kütüphanesi'nde, 2012 yılsonu itibari ile çeşitli konuları içeren 5.157 adet kitap bulunmaktadır. Bir

personel ile hizmet veren kütüphane Pazar – Pazartesi günleri hariç diğer günler açıktır.

Kestel İlçe Halk Kütüphanesi

Adres: Ahmet Vefikpaşa Mah. Gazi Cad. No : 10 Kestel - BURSA
Telefon: (224) 372 11 12
Kuruluş Tarihi: 2007
Katalog Sorgulama: www.bursakutup.gov.tr

Kestel İlçe Halk Kütüphanesi, 11.07.2007 tarihinde daha önce Kestel Belediyesi'nin kütüphanesi iken Kültür Bakanlığı'na devredilmiştir. Bu tarihten itibaren Kestel İlçe Halk Kütüphanesi adı altında okuyucularına hizmet vermektedir.

Kestel İlçe Halk Kütüphanesi, 2012 yılsonu itibari ile çeşitli konuları barındıran 2.831 adet kitap bulundurmaktadır. İki personel ile hizmet veren kütüphane Pazar – Pazartesi günleri hariç diğer günler açıktır.

Mudanya İlçe Halk Kütüphanesi

Adres: Halit Paşa Mah. Geniş Sok. No: 36/A Mudanya – BURSA
Telefon: (224) 544 12 07
Kuruluş Tarihi: 1962
Katalog Sorgulama: www.bursakutup.gov.tr

Mudanya İlçe Halk Kütüphanesi 31 Aralık 1962 tarihinde Kızılay'a ait binada Halkevi'nden devredilen kitaplarla hizmete açılmıştır. Daha sonra Kültür Bakanlığı'na bağışlanmış olan ve 1996 yılında restorasyonu tamamlanan Tahir Paşa Konağı'nın giriş katına taşınmıştır, 2012 yılına kadar orada hizmet veren kütüphane, bugün Mudanya Belediyesinin belirlediği yeni bir yerde okuyucularına hizmet vermeyi sürdürmektedir.

Mudanya İlçe Halk Kütüphanesi'nde, 2012 yılsonu itibari ile çeşitli konuları içeren 5.754 adet kitap bulunmaktadır. Bugün

itibari ile 3 personel ile hizmet veren kütüphane, Pazar–Pazartesi günleri hariç diğer günlerde açıktır.

Mustafakemalpaşa İsmail Hakkı Şenpamukçu İlçe Halk Kütüphanesi

Adres: Hamzabey Mah. Hüseyin Özlü Sok. No: 5 Mustafakemalpaşa-BURSA
Telefon: (224) 613 17 07
Kuruluş Tarihi: 1978
Katalog Sorgulama: www.bursakutup.gov.tr

Mustafakemalpaşa İsmail Hakkı Şenpamukçu İlçe Halk Kütüphanesi, 19 Mayıs 1961 tarihinde belediyeye ait bir binada halkevinden devredilen kitaplarla çocuk kütüphanesi olarak hizmete açılmıştır. Daha sonra 27 Ocak 1978'de halk kütüphanesi olarak kapsamı genişletilmiştir.1984 yılında İsmail Hakkı Şenpamukçu tarafından yaptırılan yeni binasına taşınmış olup, bugüne kadar da o binada okuyucularına hizmet vermiştir.

Kütüphanede, 2012 yılsonu itibari ile çeşitli konuları barındıran 16.179 adet kitap bulunmaktadır. Bugün itibari ile 2 personeli ile birlikte okuyucularına hizmet veren kütüphane, Pazar-Pazartesi günleri hariç diğer günlerde açıktır.

22/2/2013

22/2/2013

Orhaneli Halk Kütüphanesi

Adres: Fevzipaşa Mah. 9 Eylül Meydanı No: A/4 Orhaneli - BURSA
Telefon: (224) 817 25 33
Kuruluş Tarihi: 1982
Katalog Sorgulama: www.bursakutup.gov.tr

Orhaneli İlçe Halk Kütüphanesi, 10 Haziran 1982 tarihinde belediyeye ait bir binada hizmete açılmıştır. Ancak 1 Kasım 1989 tarihinde 3.126 kitabıyla birlikte tamamen yanmıştır. Daha sonra 6 Ocak 1990 tarihinde yine belediye tarafından tahsis edilen bir yerde hizmet vermeye devam etmiştir.

Orhaneli Halk Kütüphanesi bugün itibari ile Orhaneli İmam Hatip Lisesi içerisinde faaliyetini sürdürmeye çalışmaktadır. 2012 yılsonu itibari ile çeşitli konuları barındıran 7.864 adet kitap bulundurmaktadır.

Orhangazi Belediyesi İlçe Halk Kütüphanesi

Adres: Orhangazi Belediyesi Halk Kütüphanesi Orhangazi-BURSA
Telefon: (224) 573 13 88
Kuruluş Tarihi: 2008
Katalog Sorgulama: Dış Erişime açık katalog sorgulama bulunmamaktadır.

Kütüphane, ilçemizde 1977 yılında şu anki Yüksek okulun olduğu yerde tek odalı şekilde açılmıştır.

1997 yılında rahmetli Belediye Başkanı Turgut ÜNLÜ ve rahmetli iş adamı Kaya KADI'nın katkılarıyla şu an bulunduğumuz 220 metrekare kapalı alan binamız hizmete girmiştir.

Kütüphanemiz 2008 yılında Kültür Bakanlığı'ndan Belediyeye devredildiğinde 1 adet bilgisayar ve 14.500 kitap varken, Başkanımız İsmail TARTAR'ın desteğiyle 10 bilgisayar ve 16.834 kitap ve canlı genç okuyucu kitlesi olan bir kütüphane olmuştur. Yılda 40.000 kişi farklı taleplerle kütüphanemizi ziyaret etmektedir.

Kütüphanemizde1 müdür ve 2 memur toplam 3 personelle hizmet vermektedir. yılda 1.000 üyeyi aşan bir okuyucu kitlesine sahip olan kütüphane günlük yerel basın okuyucuları ve araştırmacılarında hizmetindedir. (Kadir YAVUZ, Kütüphane Müdürü)

ORHANGAZİ BELEDİYESİ
HALK
KÜTÜPHANESİ
www.tsd.org.tr

Yenice Belediyesi Kütüphanesi

Adres: Orta Mahalle Rauf Denktaş Caddesi No:2 Yenice Kasabası İnegöl-BURSA
Telefon: (224) 738 70 40- 738 78 71
Kuruluş Tarihi: 1996
Katalog Sorgulama: Dış erişime açık katalog sorgulama bulunmamaktadır.

Kütüphanemiz Yenice Belediyesi Mehmet Alemdaroğlu Halk Kütüphanesi adı altında, 2 personel ile haftanın 6 günü 09:00-18:00 saatleri arasında hizmet vermekte olup, Yenice Kasabası Orta Mahalle Rauf Denktaş Caddesi No:2'de Yenice Belediyesi Ek Hizmet Binası 4. katında bulunmaktadır.

300 metrekare alanda hizmet veren kütüphanede 1 adet okuma solonu, 1 adet kitap reyonu salonu, 1 adet internet salonu ve 1 adet yönetim odası ile birlikte envanter kaydı olarak, 10 adet bilgisayar, 10 adet bilgisayar sandalye ve masası, okuma salonunda bulunan 15 adet masa 60 adet sandalye, 1 adet fotokopi makinesi bulunmaktadır.

Kütüphanede, güzel sanatlar, edebiyat, çocuk oyunları, hikâye ve roman, tarih bilgisi, sosyal ilimler, dil bilgisi, felsefe, din bilgisi kitapları 5.000 adet, okul ders kitapları da 5.000 adet olmak üzere toplam 10.000 adet kitap bulunmaktadır. Kütüphanemiz hizmetlerinden yıllık olarak 7.000 kişi faydalanmaktadır.

Kitaplarımız kütüphane kuruluşunda rahmetli büyüğümüz Avukat Mehmet ALEMDAROĞLU tarafından bağışlanmıştır. Konu ile ilgili olarak 15.05.1996 tarih 85 sayılı Encümen Kararı,

26.06.1996 tarih 117 sayılı Encümen Kararı, 02.10.1996 tarih 167 sayılı karar bulunmaktadır.

Yenişehir Süleymanpaşa İlçe Halk Kütüphanesi

Adres: Kütüphane Sok. No: 6 Yenişehir – BURSA
Telefon: (224) 773 01 02
Kuruluş Tarihi: 1974
Katalog Sorgulama: www.bursakutup.gov.tr

Yenişehir Süleymanpaşa İlçe Halk Kütüphanesi, Osmanlı padişahı Orhan Gazi'nin oğlu Süleyman Paşa tarafından 1333 tarihinde yaptırılan Süleyman Paşa Külliyesi içinde kurulmuştur. İlk Hafız-ı Kütüb'ünün Davud-ı Kayseri olduğu söylenir. Külliye, 1921 yılında Yunan işgalinde yakılmış; bu yangın sırasında kütüphanede görev yapan Hafız İbrahim kitapları evine taşıyarak yanmaktan ve yağmadan kurtarmıştır. 1961 yılında bu kitaplar ve Halkevi'nden devredilen kitaplarla birlikte belediyeye ait bir bina kiralanarak kütüphane hizmete açılmıştır. Kütüphane 1974 yılında Kültür Bakanlığı'nın kurulmasıyla bu bakanlığa bağlanmıştır.

Yenişehir Süleymanpaşa İlçe Halk Kütüphanesi, 2012 yılsonu itibari ile çeşitli konuları barındıran 31.719 kitap bulundurmaktadır. İki personel ile hizmet veren kütüphane Pazar – Pazartesi günleri hariç diğer günlerde açıktır.

T.C.
KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
SÜLEYMANPAŞA
İLÇE HALK KÜTÜPHANESİ
MÜDÜRLÜĞÜ
ÖMÜR
IZGARA SALONU

